

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI TEDAVİ ve REHABİLİTASYON MERKEZLERİ RAPORU 2021

TİHV
Türkiye İnsan Hakları Vakfı

**TEDAVİ VE REHABİLİTASYON
MERKEZLERİ RAPORU
2021**

Ankara, Nisan 2022

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 147

Yayına Hazırlayanlar
Aslı Davas, Aytül Uçar, Bilal Yıldız, Canan Korkmaz,
Deniz Akyıl, İlker Özyıldırım, Ümit Biçer

Kapak Fotoğrafı
Berkcan Zengin

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI
Mithatpaşa Cad. 49/11 Kızılay 06420 Ankara
Tel: (312) 310 66 36 • Faks: (312) 310 64 63
E-posta: tihv@tihv.org.tr
<http://www.tihv.org.tr>

ISBN: 978-605-9880-37-4

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Medeni Yasası'na göre kurulmuş,
hükümet dışı ve bağımsız bir kuruluştur.
Statüsü 30 Aralık 1990 tarihli ve 20741 sayılı *Resmi Gazete*'de
yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

BULUŞ Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri San. Tic., Ankara
Tel: (312) 222 44 06 • Faks: (312) 222 44 07
www.bulustasarim.com.tr

Bu yayın aşağıdaki kuruluşların maddi desteğiyle hazırlanmış ve basılmıştır:

İsveç Büyükelçiliđi
Norveç Büyükelçiliđi
Sigrid Rausing Trust

Bu belgenin içeriği yalnızca Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın sorumluluğundadır;
hiçbir şekilde maddi destek veren kurumların duruşunu yansıttığı addedilemez.

**THE
SIGRID
RAUSING
TRUST**

Bu belgede geçen görüş ve düşüncelerden sadece
Türkiye İnsan Hakları Vakfı sorumludur.

TİHV Tedavi Merkezleri çalışanlarına teşekkürlerimizle.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ve GENEL DEĞERLENDİRME	9
İşkence ve Diğer Kötü Muamele Başlığında 2021 Yılı Değerlendirmesi	25
TİHV TEDAVİ ve REHABİLİTASYON MERKEZLERİ 2021 YILI DEĞERLENDİRME SONUÇLARI	41
YÖNTEM	41
BAŞVURU BİLGİLERİ	42
TÜRKİYE’DE İŞKENCE ve DİĞER KÖTÜ MUAMELE NEDENLİ BAŞVURULAR	44
Başvuru Ayları.....	46
Başvuru Yolları.....	47
Başvuruların Sosyo-Demografik Bilgileri	49
1. Cinsiyet ve Yaş.....	49
2. Doğum Yeri ve Bölgesi.....	51
3. Öğrenim, İş/Meslek ve Çalışma Durumu.....	52
İşkence Süreci	54
1. Başvuruların Gözaltına Alınma Nedenleri.....	55
2. Gözaltı ve Gözaltında İşkence Süreleri.....	56
3. Gözaltına Alınma Yerleri.....	58
4. Gözaltı Zamanlarına Göre İşkence.....	61
5. Gözaltında Tutulma Yerlerinde İşkence.....	62
6. İşkencenin Yapıldığı Birimler.....	64
7. İşkencenin Bölgelere ve İllere Göre Dağılımı.....	65
8. Uygulanan İşkence Yöntemleri.....	67
Gözaltı Sırasında ve Sonrasında Hukuksal Uygulamalar	71
1. Avukata Ulaşma.....	71
2. Gözaltı Sonrası Tutukluluk.....	72
3. Gözaltı Sonrası Dava Açılması.....	73
4. Gözaltı Sürecinde Düzenlenen Adli Raporlar ve Muayene Yerleri.....	74
5. Gözaltı Süreciyle ilgili Suç Duyurusu ve Açılan Davalar.....	77
Hapishane Süreci	77
İşkence Görenlerde Tıbbi Değerlendirme Süreci	84

Başvuruların Tıbbi Yakınmaları	84
1. Fiziksel Yakınmalar	85
2. Fiziksel Muayene Bulguları.....	87
3. Fiziksel Muayenelerde Saptanan Tanılar.....	90
İşkence Görenlerde Ruhsal Değerlendirme Süreci	93
1. Ruhsal Yakınmalar	93
2. Ruhsal Bulgu ve Belirtiler	95
3. Ruhsal Muayenelerde Saptanan Tanılar.....	97
Tedavi ve Rehabilitasyon Süreçleri	99
1. Başvuruların Fiziksel Tanı ve Tedavi Süreci	99
2. Başvuruların Ruhsal Tanı ve Tedavi Süreci	101
3. Başvurularda Tedavi Sonuçları	104
TÜRKİYE DIŞINDA GÖRDÜĞÜ İŞKENCE ve DİĞER KÖTÜ MUAMELELER NEDENİYLE YAPILAN BAŞVURULAR	107
Sosyo-Demografik Bilgiler	107
1. Yaş, Cinsiyet, Medeni Durum	107
2. Öğrenim, İş/Meslek ve Çalışma Durumu	107
İşkence Süreçleri	108
1. Gözaltında İşkence Süreci.....	108
2. Gözaltı Sırasında ve Sonrasında Hukuksal Uygulamalar.....	109
3. Hapishane Süreci	109
Tıbbi Değerlendirme Süreci	110
1. Başvuruların Tıbbi Yakınmaları	110
2. Fizik Muayene Bulguları.....	110
3. Fiziksel Muayene Tanıları.....	110
4. Ruhsal Belirti ve Bulgular	110
5. Ruhsal Muayene Tanıları.....	111
Tedavi ve Rehabilitasyon Süreci	111
1. Uygulanan Tedaviler	111
2. Tedavi ve Rehabilitasyon Uygulamalarının Sonucu.....	111
İŞKENCE GÖRENİN YAKINLARI	113
1. Yaş ve Cinsiyet	113
2. Doğum Yeri.....	114
3. Tıbbi Değerlendirme Süreci.....	115
4. Ruhsal Yakınmalar	115
5. Ruhsal Belirti, Bulgu ve Tanılar	116
6. Tedavi ve Rehabilitasyon Süreci	118

TİHV BÜNYESİNDE ÇOCUKLARLA YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR	119
1. Çocuklarla Yürütülen Çalışmalarda İlkeler.....	119
2. 2021 Yılında TİHV'e Yapılan Çocuk Başvurular.....	119
3. İşkence Gören Çocuklar.....	120
4. İşkence Görenin Yakını Olan Çocuklar.....	123
İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELELERİN CİNSEL YÖNELİM ve CİNSİYET KİMLİKLERİNE (CY/CK) GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ	124
TİHV 2021 Başvuruları.....	125
1. Genel.....	125
2. Sosyo-Demografik Özellikler.....	127
3. İşkence ve Kötü Muamele.....	127
4. Son Gözaltında İşkence.....	128
5. Hapishane Süreci.....	132
6. Cinsiyet Kimlikleri ve Cinsel Yönelime Göre Fiziksel Yakınma, Bulgu ve Tanılar..	132
7. Cinsiyet Kimlikleri ve Cinsel Yönelime Göre Fiziksel Sağlık Sorunları.....	134
8. Cinsiyet Kimlikleri ve Cinsel Yönelime Göre Ruhsal Bulgu ve Tanılar.....	135
9. Tedavi Süreçleri.....	135
İŞKENCE GÖRENLERDE SOSYAL DEĞERLENDİRME	139
TİHV İstanbul Temsilciliği.....	148
TİHV Diyarbakır Temsilciliği.....	148
TİHV İzmir Temsilciliği.....	148
TİHV Van Temsilciliği.....	148
TİHV Cizre Referans Merkezi.....	149
Tablolar	150
Grafikler	152

SUNUŞ ve GENEL DEĞERLENDİRME

Metin Bakkalcı¹

1. Bu raporun değerlendirme bölümü bir başka yakın bölgemiz olan Ukrayna'da bir kez daha savaşın derin acılarının yaşandığı bir ortamda yazılmıştır.

Kuşkusuz 21. yüzyılda 2022 yılında tüm dünyanın tanıklığında her biri biricik olan insanların derin acılarına yol açan bu ortamın derhal sonlanması en öncelikli konu olsa gerektir.

Yanı sıra yüzyıllardır yaşanan derin acıların içinden süzülerek bu acıların bir daha ASLA yaşanmaması için insanlık aleminin oluşturduğu uluslararası mekanizmaların etkin ve sonuç alıcı adımlar atma konusundaki bu derin suskunluğu ve işlevsizliği de insanlık krizinin dünyada ulaştığı boyutu göstermektedir.

Bu nedenledir ki; hele de Covid-19 pandemisinin (küresel salgının) henüz sürmekte olduğu ve çatışma bölgesinin aktif nükleer santrallerin en yoğun bulunduğu bölgelerden birisi olduğu gerçeği de gözönüne alındığında,

- Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırı ve işgalini derhal sonlandırmasına;
- Sorunların halkların doğrudan katılımıyla, barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulmasının sağlanmasına;
- NATO ve diğer üçüncü taraf devlet ve kurumlarının, Ukrayna'da yaşanan acıları istismar ederek, çatışma ve gerilim iklimini tırmandıracak, silahlanma yarışına hız kazandıracak adımlar atmasına yeltenemeyeceği bir ortamın sağlanmasına;
- Başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere uluslararası mekanizmaların, kendilerini yeniden yapılandırılması süreçlerinin başlatılması dahil, varlık sebeplerine ve değerlerine uygun şekilde harekete geçip, yeni trajediler yaşanmasına engel olmasına,
- ve tabii ki bu savaş ortamının derhal sonlandırılmasına

yönelik her düzeydeki çabaların/çabalarımızın hep birlikte daha da yükseltilmesinin son derece önemli olduğu bir dönemde bu değerlendirme yazısı yazılmıştır. Umuyor ve diliyorum ki bu değerlendirme yazısı sizler tarafından okunuyor iken bu ve benzeri işgaller ve savaşlar son bulmuş olacaktır.

¹ Dr., TİHV Başkanı

Yaşanmakta olan (yaşanan) bu acı deneyim, başta yaşam hakkı olmak üzere, ağır insan hakları ihlallerine, büyük travmalara, ekonomik ve toplumsal yıkımlara, kentlerin, kültürlerin, ekolojinin ve DEĞERLERİN tahribatına yol açan savaşların/çatışmaların tüm dünyada ve ülkemizde son bulacağı ve adil bir barış ortamının sağlanacağı bir düzenin insan haklarının kurucu rolünü yeniden öne çıkaran bir yaklaşımla oluşturulması gereğinin tüm dünya ve Türkiye halklarının en öncelikli acil gündemi olduğu gerçeğini bir kez daha göstermektedir.

2. Öte yandan iki yılı aşkın bir süredir yaşanmakta olan Covid-19 pandemisi (küresel salgın) aynı zamanda uluslararası sistemin zaaf ve yetersizliklerini tüm çıplaklığı ile ortaya koymaktadır. Zira her ne kadar bu pandeminin etkeni olan SARS-CoV-2 bir biyolojik etken ise de pandeminin gerek sebepleri gerekse yol açtığı sonuçları açısından her düzeydeki toplumsal ilişkilerde ve insanın tüm canlı ve cansız bileşenleri ile doğa ile ilişkilerinde derin tahribat yaratmakta olan sistemlerin ve yönetimlerin başat sorumluluğu daha da görünür hâle gelmiştir.

Temel haklar kapsamında başta sağlık, eğitim ve temiz bir çevre olmak üzere tüm kamusal alanların piyasaya terk edilmesi ve insanın doğaya vahşi müdahalesi giderek daha büyük yıkımlara ve salgınlara yol açmakta olduğu gerçeği çok geniş toplumsal kesimler tarafından ne yazık ki doğrudan yaşanarak deneyimlenmektedir.

Her ne kadar pandemi sonrasında hiçbir şey eskisi gibi olmayacak ifadesi yaygın olarak kullanılıyor ise de salgın sonrası yaşanacaklar yaşamakta olduğumuz pandemi sürecinde “insan hakları merkezli pandemi mücadelesi”nin gereklerini ve gerekli olan radikal dönüşümleri hep birlikte ne denli amaca yönelik gerçekleştiriyor olduğumuz ve de olacağımız ile doğrudan ilgili olduğunu paylaşmak isteriz.

Ülkemizde de her ne kadar Sağlık Bakanı'nınca 2 Mart 2022 tarihinde hangi bilimsel veri ve kanıtlara dayalı olduğu bilinmeyen bir şekilde “Salgın kelimesine eskisi kadar vurgu yapmaya gerek yoktur. Salgınla toplum olarak, kısıtlamalarla mücadele etme döneminden bireysel olarak korunma dönemine geçmeliyiz.” ifadeleri kullanılmış ise de bu son çalışma döneminde de Covid-19 salgını varlığını sürdürmüştür.

3 Nisan 2022 tarihi itibarı ile Sağlık Bakanlığı verilerine göre 97.666 insanın doğrudan Covid-19 nedeniyle yaşamını yitirdiği gözönüne alındığında esas olarak önlenebilir ölümler olduğu için her birinin yaşam hakkı kapsamında ele alınması gereken ve derin acılara yol açan kayıplar (Covid-19 nedeniyle doğrudan veya dolaylı ölümler), yansırı yine her biri aynı zamanda insan hakları ihlalleri kapsamında ele alınması gereken pek çok ağır sağlık sorunlarının ertelenmesine ya da artmasına yol açması anlamında sağlık hizmetlerine erişim hakkı kısıtlılıklarının, sosyal ilişki kısıtlılıklarına dayalı yoksunlukların ve yorgunlukların, ekonomik hayattaki eşitsiz kısıtlılıkların yol açtığı kayıplar başta olmak üzere pek çok hak ihlallerinin yaşandığı bir süreci yaşıyoruz.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı olarak Türk Tabipleri Birliği, İnsan Hakları Derneği ve Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası ile birlikte başta yaşam ve sağlık hakkı ihlalleri olmak üzere COVID-19 pandemisi döneminde görevlerinin gereklerine aykırı hareket etmek ve görevlerinin gereklerini yapmakta ihmal ve gecikme göste-

rerek kişilerin mağduriyetine ve kamu zararına neden olmaları nedeniyle sorumlular (Sağlık Bakanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı ve Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu) hakkında 10 Aralık 2021 tarihinde kamu davası açılmasına yönelik suç duyurusunda bulunulmuştur. Her ne kadar 27 Ocak 2022 tarihinde bu başvurumuzla ilgili “soruşturmaya yer olmadığına dair karar” ve “dilekçenin işleme konulmaması kararı” verilmiş ise de tarafımızdan bu kararlara yönelik itiraz süreci sürmektedir.

Kuşkusuz pandemi tüm kesimleri etkisi altına almakla birlikte pandeminin ağır sonuçlarını esas olarak gittikçe derinleşen eşitsizliklerden doğrudan ya da dolaylı en olumsuz etkilenen kesimler yaşamaktadır (her düzeyde ayrımcılığa maruz kalanlar, emekçiler, yoksullar, yoksunlar, kadınlar, çocuklar, LGBTİQ+, özgürlüğünden alıkonanlar ve mülteciler başta olmak üzere).

Öte yandan Covid-19 salgını ile mücadele bir önleme ve koruma sorunu olarak değil de militarist bir zihniyetle esas olarak bir güvenlik sorunu hâline getirilerek, bu süreci siyasi erki daha da merkezileştirmenin ve toplum üzerindeki baskı ve kontrolünü daha da artırmanın bir fırsatı hâline dönüştürülmektedir.

3. Önceki raporlarımızda da yer verdiğimiz gibi, ülkemiz, 2016 yılından bu yana önce doğrudan, 19 Temmuz 2018 tarihinden itibaren de resmen kaldırıldığı söylenirse de en son 28 Temmuz 2021 tarihinde yürürlüğüne giren pek çok düzenleme ile kalıcılık/süreklilik kazandırılan bir OHAL rejimi ile yönetilmektedir. Bu durum/süreç, siyasal iktidarın gücünü sınırlandıran anayasacılık ilkesinin terkedilmesine, böylece hem hukukun hem de kurumların baskıcı rejimin birer “aracı” hâline getirilerek keyfiyetin ve bilhassa da belirsizliğin kamusal alana hâkim kılınmasına yol açmıştır.

Bir önceki dönemde zaten katılım ve müzakere olanaklarının sınırlandığı yasa yapma süreçlerinin yanısıra son dönemde esas olarak Cumhurbaşkanlığı Kararı, çeşitli yönetmelik ve genelgeler dahası “ben devletim” ya da “gönümüz razı olmadı” ya da “bana göre suçtur” gibi sözel ifadeler şeklindeki keyfi yönetme pratikleri rejimin karakteristik özelliğine dönüştürülmüştür.

Gerek vakfımız dahil ülkemizdeki insan hakları kurumlarının gerekse de Türkiye’nin de üyesi olduğu Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi ilgili organları dahil uluslararası insan hakları kurumlarının raporlarında da yer aldığı gibi Covid-19 salgını da vesile edilerek yaşam hakkı ihlalleri, işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları, düşünce, toplantı ve gösterilerde güvenlik güçlerinin “işkence” düzeyine ulaşan şiddet uygulamaları başta olmak üzere hemen hemen tüm temel hak ve özgürlükler alanındaki ihlaller sıradanlaştırılmaya çalışılmakta ve artarak devam etmektedir.

Dahası bugün itibarıyla Türkiye’nin çok büyük çoğunluğunun tanıklığında ya da pek çok kesimin doğrudan maruz kaldığı gibi insan hakları ihlallerinin kurala, hakların kullanımının istisnaya dönüştüğü, ama daha da önemlisi insan haklarının sistematik ihlalinden öte, insan haklarının ilgasına yönelme eğilimlerinin derinleştiği, hak temelli bir rejim fikri terk edilmekte olduğu bir ortamı yaşamaktayız.

Öte yandan Kürt sorunu, Türkiye’nin demokratikleşmesinin önündeki en temel engellerden bir olarak varlığını korumaktadır. Sorunun barışçıl, demokratik ve adil çö-

zümüne yönelik esas olarak iktidar tarafından içtenlikli, bütünlüklü adımların atılmaması, yanı sıra Ortadoğu'daki gelişmelerin de etkisi ile 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinin hemen ardından başlayan silahlı çatışma ortamı halen sürmekte ve başta yaşam hakkı olmak üzere ağır ve ciddi insan hakları ihlallerine yol açmaktadır. Özellikle son genel seçimlerde 6.5 milyon yurttaşın oyunu almış olan HDP'nin kapatılması girişimi, başta Kürtler olmak üzere Türkiye toplumunun önemli bir bölümünü katılım ve temsil mekanizmalarının dışına itecek, siyasal hakları kullanma imkânından yoksun bırakacaktır. Bu durum toplumsal barışa ve bir arada yaşama iradesine büyük zararlar verecek olması bakımından son derece kaygı verici bir gelişmedir. Çatışmasızlık ortamının tesisi ile birlikte çatışmasızlık hâlinin yaşanan olumsuzluklardan da hareketle tahkim edilmiş bir hâle getirilerek güçlendirilmesi, izlenmesi ve toplumsal barışın sağlanabilmesi için tüm toplumun da etkin katılımı ile tüm tarafların içtenlikli, etkin programları geliştirmesi öncelikli bir gündemdir.

4. Bunların yanısıra Türkiye'de son kırk yılın en ağır ekonomik krizlerinden birisi yaşanmaktadır. Yıllardır uygulanan "neoliberal kapitalist ekonomi" diye nitelenen politikalarının sebep olduğu yoksullaşma, güvencesizleşme ve örgütsüzleşme, OHAL uygulamaları ile daha da derinleşmiş ve süreklilik kazanmıştır. Covid-19 salgını ile birlikte bu tablo daha vahim bir görünüm kazanmıştır.

5. Derin bir tahribatın yaşandığı insan hakları ortamında insan hakları örgütlerine ve savunucularına yönelik başta yargı yolu ile olmak üzere baskı ve tehdit politikaları artarak sürmektedir. Ayrıca iktidar kontrolünü ve baskısını artırmak, dehşet ve korku yaymak amacı ile avukatlara, gazetecilere, sosyal medya kullanıcılarına yönelik gözaltı ve tutuklamalarla şiddet rejimini daha da güçlendirmeye çalışmaktadır.

Sadece son çalışma döneminde ve insan hakları savunuculuğu bağlamında vakfımızla ilgili kimi örnekleri paylaşmak isteriz (her ne kadar tüm raporlarımızda yer veriyor isek de bu çalışma raporunda isimlerine yer veremediğimiz çok sayıdaki insan hakları savunucusundan özür dileyerek):

- Hakkında bir kısmı daha sonra birleştirilen toplam 143 dava açılmış olan TİHV kurucu üyesi ve İHD Eş Genel Başkanı Eren Keskin 16 Şubat 2021 tarihinde 6 yıl 3 ay hapis ile cezalandırıldı.

Eren Keskin ayrıca bir panelde yaptığı konuşma nedeniyle yargılandığı bir davanın ilk duruşmasında 17 Şubat 2022 tarihinde beraat etmiştir.

- TİHV Cizre Referans Merkezi önceki dönem başvuru hekimimiz ve Şırnak Tabip Odası Başkanı Dr. Serdar Kuni 16 Kasım 2020 tarihinde 4 yıl 2 ay hapis ile cezalandırılmış idi. Daha sonra istinaf mahkemesince onaylanan dosya Yargıtay aşamasındadır.

Ayrıca bu dosya nedeniyle Serdar Kuni'nin aile hekimliği sözleşmesi Şırnak Sağlık Müdürlüğü tarafından 28 Mart 2022 tarihinden itibaren 2 ay süre ile askıya alınmıştır.

- TİHV Kurucular Kurulu üyesi, farklı dönemlerde yönetim kurulu üyeliği ve 2000 – 2003 yılları arasında genel sekreterlik görevlerini üstlenen, 1990 – 1995 yıl-

larında ise Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi Başkanı olan Dr. Mehmet Selim Ölçer, 11 Ekim 2021 tarihinde Diyarbakır 9. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kurucusu olduğu “Sarmaşık Yoksullukla Mücadele ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği”nde yürüttüğü çalışmalar nedeniyle 2 yıl 1 ay hapis cezası ile cezalandırıldı.

- TİHV kurucu üyesi ve İHD Eş Genel Başkanı Öztürk Türkdöğün 19 Mart 2021 tarihinde gözaltına alındıktan sonra aynı günün akşamı serbest bırakılmış idi. Daha sonra ise kendisi hakkında açılan ve bütünüyle İnsan Hakları Derneği Eş Genel Başkanı sıfatıyla yaptığı savunuculuk faaliyetleri ile ilgili olan davanın bir sonraki duruşması 19 Nisan 2022 tarihine ertelenmiştir. Öztürk Türkdöğün hakkında ayrıca İHD genel merkezinde Mülkiye Müfettişliğince Şubat 2020’de idari, mali ve faaliyet denetimi sonucu yapılan suç duyurusu ile iki ayrı dava açılmıştır. Bunlardan ilki 24.04.2017 ve 24.04.2018 tarihlerinde İnsan Hakları Derneği’nin Ermeni soykırımın tanınması yönündeki açıklamalarının TCK m.301’e aykırı olduğu, diğeri ise 29.06.2018 tarihinde İnsan Hakları Derneği’nin internet sitesinde yayınlanan yazıda İçişleri Bakanı Süleyman Soylu hakkında suç teşkil eden ifadelerin yer aldığı iddiaları ile ilgilidir.
 - Vakfımızın bir önceki başkanı, hâlen yönetim kurulu üyesi ve TTB Merkez Konsey Başkanı Şebnem Korur Fincancı, Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü (RSF) Türkiye Temsilcisi Erol Önderoğlu ve gazeteci-yazar Ahmet Nesin’in Özgür Gündem gazetesinin maruz bırakıldığı yargısal tacize ve baskılara karşı gazeteyle dayanışma amacıyla 2016 yılının Mayıs ayında başlatılan ‘Nöbetçi Yazı İşleri Müdürü’ kampanyasına katılmaları gerekçesi ile yargılandıkları ve beraat ettikleri davadan istinaf mahkemesi, ceza verilmesi talebiyle yeniden yargılanmalarına karar vermiş, böylece yargı yolu ile baskı politikasına maruz bırakılmıştır. Bir sonraki duruşmaları 14 Haziran 2022 tarihinde gerçekleşecektir.
- Şebnem Korur Fincancı hakkında ayrıca bir YouTube kanalına verdiği röportaj nedeniyle bir başka soruşturma açıldığı 21 Mart 2022 tarihinde öğrenilmiştir.
- TİHV Diyarbakır Temsilciliği çalışanı Sosyal Hizmet Uzmanı Serkan Delidere ve gönüllümüz TTB eski Merkez Konseyi Üyesi ve hâlen Onur Kurulu Üyesi Dr. Şeyhmus Gökalp, Diyarbakır ve çevre illerinden çok sayıda hak savunucusu, avukat ve sivil kurum temsilcisi ile birlikte 20 Kasım 2020 tarihinde gözaltına alındılar. Tutuklanan Şeyhmus Gökalp yaklaşık üç aylık tutukluluk sürecinden sonra salınmasına karşın açılan dava sürecinde 19 Kasım 2021 tarihindeki duruşmada beraat etmiştir. Serkan Delidere ise açılan dava sürecinde 21 Nisan 2021 tarihindeki duruşmada beraat etmiştir.
 - TİHV hukukçusu Gulan Çağın Kaleli hakkında 10 Mart 2021 günü müdafilik yapmış olduğu dosyada, hakkında örgüt üyeliği suçlaması ile görevi engellenerek soruşturma başlatılmıştır.
 - TİHV İzmir Temsilciliği tedavi sekreteri Aytül Uçar, Boğaziçi Üniversitesi’ne Melih Bulu’nun rektör atanmasına yönelik protestolar sırasında işkence ve diğer kötü muamele yapan kolluk görevlilerini uyardığı için 3 Şubat 2021 tarihinde gözaltına

alınmış ve aynı gün salınmasına karşın kendisi hakkında iki ayrı dava açılmıştır. Birincisi kendisi dahil üç kadın hakkında “Cumhurbaşkanı’na hakaret” gerekçesi ile açılan davanın bir sonraki duruşması 13 Mayıs 2022 tarihine ertelenmiştir. İkincisi ise “toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasına” muhalefet gerekçesi ile açılan davanın ilk duruşması 15 Nisan 2022 tarihinde başlayacaktır.

- Ankara’da 36 saat süren nöbetin ardından evine giderken meydana gelen trafik kazasında yaşamını yitiren Dr. Rümeyşa Berin Şen’i anmak üzere 25 Ekim 2021 tarihinde yapılan basın açıklamasına kolluk güçlerinin müdahalesi sonucu TİHV Van Temsilciliği başvuru hekimi ve Hakkari-Van Tabip Odası Başkanı Hüseyin Yaviç ile TİHV temsilcilik sekreteri Sevim Çiçek gözaltına alınmış, aynı gün salınmışlardır. Kendileri hakkında “toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasına” muhalefet gerekçesi ile açılan davanın ilk duruşması 26 Mayıs 2022 tarihinde başlayacaktır.
- Türk Tabipleri Birliği ile sağlık alanında örgütlü emek ve meslek örgütlerinin çağrısıyla 8 Şubat 2022 tarihinde ülke çapında sağlık çalışanlarının haklı sorun ve taleplerini dile getirmek için gerçekleştirilen G(ö)REV kapsamında Van’da gerçekleştirilen basın açıklaması nedeniyle aralarında başvuru hekimlerimiz Dr. Ayfer Bostan ve aynı zamanda Van-Hakkari Tabip Odası Başkanı olan Dr. Hüseyin Yaviç’in de bulunduğu, TTB ve SES üyesi 8 sağlıkçı gözaltına alınmıştır.
- Ayrıca TİHV kurucu üyesi İHD’nin yönetici ve üyeleri ile ilgili toplamda yüzlerce soruşturma ve dava devam etmektedir.
- Bunların yanı sıra, TİHV ve İHD gibi insan hakları kuruluşlarının tüzel kişiliklerine yönelik hem idari hem de adli soruşturmalar söz konusudur. Türkiye’nin güneydoğusunda yer alan sokağa çıkma yasağı uygulanan yerleşim birimlerindeki ağır/ciddi insan hakları ihlallerinin belgelenmesi kapsamında TİHV, İHD, Gündem Çocuk Derneği, SES ve Diyarbakır Barosu ile birlikte Cizre ziyaretinden sonra hazırlanan rapor ile ilgili olarak başlatılan soruşturma süreçleri TCK 301. Madde bakımından sürmektedir.

6. Bir önceki raporumuzda da yer verildiği gibi insan hakları alanında böyle bir süreç yaşanır iken;

i. 2 Mart 2021 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından 9 amaç, 50 hedef, 393 faaliyeti içeren 128 sayfalık İnsan Hakları Eylem Planı açıklanmış idi. Daha sonra 30 Nisan 2021 tarihinde ise bir Genelge ile İnsan Hakları Eylem Planı ve Uygulama Takvimi yayınlanmış idi.

- a) 9 amaç, 50 hedef, 393 faaliyeti içeren 128 sayfalık İnsan Hakları Eylem Planının tanıtıldığı toplantıda Cumhurbaşkanı’nın 37 sayfalık yazılı konuşmasında yer alan “*Bir çiçeğe az su vermek onu kuruturken, fazla su vermek de soldurur*” gerçeği, *adaletin kuyumcu titizliğiyle uygulanmasını gerektiriyor. Ayrıca öyle her gördüğümüz çiçeğe de su vermeyeceğiz. Susuzluktan boynu bükülmüş bir çiçeğe su vermek adaleti yerine getirmek olurken, dikene su vermek zulüm anlamına gelebiliyor.*” cümleleri İnsan Hakları Eylem Planına hâkim olan insan haklarına bakışı yansıtan özel cümleler olduğu kanısındayız.

Çünkü bir insan hakları planının, kimlerin hak sahibi olacağını kimlerin haklardan dışlanacağını belirleme yetkisine sahip bir dille sunulması, daha baştan insan hakları kavramının temel ilkelerinden eşitlik ilkesini reddetmek anlamına gelmektedir. Bu nedenle insan hakları bakış açısına dayanmayan bir insan hakları eylem planı, insan hakları eylem planı olamaz.

- b) Kaldı ki, bir önceki insan hakları eylem planı, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı” başlığında yedi yıl önce 1 Mart 2014 yılında yayınlanmış idi.

1 Mart 2014 yılında yayınlanmış olan bir önceki adı ile “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı”ndan yedi yıl sonra tekrar gündeme gelen İnsan Hakları Eylem Planını değerlendirmeden önce en uzun vadesi 5 yıl olarak belirlenmiş bir önceki Eylem Planının yayınlanmasından bugüne kadar geçen yedi yılın insan hakları açısından nesnel değerlendirilmesi yapılarak 2014 yılında açıklanan amaç ve hedeflere ne denli ulaşıp ulaşılmadığının somut ölçütlere dayalı olarak ortaya konulması ve bu değerlendirmeye dayalı yeni bir insan hakları planının hazırlanması uygun bir yöntem olabilir idi.

Örneğin; 2014 yılında yayınlanan eylem planının sunuş bölümünde; “AİHM istatistiklerine bakıldığında, 31 Aralık 2013 tarihi itibarıyla, Mahkeme önündeki derdest dosyaların %11,3'lük dilimini ülkemiz aleyhine yapılan başvuruların oluşturduğu, bu kapsamda Türkiye'nin; Rusya, İtalya, Ukrayna ve Sırbistan'dan sonra 5. sırada yer aldığı görülmektedir. Aynı tarih itibarıyla, AİHM'nin Türkiye hakkında vermiş olduğu toplam (1959-2013) ihlal kararı sayısı 2.639'a ulaşmış olup, Ülkemiz maalesef hakkında en çok ihlal kararı verilen ülke durumundadır.” denmektedir.

Oysa 28 Ocak 2021 tarihinde yayınlanan 2020 yılına ait AİHM raporunda ise “Toplam 62.000 vakanın 13 bin 650 vakasının (yüzde 22,4) Rusya Federasyonu, ardından ise 11 bin 750 vaka (yüzde 18,1) ile Türkiye, ardından 10 bin 400 vaka (yüzde 16,7) ile Ukrayna ve 7 bin 550 vaka (yüzde 12,5) ile Romanya” olduğu ve “Türkiye aleyhine yapılan başvurularda 2019'a göre yüzde 27 artış” olduğu ifade edilmiştir.

Bir başka anlamda, 2013 yılında Mahkeme önündeki derdest dosyaların %11,3'lük dilimi ile 5. sırada yer alan Türkiye 2020 yılında %18,1'lik oranla Rusya'dan sonra ikinci sıraya yükselmiş durumdadır. Yine 2020 yılına ait AİHM raporunda AİHM'nin Türkiye hakkında vermiş olduğu toplam (1959-2020) ihlal kararı sayısı 2013 yılındaki 2.639 karardan 2020 yılında 3.742 yükselmiş olup Türkiye en çok ihlal kararı verilen ülke konumunu korumuştur.

Sonuç olarak; nesnel ölçütler ışığında yedi yıl önce 1 Mart 2014 tarihinde yayınlanan AİHS İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planını değerlendirildiğinde söz konusu Eylem Planında yer verilen amaç ve hedeflere ulaşılmadığı, dahası insan hakları ortamında daha da derin tahribat yaşandığı aşikârdır.

Bu süreçle yüzleşmeden dahası Eylem Planında yer alan “Cumhuriyet tarihimizin en güçlü demokratikleşme ve sivilleşme adımlarının atıldığı son 20 yıl, temel hak ve özgürlükler alanında yapılan reformlar kadar, bireylerin gündelik hayatını her alanda kolaylaştıran ve devlete güven duygusunu pekiştiren pek çok yeniliğe de sahne olmuştur.” gibi tespitlerin gösterdiği gibi bugüne kadarki zihniyet ve uygulamaların süreceğinin itirafına dayalı bir yaklaşımla herhangi bir olumlu adım atılacağını öngörmek gerçekçi olmayacağı gibi böyle bir yaklaşımın dünün daha kötü bir tekrarına yol açması kaçınılmazdır.

Kaldı ki, 26 Ocak 2022 tarihinde yayınlanan 2021 yılına ait AİHM raporu bu ölçüt gözönüne alındığında durumun daha da kötüleştiği göstermektedir. Zira yayınlanan son AİHM raporunda Mahkeme önündeki derdest dosya sayısı bir önceki yıldaki (2020) 62.000’den 2021 yılında 70.150’ye yükselmiştir. “Toplam 70.150 vakanın yüzde 24,2’si (17 bin) Rusya’ya, yüzde 21,7’si (15 bin 250) Türkiye’ye, yüzde 16,2’si (11 bin 350) Ukrayna’ya, yüzde 8,1’i (5 bin 700) Romanya’ya 3 bin 646 dosyanın ise İtalya’ya ait olduğu ifade edilmiştir.

Bir başka anlamda, 2020 yılında Mahkeme önündeki derdest dosyaların %18,1’lik dilimine sahip Türkiye’nin, 2021 yılındaki oranı %21,7’ye yükselmiştir. Yine 2021 yılına ait AİHM raporunda da AİHM’nin Türkiye hakkında vermiş olduğu toplam (1959-2021) ihlal kararı sayısı 2013 yılındaki 2.639 karardan 2021 yılında 3.820’ye yükselmiş olup Türkiye en çok ihlal kararı verilen ülke konumunu korumuştur.

- c) Kaldı ki, Eylem Planında yer alan 393 faaliyetin sadece yaklaşık 13’ünün nispi olarak somut bir içeriğe sahip olması, diğerlerinin ise bütünüyle genel geçer cümleler olarak yer alması hele de Eylem Planının açıklanmasından hemen sonra insan hakları ortamında yaşanan yaygın ve sistematik insan hakları ihlalleri, gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ve yetkililerin söylemleri ise siyasi iktidarın bu konudaki içtenliksizliğinin kimi göstergeleridir.

ii. Bu kapsamda 2 Mart 2021 tarihinde İnsan Hakları Eylem Planının açıklanmasından hemen sonra gerçekleştirilen altta yer verilen kimi yasal düzenlemeler siyasi iktidarın bu konudaki içtenliksizliğinin somut bir göstergesi olduğu gibi aynı zamanda rejimin karakteristik özelliğine dönüşen keyfi yönetme pratiği örneklerini oluşturmaktadır:

- a) Siyasal iktidar, kadına yönelik şiddet konusunda bağlayıcılığa sahip ilk uluslararası sözleşme olan Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ni (İstanbul Sözleşmesi) 2011 yılında İstanbul’da imzaya açılmasından on yıl sonra 20 Mart 2021 tarihinde dört buçuk satırlık bir **CUMHURBAŞKANI KARARI** ile tek taraflı olarak feshetmiştir.
- b) 27 Nisan 2021 tarihinde Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) tarafından bir **GENELGE** yayınlanarak toplantı ve gösterilere müdahale eden kolluk güçlerinin ses ve görüntü kayıtlarının alınması “özel hayatın gizliliğini ihlal ettiği” gerekçesiyle yasaklanmıştır.

- c) 28 Temmuz 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan ve kamuoyunda “torba yasa” olarak nitelenen “**BAZI KANUN VE KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN**” başlıklı düzenlemenin yasalaşma süreci yasa yapma tekniğinde ulaşılan keyfiliğin boyutlarını ve bunun demokrasinin işleyişinde yol açtığı ağır tahribatı bir kez daha göstermiştir.

Ama daha önemlisi bu düzenleme kapsamında 31 Temmuz 2018’de Resmî Gazete’de yayımlandıktan sonra yürürlüğe giren ve kamuoyunda “fiili OHAL” anlamına gelen “yeni güvenlik yasası” olarak bilinen 7145 Sayılı Kanun bir yıl daha uzatılmıştır. Bilindiği gibi 7145 Sayılı Kanun’un gerekçe bölümünde, 21 Temmuz 2016 ile 19 Temmuz 2018 tarihleri arasında iki yıl süren resmi OHAL’in artık uzatılmayacağı için, gözaltı süresinin kabul edilemez bir şekilde 12 gün olarak düzenlenmesi dahil, söz konusu değişikliklerin gerekli olduğu açıkça ifade edilmiş idi. Böylelikle, her ne kadar siyasal iktidar tarafından aksi iddia edilse de, 19 Temmuz 2018 tarihinde sonlandırıldığı ilan edilen OHAL rejimi 31 Temmuz 2018 tarihinde insan hakları kurumlarının tüm eleştiri ve itirazlarına karşın fiilen üç yıl daha uzatılmış idi.

- d) 11 Eylül 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “Ateşli silahlar ve bıçaklar ile diğer aletler hakkında yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair **YÖNETMELİK**” ile silah ruhsatının kapsamının daha da genişletilmiş ve kolaylaştırılmış olması yanı sıra ateşli silahla işlenen suçlardan mahkum olanların infazın üzerinden beş yıl geçtikten sonra ruhsat başvurusu yapabilecek olması ve bazı suçlar için de para cezasının ödenmesi hâlinde ruhsat verilebileceği yönünde değişiklik nedeni ile bireysel silahlanma açısından tehlikeyi daha da artırmıştır.
- e) 21 Ekim 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “Dernekler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair **YÖNETMELİK**” ile son dönemdeki kimi düzenlemelere ek olarak derneklerin bağımsız çalışmalarını önemli ölçüde olumsuz etkileme girişiminde bulunmaktadır.
- f) 19 Ocak 2022 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “**CUMHURBAŞKANI GENELGESİ**” ise ifade ve basın özgürlüğüne aykırılığının ötesinde özel bir olağanüstü hâl uygulaması anlamında medya üzerinde yeni baskı ve sansür girişiminin en olumsuz örneklerinden birisini oluşturmuştur.
- g) Raporumuzun “2.2. Mevzuatta İşkence ve Diğer Kötü Muamele Yasağı ve Usul Güvenceleri” bölümünde detaylı olarak yer verildiği gibi son zamanlarda hapisanelere ilişkin çalışma düzenini, yöntemini ve bu kuruluştaki çalışanların uyacakları kuralları belirleyen **çoğu yönetmeliklerde** olmak üzere üst üste beş değişiklik yapılmış ve bu değişikliklerle hapisane idarelerine hukuka aykırı bir şekilde geniş yetkiler verilmiştir.

7. Kuşkusuz yaşanan tüm olumsuzluklara karşın dünyanın ve ülkemizin her yerinde halkların ve beyaz eylemleri ile sağlık çalışanları, emek hareketi, insan hakları hareketi, çevre hareketi, öğrenci hareketi, kadın, LGBTİ+ hareketi dahil toplumun

çok farklı kesimlerinin özgürlük, adalet, eşitlik ve insan hakları talepleriyle itirazlarını yükseltiyor olmaları son derece kıymetli ve aynı zamanda umut kaynağıdır.

Bir kez daha ifade etmek isteriz ki kendini muktedir sananların tüm kötücüllüklerine karşın insanca yaşanabilecek bir ülke ve dünyaya ulaşabilmenin son derece mümkün olduğuna inanıyoruz.

Yine, önceki raporlarımızda da yer verdiğimiz gibi *“Her ne kadar bunca çabaya karşın derin tahribat yaratan bu süreç bugüne kadar önlenememiş ise de makul bir sürede bu sürecin önlenemeyeceği anlamına gelmemektedir.”* Doğal olarak, bu derin çürüme ortamından tüm unsurları ile insan hakları değerlerine dayalı ortak bir yaşama doğru yolculuğumuzun hızı, neticede bu hayatın özneleri olarak hepimizin çabasını gerektirmektedir. Kötücüllerin tüm “çırpınışları” karşısında sadece ve sadece insanca yaşanabilir bir dünya için gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmekte olan olağanüstü tüm değerli çabalar ise bu konuda yol göstericidir.

Bu nedenledir ki bu son dönemde TİHV olarak bir yandan mevcut çalışmaların nicelik ve niteliksel olarak daha da kuvvetlendirilmesine yönelik çabalarımızı artırırken öte yandan da kamusal hayatın insan haklarının kurucu rolünü temelinde tahkim edilmesine, zorlu bir ortamda insan hakları hareketinin dönüştürücü etki yaratabilme kapasitesinin geliştirilmesine ve insan hakları mücadelesinin tabanının genişletilmesine katkıda bulunmaya yönelik çabalarımızı artırmaya çalışılmaktadır.

8. Bu kapsamlı çalışmaların içinde TİHV’in temel çalışma alanı olan işkence, diğer zalimane, insanlık dışı muamele davranış ve cezalandırmalara maruz kalan kişiler için tüm merkezlerimiz tarafından organize edilen tedavi ve rehabilitasyon hizmeti çalışmalarımızı “tedavi ve rehabilitasyon merkezleri raporu” başlığında her yıl olduğu gibi bu yıl da sizlerle paylaşmak isteriz.

1990 yılında Türk Tabipleri Birliği (TTB) ve İHD ortamındaki çabaların sonucu olarak 32 insan hakları savunucusu aydın ve tüzel kişinin varlığı ile İHD tarafından kurulan TİHV, 32 yıldır işkence görenlerin tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine erişimlerine katkı sağlayan, işkencenin belgelenmesi ve önlenmesine ilişkin çalışmalar yürüten uluslararası tanınırlığı ve saygınlığı olan bir insan hakları örgütüdür. Ayrıca tüzüğünün amaç ve hizmet konularını düzenleyen 3. Maddesinde de belirtildiği gibi uluslararası insan hakları belgelerinde ve iç hukukta tanımlanan özellikle ağır/ciddi insan hakları ihlallerinin önlenmesine yönelik süreli ya da süresiz yayın ve dokümantasyon, bilimsel araştırma ve eğitim yapmak da kuruluş amaçlarındandır.

TİHV, hâlen Ankara, Diyarbakır, İstanbul, İzmir ve Van illerindeki beş tedavi ve rehabilitasyon merkezi ile Cizre’deki bir “referans merkezi”nde işkence görenlerin tedavi ve rehabilitasyonuna yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.

TİHV’in işkence gören kişilerin fiziksel, ruhsal ve sosyal sorunlarının çözümüne yönelik sunduğu bu hizmet, başta sağlık çalışanları olmak üzere çok farklı uzmanlık alanından sayıları yüzlerle ifade edilen profesyonel ve gönüllü ekipler tarafından multidisipliner bir yaklaşımla gerçekleştirilmektedir.

TİHV, kuruluşundan 2021 yılı sonuna kadar 19.959 işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kalmış kişinin ve onların yakınlarının tedavi ve rehabilitasyon hizmetine erişimlerine katkı sağlamıştır.

Pandemi sürecinin getirdiği kısıtlılıklar/zorluklar ve işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının yoğunlaşması dahil insan hakları ortamına yönelik baskıların varlığında 2021 yılı içinde tedavi merkezlerimize, hazırlanan rehberler ışığında pandemi önlemlerine maksimum düzeyde özen gösterilerek, çalışmalarını sürdürmüştür. Dahası, işkenceye maruz kalan kişinin ya da yakınının tedavi ve rehabilitasyon amaçlı merkezlerimize başvuran (kısaca başvuru olarak anılacaktır) toplam 530 yeni başvuru öngörmemize karşın bu koşullarda öngörülenden yaklaşık iki misli daha fazla olarak toplam 984 yeni başvuru merkezlerime başvurmuştur. Öngörülen başvuru sayısının üstünde başvuru olması bir yandan ülkedeki işkence dahil insan haklarındaki olumsuz gidişatın bir göstergesi anlamına geldiği gibi öte yandan da hele de şu pandemi koşullarında çalışmalarımızın anlamını ve etkinliğini göstermektedir.

2021 yılında TİHV'e başvuran 984 kişiden kapsam içindeki 972 başvurunun 871'i (%89,6) Türkiye'de, 44'ü (%4,5) Türkiye dışında işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kaldığı, 57 başvuru (%5,9) ise işkence görenin yakını kapsamında olduğu için değerlendirme süreçlerine dahil edilmiştir. Toplam 984 yeni başvurudan, aynı yıl içinde (2021 yılı içinde) işkence gören başvuru sayısı 630 (%64) olarak gerçekleşmiştir.

Temmuz 2015'te yeniden başlayan silahlı çatışma ortamı, halen fiilen geçerliliğini koruyan/kalıcılaşan olağanüstü hâl uygulamalarının yol açtığı ağır/ciddi insan hakları ihlallerinin yaygın olarak yaşandığı Van ve çevresinde TİHV çalışmalarının kuvvetlendirilmesi amacı ile Van'da 13 Ocak 2018 tarihinde bir referans merkezi açılmış idi. İlk yıllarında yıllık sadece 25-40 yeni başvuru öngörülen Van Referans Merkezine 2018 yılı içinde işkence ve kötü muameleyle maruz kalan 50 kişi rehabilitasyon programına dahil edilmesine karşın 2019 yılında öngörümüzün yaklaşık beş katı (202) başvuru olması nedeniyle Van referans merkezimizin 2020 yılı itibarıyla bir tedavi ve rehabilitasyon merkezine dönüştürülmesine yönelik özel bir program geliştirilmiştir. Bu programın sonucu olarak 2021 yılı itibarı ile Van'daki merkezimiz başvuruların ilk değerlendirilmesi işlevi ile donatılmış bir referans merkezinden bütünlüklü tedavi ve rehabilitasyon çalışmaları gerçekleştirecek bir merkeze dönüştürülmüştür. Özellikle Van referans merkezinin donanımlı bir işkence görenlere yönelik tedavi merkezine dönüştürülmesi sonucu çatışma ortamından doğrudan etkilenen geniş bir coğrafyaya (Doğu Anadolu) yönelik çalışmalarımız çok daha kuvvetlenecektir.

Diğer yandan tedavi ve rehabilitasyon merkezlerimizin bulunmadığı illerden başvuru kabulüne yönelik 1993 yılından itibaren sürdürdüğümüz çalışmalar 2021 yılında da devam etmiş ve bu kapsamda 2021 yılında 195 başvuru olmuştur.

2020 yılında 24'ü çocuk toplam 66 yeni başvurumuz özel sosyal destek programına, 5 yeni başvurumuz ise hukuki destek programımıza dahil edilmiştir.

İşkence ve insan hakları ihlalleri ile mücadeleye yönelik multidisipliner ve bütüncül yaklaşımın bir gereği olarak gerek Türkiye'den gerekse de dünyanın farklı ülkelerin-

den başvuran işkence görenlerin isteği üzerine işkence iddialarının belgelenmesini sağlayarak ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) gibi uluslararası yargı organlarınınca hürmet edilen sayısız tıbbi değerlendirme raporları hazırlamıştır. Bu kapsamda; 2021 yılında tedavi ve rehabilitasyon merkezlerimizce toplam 95 başvuru için tıbbi değerlendirme raporu/epikriz hazırlanmıştır. Bu bağlamda TİHV, işkence vakalarının belgelenmesi, raporlanması ve işkence görenlerin tedavi ve rehabilitasyon süreçlerine katkı anlamında bir okul hâline gelmiştir.

TİHV, Türk Tabipleri Birliği ve Adli Tıp Uzmanları Derneği ile birlikte Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tüm dünyada kullanılması önerilen ve Türkiye Devleti tarafından da adli muayenelerde standart olarak kabul edilen “BM İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezanın Etkin Soruşturulması ve Belgelenmesi Kılavuzu’nun (İstanbul Protokolü)” hazırlanmasında öncü bir rol oynamıştır. 20 yıl önce hazırlanmış olan İstanbul Protokolü’nün, hukuk ve sağlık alanındaki gelişmeler ve dünya genelinde yeni işkence yöntemlerinin ortaya çıkması nedeniyle İstanbul Protokolü 2020 Edisyonu çalışması 2019 yılında tamamlanmış ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiserliği’ne sunulmuş idi. İnsan Hakları için Hekimler (PHR), Uluslararası İşkence Görenler Konseyi (IRCT), REDRESS ve TİHV tarafından BM organlarını (BM İşkenceye Karşı Komitesi, BM İşkenceye Karşı Alt Komitesi, BM İşkence Özel Raportörü, BM İşkence Görenler için Gönüllüler Fonu) da dahil edilerek koordine edilen bu çalışma sonucu hazırlanan İstanbul Protokolü’nün 2020 Edisyonunun 2020 yılında yayınlanması planmış ise de Covid-19 salgını nedeniyle belli bir süre ertelenerek 22 Mayıs 2021 tarihi itibarı ile BM organlarınınca basım kararı verilmiş idi. Ancak İstanbul Protokolü yeni Edisyonunun Birleşmiş Milletler tarafından tanıtılması ve duyurulması 2022 yılına ertelenmiştir.

Bu erteleme süreci nedeniyle İstanbul Protokolü’nün 2022 Edisyonunun BM tarafından basım sürecinden sonra yeni edisyonun Türkçeye çevrilmesi, hemen arkasından da ilk eğitici eğitiminin gerçekleştirilmesi 2022 yılı içinde planlanmıştır.

TİHV, Türkiye’de ve dünyanın birçok yerinde binlerce sağlıkçı ve hukukçunun katıldığı başta İstanbul Protokolü Eğitimleri olmak üzere pek çok eğitim organize etmiş ve etmekte, yanı sıra işkencenin tespiti ve tedavi süreçlerinin etkinliğini artırma amacına yönelik başlıklar başta olmak üzere pek çok bilimsel çalışma yürütmüş ve yürütmektedir. 2021 yılında İzmir Barosu ile birlikte İstanbul Protokolü uygulama eğitimi gerçekleştirilmiştir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’ne 2021 yılında birisi Hafıza Merkezi ve İHD ile birlikte, diğeri ise İHD, Özgürlük için Hukukçular Derneği) ve Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı) ile birlikte olmak üzere iki ayrı başlıkta iki ayrı rapor iletilmiştir.

İşkencenin belgelenmesi ve tedavisi yönünde sürdürdüğü öncü çalışmalarının bilimsel ve objektif niteliği uluslararası planda da büyük ilgi ve kabul gören TİHV, bugüne kadar pek çok bilimsel kongre ve toplantıya davet edilmiş ya da bizzat organizasyonunda görev almıştır.

14-17 Ekim 2021 tarihindeki Çevrimiçi 2. Uluslararası 18. Ulusal Adli Bilimler Kongresi'ne "Covid-19 Pandemi döneminde cezaevlerinde insan hakları ihlalleri" başlıklı bir bildiri sunulmuştur.

İşkence ve kötü muamele gören kişilerin birçoğu karmaşık travmanın başka bileşenlerinden de etkilenmektedir. Mümkün olduğu kadar kapsamlı bir onarım için tıptan daha fazlasının gerekli olduğunun bilinciyle, TİHV karmaşık ve sürmekte olan toplumsal travma ile baş etme sorununu da ele alan daha bütüncül ve çok disiplinli bir programın geliştirmesi için 2004 yılından bu yana çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda 2000 yılından beri ulusal ve uluslararası düzeyde eğitim, panel, sempozyum vb. etkinlikler ile toplumsal travma ile baş etme programını birbiri ile ilişkili üç ana başlık (hakikat, adalet ve onarım) çerçevesinde ele almaktadır.

Bu çalışmaların bir devamı olarak 5-6 Haziran 2021 tarihlerinde Diyarbakır'da çevrimiçi ve yüz yüze karma formatta "Süregiden Toplumsal Travmayla Baş Etmede Yeniden Buluşma Toplantısı" düzenlenmiştir. Kent; Adalet; Ruhsal Süreçler ve Onarım ve Sivil Toplum başlıklarında konuşmacı-tartışmacı panellerinden oluşan bu toplantı ile özellikle 2015'ten bu yana sokağa çıkma yasakları ve çatışmalarla başlayan, kayyum atamaları ve sivil topluma yönelik baskı ve tacizlerle devam eden yıkıcı sürece odaklanılmıştır. Bu sürecin yol açtığı ve hâli hazırda süregiden toplumsal travma ile baş etmede kolektif olarak hayata geçirilebilecek somut programlar tasarlanmasına katkı sunma amaçlanmıştır.

Ayrıca, insan hakları gündeminde aciliyet teşkil eden ve alarm veren meseleler için hak savunucularının, akademisyenlerin, en genelde sivil ortam bileşenlerinin bir araya gelebileceği bir ortak düşünme alanı oluşturmak amacı ile 2021 yılında bir uluslararası sempozyum gerçekleştirilmiştir. 20-23 Mayıs 2021 tarihlerinde "Salgın Sonrası Dönemde İnsan Hakları Gündemi" uluslararası sempozyum gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi olarak gerçekleştirilen sempozyumda; "Tek dünya, tek sağlık, tek tür? Salgında kozmopolitika", "Devletlerin şirketleşmesi insan hakları için ne anlama geliyor?", "Hakikat-sonrası dünyada popülizm, yalan ve insan hakları", "İnsan hakları ve yeni teknolojiler", "Covid-19, yaşam hakkı ve 'harcanabilir yaşamlar'", "Mücadeleden öğrenmek", "Karanlık zamanlarda cesaret" başlıklı oturumların yanı sıra "TİHV Akademi danışmanlık programı araştırma sunumlarına" da yer verilmiş idi.

TİHV, Türkiye'de yaşanan insan hakları ihlallerini düzenli olarak izleyip doğru, hızlı ve sürekli bir biçimde ortaya çıkarmak ve böylelikle ihlalleri önlemek amacıyla iki dilde (Türkçe ve İngilizce) günlük ve yıllık insan hakları raporları ile özel ihlal ve olaylara özgülenmiş raporlar yayınlamaktadır. Bu kapsamda başta işkence olmak üzere ağır/ciddi insan hakları ihlalleri dokümantasyonuna yönelik objektif ve güvenilir bir sistem geliştirmiş ve önemli bir bilgi birikimi oluşturmuştur.

Tüm ülkenin bir işkence mekânına dönüştürülmeye, insan hakları ihlallerinin kural hak kullanımının bir istisna hâline dönüştürülmeye, sivil alanın kapatılarak değerlerin tahrip edilmeye çalışıldığı bir ortamda TİHV'in birikimine dayalı olarak geliştirdiği yeni programlar aracılığı ile kamusal hayatın insan haklarının kurucu rolü temelini-

de tahkim edilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda; İHD, FIDH ve OMCT ile birlikte Türkiye'nin 6 bölgesinde (Çukurova, Doğu Anadolu, Ege, Güneydoğu, İç Anadolu ve Marmara) uygulanacak insan hakları mücadelesinin tabanını genişleten; yerel düzlemdeki ve ülke çapındaki çabalar arasında köprü kuran ve önleyici ve koruyucu mekanizmaların tesisi dahil olmak üzere her düzeyde insan hakları aktörlerini güçlendiren tabanı merkeze alan bir yaklaşımı içeren kapsamlı bir proje/program 1 Mart 2021 tarihi ile başlatılmıştır.

2020-2024 TİHV Stratejik Planı'nın cinsiyet incelemesine ilişkin bulguları ve tavsiyeleri ele almak için cinsiyet eşitliği perspektifini güçlendirme çabalarına devam edilmiştir. Tüm vakıf ortamının da katkısı alınarak bu konuda özel olarak oluşturulmuş çalışma grubu tarafından 2021 yılı içinde son halleri verilmiş olan "Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Karşı Tutum Belgesi", "İşkence Görenlerin ve Yakınlarının Tedavi ve Rehabilitasyon Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği", "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı İletişim Rehberi", "Araştırmalarda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Rehberi", "Vakıf Etkinliklerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Rehberi" ve "Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Karşı Önlem ve Destek Komisyonu Yönergesi" belgeleri TİHV yönetim kurulu tarafından da onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

TİHV'in temel misyonu, yaşamın her alanında işkencenin önlenmesi mücadelesine katkı sağlamak ve işkence gören kişilerin yaşadıkları travma ile baş edebilmelerine ve fiziksel – ruhsal – sosyal açıdan tam bir iyilik hâline ulaşabilmelerine katkı sağlamaktır. Başka bir ifadeyle, ağır insan hakları ihlallerine maruz kalan kişi ve topluluklara yönelik bir tür "toplumsal özür dileme" ortamı oluşturmaktır.

Hiç kuşkusuz tüm bu çalışmaların, TİHV'in yıllardır maddi ve manevi büyük bir özveriyle görev yapan kurucular kurulu üyeleri, yönetim kurulu üyeleri ve çalışanlarının yanı sıra ülkenin dört bir yanında aynı amaç için bir araya gelmiş başta sağlık çalışanları, hukukçu ve insan hakları savunucuları olmak üzere farklı toplumsal kesimlerden ve uzmanlık alanlarından yüzlerce duyarlı insanın ortak eseri olduğunu bir kez daha paylaşmak isteriz.

Bu çalışmalara katkıda bulunan, bizi yalnız bırakmayan tüm dostlarımıza, çalışmalarımıza başından bu yana destek veren başta İnsan Hakları Derneği ve Türk Tabipleri Birliği olmak üzere ilgili tüm kurumlara, bir kez daha şükranlarımızı sunarız.

Ankara, 4 Nisan 2022

**TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon
Merkezleri Raporu**

**2021
Değerlendirme Sonuçları**

İşkence ve Diğer Kötü Muamele Başlığında 2021 Yılı Değerlendirmesi

Anayasa'nın ve Türkiye'nin de bir parçası olduğu evrensel hukukun mutlak olarak yasaklamasına ve insanlığa karşı bir suç olma vasfına rağmen işkence olgusu son çalışma yılında da Türkiye'nin en başat insan hakları sorunu olma durumunu sürdürmüştür. Resmi gözaltı merkezlerinin yanı sıra kolluk güçlerinin barışçıl toplanma ve gösterilere müdahalesi sırasında, sokak ve açık alanlarda ya da ev ve iş yeri gibi mekânlarda, yani resmi olmayan gözaltı yerlerinde ve gözaltı dışındaki ortamlarda yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının ulaştığı düzey son çalışma döneminde yoğunlaşarak sürmüştür. Son dönemde tüm konuların çok sıklıkla ve kolaylıkla siyasi iktidar tarafından güvenlik sorunu/tehdidi olarak tarif edilip güvenlik gündemi haline dönüştürülmeye çalışıldığı bir ortamda siyasal iktidarın baskı ve kontrole dayalı yönetme tarzı sonucu günümüzde tüm ülke adeta işkence mekânı haline gelmiştir.

Sadece 2021 yılının başından itibaren Boğaziçi Üniversitesi'ne Cumhurbaşkanı tarafından Rektör atanmasına yönelik haklı ve demokratik itiraz sürecinde yaşanan barışçıl toplantı ve gösterilere kolluk güçleri tarafından evrensel hukukta ve ülke yasalarında tanımlanan zor kullanma yetkisinin çok ötesine geçen, kural dışı, denetlenmeyen, cezalandırılmayan, siyasal iktidar tarafından görmezden gelinen hatta teşvik edilen işkence düzeyine ulaşan bir şiddet kullanımından başlayarak, gözaltı yerlerinde, cezaevlerinde, keyfi "ev hapsi" süreçlerinde yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları kendi başına işkence sorununun ulaştığı düzey konusunda özel bir örnek oluşturmaktadır.

Önceki raporlarımızda da yer verdiğimiz gibi Türkiye'nin de bir parçası olduğu evrensel hukukun mutlak olarak yasaklamasına rağmen sistematik işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları toplumun çok geniş bir kesiminin yakın tanıklığında gerçekleştiği için bir yönü ile tüm topluma bir mesaj anlamında son derece **görünür** bir hale dönüştürülmektedir. Öte yandan da hak temelli rejim fikrinden uzaklaşıldığı bir ortamda işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları "normalleştirilerek" aynı zamanda **görünmez** kılınmaya da çalışılmaktadır.

1. İşkence ve Diğer Kötü Muamele Uygulamaları

1.1. Resmi gözaltı yerlerinde işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları

Ne yazık ki son yıllarda hep sözünü ettiğimiz gibi siyasal otoriterleşme ile orantılı olarak devlet erkinin çeşitli kademelerinde yaygınlaşan yasa, kural ve *norm denetiminden kaçınma, keyfilik, bilinçli ihmal gibi sebeplerle usul güvencelerinin ihlal edilmesi*, gözaltı sürelerinin uzunluğu, izleme ve önleme mekanizmalarının işlevsiz kılınması ya da bağımsız izleme ve önlemenin hiç olmaması vb. nedenlerle resmi gözaltı merkezlerindeki işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları, uygulayıcıların ihtiyaç duydukları ölçüde, sistematik ve yaygınlığını sürdürmektedir.

Son çalışma yılında sadece kimi örnekler olarak Adana, Cizre, Diyarbakır'da, İstanbul'da, Şanlıurfa'da ya da Van'da olduğu gibi işkenceye maruz kalan insanların kendilerinin, yakınlarının ya da avukatlarının kimileri mahkeme tutanaklarına da yansıyan anlatımları, kendi kurumlarımız dahil ilgili kurumların raporlarında belgelenen işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının gündelik hayatın içinde herkes tarafından ne denli hissedilir ve ne denli yaygın bir pratik hale getirildiğini ortaya koymaktadır.

Her zaman ifade edildiği gibi TİHV tedavi merkezlerine başvuranların sayıları ve özellikleri ile ülke sathında işkenceye maruz kalanlar arasında doğrusal bir ilişki kurulması uygun değil ise de bu veriler resmi gözaltı yerlerdeki işkence uygulamalarının yaygınlığı ve ciddiyeti konusunda önemli göstergelerdir.

Her zaman ifade ettiğimiz gibi TİHV tedavi merkezlerine başvuranların sayıları ile ülke genelindeki işkenceye maruz kalan toplam insan sayısı arasında doğrusal mutlak bir ilişki kurulması uygun olmamakla birlikte 2021 yılında TİHV'ya başvurusu öngörülen başvuru sayısının (530) yaklaşık iki misli (984), bir önceki yılın (2020 yılında toplam 605 başvuru idi) ise bir buçuk misli olduğunu ve 2021 yılındaki bu yeni başvurulardan 630'unun 2021 yılı içinde işkenceye maruz kalmış ya da onların yakını olmuş gerçeği işkence uygulamalarının yaygınlığı ve ciddiyeti konusunda önemli göstergedir.

2021 yılında TİHV'e başvuran 984 kişiden kapsam içindeki 972 başvurunun 871'i (%89,6) Türkiye'de, 44'ü (%4,5) Türkiye dışında işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kaldığı, 57 başvuru (%5,9) ise işkence görenin yakını kapsamında olduğu için değerlendirme süreçlerine dahil edilmiştir. Türkiye'de doğrudan işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kalan 871 başvurunun 395'i (%45,4) emniyet müdürlükleri, 92'si ise (%10,6) polis karakolu gibi resmi gözaltı merkezlerinde işkenceye maruz kaldıkları gerekçesi ile başvurmuştur. Bunun yanı sıra 275 (%31,6) kişinin aynı zamanda güvenlik güçlerinin araçlarında işkenceye maruz kalmış olduğu da göz önünde tutulmalıdır.

1.2. Resmi olmayan gözaltı yerlerinde ya da gözaltı dışındaki ortamlarda işkence ya da diğer kötü muamele uygulamaları

Son yıllarda giderek yaygınlaşan kolluk güçlerinin barışçıl toplantı ve gösterilere müdahalesi sırasında, sokak ve açık alanlarda ya da ev ve iş yeri gibi mekânlarda, yani resmi olmayan gözaltı yerlerinde ya da gözaltı dışındaki ortamlarda yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları, 2020 yılında başlayan Covid-19 salgını koşullarında kazandığı yeni bir boyut ve yoğunluk ile, son çalışma döneminde de sıradanlaşarak gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir.

İşkenceye maruz kaldıkları için TİHV rehabilitasyon merkezlerine başvuranların yakınmaları, tıbbi bulgu ve tanılarının da gösterdiği gibi barışçıl toplantı ve gösterilerde kolluk güçlerinin "işkence ve diğer kötü muamele uygulaması" düzeyine ulaşan "güç kullanarak müdahalesinin" yaygınlaşması dahası "sıradan bir uygulama" haline

dönüştürülmeye çalışılması, son dönemin karakteristik bir özelliğine dönüştüğünü gerçeğini bu çalışma döneminin raporunda da yer vermek isteriz.¹

2021 yılında TİHV başvurularının 417'sinin (%47,9) açık alan ve gösteri sırasında, 151'inin (%17,3) ise ev ve iş yeri gibi mekânlarda işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldıkları göz önüne alındığında son yıllarda belirginleşen resmi olmayan gözaltı yerlerinde işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının oldukça vahim bir boyuta ulaştığı görülebilmektedir.

Bir kez daha ifade etmek isteriz ki, sokak/açık alan gibi toplumsal mekanlar ile kişilerin yaşam alanları ve ulaşım amacıyla kullanılan araçlar işkence mekanlarına dönüşmekte, işkence yaygınlaşmakta ve gözaltına alınan kişiler götürüldüğü yerlerde de ardışık olarak işkenceye maruz kalmaktadır. Herkesin tanıklığında bekçiler dahil kolluğun uyguladığı şiddet "orantılı güç uygulandığı" iddialarıyla meşru kılınmaya çalışılmakta, sorumlular hakkında işlem yapılmamakta veya açılan karşı davalarla işkenceye maruz kalanların hukuki olarak sonuç almaları engellenmektedir.

İşkencenin sokağa inmesi, birden fazla mekanda devam etmesi ve cezasızlık uygulamalarının her aşamaya hakim kılınması, son dönemde hep ifade edegeldiğimiz gibi işkencenin değişen yüzünün anlaşılmasına olanak sağlayan önemli bir veri olmaktadır.

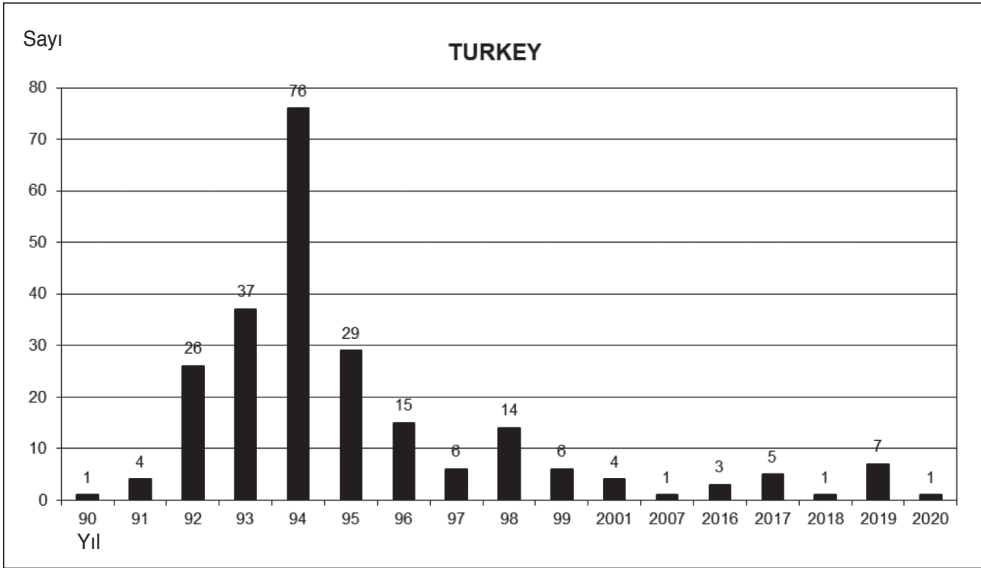
Son dönemde "resmi gözaltı işlemi" henüz gerçekleşmeden gözaltına alınma süreçlerinde insanların evindeki uygulamalar işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları açısından son dönemin bir başka önemli başlığıdır.

1.3. Zorla kaçırma/kaybetme girişimleri

Son yılların bir diğer karakteristik özelliği ise hukukun, yargının ve adaletin suskun kaldığı, failin her şeye muktedir olduğu mesajının verilmek istendiği ve bu nedenle aslında "uygarlığımızın" bir karadeliği olarak tanımlanabilecek zorla kaybetme ya da girişimlerinin 1990'lardan sonra yeniden 2016 yılında ilan edilmiş olan OHAL dönemi ile birlikte kaygı verici bir şekilde yoğun olarak yeniden yaşanmaya başladığını bir kez daha ifade etmek isteriz.

Bu kaygı verici gelişme BM Zorla veya İradedışı Kayıplar Üzerine Çalışma Grubu'nun en son 4 Ağustos 2021 tarihli raporuna da bir kez daha yer almıştır. Söz konusu raporda altta yer verilen grafikten görüleceği gibi 2001 yılındaki dört ve 2007 yılındaki bir zorla kaybedilen insanı göz ardı etmemek kaydı ile 2000'li yıllarda 2016 yılı ile yeniden başlayan bu süreç Çalışma Grubu tarafından izlemeye alınmıştır.

1 20 Temmuz 2017 tarihinde BM İşkence Özel Raportörü tarafından yayınlanan "Gözaltı dışı yerlerdeki zor kullanımı ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalandırma yasağı" başlıklı özel raporunun, 47. paragrafında yer verilen "resmi olarak deklarasyonlarda yer alan "işkence" tanımına uygunluk için gerekli olan ek koşullar mevcut olmasa bile, toplantı ve gösteri hakkının kullanılmak isteyen kişiler dahil belirli bir amaç doğrultusunda kaçma imkânı olmayan, "çaresiz" bir kişiye yönelik acı veya ıstırap yaratma amaçlı kasti zor kullanımı, her zaman ağırlaştırılmış zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalandırma (işkence) olarak kabul edilecektir." cümlesi konu ile ilgili önemli bir değerlendirmedir.

Grafik: Türkiye’de yıllara göre zorla kaybedilenlerin sayıları

Özellikle 2019 yılında altısı Şubat ayında biri ise Ağustos ayında olmak üzere yedi zorla kaçırma/kaybetme vakası tespit edilmiş, bunlardan altısının aylar sonra gözaltında olduğu öğrenilmiştir. Halen tutuklu olan bu altı kişiden ikisi yargılandığı duruşmalarda kendilerinden haber alınamayan dönemde ağır tehdit, işkence ve taciz altında kaldığını ilk kez anlatmışlardır.

Diğer bir kişinin akıbeti ise 6 Ağustos 2019 tarihinden bu yana (31 ay geçmesine karşın) halen bilinmemektedir.

Öte yandan 29 Aralık 2020 tarihindeki zorla kaçırma/kaybetme vakasına konu olan kişinin 14 Eylül 2021 tarihinde Cezaevi’nde olduğu öğrenilmiştir.

TİHV Dokümantasyon Merkezi’nin tespitlerine göre 2021 yılında 17 kişi kaçırılmış veya kaçırılmaya çalışılmıştır. Bunlardan birisi olarak 20 Ocak 2021 tarihinde İstanbul’da kaçırılan bir kişi 26 Ocak 2021 tarihinde gözleri kapalı bir şekilde serbest bırakılmış idi. Diğerlerinin hepsi ise aynı gün içinde serbest bırakılmıştır. Bu kişilerden en az 11’nin işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Ayrıca, gerek TİHV Dokümantasyon Merkezi gerekse de İHD Dokümantasyon Birimi’nin verilerine göre başta üniversite öğrencileri, gazeteciler ve politik aktivistler olmak üzere çok sayıda kişinin kayıt dışı biçimde gözaltına alınarak baskı ve tehdit yöntemleriyle ajanlaştırılmaya çalışıldığı, bunu kabul etmeyenlerden bazılarının “örgüt üyeliği” iddiasıyla tutuklandığı ya da kaçırılarak bir süre çeşitli işkence ve kötü muamelelere maruz kaldıktan sonra serbest bırakıldığı uygulamalarının son çalışma döneminde de sürdüğüne tanık olunmaktadır.

“Kaybedilenlerin” yakınları açısından “işkence ve zalimce, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele” yasağının ihlali anlamına da gelen bu konu başta Cumartesi Anneleri tarafından uzun yıllardır sürdürülmekte olan “Gözaltında Kayıplarla Mücadele” çabalarının kıymetini daha da artırmaktadır. Bu konu kurumlarımız açısından da kuşkusuz öncelikli bir konudur.

1.4. Hapishanelerde işkence ve kötü muamele

Her ne kadar 12 Kasım 2021 tarihindeki “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik” ile “detaylı arama” sözcükleri olarak tanımlansa da işkence yöntemine dönüşen “çıplak arama” uygulamaları; bu zora dayalı uygulama girişimlerinin de nedeniyle fiziksel şiddet dahil ardıl diğer işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları; yine bu zora dayalı uygulama girişimleri dahil pek çok farklı gerekçeler ile sağlık hakkına erişim ihlalleri; Adli Tıp Kurumu’un bağımsız olmaması dahil diğer pek çok gerekçeler ile kaynaklı ağır hastaların infazının durdurulması hakkının ihlalleri; tüm bunların da bir sonucu olarak cezaevlerinde COVID-19’a bağlı ölümler dahil hastalık, intihar, şiddet, ihmal vb. çeşitli gerekçelerle yaşam hakkı ihlali kapsamında ele alınması gereken mahpus ölümlerinin ulaştığı boyutlar ve “sıradanlaştırma” çabaları özel olarak son çalışma döneminin, derhal çözüm yollarının bulunması gereken, belirgin sorun alanlarını oluşturmaktadır.

Öte yandan özellikle 2005 yılından itibaren her yıl belirgin artışlarla günümüze kadar gelen hapishanelerin aşırı kalabalıklaşması diğer önemli bir güncel sorun alanını oluşturmaktadır.

Zira, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü verilerine göre 2005 yılında 55.870 olan tutuklu ve hükümlü sayısı, 31 Mart 2022 tarihi itibarı ile toplam kapasitesi 271.823 olan 384 ceza infaz kurumunda toplam 314.502 tutuklu ve hükümlüye yükselmiştir. Bu sayıya 7242 Sayılı Kanun gereği covid-19 iznine ayrılan hükümlüler dahildir. Bunlardan 38.537 tutuklu, 275.965’i ise hükümlü veya hükmen tutukludur. Uzunca bir zamandır hükmen tutuklu dediğimiz, yani cezası onanmamış kişilerin sayısı ayrıca verilmemektedir. Hapishanelerde 12.173 kadın 2.076 çocuk hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır.

Bir kez daha belirtmek gerekir ki ülkemiz tarihinde örneği olmayan bir şekilde sadece 16 yıl içinde tutuklu ve hükümlü sayısının yaklaşık beş buçuk misli artması, son yıllarda ülkemizde yaşanan gelişmelerin de bir açıdan özeti niteliindedir.

Dahası bu aşırı artış rakamları Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) internet sitesinden son veri olarak yayınlanan 2020 yılına ait hapishane istatistiklerinde yer verildiği gibi hapishanelere her yıl giriş ve çıkış kaydı yapılan kişi sayıları ile birlikte düşünüldüğünde durumun vahameti daha da ortaya çıkmaktadır. 2020 yılı içinde ceza infaz kurumlarına 258.401 kişinin hükümlü statüsünde giriş kaydı yapılırken aynı dönemde 361.870 kişinin hükümlü statüsünde çıkış kaydı yapılmıştır.

Ayrıca 31 Mart 2022 tarihi itibarıyla Türkiye genelinde denetimli serbestlik kapsamında 426.647 kişi bulunmaktadır. Bu sayıyı hapisanelerde bulunan tutuklu ve hükümlülerin sayısı ile topladığımızda özgürlüklerinden mahrum bırakılmış yurttaş sayısı 741.149 kişiye ulaşmaktadır. Bu da diğer dolaylı gözetim/denetim araçlarını bir yana bıraktığımızda yaklaşık her yüz yurttaştan birinin doğrudan/çıplak gözetim altında olduğu anlamına gelmektedir.

Son dönemlerde keyfi bir şekilde başvuru ev hapsi dahil adli kontrol tedbirleri sıradan ve rutin uygulamalar haline gelmiştir. Aslında bu tür tedbirler tutuklanmayı gerektiren koşulların varlığı halinde, şüpheliye/sanığa daha hafif nitelikte bir tedbir uygulamak amacıyla tutuklamaya alternatif olarak düzenlenmişlerdir. Ancak yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005 tarihinden bu yana, özellikle de son dönemde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan çeşitli değişiklikler sonucunda tutuklamanın tamamlayıcısı ve devamı niteliğinde tedbirler haline gelmiştir.

Tüm bu tespit ve veriler hapsedenlerin siyasal iktidar açısından asli bir yönetim tekniği haline getirildiğini açıkça göstermektedir. Yanısıra hapisanelere yönelik sivil kurumlar dahil etkin izleme mekanizmalarının zaten söz konusu olmadığı bir ortamda özel olarak Covid-19 salgını gerekçesi ile açıklanan önlemlerin de sonucu olarak hapisanelerdeki insan hakları ihlallerinin iyice **görünmez** hale getirilmesi son dönemin karakteristik bir başka özelliğine dönüşmüştür.

Daha önceki raporlarımızda da yer verdiğimiz gibi Türkiye'de hapisaneler, her dönem işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının yoğun olarak yaşandığı mekanlar olmuştur. Özellikle 2015 Temmuz'unda Türkiye'nin yeniden çatışma ortamına girmesiyle başlayan, daha sonra askeri darbe girişiminin bastırılması ve ardından OHAL ilan edilmesiyle devam ederek günümüze varan süreçte hapisanelerde tutuklu ve hükümlülere yönelik işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında olağanüstü düzeyde artışlar yaşanmaktadır.

- i. Hapisanelere girişten itibaren çeşitli nedenlerle (çıplak arama, kelepçeli muayene, ayakta tek mil vererek sayım gibi) uygulanan kaba dayak, her türden keyfi muamele ve keyfi disiplin cezaları, hücre cezaları, sürgün ve sevkler yakın tarihte görülmedik boyutlara ulaşmıştır.
- ii. Sağlık hizmetine erişimin kısıtlanması, hapisane reviri ziyaret hakkının kısıtlanması, Adli Tıp Kurumu'na, adliyeye ve hastaneye götürülürken kelepçe takılması dâhil kötü muamele uygulamaları, mahpusların sağlık sorunlarının zamanında ve etkili bir şekilde çözülmemesi, uzun bir süredir devam eden bir başka sorun alanıdır. Özellikle son dönemde tedavilerini zorlukla sürdüren mahpusların büyük bir çoğunluğunun başka hapisanelere sürgün edilmesi sağlık hizmetine erişim hakkına önemli ölçüde zarar vermiştir. Bu uygulamalar Covid-19 salgını koşullarında daha da artmıştır.
- iii. Salgın gerekçe gösterilerek hapisanelerde mahpusların zaten kısıtlanmış olan hakları daha da kısıtlanarak yeni bir "normal" yaratılmak istenmektedir. Salgın

gerekçesiyle aileleriyle görüşme hakkı ve avukat görüşmeleri ciddi düzeyde kısıtlanmıştır. Yanı sıra havalandırmadan yararlanma süreleri ve diğer sportif, sosyal, kültürel hakların kullanımında da ciddi kısıtlamalar söz konusudur. Buna karşın mahpusları gerçekten salgından koruyacak önlemlerin ise yeterince alınmadığı görülmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi hapisanelerde kapasitenin üstünde mahpus bulunması zaten kendi başına büyük bir hak ihlali iken, Covid-19 salgını açısından ciddi bir risk oluşturmakta ve sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Mahpuslara verilen maske, eldiven, dezenfektan ve diğer temizlik malzemelerinin yetersiz ve su kullanımında kısıtlamaların olduğuna, Covid-19 testlerinin düzenli ve yeterli yapılmadığına, infaz koruma memurlarının sayım ve aramalar sırasında fiziksel mesafe kuralına yeterince dikkat etmediğine dair yoğun şikayetler bulunmaktadır. Hastane sevklerinin dönüşünde mahpusların karantina koşullarında tutulması da başlı başına bir sorun niteliğindedir. Kimi cezaevlerinde karantina koşullarına her yeni mahpus konulduğunda karantina süresinin baştan başlatılması nedeniyle mahpusların hastaneye gitmekten vazgeçmelerine ve sağlık hizmetlerine erişim hakkından mahrum kalmalarına yol açmaktadır.

- iv. Covid-19 salgınına karşı alınan önlemlerin yetersizliği ile birlikte sağlığa erişim konusunda yaşanan kısıtlamalar hapisanelerin önemli bir sorunu olan hasta mahpuslarını durumunu daha da ağırlaştırmaktadır. Bu kişilerin karşı karşıya olduğu sağlık hizmetine yeterli erişim sağlayamama, Adli Tıp Kurumu'nun bağımsız olmaması dâhil, bağımsız ve nitelikli tıbbi değerlendirme raporu alamama gibi sorunların yanı sıra Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nda 28 Haziran 2014 tarihli "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen" şeklindeki değişiklikte yer alan "toplum güvenliği" ibaresi, hasta mahpuslar için "kesin hayati tehlike teşkil ettiği" yönünde raporlar verilmiş olsa bile, mahpusların salınmalarını bütünüyle keyfiyete bağlamıştır.

En son 1 Nisan 2021 tarihinde güncellenen İHD verilerine göre toplam 604'ü ağır olmak üzere 1605 hasta mahpus bulunmaktadır.

- v. TİHV dokümantasyon biriminin tespit edebildiği kadarıyla 2021 yılında hapisanelerde en az 29 mahpus COVID-19'a bağlı ölümler dahil hastalık, intihar, şiddet, ihmal vb. çeşitli gerekçelerle yaşamını yitirmiştir. Bu ölümlerin önemli bir kısmı için şüpheli ölüm iddiaların mevcudiyetine rağmen bilgimiz dahilinde olan etkin soruşturma süreçleri bulunmamaktadır.
- vi. Çok uzun yıllardır (2000 yılından bu yana) uygulanmakta olan ve tutuklu ve hükümlülerin fiziksel ve ruhsal bütünlüklerinin ciddi şekilde zarar görmesine neden olan tek kişi ya da küçük grup izolasyon/tecrit uygulamaları çözülemeyen kronik bir soruna dahası rutin bir uygulamaya dönüşmüştür. Zira Adalet Bakanlığı'nın 10 tutuklu ve hükümlünün haftada 10 saat bir araya gelerek sosyalleşmesini öngören 22 Ocak 2007 tarihli genelgesi (45/1) bile yürürlükte olmakla birlikte uygulanmamaktadır. Bir kez daha Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı

veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) “*Tutuklevlerindeki mahkumların günün makul bir kısmını (sekiz saat veya daha fazla) hücreleri dışında, belirli amacı olan ve değişen faaliyetler yaparak geçirmeleri hedeflenmelidir. Doğal olarak, hüküm giymiş mahkumların bulunduğu kurumlardaki programlar daha da uygun olmalıdır.*” şeklinde ifade edilen standart ilkesini hatırlatmakta yarar olacaktır.

- vii. İzolasyon uygulamasının özel bir biçimi İmralı Cezaevi'nde yaşanmaktadır. 2011 yılından bu yana kesintisiz devam etmekte olan aile ve avukat görüş yasakları 2019 yılında üç kez, 2020 yılında bir kez (3 Mart 2020 tarihinde) yapılan aile ve 2019 yılında beş kez yapılan avukat görüşmelerine rağmen halen sürmektedir. CPT'nin Türkiye hapisanelerine 2017 ve 2019 yılı ziyaretleri sonucu açıkladığı raporlarındaki tavsiyelere uyulmadığı anlaşılmaktadır.

2. Mevzuatta İşkence ve Diğer Kötü Muamele Yasağı ve Usul Güvenceleri

(Ortak bir zaman dilimini de içerdığı için bir önceki çalışma raporunun kimi bölümlerine bu raporda da yer verilmesi tercih edilmiştir)

- i. İşkence ile mevzuatta 2005 yılından itibaren gözlenen olumsuz düzenlemeler, önceki raporlarımızda yer verildiği gibi, özellikle 2015 Temmuz ayında yeniden başlayan çatışma ortamında ve askeri darbe girişiminin bastırılma sürecinden itibaren ilan edilen OHAL süresince her düzeyde sistematik bir şekilde belirginleşmiştir. Gözaltı sürelerinin 12 gün olması dahil olmak üzere bu düzenlemelerin sonuçları OHAL uygulamasına son verildikten sonra da, en son 28 Temmuz 2021 tarihinde bir yıl daha uzatılan “fiili OHAL’i bir yıl daha uzatan Kanun”un da aracılığı ile, tüm geçerliliğini koruyacak şekilde daha belirgin bir biçime bürünmüştür.
- ii. İşkencenin önlenmesinde önemli rolü olan ancak yıllardır uygulamada büyük ölçüde ihmal edilen usul güvenceleri, OHAL sürecinde KHK’lar ile yapılan yasal düzenlemeler sonucu önemli ölçüde tahrir olmuştur. Bu yasal düzenlemelere de dayalı olarak, kişiye gözaltı hakkında bilgilendirme, üçüncü taraflara bilgi verme, avukata erişim, hekime erişim, uygun ortamlarda uygun muayenelerin gerçekleştirilmesi ve usulüne uygun raporların düzenlenmesi, hukukilik denetimi için süratle yargısal makama başvurulabilme, gözaltı kayıtlarının düzgün tutulması, bağımsız izlemelerin mümkün olması başlıklarında toplanabilecek usul güvencelerinin son dönemde büyük ölçüde ortadan kaldırıldığını ve bu konuda bütünüyle keyfi bir ortam yaratıldığını ifade etmek mümkündür.
- iii. Kolluk güçlerine bir dış tehlike anında kullanılması gereken ağır silahları toplumsal olaylarda kullanma yetkisinin veren “Türk Silahlı Kuvvetleri, Millî İstihbarat Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) Taşınır Mal Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” 6 Ocak 2021 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik aracılığı ile sadece TSK’de olması gereken ağır silahların ülke içindeki yerleşim birimlerinde kullanılması halinde

bunun yurttaşlar, diğer canlılar, doğal ve kültürel mekânlar üzerinde kaçınılmaz olarak yol açabileceği tahrip edici etki ve sonuçlarını tahayyül etmek bile son derece kaygı vericidir.

- iv. 27 Nisan 2021 tarihinde Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) tarafından bir genelge yayınlanarak toplantı ve gösterilere müdahale eden kolluk güçlerinin ses ve görüntü kayıtlarının alınması “özel hayatın gizliliğini ihlal ettiği” gerekçesiyle yasaklanmıştır. Her ne kadar bu genelgeye İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü’nün resmi sitelerinde ulaşılamamış ise de 30 Nisan 2021 tarihli basın organlarında yer almıştır. Böylelikle Anayasa’da güvence altına alınan barışçıl toplantı ve gösteri özgürlüğüne yönelik kolluk güçlerinin yasa/hukuk dışı müdahaleleri sırasında işlenen işkence ve diğer kötü muamele, yaralama ve hatta öldürme suçlarının üstünün örtülmesi ve suçun görünmez kılınması mümkün hale getirilmişti idi. Ancak genelgenin iptaline ilişkin TİHV dahil kimi kurumlar tarafından yapılan başvuruları değerlendiren Danıştay 10. Dairesi, EGM’nin tüm itirazlarına karşın, 11 Kasım 2021 tarihinde genelgeyle basın özgürlüğünü kısıtlayıcı yönde yasa koyucu (TBMM) yerine kural ve sınırlamalar getirmeye çalışıldığına hükmederek, Anayasaya aykırılık gerekçesiyle yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir.
- v. 28 Temmuz 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” başlıklı düzenleme ile 31 Temmuz 2018’de Resmî Gazetede yayımlandıktan sonra yürürlüğe giren ve kamuoyunda “fiili OHAL’ anlamına gelen ve “yeni güvenlik yasası” olarak bilinen, gözaltı süresinin kabul edilemez bir şekilde 12 gün olarak düzenlenmesi dahil pek çok düzenlemeyi içeren 7145 Sayılı Kanun bir yıl daha uzatılmıştır.
- vi. Son zamanlarda hapishanelere ilişkin çalışma düzenini, yöntemini ve bu kuruluşta çalışanların uyacakları kuralları belirleyen çoğu yönetmeliklerde olmak üzere üst üste değişiklikler yapılmakta ve bu değişikliklerle hapishane idarelerine hukuka aykırı bir şekilde geniş yetkiler verilmektedir.

Bu kapsamda sadece 2021 yılı başından itibaren gerçekleştirilen söz konusu olan düzenlemelere kısaca altta yer verilmektedir;

a) 25 Haziran 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun” ile her ne kadar bağımsız kurullar olmamakla birlikte Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları’nın “hükümlü ve tutukluların naklinde kullanılan araçlar ile adliye binalarında bekletildikleri veya sağlık kuruluşlarında tedavi gördükleri bölümleri yerinde görebilecek, inceleyebilecek, yönetici ve görevlilerden bilgi alabilecek, hükümlü ve tutukluları dinleyebilecekler” maddesi ve nakillerle ilgili var olan “hükümlülerin Nakil giderlerini peşin olarak ödemeyi kabul etmeleri” hükmüne çocukların yanısıra “ile maddi durumunun yetersiz olduğunu belgelendiren hükümlüler”in de eklenmesi şeklindeki çok kısıtlı ve nisbi olumlu kimi değişikliklerin yanısıra mahpusların iletişim hakkını (mektup, faks ve telgraflar gibi iletişim araçları aracılığı ile haberleşmelerin kaydedilmesi ve

görüşmelerinin dinlenmesi ve kaydedilmesi gibi) daha da kısıtlayıcı düzenlemeler yapılmıştır.

b) 14 Eylül 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile esas olarak çocuk mahpusların ödüllendirilmesi düzenlenmiştir.

Bu konuda öncelikle bugüne kadar hep söyleyegeldiğimiz gibi çocukları hapsetme yönteminin “çocuğun yüksek yararı” ilkesi gereği kabul edilemezliğini bir kez daha ifade etmek isteriz.

Bu kabul edilemezliği gözardı etmeden, bu yönetmelik değişikliği ile her bir maddesi zaten tüm mahkumlar için birer hak olan uygulamaların ödül olarak sunulması, hele de çocuklar için kabul edilemez bir yaklaşımdır. Zira tanım gereği çocukların biyo-psiko-sosyal gelişim süreçleri de gözönüne alındığında bu tarz ödüllendirme girişimlerinin çocuğun yüksek yararı ilkesine, çocuk haklarına ve onarıcı adalet yaklaşımına bütünüyle aykırı olduğu gibi çocuğun biyo-psiko-sosyal gelişimine son derece zarar verici bir uygulama olduğu aşikardır.

c) 14 Eylül 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ise hükümlü ve tutukluların ziyaretleri ile sınırlı olmak üzere bu dönemdeki nisbi de olsa olumlu değişiklikleri içeren tek düzenleme olmuştur.

d) 21 Eylül 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Hükümlü ve Tutuklulara Yakınlarının Ölümü veya Hastalığı Nedeniyle Verilebilecek Mazeret İzinlerine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile birlikte mahpusların yakınlarının cenazesine katılmaları için hapisane idaresinin önerisinin aranması düzenlenmiştir.

Yas hakkının mahpusların da temel hakkı olmasına karşın uzun yıllardır Cumhuriyet Savcısı tarafından karar verilen yani yargısal bir pratik olan cenazeye katılma kararına yönetmelikle idare bariyeri konulması idare hukuku bağlamında görev gaspı anlamına gelmektedir. Zira kamu idareleri, yargının görev alanına girebilecek işlemleri yapmaya yetkili değildir. Dolayısıyla burada hapisane idarelerinin yetki alanına girmediği bir konuda görüş bildirerek yargı makamlarının nasıl hareket edeceğine ilişkin yön vermeye çalışması hukuka aykırıdır. Bu durum idare hukuku bağlamında yok hükmünde olacağı gibi bu konuda keyfi kararların artmasına sebep olabilecek bir düzenlemedir.

e) 12 Kasım 2021 “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”te “çıplak arama” sözcükleri yerine “detaylı arama” sözcüklerine yer verilmiştir. Eski (29 Mart 2020 tarihinde yürürlüğüne girmiş olan) ve yeni düzenlemeler arasında ufak nüanslar olsa da pratikteki karşılığı açısından bir değişiklik yaratmayacağı açıktır. Zira yalnızca kavramlar değişmiş, uygulana gelen fiili önleyen bir düzenleme yapılmamıştır.

mıştır. Bir kez daha çıplak arama uygulamalarının ölçülülük, yasallık ve gereklilik ilkeleri dışına çıkarılarak işkence uygulamasına dönüştürülmekte olduğunu ifade etmeliyiz.

Gerek eski gerekse de yeni düzenlemede yer verilen “Beden çukurlarındaki arama, cezaevi tabibi tarafından yerine getirilir” ibaresi ise hiçbir şekilde kabul edilemez. En son 2016 yılında gözden geçirilen “Mahkumlarda Beden Aramalarıyla ilgili Açıklaması”nda Dünya Tabipleri Birliği de “Beden boşluğu aramalarına hekim katılımı ancak istisnai durumlarda sağlanmalıdır. Böyle durumlarda arama görevi hekimin tıbbi hizmet görevinden ayrı tutulmalıdır.” İfadesine yer verilmiş yanısıra da “zorla aramanın etik açısından kabul edilemezliği”ni açıkça vurgulamıştır.

3. Ulusal Önleme Mekanizması İşlevini de Üstlendiği İddia Edilen Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)

2016 yılında OPCAT ve Paris Prensiplerinde yer alan ilkelerine hiçbir şekilde uyumlu olmayan bir düzenleme ile kurulan ve işkencenin önlenmesinde etkili ve önemli bir araç olan ‘Ulusal Önleme Mekanizması’nın işlevlerini de yerine getirmek üzere yetkilendirilmiş olan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu yasasında “resmi OHAL” döneminde 9 Temmuz 2018 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Kanun Hükmünde Kararname ile daha da olumsuz değişiklikler gerçekleştirilmiş idi. Bu değişiklikler TİHEK’in kurul üyelerinin tamamı ve kurul başkanı ile ikinci başkanının cumhurbaşkanı tarafından atanması, Kurumun Cumhurbaşkanı’nın görevlendireceği bakanlık ile ilişkilendirilmesi ve Cumhurbaşkanı’nın gerekli gördüğü yerde yetkilerini bu bakan vasıtasıyla kullanması; ayrıca kurul üyesi olmak için gerekli olan kurumun görev alanında en az 10 yıllık deneyim sahibi olmak şartı, çoğulcu temsil şartı, iki dönemden sonra kurul üyesi olamama şartı kaldırılmış idi.

Böylece yapısal, işlevsel ve mali açılardan bağımsızlığı olmayan TİHEK’i ülkemizdeki insan hakları kurumlarının raporlarında yanısıra 12 Aralık 2019 tarihinde yayınlanan Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Alt Komite’nin raporunda ve 28 - 30 Ocak 2020 tarihlerinde gerçekleşen Birleşmiş Milletler Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizması çerçevesinde Türkiye’nin insan hakları karnesinin üçüncü tur incelemesinde yer alan tüm önerilere karşın OPCAT ve Paris Prensipleri ilkelerine uyumlu hale getirecek hiçbir adım atılmadığı gibi önceki yıllarda yasasında yapılan değişiklik ile yürütmeye daha da bağımlı hale getirilmiş idi.

Nitekim 2018 yılındaki yasal değişiklikten bu yana ilk kez 14 Temmuz 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Cumhurbaşkanı kararı ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu başkanı, ikinci başkanı ve sadece ikisi kadın olan diğer dokuz kurul üyesinin tamamı Cumhurbaşkanı tarafından OPCAT ilkelerine bütünüyle aykırı bir şekilde atanmıştır. Bu atama kararı ile kurul üyelerinin cinsiyet dengesi, halkın çeşitli gruplarının temsili, etnik, kültürel ve dini azınlıkların temsiliyetine önem verilmediği gibi ulusal önleme mekanizmasının bu hassasiyete sahip olmadığı gerçeği bir kez daha görünmüştür.

Buna karşın TİHEK tarafından 2 Mart 2022 tarihinde İnsan Hakları ve Ceza Adalet Sistemi Açısından Ceza İnfaz Kurumlarının İzlenmesi Konulu Sempozyumun düzenlenmiş olması dikkat çekicidir. TİHEK web sitesinde sadece sempozyumun gerçekleştiği bilgisinin verildiği, başkaca herhangi bir bilgi verilmediği için sempozyuma ilişkin nesnel bir değerlendirme yapmak uygun olmayacaktır. Kuşkusuz böyle bir sempozyumda öncelikle beklenen mevcut yapıların OPCAT ve Paris ilkelerine aykırılığının içtenlikle ifade edilerek, usulüne uygun süreçlerle OPCAT ve Paris ilkelerine uygun özel yasalaşma sürecinin boşaltılmasına yönelik bir planlamanın açıklanması olduğunu belirtmek isteriz.

TİHEK tarafından 2021 yılında yayımlanan on rapor ile 2021 yılında Şubat sonu itibari ile üç rapor değerlendirildiğinde alıkoyma yerlerine yapılan önleyici ziyaretlerin, asgari standartlara sahip olmadığı, ziyaretlerin yalnızca şekli olarak yerine getirildiği anlaşılmaktadır.

Bir kez daha Kurumun, özellikle 2015 yılı sonrasında Türkiye’de meydana gelen çatışmalı ortam sırasında ve askeri darbe teşebbüsü sonrası ilan edilen OHAL döneminde yaygın ve yoğun olarak yaşanan insan hakları ihlallerine karşı etkili bir izleme gerçekleştirilmemiş olması da işlevsizliği bakımından önemli bir göstergesi olduğunu ifade etmek durumundayız.

Yine işlevsizliğe dair bir başka önemli gösterge ise Covid-19 salgını sürecinde, Kurumun web sitesine BM organlarının bazı açıklamalarından özetler koymak dışında, salgın nedeniyle son derece büyük riskler barındıran cezaevlerine ve diğer alıkoyma mekanlarına dair esas olarak somut hiçbir girişimde bulunmamış olduğunu belirtmek durumundayız.

4. Uluslararası Mekanizmaların Önerileri

Öncelikle bir kez daha son dönemde uluslararası insan hakları mekanizmalarındaki derin tahribatın değişik biçimlerde daha da görünür hale geldiğini ifade etmeliyiz. Uluslararası insan hakları mekanizmaların gerek giderek daha belirgin olarak “bürokratik” mekanizmalara dönüşmesi, gerek pek çok mekanizmanın özellikle yükümlülüklerini yerine getirmeyen ya da getirmekte isteksiz olan devletlerin iznine bağlı olan süreçleri işletememesi, gerekse de mekanizmalar tarafından ortaya konan önerileri yerine getirmeyen ya da getirmekte isteksiz olan devletlere yönelik yaptırımların uygulanması konusundaki isteksizlikleri ya da kısıtlılıkları sonucu olarak insan hakları alanındaki işlevlerindeki kısıtlılıkları ve sınırlılıkları daha da derinleşmektedir.

Dahası bugün itibari ile uluslararası mekanizmalar esas olarak haklılığın bir tür onaylanması anlamında bir referans odağı olmaktan çıktığı gibi dahası fiili olarak baskıcı rejimlerin güçlenmesi için kullanılan araçlara dönüşebilmektedir.

Bununla birlikte önceki raporlarımızda hep yer verdiğimiz gibi Türkiye’deki işkence gerçekliği uluslararası mekanizma ve organlar tarafından hazırlanan raporlarda tüm çıplaklığı ile dile getirilmektedir. Ancak, Anayasa başta olmak üzere hiçbir yasa,

kural ve normla kendini sınırlandırmak istemeyen siyasal iktidar, uluslararası önleme ve denetleme mekanizmaları tarafından yapılan eleştiri ve önerileri de esas olarak dikkate almamaktadır.

- i. 14-16 Eylül 2021 tarihlerinde gerçekleştirdiği toplantısı için Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne Hafıza Merkezi ve İHD ile birlikte Kural 9.2 bildirimini yaptığımız "Batı ve Diğerleri Grubu" dosyasının öyküsü uluslararası mekanizmalarının önerilerinin siyasal iktidarca içtenlikle ele alınmadığının özel bir örneğini oluşturmaktadır.

Bu grup kapsamında güvenlik güçleri tarafından 1993-2011 yıllarında işlenen öldürme, işkence ve kötü muamele ve orantısız güç kullanma eylemleriyle (yakalama, gözaltı, ifade alma işlemleri ve barışçıl gösterilere müdahale sırasında işlenenler dahil) ilgili soruşturmaların, kovuşturmaların ve disiplin süreçlerinin etkisizliğiyle ilgili verilen AİHM kararlarının (AİHS madde 2 ve 3'ün usulden ihlal edildiğine hükmedilen kararlar) iç hukuktaki infaz süreci Bakanlar Komitesi tarafından olarak denetlenmektedir. AİHM tarafından ilk kararın 2004 yılında verildiği gözönüne alındığında 18 yıldır süren izleme sürecinin bu denli uzunluğu siyasal iktidarın bu tür denetleme mekanizmalarının önerilerine olan olumsuz yaklaşımını göstermektedir. Öte yandan da sivil insan hakları kurumlarının Bakanlar Komitesi'ne düzenli olarak Kural 9.2 bildirimleri yapmasının ne denli etkili olduğunu da göstermektedir.

- ii. Bir diğer örnek olarak da geçmiş raporlarımızda da yer verdiğimiz Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaretlerine dayalı raporların öyküsüne bu çalışma döneminde yer verilmesi uygun olacaktır. CPT'nin Türkiye'ye gerçekleştirdiği 29 Ağustos-6 Eylül 2016, 4-13 Nisan 2018 ve 6-17 Mayıs 2019 tarihlerindeki üç ayrı "özel amaçlı/ad-hoc" ziyaretleri ile 10-23 Mayıs 2017 ve 11-25 Ocak 2021 tarihlerindeki iki ayrı periyodik/düzenli ziyaretleri sırasında yaptığı gözlem ve tespitler hakkında tamamlanmış raporlardan 10-23 Mayıs 2017 dönemsel ziyareti ile 6-17 Mayıs 2019 "özel amaçlı/ad-hoc" ziyaretinin raporları hükümetin izin vermesi üzerine 5 Ağustos 2020 tarihinde yayınlanmıştır. Yayınlanan her iki CPT raporunda da yer alan tavsiyelere esas olarak uyulmadığı anlaşılmaktadır.

Diğer üç raporun yayınlanmasına hükümet tarafından hâlâ izin verilmemesi ise ülkemizde işkence sorununun ulaştığı boyuta ilişkin bir başka göstergedir.

Yanı sıra işkencenin önlenmesi doğrultusunda devletlerin bir tür ciddiyetinin ve kararlılığının göstergesi olarak CPT tarafından gerçekleştirilen ziyaretlere dayalı hazırlanan raporların otomatik olarak yayınlanmasını (CPT ziyaretleri sonrası raporların ilgili devletin izin vermesi beklenmeden yayınlanması) bugüne kadar Avrupa Konseyi bünyesindeki 12 ülke onaylamıştır. Türkiye devletinin ise CPT ziyaretlerine dayalı raporların otomatik olarak yayınlanmasına onay verilmesi konusunu gündemine bile almaması, CPT'nin 2016 yılından bu yana gerçek-

leştirdiği üç ayrı ziyaretine ilişkin raporlarının yayınlanmasına izin vermemesi ile birlikte düşünüldüğünde, siyasi iktidarın işkencenin önlenmesi konusundaki olumsuz/içtenliksiz tutumunun bir diğer göstergesidir.

- iii. Avrupa Parlamentosu'nun 19 Mayıs 2021 tarihinde bağlayıcılığı bulunmayan tavsiye kararı niteliğinde kabul edilen 2019-2020 yılları için hazırladığı Türkiye raporunda da işkencenin önlenmesi konusunda benzer önerilere yer verilmiştir.

5. Cezasızlık Kültürü

Sürekli olarak yinedeğimiz gibi cezasızlık işkence ile mücadelede en önemli engeldir. Son dönemde kamu görevlilerinin söylemleri, tavırları ve yaklaşımları işkencenin ve diğer kötü muamele uygulamalarının önlenmesinde önemli unsurlardır. Son dönemde devlet ve kamu görevlilerinin işkencenin ve diğer kötü muamele şekillerinin yasaklanmasına yönelik olumsuz tavırları, cezasızlığı “güvence” altına almaya yönelik yasal düzenlemeler ile daha da ciddi bir hal almıştır. Siyasi iktidar işkenceyi “terörizm ile mücadele”, “olağanüstü hal”, “milli güvenlik” ve “kamu düzeni” adı altında meşrulaştırma eğilimindedir.

Her zaman belirttiğimiz gibi, cezasızlığın arkasında yatan köklü neden işkence iddialarına yönelik bütün iddiaların ivedilikle, eksiksiz, tarafsız, bağımsız ve etkin bir şekilde soruşturmaya konu edilmemesidir. Ayrıca işkence suçunun kovuşturulması için yasadaki muğlaklık yerini korumaktadır.

Faillere hiç soruşturma açılmamakta ya da işkence suçu nedeniyle yapılan suç duyurusu başvuruları ya çeşitli gerekçeler ile takipsizlikle sonuçlanmakta ya da daha az cezayı öngören ve zamanaşımına tabi olan ‘basit yaralama’, ‘zor kullanma sınırının aşılması’, ‘eziyet’ ya da ‘görevi kötüye kullanma’ suçlarından soruşturulmaktadır. Kovuşturma aşamasında ise sanıklara genellikle hiç ceza verilmemesi ya da cezaların ertelenmesi gibi nedenlerle cezasızlık olgusu işkence yapılmasını mümkün kılan en temel unsurlardan birisi olarak hala karşımızda durmaktadır.

Öte yandan işkence suçunun soruşturulmasının önüne geçmek amacıyla işkence görenleri yıldırmaya yönelik işkence görenler hakkında derhal “memura hakaret etmek, mukavemet etmek, bu sırada yaralamak, kamu malına zarar vermek” gibi gerekçelerle karşı davalar açılmaktadır. İşkenceciler aleyhine açılan davalar cezasız kalırken işkence görenler aleyhine açılan davalar kısa sürede ağır cezalar ile sonuçlanabilmektedir.

Bu kapsamda pek çok örnekten sadece özel bir örnek olarak 25 Ağustos 2018 tarihinde 700. buluşmalarında “Cumartesi Anneleri'nin” işkence düzeyine ulaşan şiddete maruz kalmalarına karşın, kendileri aleyhine “izinsiz gösteri yapmak” suçlamasıyla açılan davanın hala sürmekte olduğunu yer vermek isteriz. (bir sonraki duruşma 21 Eylül 2022 tarihine ertelenmiştir)

Sonuç olarak;

Bütün bu gelişmelerin ışığında esas olarak geçen yıllardaki rapora benzer bir sonuç değerlendirmesini bir kez daha paylaşmak durumundayız.

Şiddetin her türünün sistematikleştiği ve sıradanlaştığı, uzun yıllardır sorgulanan hukukun üstünlüğü kavramının kökleştirilen OHAL zihniyeti ve kalıcılaştırılan OHAL sürecindeki gelişmelerle tamamen işlemez hale geldiği, kâğıt üstündeki kadarı ile bile mevcut olmayan anayasal ilkelerin, yasal kural ve güvencelerin tüm işlevlerini yitirdiği, sorumlu kamu görevlilerinin her türlü cezasızlık güvencesinden yararlanır hale geldiği bir ortamda işkence gündelik hayatın içinde herkes tarafından hissedilir, yaygın bir pratik hale getirilmiştir.

Çalışma raporuna konu olan dönemde demokratik hayatın ağır tahribatının bir sonucu aynı zamanda bir nedeni olarak işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları iktidarın toplumun çok farklı kesimleri üzerindeki kontrol ve baskısını artırmak için alenileştirilerek pervasız bir şekilde yaygınlık göstermiştir.

Diğer taraftan, insan hakları ile ilgili yasalar alanında –işkencenin ve diğer kötü muamele biçimlerinin yasaklanmasına ilişkin düzenlemeler de dahil olmak üzere– son dönemde son derece yıkıcı ve uzun süreli etkileri olabilecek gelişmeler olmuştur.

Dahası son dönemde işkenceyi sıradanlaştıran zihniyet ve buna dayalı uygulama ve yasal düzenlemeler ve bu süreçte işkencenin kolluğa her düzeyde öğretilmiş olma hali önümüzdeki dönemin de kalıcı ve yıkıcı bir sorunu olarak büyük bir risk oluşturmaktadır.

Bu kapsamda temel varlık sebebi işkence görenlerin tedavi ve rehabilitasyonu, işkencenin tıbbi belgelenmesi, işkencesiz bir dünya için işkencenin önlenmesi ve “sürmekte olan toplumsal travma ile başetme”ye yönelik çabalar olan TİHV bu dönemde kolektif olarak hazırlamış olduğu TİHV 2020-2024 Stratejik Planı kapsamında çalışmalarını niteliksel ve niceliksel olarak daha da etkinleştirmeyi hedeflenmektedir. Bu kapsamda özellikle yeni kuşaklarla buluşmak ve toplumun umutsuzluk-çaresizlik kıskacından iyi hissetmeye ve “umut”a yöneltecek işlerin parçası olmak şimdi daha da önem taşımaktadır. TİHV olarak Türkiye’deki çalışmalarımızın yanı sıra işlevsiz hale dönüşmekte olan uluslararası mekanizmalarının dönemin ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde yeniden tahkim edilmesi dahil uluslararası ortama yönelik programların geliştirilmesi de hedeflenmektedir.

Ve insan eliyle gerçekleştiği için önlenebilir olan Türkiye ve dünyadaki bu kötücül sürecin son bulması ve insan haklarına dayalı bir ortak yaşam idealini geliştirmek için çok daha fazla çaba göstereceğimiz aşikârdır.

TİHV TEDAVİ ve REHABİLİTASYON MERKEZLERİ 2021 YILI DEĞERLENDİRME SONUÇLARI

YÖNTEM

TİHV Tedavi Merkezleri Raporları, TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Referans Merkezlerine¹ (TİHV TRM) yıl içinde yapılan başvurulara ait dosyalarda yer alan kayıtlara dayanılarak hazırlanmaktadır. TİHV-TRM'lere işkence ve diğer kötü muamele, ağır insan hakları ihlallerine maruz kalanların yanı sıra işkence gören kişilerin yakınları da tıbbi destek almak ve işkencenin belgelenmesi amacıyla başvurmaktadır. Başvurular Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında bilgilendirilmekte, Tedavi Merkezleri Raporları için verilerin anonimleştirilerek değerlendirilmesi konusunda da onamları alınmaktadır.

1 Ocak-31 Aralık 2021 tarihleri arasında TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Referans Merkezlerine başvuran 984 kişiye ait veriler başvuru dosyalarındaki kayıtlardan elde edilmiştir. Kayıtlar; bu merkezlerde çalışan tıbbi sekreter, hekim, sosyal hizmet uzmanları ve uzman hekimlerin, başvurularla yaptıkları görüşme, muayene ve diğer tanısıl incelemeler sonucu oluşturulmuştur.

Başvuru dosyalarında; başvurulara ait sosyodemografik verilerin yanı sıra yaşanan olaya ait bilgiler, tıbbi ve sosyal değerlendirmeler ve bu süreçte ait izlemler yer almaktadır. Yıl sonunda başvuru dosyalarında yer alan veriler tıbbi sekreterler tarafından Excel programında hazırlanan veri tabanına girilmiş, daha sonra tüm merkezlere ait veriler SPSS'te ortak veri tabosunda bir araya getirilmiştir.

TİHV'e işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalanların yanı sıra işkence gören kişilerin yakınları da tıbbi destek almak ve işkencenin belgelenmesi amacıyla başvurmaktadır. Yıl içinde yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarını ve bunların yol açtığı travmalar ile onarım süreçlerini analiz edebilmek amacıyla Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri'nin 2021 yılına ait verileri; "Türkiye'de işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kalan" başvurular, "işkence görenin yakını" ve "Türkiye dışında işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kalan" başvurular olarak üç ayrı veri tabanına ayrıştırılarak değerlendirilmiştir. TİHV Tedavi Merkezlerine 2021 içinde yapılan 984 başvuru içinde işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kalan 915 başvurunun 871'inin Türkiye'de, 44'ünün Türkiye dışında işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kaldığı, işkence görenin yakını olan başvuru sayısının ise 57 olduğu belirlenmiştir. Başvuru nedenleri işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları kapsamında değerlendirilmeyen 12 başvuru ise incelemelerin dışında tutulmuştur. 2021 yılında "ağır ve ciddi insan hakları ihlalleri nedeniyle" başvuran herhangi bir başvuru olmamıştır.

1 TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Referans Merkezleri (İstanbul, Diyarbakır, Ankara, İzmir, Van Temsilcilikleri ile Cizre Referans Merkezi

“Türkiye’de işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kalan” 871 başvuru, “Türkiye dışında işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kalan” 44 başvuru ile “işkence görenlerin yakını” olan 57 başvurunun verileri SPSS ve Excel programlarında ayrı ayrı istatistiksel analizleri yapılarak, dağılım tabloları ve grafikler hazırlanmıştır.

2021 tedavi merkezleri raporunda sürdürülen *sosyal hizmet alanı ve çocuklarla ilgili yürütülen çalışmaların yanı sıra cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre göre gerçekleşen işkence ve kötü muameleler* ek bölümler olarak hazırlanmış ve raporda sunulmuştur.

BAŞVURU BİLGİLERİ

TİHV nihai olarak insan hakları ihlallerinin ve işkencenin ortadan kalktığı, sürdürülen faaliyetlere gerek kalmayan günler için çabalasa da işkencenin yoğunluğu ve yaygınlığı artmaktadır. İşkence mekanları dört duvarlarla sınırlı kalmamakta, en temel demokratik hak ve ifade özgürlüğü talepleri hedef alınmakta, bilgi ve itiraf elde etmenin yanı sıra iktidarın ötekileştirdiği, düşman olarak nitelediği tüm toplumsal grupları ve her yaşta insanı cezalandırma ve sindirme amacıyla da uygulanmaktadır.

TİHV işkence ve ağır insan hakları ihlallerine maruz kalanların terapi ve rehabilitasyon süreçlerine destek vermek amacıyla kurulduğu 1990 yılından başlayarak işkence görenler ve işkence görenlerin yakınları için önemli bir başvuru merkezi olmuş, mevcut 6 temsilcilik ve referans merkezi ile de işkence ve ağır insan hakları ihlallerine maruz kalanlara bütüncül bir yaklaşımla terapi ve rehabilitasyon desteği vermeye devam etmektedir.

TİHV Temsilcilikleri ve Referans Merkezlerine 2021 yılında 984 başvuru yapılmıştır. Bu dönemde yaşadıkları veya tanık oldukları işkence ve kötü muamele uygulamaları nedeniyle TİHV’den destek almak amacıyla başvuran kişilerin sayısı İstanbul Temsilciliği’nde 307 (%31,2), Van Temsilciliği’nde 263 (%26,7), Diyarbakır Temsilciliği’nde 166 (%16,9), İzmir Temsilciliği’nde 134 (%13,6), Ankara Temsilciliği’nde 66 (%6,7) ve Cizre Referans Merkezi’nde 48 (%4,9) olmuştur.

TİHV temsilciliklerinde tedavi ve rehabilitasyon çalışmaları ağırlıklı olarak iki temsilciliğin (İstanbul ve Diyarbakır) koordinasyonu ile sürdürülmektedir. İşkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının bölgesel farklılıklarını değerlendirmek amacıyla Kürt nüfusun yoğun olduğu Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki başvuruların yapıldığı temsilcilik ve referans merkezlerinin (Diyarbakır, Cizre, Van) verileri Diyarbakır; İstanbul, Ankara ve İzmir Temsilciliklerine yapılan başvuruların verileri ise İstanbul ana merkez olarak ayrıştırılmıştır. 2021 yılında Kürt nüfusun yoğun olduğu illerdeki TİHV temsilcilikleri ve referans merkezlerine (Diyarbakır, Van, Cizre) yapılan başvuruların oranı 2020 yılına göre arttığı (2020: %46,1, 2021: %48,5), her iki ana merkezin kapsadığı bölgelerin başvuru oranları yaklaşık olarak istatistiksel bir anlamlılık bulunmadığı görülmüştür. 2021 yılında Kürt nüfusun yoğun olduğu illerde

demokratik hak talepleri ve ifade özgürlükleri için gerçekleştirilenler de dahil olmak üzere toplantı ve gösterileri de kapsayacak şekilde tüm eylemler üzerindeki süresiz yasaklar ve engellemeler devam etmiştir. Başvuru oranlarındaki istatistiksel değerlendirmeleri bu yasaklar ve engellemelerle birlikte ele almak gerekmektedir. İşkence görenlerle ilgili yapılan ayrıntılı analizlerde bu husus değerlendirilmiştir.

TİHV Temsilcilikleri ve Referans Merkezlerinin varlığı, insan hakları ihlalleri ve işkenceye maruz kalanların bir bölümünün terapi ve rehabilitasyon süreçleri için olanak yaratmakta ise de işkence görenlerin önemli bir bölümüne ulaşamamakta, başvuruların büyük bölümünü temsilcilik ve referans merkezlerinin bulunduğu iller ile yakın illerde yaşayanlar oluşturmaktadır. Van'da 2018 yılında referans merkezi açılmadan önce başvurular arasında Van ve çevre illerden başvuranların oranı %7,7 iken bu oran 2020'de %21,2'ye, 2021 yılında ise %26,7'ye yükselmiştir. 2021 yılında dört başvurudan birinin Van Temsilciliği'ne başvurduğu dikkate alındığında TİHV'in farklı bölgelerdeki temsilciliklerinin işkence görenlerin terapi ve rehabilitasyon süreçlerine ulaşmasını kolaylaştırdığı değerlendirilebilir.

Başvuru nedenlerine göre yapılan değerlendirmede; işkence ve diğer kötü muameleler nedeniyle 915 kişi (%93), işkence görenin yakını olarak ise 57 kişi (%5,8) TİHV'e tedavi, rehabilitasyon ve belgeleme talebiyle başvurmuştur. Başvuruların 44'ünde (%4,5) işkence süreci Türkiye dışında gerçekleşmiştir. 2021 yılı başvuruları arasında ağır insan hakları ihlalleri kapsamında değerlendirilen herhangi bir başvuru olmamıştır.

Tüm başvuruların başvuru nedenlerine göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Temsilcilik	Yurtiçinde İşkence Gören		İşkence Görenin Yakını		Yurtdışında İşkence Gören		Toplam	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%**
Diyarbakır	149	89,8	15	9,0	2	1,2	166	16,9
Cizre	44	91,7	4	8,3	0	0,0	48	4,9
Van	233	88,6	6	2,3	21	8,0	263	26,7
Ankara	65	98,5	0	0,0	1	1,5	66	6,7
İstanbul	275	89,6	10	3,3	13	4,2	307	31,2
İzmir	105	78,4	22	16,4	7	5,2	134	13,6
Toplam	871	88,5	57	5,8	44	4,5	984	100,0

*Satır yüzdesi;

**Sütun yüzdesi

Başvurular Türkiye'de işkence gören, işkence gören kişilerin yakınları ile yurt dışında işkence görenler olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

TÜRKİYE'DE İŞKENCE ve DİĞER KÖTÜ MUAMELE NEDENLİ BAŞVURULAR

İnsan Hakları Derneği ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın 10 Aralık İnsan Hakları Günü nedeniyle 9 Aralık 2021 tarihinde yaptığı açıklamada² 2021 yılında yaşanan ihlallerle ilgili yapılan değerlendirmede:

- Ülke, 2016 yılından bu yana önce doğrudan, 19 Temmuz 2018 tarihinden itibaren de resmen kaldırıldığı söylenece de yapılan pek çok düzenleme ile kalıcılık/süreklilik kazandırılan bir OHAL rejimi ile yönetilmektedir. Bu durum/süreç, siyasal iktidarın gücünü sınırlandıran anayasacılık ilkesinin terkedilmesine, böylece hem hukukun hem de kurumların baskıcı rejimin birer "aracı" haline getirilerek keyfiyetin ve bilhassa da belirsizliğin kamusal alana hakim kılınmasına yol açmıştır. Özellikle bir yönetim tekniği olarak başvurduğu belirsizlik yaratma gücü, siyasal iktidara salgın koşullarını fırsata çevirme imkânı sağlamıştır. Salgının olağanüstü niteliği ile OHAL'i birbiriyle ilişkilendirerek erkini daha da merkezileştirip toplum üzerindeki baskı ve kontrolünü arttırmıştır.
- Siyasal iktidarın ekonomiden toplum sağlığına kadar ülkenin tüm meselelerini güvenlik sorunu haline getiren, toplumu kutuplaştıran, ülke içinde ve dışında şiddeti esas alan, bilhassa da Kürt sorununun ve uluslararası sorunların çözümünde çatışma ve savaşı tek yöntem haline getiren politikaları sonucunda 2021 yılında ülkede çok sayıda yaşam hakkı ihlalleri yaşanmıştır.
- İnsanlığa karşı suç niteliğindeki zorla kaçırma/kaybetme vakalarında OHAL'in ilan edildiği 2016 yılından bu yana yeniden bir artış görülmüş bu vakalar 2021'de de yaşanmıştır.
- 2021 yılında resmi gözaltı merkezlerinin yanı sıra kolluk güçlerinin barışçıl toplanma ve gösterilere müdahalesi sırasında, sokak ve açık alanlarda ya da ev ve iş yeri gibi mekânlarda, yani resmi olmayan gözaltı yerlerinde ve gözaltı dışındaki ortamlarda yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları, yeni bir boyut ve yoğunluk kazanmıştır.
- Salgınla mücadeleyi önleme ve koruma eylemi olarak değil de güvenlik sorunu olarak ele alan siyasal iktidar, başta bilgi edinme hakkı, yaşam hakkı, sağlığa erişim hakkı, çalışma hakkı, ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü olmak üzere tüm temel hak ve özgürlükleri sistematik olarak ihlal etmektedir.
- Yaşam hakkı ihlalden işkenceye, sağlık hakkına erişime kadar ağır ve ciddi ihlallerinin yaşandığı yerler olan hapisanelerde doluluk devam etmiş, İmralı Hapishanesi başta olmak üzere tek kişi ya da küçük grup izolasyonu/tecrit uygulamaları çözülemeyen kronik bir soruna dönüşmüştür. Salgın gerekçe gösterilerek mahpusların zaten kısıtlanmış olan hakları daha da kısıtlanarak yeni bir "normal" yaratılmıştır. Uluslararası insan hakları otoritelerinin evrensel standart ve normları hatırlatarak yaptığı uyarı ve çağrılara karşın, yeterli yasal dayanak

² <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-bildirgesinin-kabul-edilisinin-73-yilinda-ekonomik-krize-karsi-ekonomik-ve-sosyal-haklarimizi-savunuyoruz/> (Erişim Tarihi:21.03.2022)

olmadan alıkonulan gazeteciler, akademisyenler, insan hakları savunucuları, avukatlar, seçilmiş siyasiler ve özellikle Covid-19'a karşı savunmasız olan yaşlı ve ağır hasta mahpuslar 'Terörle Mücadele Kanunu' gerekçe gösterilerek infaz tehiri ve benzeri uygulamalardan yararlandırılmamaya devam edilmiştir.

- *OHAL ilanı ile birlikte siyasal iktidarın düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamaları, özellikle de basın üzerindeki kaygı verici boyutta artan baskı ve kontrolü 2021 yılında da sürmüştür.*
- *Farklı toplumsal kişi ve grupların toplanma ve gösteri yapma özgürlükleri mülki amirlerin yasakları ve/veya kolluk güçlerinin fiili müdahaleleri sonucunda kullanılmamıştır. Cumartesi Annelerinin, Galatasaray Meydanında oturmalarının yasaklanması devam etmiştir. Van'da valilikçe art arda alınan eylem ve etkinlik yasaklarının 5 yıldır kesintisiz olarak sürdürülmesi ya da Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin, kadınların, LGBTİ+'ların, işçilerin, HDP'lilerin, atık kağıt toplayıcılarının, mültecilerin, çevrecilerin ve hak savunucularının maruz kaldığı zalimane ve utanç verici kolluk şiddeti bu durumun somut örnekleridir.*
- *2021 yılında insan hakları örgütlerinin, dernek, vakıf, emek ve meslek örgütleri ile siyasi partilerin çok sayıda üye ve yöneticisi gözaltına alınmış, tutuklanmış, haklarında açılan davalar ile üzerlerinde baskı oluşturulmaya çalışılmıştır. Belediye eş başkanları, meclis üyeleri görevden alınmış, yerlerine kayyım atanmıştır. Dokunulmazlıkları kaldırılan milletvekilleri tutuklanmıştır. Siyasi partilerin ve sivil toplum örgütlerinin binalarına saldırılar olmuş, parti kapatma davaları açılmıştır.*
- *2021 yılında kadına yönelik erkek şiddeti artmaya devam ederken kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet ayrıntılı bir şekilde tanımlayan ve bir suç olarak kabul edilmesini sağlayan, böylelikle şiddet olgusunun ortadan kaldırılmasında geniş imkânlar sağlayan en kapsamlı uluslararası sözleşme olan İstanbul Sözleşmesinden bir gecede çıkmış, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararını protesto eden kadınlar ve LGBTİ+'lara kolluk güçlerinin evrensel hukukta ve ülke yasalarında tanımlanan zor kullanma yetkisinin çok ötesine geçen kural dışı ve deneimsiz şiddet uygulanmıştır.*
- *2021 yılında kolluk güçlerinin, sivil kişilerin ırkçı ve nefret içerikli şiddetine maruz kalan sığınmacı ve mülteciler yaşamlarını yitirdiler. İnsan kaçakçıları tarafından ölüme sürüklendiler..." saptamaları yer almıştır.*

Sonuç olarak eşitsizliklerin salgın gibi küresel meselelerin sorumluluğu siyasal iktidarların benzer uygulamalarıyla çalışan, işçi, işsiz, yoksul, azınlıkların üzerine yıkıldı. Yaşam hakkı ihlalleri, işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları, düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğüne yönelik engeller, özgürlükleri kaldırma girişimleri, insan hakları örgütlerine ve savunucularına yönelik müdahaleler, toplantı ve gösterilerde güvenlik güçlerinin "işkence" düzeyine ulaşan "aşırı ve orantısız güç kullanarak müdahaleleri" 2021 yılında da artarak devam etmiştir.

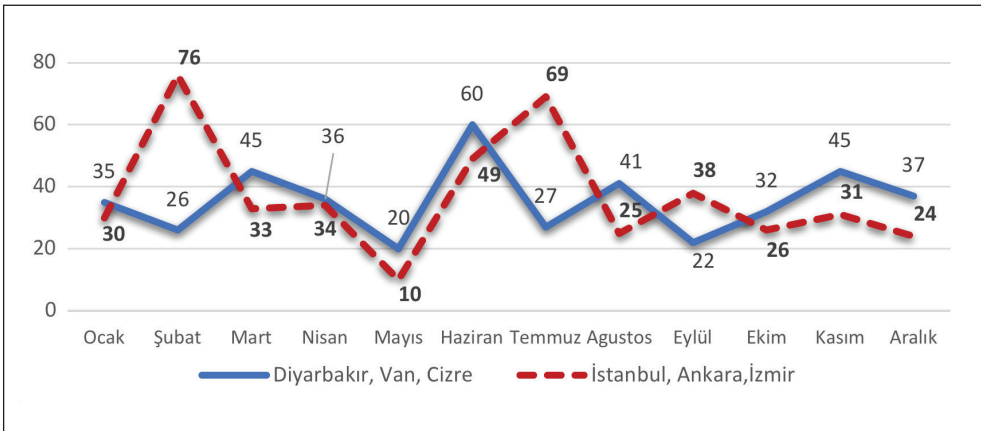
Siyasal iktidarın hakları ortadan kaldıran, bilgi üzerinde hegemonya kurarak gerçekleri manipüle eden baskı ve kontrole dayalı yönetme tarzı ile tüm ülke adeta işkence mekânına dönüştürülmüş, işkence 2021 yılında da en başat insan hakları sorunu olmuştur.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Temsilciliklerine bu ihlallerin yaşandığı 2021 yılında yaşadığı işkence ve diğer ağır insan hakları ihlallerine maruz kalan 871 kişi başvurmuştur. Başvuruların aktardığı bilgiler ile değerlendirmeler sonrasında saptanan bulgular işkence ve ihlallerin boyutunu, hedef aldığı kişi ve grupları, ortaya çıkan bulguları değerlendirmek ve müdahale etmek amacıyla “TİHV’e başvuru, başvuruların sosyodemografik bilgileri, gözaltı, adli tıp ve hukuki destek, işkence, özgürlüğünden alıkoyma ve tıbbi süreçler” başlıklarında işkence suçlarının, gözaltıların gerçekleşme zamanı, başvurduğu temsilcilik bölgesi ve cinsiyet kimliklerine göre gruplandırılarak karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Başvuru Ayları

Temsilciliklerin çalışma koşullarında salgın nedeniyle yapılan değişiklikler 2021 ortalarından itibaren gözden geçirilerek çalışma koşulları büyük oranda salgın öncesi koşullara dönüştürülmüştür. Başvuruların aylara göre dağılımı değerlendirildiğinde; Ocak ayında Boğaziçi Üniversitesi’nde öğrencilerin atanmış rektör protestolarıyla başlayan süreç gözaltılar, ihlaller, homofobik söylemler ve LGBTİ+ karşıtı nefret kampanyalarıyla tüm yıla yayıldı. Ocak ve Şubat aylarında öğrenciler ve LGBTİ+’ların İstanbul ve İzmir Temsilciliklerine yoğun başvurusuna yol açtı.

Ana merkezlere yapılan başvuru sayılarının aylara göre dağılımı Grafik 1’de sunulmuştur.

Grafik 1: TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine yapılan başvuruların aylara göre dağılımı

İstanbul Sözleşmesi'nin iptali sonrası kadınlara yönelik ihlallerde de artış görülmeye başlandı. Haziran ayında Pride yürüyüşü ve Suruç anmasına yönelik müdahaleler sonrası Haziran ve Temmuz aylarında başvurularda yine belirgin bir artış görülmüştür. Haziran ayında Van Temsilciliği'nde başvuru sayısının artmasına yol açan olay ise Van ili Gürpınar ilçesine bağlı Yurtbaşı (Şéxan) Mahallesi köy sahası içinde işletilmek istenen mermer ocağına ilişkin barışçıl protesto eylemlerinde kolluk güçlerinin müdahalesi sonrası işkence ve kötü muamele iddiaları üzerine Van temsilciliği heyetinin ziyareti sonrasında yapılan başvurular olmuştur.

Diğer aylarda temsilciliklere yapılan başvuru sayılarında ise belirgin bir olayın etkisinden söz edilememektedir.

Başvuru Yolları

İşkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kalanların TİHV Tedavi Merkezlerine başvuru yolları ve başvurmak için bilgi/öneri aldıkları kaynaklar değerlendirildiğinde; 2021 yılında ilk sırada *eski başvuruların* (193 kişi; %22,2) yer aldığı, bunu sırasıyla *daha önce TİHV'e başvuran kişilerin önerisiyle başvuranların* (169 kişi; %19,4), *herhangi bir kaynaktan bilgi öneri almaksızın TİHV'e doğrudan başvuranların* (132 kişi; %15,2), *avukatların önerisi ile başvuranların* (108 kişi; %12,4) *demokratik kitle örgütleri ve/veya partiler kanalıyla başvuranların* (105 kişi; %12,1), ve *TİHV çalışanlarının önerisi/bilgilendirmesi ile başvuranların* (92 kişi; %10,6) izlediği görülmüştür. TİHV'e başvuru yolları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Başvuruların bilgilendirilme kaynaklarına göre dağılımı

Başvuru Yolu	Başvuru Sayısı	%*
Eski başvuru	193	22,2
TİHV başvurularının önerisiyle	169	19,4
Doğrudan	132	15,2
Avukatlar yoluyla	108	12,4
Demokratik örgüt ve/veya partiler kanalı	105	12,1
TİHV çalışanlarının önerisiyle	92	10,6
TİHV gönüllülerinin önerisiyle	44	5,1
İHD kanalı	17	2,0
Diğer	16	1,8
Basın aracılığıyla	3	0,3
Toplam	871	100

*Sütun yüzdesi

Başvuru yolları arasında yer alan “eski başvurular” ile “daha önce başvuranların önerisi” seçenekleri TİHV'in tedavi ve rehabilitasyon çalışmalarının başvurular tarafından nasıl değerlendirildiği konusunda da bir fikir vermektedir. Daha önce TİHV'den

aldığı destek nedeniyle tekrar TİHV'e başvuran veya başvurulmasını önerenlerin sayısı ve oranı (362 başvuru; %41,6) TİHV'in bütünlüklü yaklaşımının ve yaptığı çalışmaların eski başvurular açısından anlamlı bulunduğuna işaret etmektedir.

Avukatlar, demokratik kitle örgütleri ve/veya partiler, diğer yollar ve basın aracılığı yapılan başvuruların oranı ise %26,6 olmuştur. Avukatlar aracılığıyla yapılan başvurular 2021 yılında da oransal olarak artmıştır. İstanbul ve İzmir'de ağırlıklı olarak ortaya çıkan bu tabloda başta Çağdaş Hukukçular Derneği ve Özgürlükçü Hukukçular Derneği olmak üzere insan hakları ihlalleri konusunda yoğunlaşan avukat ve derneklerin rolü büyüktür. İzmir Barosu'yla birlikte ilgili derneklerin de desteğiyle avukatlara yönelik olarak başlatılan İstanbul Protokolü eğitimleri, eğitim süreçlerine dahil olan avukat sayısı ve farkındalığın artışıyla gözaltı süreçlerinde aktif tutum almalarının da İzmir'de başvuruların TİHV'e yönlendirilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. İstanbul Protokolü'nde yapılan gözden geçirmelerin BM tarafından yayınlanmasından sonra, Türk Tabipleri Birliği, Türkiye Barolar Birliği ve ilgili uzmanlık derneklerinin de katılımıyla eğitim modülleri, eğitim materyalleri hızla gözden geçirilerek barolar ve tabip odalarıyla birlikte eğitimlere başlanmasının gerektiği anlaşılmaktadır.

Diğer yandan TİHV'in tedavi ve rehabilitasyon desteğinin yanı sıra işkence iddialarının kanıtlanması yönünde hazırladığı bilimsel görüşler ve uzman değerlendirmeleri ile yargı süreçlerinde verdiği katkının da bu artışta etkili olduğu değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, tedavi, rehabilitasyon ve belgeleme konusunda etkili sonuçlar alabilmek için baro, hukuk örgütleri ve avukatlarla yürütülen çalışmaların süreklilik içermesi ve yaygınlaştırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. İşkencenin belgelenmesinde yapılan tıbbi değerlendirmelerde ve hukuksal süreçlerde temel kılavuz olmayı sürdüren İstanbul Protokolü çerçevesinde sürdürülecek eğitim ve toplantılar bu çalışmaların merkezinde yer almaya devam etmelidir. Aynı zamanda başvurularla ilgili hukuki süreçlerde verilen kararların paylaşılması, sonuçların değerlendirilmesi ve etkili yollar bulunması için de ortak çalışmalar planlanmalıdır. Bu yönde yapılacak çalışmalarla özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kişiyle ilk andan itibaren iletişim kuran avukatların işkence gören kişilerin uygun tıbbi destek alması, tıbbi değerlendirmelerin standart, usulüne uygun yapılması, eksikliklerin giderilmesi için neler yapılması gerektiği konusunda bilgilenmelerini sağlayacak, işkencenin önlenmesi ve hukuksal sürecin etkili kılınması çabalarını güçlendirecektir.

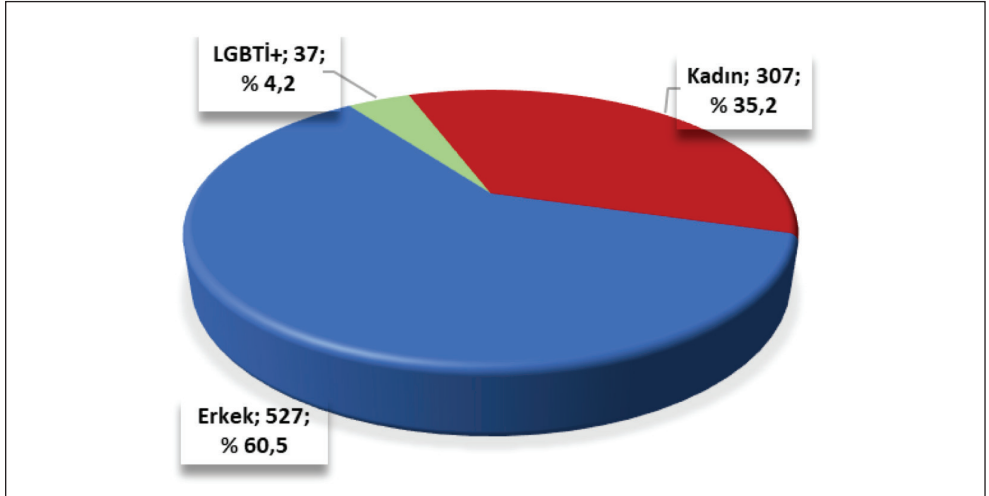
"Demokratik kitle örgütleri ve/veya partiler, avukatlar, diğer kaynaklar ve doğrudan TİHV'e ulaşan başvuruların oranları 2019 yılından itibaren artmaya başlamıştır. TİHV, temsilcilikler yoluyla sürdürdüğü bilgilendirme faaliyetlerin yanı sıra internet ortamında, sosyal medyada yürüttüğü çalışmalarla da görünürlüğünü artırmakta ve işkence görenlerin bilgilenme yollarını çoğaltmaktadır. Son yıllarda TİHV işkenceye maruz kalanlara ulaşmak, görünürlüğünü ve etkisini artırmak için sosyal medyayı ve yeni iletişim araçlarını daha etkili kullanmaya başlamıştır. İşkence görenlerin veya yakınlarının TİHV'e ulaşmasında sosyal medya ve yeni iletişim araçlarının da etkili bir yol olduğu gerçeği ile bu konularda da sürdürülen çabaların desteklenmesi ve sürekli kılınmasının yararlı olduğu anlaşılmaktadır.

TİHV'den tedavi, rehabilitasyon ve belgeleme konularında destek almak için TİHV'e başka bir kişi veya kurumdan bilgi almaksızın doğrudan ulaştığını belirten başvuruların TİHV'le ilgili bilgileri nasıl edindiği ve neden TİHV'e başvurduğu konularında yeterli bilgi olmadığından nesnel bir değerlendirme yapılamamaktadır. Önceki yılların raporlarında da bu yolun ayrıntılandırılmasının, TİHV'in görünürlük çalışmaları ve başvurulara ulaşılması konularına katkı sağlayacağı vurgulanmıştır.

Başvuruların Sosyo - Demografik Bilgileri

1. Cinsiyet ve Yaş

2021 yılında işkenceye maruz kaldığı için başvuru yapan 871 kişinin cinsiyet kimliklerine göre dağılımı incelendiğinde (Grafik 2); 307 başvurunun (%35,2) kadın, 527'sinin (%60,5) erkek, 37'sinin (%4,2) ise bu sınıflama dışında olduğu LGBTİ+³ görülmektedir. 2020 yılının verileri ile karşılaştırıldığında, LGBTİ+ başvuruların oranında artma olduğu ve bu artışın dört katın üzerinde olduğu değerlendirilmiştir. İktidarın LGBTİ+ kişi ve gruplara yönelik nefret söylemleri, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik şiddet içeren fiillerinin artması yanında cinsiyet kimliklerinin temsili ve işkenceye maruz kalan tüm çevrelerin görünür olması için yürütülen çalışmaların da bu artışta etkili olduğu değerlendirilebilir.

Grafik 2: Başvuruların cinsiyet kimliklerine göre dağılımı

İşkence ve diğer kötü muamele iddiasıyla 2021 yılında yapılan başvuruların cinsiyet kimlikleri oranları bölgelere göre değerlendirildiğinde anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu farklılık Kürt nüfusun yoğun olduğu bölge illerinde (Diyarbakır, Van,

³ Raporla kadın ve erkek ikili cinsiyet sistemi rejimi dışında kalan, "cinsiyet çeşitli/çeşitliliği olan başvuru"ları tanımlamak için **LGBTİ+** tanımı kullanılmıştır.

Cizre) LGBTİ+ başvuru bulunmamasından kaynaklanmaktadır, erkek, kadın cinsiyet kimlikleri üzerinden karşılaştırma yapıldığında ise anlamlı bir fark saptanmamıştır.

2021 yılına ait başvurularda yaş grupları 25 yaşından başlayarak 5 yaşlık dilimlere ayrılmış; çocuklar (18 yaş altı), öğrenim yaşında olanlar (18-25 yaş), yaşlılar (65 yaş üzeri) farklı sayıdaki yaşı kapsayacak şekilde sınıflandırılmıştır. İşkence uygulamaları, etkileri, hedef aldığı kişi ve gruplarda ortaya çıkan zararları araştırmak, farklılıklarını belirleyebilmek için yaş gruplarının ayrıştırılmasının anlamlı olacağı düşünülmüştür.

2021 yılında işkence nedeniyle tedavi merkezlerine başvuran kişilerde en küçük yaşın 5 en yüksek yaşın 76, yaş ortalamasının ise $33,64 \pm 12,7$ olduğu (kadın başvuruların yaş ortalaması $33,7 \pm 12,8$, erkek başvuruların yaş ortalaması $34,1 \pm 13$, LGBTİ+ başvuruların yaş ortalaması ise $25,8 \pm 5,2$) saptanmıştır. Başvuruların yaş ortalaması önceki yıllardan düşük olmakla birlikte 2020'ye oranla küçük bir artış (2019: 36,05; 2020:33,13) göstermiştir. Başvuru yapılan bölgeye göre yaşlar değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılık olduğu ($\chi^2=173,745$ $p<0,001$), farklılığın 2021 yılında 18-25 yaş grubunda yer alan başvuruların ağırlıklı olarak İstanbul, İzmir ve Ankara Temsilciliklerine başvurmasından kaynaklandığı belirlenmiştir. 2021 yılı başvurularının yaş grupları ve başvurdukları bölgelere göre karşılaştırılmalı dağılımı Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: 2021 yılı başvurularının yaş grupları ve başvurdukları bölgelere göre dağılımı

Yaş Grubu	Diyarbakır, Van, Cizre		İstanbul, Ankara, İzmir		Toplam
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı
18 yaş altı	24	2,8	6	0,7	30
18-25 yaş	71	8,2	199	22,8	270
26-30 yaş	60	6,9	78	9,0	138
31-35 yaş	56	6,4	37	4,2	93
36-40 yaş	52	6,0	34	3,9	86
41-45 yaş	51	5,9	33	3,8	84
46-50 yaş	44	5,1	19	2,2	63
51-55 yaş	23	2,6	14	1,6	37
56-60 yaş	30	3,4	12	1,4	42
61-65 yaş	6	0,7	9	1,0	15
65 yaş üzeri	9	1,0	4	0,5	13
Toplam	426	48,9	445	51,1	871

*Sütun yüzdesi

Türkiye'de işkence gören başvuruların %3,4'ünü 18 yaş altındaki kişiler oluşturmaktadır (30 başvuru). 2019 ve 2020 yılı tedavi merkezleri raporunda yer alan veriler ile karşılaştırıldığında, gözaltında işkence görme nedeniyle başvuran 18 yaş altındaki

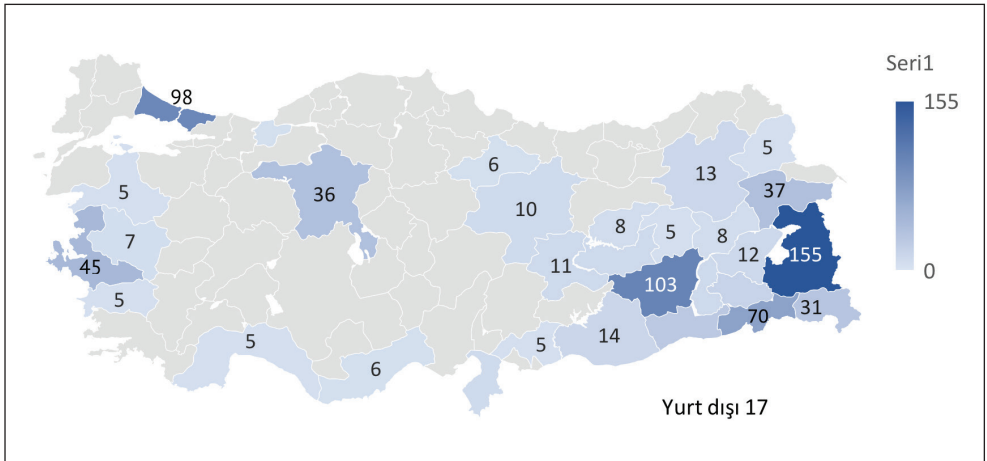
çocuk başvuru oranlarının benzer olduğu saptanmıştır. Yaş grupları yönünden her iki yılın verileri karşılaştırıldığında başvurular arasında 2021 yılında 35 yaşının altındaki yaş gruplarında bir artış görüldüğü, en belirgin artışın ağırlıklı olarak öğrencilerin oluşturduğu 18-25 yaş grubunda olduğu saptanmıştır. Cinsiyet kimlikleri yönünden bakıldığında da bu grupta kadın ve LGBTİ+ oranı genel başvuru ortalamalarından daha yüksektir. Boğaziçi Üniversitesi'ne yapılan rektör ataması sonrası başlayan "kayyumu istemiyoruz" eylemleri, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme süreci, LGBTİ+ etkinliklerin hukuksuz bir şekilde yasaklanması/engellenmesine paralel olarak LGBTİ+ gruplara yönelik nefret dili ve pratiklerinin bunda etkisi olmuştur.

Otuz yaş üzerindeki başvuruların oransal olarak Diyarbakır, Van ve Cizre Temsilciliklerinde daha yüksek olduğu ve başvuruların sıklıkla hapisanelerde yaşadıkları işkence ve insan hakları ihlalleri nedeniyle TİHV'e başvurduğu belirlenmiştir. 65 yaşın üzerindeki 13 başvurunun tamamında hapisane öyküsü olup 11'i Diyarbakır, Van ve Cizre Temsilciliklerine başvurmuş ve 8 başvuru ihlallerin 2021 yılı içinde hapisanede yaşandığını belirtmiştir.

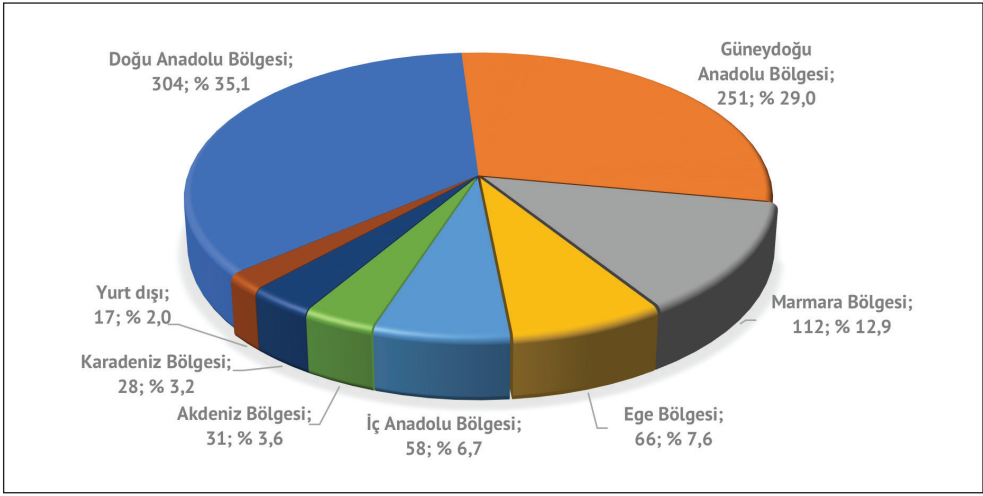
2021 yılında da 5 yaşından 76 yaşına kadar her yaşta insana işkence uygulanırken uygulanan işkenceler yönünden yaş grupları arasında bir farklılık olmadığı görülmüştür.

2. Doğum Yeri ve Bölgesi

Başvuruların doğdukları şehirler incelendiğinde, başvuruların 155'inin (%17,8) Van, 103'ünün (%11,8) Diyarbakır, 98'inin (%11,3) İstanbul, 70'inin (%8) Şırnak, 45'inin İzmir (%5,2) ve 37'sinin (%4,2) Ağrı doğumlu olduğu; başvuruların %63,7'sinin Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi doğumlu olduğu belirlenmiştir. 2020 yılına oranla Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi doğumlu olanlarda %1'lik bir artış görülmüştür. Başvuruların doğum illeri ve bölgelerine göre dağılımları Grafik 3 ve Grafik 4'de gösterilmiştir.

Grafik 3: Başvuruların doğum yerlerine göre dağılımı

Grafik 4: Başvuruların doğum bölgelerine göre dağılımı

2021 yılı TÜİK verilerine⁴ göre Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi doğumlular Türkiye nüfusunun %30,6'sını oluştururken işkenceye maruz kalanlar içinde bu bölgede doğanların oranı %63,7'dir. Önceki yıllara ait tedavi merkezleri raporlarında da bölge doğumluların benzer oranlarda yüksek olduğu saptanmıştır.

Başvuruların %68,9'u anadillerinin Kürtçe ve lehçeleri olduğunu belirtirken anadili Türkçe olanların başvuru oranı %30,4'tür. TİHV'e yapılan başvurularda Kürt etnik kimliğinde olanların diğer etnik kimliklere oranla işkenceye daha fazla uğradığı ve bu durumun değişmediği anlaşılmaktadır.

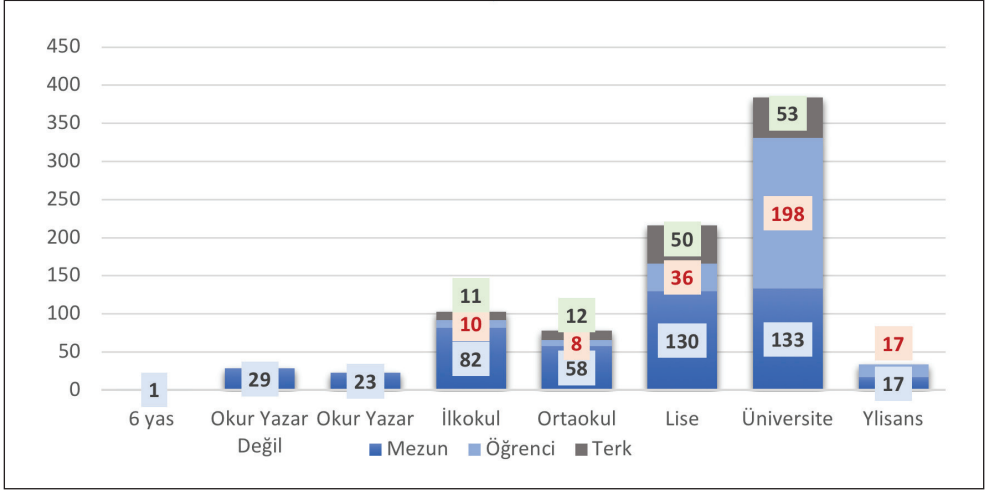
3. Öğrenim, İş/Meslek ve Çalışma Durumu

Başvuruların öğrenim durumları değerlendirildiğinde:

- 53 başvurunun (%6,1) öğrenim görmediği (okur- yazar 23, okuma yazma bilmeyen 29, öğrenim çağında değil 1)
- 420 başvurunun (%48,2) öğrenimini tamamladığı (ilkokul 82, ortaokul 58, lise 130, yüksek okul-üniversite 133, yüksek lisans-doktora 17)
- 269 başvurunun (%30,9) hâlen öğrenci olduğu (ilkokul 10, ortaokul 8, lise 36, yüksek okul-üniversite 198, yüksek lisans-doktora 17)
- 126 başvurunun (%14,5) ise öğrenimini yarıda bıraktığı (ilkokul 11, ortaokul 12, lise 50, yüksek okul-üniversite 53)
- 3 başvurunun (%0,3) ise kayıtlarının eksik olduğu görülmüştür.

Başvuruların öğrenim durumlarına göre dağılımları Grafik 5'de yer almaktadır.

⁴ İkamet edilen ile göre nüfus kütüğüne kayıtlı olunan il, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500>, Erişim Tarihi: 22.03.2022

Grafik 5: Başvuruların öğrenim durumlarına göre dağılımı

2021 yılında işkence nedeniyle başvuru yapanlar arasında öğrencilerin oransal olarak artmış olduğu görülmektedir.

Başvuruların çalışma ve eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 4'te gösterilmiştir. Eğitim ve çalışma durumu tespit edilemeyen ve çalışma yaşı altında olan 61 başvuru değerlendirmeye alınmamıştır. Bununla birlikte çocuklardan ikisinin tam zamanlı birinin ise mevsimlik işlerde çalıştığı, 65 yaş üstünde olan 13 başvurunun 4'ünün emekli olduğu, 9'unun ise bir işinin olmadığı öğrenilmiştir.

18 yaşının altında olan ve öğrenimini sürdüren başvurular dışarda tutulduğunda çalışma durumu bilgisi olan toplam 604 başvurudan 438'inin işsiz olması dikkat çekicidir. Başvuruların 100'ünün (%14,1) tam zamanlı, 49'unun (%4,5) kısmi zamanlı çalıştığı, 24'ünün (%2,5) kayıt dışı istihdam edildiği ve 22'sinin (%3,6) ücretsiz aile işçisi/ev çalışanı olduğu 17 kişinin (%2,8) emekli olduğu kaydedilmiştir.

Tablo 4: Başvuruların çalışma ve eğitim durumlarına göre dağılımı

	Tam zamanlı	Kısmi zamanlı	Kayıt dışı istihdam	Ücretsiz aile işçisi	Emekli	İşsiz	Toplam
Diploma yok	4	2	4	8	1	44	63
İlkokul	6	4	1	8	2	72	93
Ortaokul	13	1	3	3	3	82	105
Lise	12	6	6	3	7	147	181
Üniversite	50	14	1	0	4	93	162
Öğrenci	15	22	9	0	0	160	206
Toplam	100	49	24	22	17	598	810

2021 yılı son kırk yılın en ağır ekonomik krizlerinden birinin yaşandığı yıl olmuştur. Yıllardır uygulanan borçlanmaya dayalı neoliberal ekonomi politikalarının sebep olduğu yoksullaşma, güvencesizleşme ve örgütsüzleşme, OHAL uygulamaları ile daha da derinleşmiş ve süreklilik kazanmıştır. Covid-19 salgınının etkilerinin devam etmesi, kapanan işyerlerinin yerine yeni istihdam olanakları yaratılamaması, kayıt dışı, mevsimlik çalışan işçiler, gençler, eğitim düzeyi düşük, süreli sözleşmeliler ve küçük işletmelerde çalışanların iş bulma olanakları daha da düşmüştür. Diğer yandan siyasi iktidara biat etmeyen kişilerin kamuda istihdam edilmemesi, çalışanların güvencesizliğe ve örgütsüzlüğe zorlanması, çalışma yaşamının dışına çıkartılması, hak arama mücadelesi ve hakların iadesi taleplerinin işkence ve kötü muamele uygulamalarının gerekçesi olması 2021 yılında da devam etmiştir.

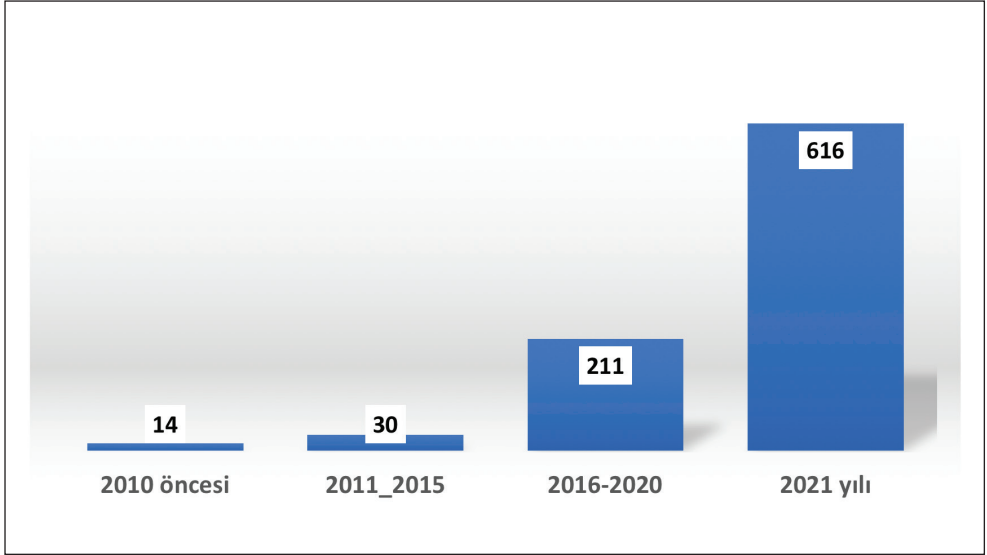
İşkence Süreci

İşkence ve diğer kötü muamele uygulamalarını bütünlüklü ele almak ve işkence sürecinin yıllara göre değişen yönlerini belirlemek amacıyla, işkence ve diğer kötü muamele nedeniyle yapılan 871 başvuru, son gözaltı ile işkence başlıklarında her başlık kendi içinde fiilin gerçekleştiği tarihe göre iki ayrı gruba ayrılarak analizler yapılmıştır.

İşkence nedeniyle başvuran 871 kişiden 616 (%70,7) başvuru 2021 yılında resmi, resmi olmayan gözaltılar sırasında, hapisanede, vb. süreçlerde işkence gördüğünü, belirtirken 2021 yılında gözaltına alınan başvuru sayısının 496 (%56,9) olduğu belirlenmiştir. 2021 yılında gözaltına alınanlardan yalnızca bir başvuru maruz kaldığı işkencenin daha eski tarihli olduğunu belirtirken, gözaltı veya alıkonulma süreçleri içinde işkence fiillerine maruz kalmadığını belirten başvuru sayısı ise 4 olmuştur (3 başvurunun son gözaltı tarihi 2021 yılı, 1 başvurunun ise daha eski tarihidir).

Yıl içinde gördüğü işkence nedeniyle yapılan başvuru oranları son yıllarda giderek artmış, 2021 yılı başvurularında bu oran %70,7'ye yükselmiştir. İşkence tarihini 2016-2020 yılları arasında belirten başvuruların oranı ise %24,2'dir. İşkence fiillerinden sonra gelişen tıbbi süreçlere müdahale edebilmek ve yasal süreçlerde de etkili sonuçlar alabilmek için başvuruların zaman geçirmeksizin erken dönemde yapılması önemlidir. Ulusal ve uluslararası yargı süreçlerinde işkence iddialarıyla ilgili verilen kararlarda başvuru ve tıbbi değerlendirmelerin mümkün olan en erken dönemde yapılması gerekliliğinin altı çizilmekte, belgelemenin zamanında yapılamaması durumunda nedensellik bağını kurmanın güçleşeceğine vurgu yapılmaktadır. Başvuruların büyük çoğunluğunun bu konuya dikkat ettiği değerlendirilebilir. Başvuruların belirttiği işkence yıllarına göre dağılım Grafik 6'da gösterilmiştir.

Başvurular arasında işkenceye maruz kalınan en eski tarih 1983 yılı olmuştur. Bu süreçte herhangi bir destek talebinde bulunmayan başvuru aradan geçen yaklaşık 40 yıla rağmen farklı travmatik olaylarla karşılaştığında işkencenin ruhsal etkilerin yeniden yaşantılanmasına, eklenen travmaların belirtilerinin ağırlaşmasına ve farklılaşmasına yol açtığını göstermesi nedeniyle dikkat çekicidir.

Grafik 6: İşkencenin yıllara göre dağılımı

2021 yılı öncesinde işkence gördüğünü belirten 255 başvurunun 161'i, hapis hane oldukları için başvurularını tahliye olduktan sonra yapmıştır. Tahliye edildikten sonra aynı yıl içinde başvuruların sayısı 35, son 5 yıl içinde başvuruların sayısı ise 103'dür. Tahliye tarihleri de dikkate alındığında başvuruların 220'si işkence veya tahliye tarihinden bir yıl veya daha uzun bir süre geçtikten sonra TİHV'e başvurmuştur. İnsan eliyle gerçekleştirilen travmalarda erken dönemde ruh sağlığı desteğinin planlanmaması sonraki süreçlerde de ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkilere yol açtığı gibi hukuksal yönden de hak kayıplarına yol açabilmektedir. TİHV'in bu konuda farkındalığın artması yönünde yapacağı çalışmalar değer taşımaktadır.

1. Başvuruların Gözaltına Alınma Nedenleri

Önceki yıllarda olduğu gibi TİHV'e 2021 yılında başvuran 871 kişinin 783'ü (%89,9) siyasi düşünce, kimlik veya eylemleri nedeniyle gözaltına alındıklarını belirtmiştir. Bir önceki yıla oranla etnik nedenlerle gözaltına alındığını belirtenlerin oranı %1,4'den %1,6'ya yükselirken adli nedenle gözaltına alındığını bildirenlerin oranı ise %4,1'den %3,3'e düşmüştür. 2021 yılında 23 başvuru (%2,6) gözaltı nedenleri arasında cinsel kimliği/yönelimi nedeniyle gözaltına alındığını belirtmiştir. Oransal olarak en büyük artış cinsel kimliği/yönelimi nedeniyle gözaltına alınanlar arasında yaşanmıştır.

Başvuruların son maruz kaldığı işkence tarihi ile son gözaltı tarihleri farklılıklar içerdiğinden gözaltı süreçleriyle ilgili değerlendirmeler 2021 yılında gözaltına alınanlarla (496 başvuru) 2021 yılı öncesinde gözaltına alınanlar arasında yapılmıştır (375 başvuru). Gözaltına alındığı tarihe göre işkence görme nedenlerinin dağılımları Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5: Başvuruların gözaltına alınma nedenlerine göre dağılımları

	2021 yılında GA alınanlar (n=496)		2021 yılı öncesi GA alınanlar (n=375)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%**	Sayı	%**	Sayı	%**
Siyasi	446	89,9	337	89,9	783	89,9
Adli	20	4,0	9	2,4	29	3,3
Cinsel kimlik ve yönelim	21	4,2	2	0,5	23	2,6
Sığınmacı	7	1,4	3	0,8	10	1,1
Etnik nedenler	4	0,8	10	2,7	14	1,6
Dinsel nedenler	1	0,2	0	0,0	1	0,1
Diğer nedenler	12	2,4	12	3,2	24	2,8
Kayıt yok	2	0,4	0	0,0	2	0,2

**Sütun yüzdesi

TİHV'e yapılan başvurularda siyasi nedenle yapılan başvurularda hangi muhalif grupların hedef alındığı ayrıştırılmamakta ise de Kürtlerin ve sol muhalif grupların ağırlıkta olduğu; LGBTİ+, dinsel/muhafazakar vb. grupların ise başvuru sayı ve oranlarının daha düşük olduğu bilinmektedir.

2. Gözaltı ve Gözaltında İşkence Süreleri

Türkiye'de 2021 yılında da temel hakların kısıtlanması, otoriterleşme, şiddet ve güvenlikçi politikalar hâkim kılınmaya devam etmiştir.

OHAL döneminde çıkarılan kararnemelerin 25 Temmuz 2018 tarihinde yasalaşması sonrası gözaltı süresi 48 saat, toplu işlenen suçlarda ise 4 gün olmuş, gözaltı süresinin sulh ceza hâkimi tarafından belirtilen süreleri geçmemek üzere en fazla iki defa uzatmasıyla 12 güne kadar çıkartılmıştır. Baskı ve şiddetin yoğunlaştığı dönemlerin ortak özelliği gözaltı sürelerinin uzatılması, usul güvencelerinin ihlal edilerek işkenceye zemin yaratılmasıdır bununla birlikte gözaltı süreleri yönünden 2021 yılında yeni bir düzenleme veya uygulamaya gidilmemiştir. Başvuruların söz ettikleri işkence uygulamaları ile gözaltı süreleri birlikte değerlendirildiğinde, gözaltı süresi arttıkça belirtilen işkence uygulamalarının sayısının arttığı belirlenmiştir.

TİHV TRM'ne 2021 yılında başvurulara ait veriler 4'er günlük gözaltı süreleri esas alınarak sınıflandırılmış ve incelenmiştir. Bu bilgiler ışığında başvuruların son gözaltında tutuldukları süreler değerlendirildiğinde; başvuruların 351'inin (%70,8) gözaltında tutulma süresinin 24 saatten az olduğunu anlaşılmaktadır. Son gözaltı tarihi 2021 yılı olan 496 başvurudan 6'sı gözaltında tutulduğu sürenin 12 günün üzerinde olduğunu belirtmiştir. Bu başvuruların 5'i geri gönderme merkezlerinde 35-55 gün

arasında alıkonulduklarını belirtirken alıkonulma süresi 67 gün olan başvuru alıkonulma şeklini kayıt dışı gözaltı olarak tanımlamıştır.

Gözaltı tarihinin 2021 yılı öncesinde olduğunu belirten başvurularda ise 12 günün üzerinde alıkonulduğunu aktaran başvuru sayısı 26'dır. Başvuruların belirttiği 12 günün üzerindeki alıkonulmalar ağırlıklı olarak kayıt dışı gözaltılar ile geri gönderme merkezlerinde 13-190 gün arasında yaşanmıştır. Kayıt dışı alıkonulmalar işkence ve ihlallerin yaygın olarak yaşandığı zorla kaybetmenin de ilk adımı olan hukuk dışı uygulamalardır. Olağanüstü hal uygulamaları ve sıkıyönetim pratiklerinde kayıt dışı gözaltılar, baskı ve sindirmenin, topluma gözdağı vermenin etkili bir aracı olarak kullanılmaktadır.

Mültecilerin hukuksal süreçlerde yaşadığı sorunlar nedeniyle yerleştirildikleri geri gönderme merkezlerinde alıkonulma sürelerinin uzun olduğu dikkati çekmektedir. 2021 yılında Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'ndeki işkence ve kötü muamele iddiaları üzerine, İzmir Barosu'nun 6458 sayılı yabancılar ve uluslararası koruma kanunu kapsamında, idari gözetim altına alınan yabancıların kontrol altında tutulmaları ve barındırılmalarının sağlanması amacıyla oluşturulmuş Geri Gönderme Merkezlerinin ön habersiz ve koşulsuz Baroların sivil denetimine açılmasının zorunluluğunu ifade eden basın açıklaması sonrası adı geçen merkezle ilgili soruşturma açılmıştır⁵. Özgürlük hakkının engellenmesi başta olmak üzere mültecilerin yaşadığı ihlaller; iletişim engelleri, hukuksal süreçlerle ilgili bilgiye ve desteğe ulaşmanın güçlüğü, bir bölümünün sınır dışı edilmesi gibi nedenlerle görünür kılınamamaktadır.

Başvuruların son gözaltında tutulma süreleri Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: Başvuruların son gözaltı sürelerine göre dağılımı

	2021 yılında GA alınanlar (n=496)		2021 yılı öncesi GA alınanlar (n=375)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%**	Sayı	%**	Sayı	%**
24 saatten az	351	70,8	165	44,2	516	59,2
2-4 gün	105	21,2	132	35,4	237	27,2
5-8 gün	28	5,6	40	10,7	68	7,8
9-12 gün	6	1,2	16	4,3	22	2,5
13 gün üzeri	6	1,2	20	5,4	26	3,0

**Sütun yüzdesi

2021 yılı içinde gözaltına alındığını belirtenlerin gözaltında tutulma sürelerinin önceki yıllarda gözaltına alınanlara oranla azalmış olması istatistiksel olarak anlamlı

5 <https://www.izmirbarosu.org.tr/HaberDetay/2322/harmandali-geri-gonderme-merkezi-ndeki-iskence-iddialarina-iliskin-aciklamamizdir>. (Erişim Tarihi: 22.03.2022)

olmakla birlikte ($X^2=109,565$, $p<0,001$) gözaltı süreçlerinin kısalması tek başına bir anlamlılık ifade etmemektedir. Gözaltı süreçlerinde yaşanan ihlalleri değerlendirmek için alıkonulma sürelerinin yanı sıra gözaltı sürecinde usulü güvencelerin ihlal edilip edilmediğini, işkencenin yanı sıra diğer haklar yönünden yaşanan ihlalleri birlikte ele almak gerekmektedir.

2020 yılının ilk aylarından itibaren küresel bir salgına yol açan Covid-19'a dayandırılan kısıtlamalar ve engellemeler devam etmiş, 2021 yılında da düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında hak talepli toplumsal gösteriler, keyfi yasaklar, resmi kolluk görevlilerinin yanı sıra özel güvenlik güçlerinin orantısız güç, şiddet ve zor kullanımıyla engellenmiş, işkencenin yaygınlaştırılması ve ortak davranış kalıbı olması niteliği korunmuştur. İşkence uygulamaları, mekanları ve amaçlarındaki değişim yoluyla da işkence sokağın, açık alanların işkence mekanı haline dönüştürülmesiyle alenileştirilmekte, cezalandırma ve sindirmek amacıyla orantısız güç kullanımı, keyfi şiddet ve zor uygulamaları fiili durum haline getirilerek meşru kılınmaya çalışılmakta, hukuksal güvenceler korunmadığı gibi haksız tutuklama ve denetim serbestliği kararları ile de pekiştirilmektedir.

3. Gözaltına Alınma Yerleri

İşkence nedeniyle başvuru yapan 871 kişinin %57,1'i (497 başvuru) son gözaltı yerini sokak ya da açık alan olarak belirtirken bu oran 2021 yılında gözaltına alınan 496 başvuruda %73 (362 başvuru) oranındadır. Başvuruların son gözaltına alındığı yerler 2021 yılında gözaltına alınanlarda sıralandığında; ev %19,4 (96 başvuru), resmi kurum %3,2 (16 başvuru), diğer %2,4 (12 başvuru), kurum %1,8 (9 başvuru) ve işyeri %0,2 (1 başvuru) olmuştur. Başvuruların gözaltına alınma yılına göre son gözaltına alındıkları yerlerin dağılımı Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Başvuruların son gözaltına alındığı yerlere göre dağılımı

Son Gözaltına Alındığı Yer	2021 yılında GA alınanlar (n=496)		2021 öncesi GA alınanlar (n=375)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%**	Sayı	%**	Sayı	%**
Sokaktan/Açık alandan	362	73,0	135	36,0	497	57,1
Evden	96	19,4	166	44,3	262	30,1
Resmi kurumdan (havaalanı vb.)	16	3,2	21	5,6	37	4,2
Diğer	12	2,4	31	8,3	43	4,9
Kurumdan (dergi, dernek)	9	1,8	6	1,6	15	1,7
İşyerinden	1	0,2	11	2,9	12	1,4
Bilgi yok	0	0,0	5	1,3	5	0,6

**Sütun yüzdesi

Gözaltına alınma yeri yönünden 2016-2020 yılları arasında son gözaltı yeri açık alan ve sokak olan başvuruların oranı %53,7'dir. Covid-19 salgını ve bu gerekçeye dayandırılarak alınan engellemeler ve önlemlerin de devam etmesine rağmen; 2020 yılı öncesinde iki kişiden biri sokak veya açık alandan gözaltına alındığından söz ederken 2021 yılında 4 kişiden 3'ünün sokak veya açık alandan gözaltına alınması dikkat çekmektedir. Gözaltına alınma yerlerine göre yıllar arasındaki farklılık istatistiksel olarak da anlamlıdır ($X^2=124,694$, $p < 0,001$).

TİHV'in "2021 Yılında Türkiye'de İnsan Hakları İhlalleri"⁶ raporunda;

- 27 Kasım 2020 tarihinde cezaevlerinde başlatılan süresiz ve dönüşümlü açlık grevi ile ilgili yapılmak istenen 15 basın açıklamasına müdahale eden polis, 28 toplantıyı da engelledi. Müdahalelerde en az 51 kişi gözaltına alındı, 2 kişi yaralandı.
- 2021 yılında ekonomik krizi ve hükümetin ekonomi politikalarını protesto etmek için yapılan 17 eyleme müdahale edildi, 131 kişi gözaltına alındı.
- 2021 yılında sendikalı oldukları için işten çıkarılan işçilerin, fazla mesai ücretleri ve maaşları ödenmeyen işçilerin, yaşam ve özlük hakları için bir araya gelen sağlık emekçilerinin sendika ve meslek örgütleri aracılığıyla düzenledikleri barışçıl toplantı ve gösteriler engelleme ve müdahale ile karşılaştı. Yıl boyunca işçi ve emekçiler tarafından yapılmak istenen en az 35 eyleme kolluk kuvvetleri müdahale etti, en az 9 eylem engellendi. Bu müdahalelerde 517 kişi fiziksel şiddet kullanılarak gözaltına alındı, en az 13 kişi yaralandı, 3 kişi tutuklandı, gözaltına alınıp serbest bırakılan 10 kişiye ise idari para cezası kesildi.
- 1 Mayıs ile ilgili yapılmak istenen basın açıklaması, bildiri dağıtma ve afiş asma gibi eylem ve etkinliklere ve 1 Mayıs günü yapılan gösterilere en az 26 kez müdahale edildi, 3 etkinlik ise engellendi. En az 490 kişi işkence ve kötü muameleyle gözaltına alındı, 1 kişi yaralandı. 9 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı 263 kişiye toplam 888 bin TL idari para cezası verildi. Afiş astıkları için 3 kişiye Kabahatler Kanunu uyarınca toplam 39.711 TL idari para cezası uygulandı.
- 2021 yılında Ankara'da yapılan "İşimi Geri İstiyorum" eylemlerine yönelik 20 polis müdahalesinde en az 24 kişi gözaltına alındı.
- 2021 yılında kadın ve LGBTİ+ haklarına dair en az 22 toplantı ve gösteriye müdahale edildi, 9 etkinlik ise engellendi. Müdahalelerde en az 191 kişi gözaltına alındı, en az 4 kişi yaralandı.
- 2021 yılında öğrenciler tarafından yapılan 65 barışçıl toplantı ve gösteriye polis ve özel güvenlik birimleri tarafından müdahale edildi, en az 6 eylem engellendi. Müdahalelerde 1122 kişi, protestolara katıldıkları gerekçesiyle ev baskınlarında 45 kişi, protestolara katıldıkları gerekçesiyle açılan soruşturmalar kapsamında 35 kişi olmak üzere en az 1202 kişi işkence ve kötü muameleyle gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 13'ü tutuklandı; 19 kişi ev hapsi tedbirıyla, 93 kişi adli

6 <https://tihv.org.tr/ozel-raporlar-ve-degerlendirmeler/verilerle-2021-yilinda-turkiyede-insan-haklari-ihlalleri/>. (Erişim Tarihi: 24.03.2022)

kontrol şartıyla serbest bırakıldı. Ayrıca, aralarında gazetecilerin de olduğu en az 25 kişi maruz kaldıkları işkence ve kötü muamele nedeniyle yaralandı.

- Çevre ve kent hakkına ilişkin 2021 yılında yapılmak istenen 13 eyleme müdahale edildi, 2 eylem ise engellendi. En az 119 kişi işkence ve kötü muameleyle gözaltına alındı. Ayrıca eyleme katıldıkları için gözaltına alınan 24 kişinin 6'sı tutuklandı.
- 2021 yılında yapılan en az 6 Newroz kutlamasına müdahale edildi, bu müdahalelerde 12'si çocuk 132 kişi gözaltına alındı, en az 1 kişi yaralandı. Gözaltına alınanlardan 1'i tutuklandı, 18 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı. Ayrıca, Newroz kutlamalarını takiben Batman, Konya ve Diyarbakır'da yapılan ev baskınlarında da 45 kişi gözaltına alındı.
- 1 Eylül Dünya Barış Günü ile ilgili olarak ilgili yapılmak istenen 5 etkinlik yasaklandı ve engellendi. Polisin müdahale ettiği 1 eylemde 2'si çocuk 47 kişi gözaltına alındı.
- 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara Garı önündeki mitinge yönelik bombalı saldırıda ölenleri anmak için yapılmak istenen anmaya (2 kez) ve anmaya çağrı yapanlara polis müdahale etti, 25 kişi gözaltına alındı.
- 14 Haziran 2018 tarihinde Urfa'nın Suruç ilçesinde AKP Milletvekili adayı İbrahim Halil Yıldız ve korumaları ile esnaf arasında yaşanan tartışma sonucunda 4 kişi (Mehmet Yılmaz, Esvet Şenyaşar ve oğulları Celal Şenyaşar ile Adil Şenyaşar) yaşamını yitirdi, 9 kişi ise yaralandı. Yaralılardan Fadıl Şenyaşar 17 Haziran 2018 tarihinde hastaneden taburcu edildikten sonra Enver Yıldız ise 18 Eylül 2019 tarihinde Urfa Adliyesi'nde gözaltına alınarak tutuklandı. Emine Şenyaşar ile olayda yaralanan Ferit Şenyaşar'ın da aralarında olduğu, 2'si tutuklu 13 kişi hakkında dava açıldı. Şenyaşar ailesi 8 Mart 2021 tarihinde Urfa Adliyesi önünde adalet nöbetine başladı. Adalet nöbetine polis 8 kez müdahale etti, 9 kişiyi gözaltına aldı, 1 kişi maruz kaldığı fiziksel şiddet nedeniyle hastaneye kaldırıldı.
- 2021 yılında siyasi partiler tarafından yapılmak istenen, yukarıda belirtilenlerin dışında kalan eylem ve etkinliklerin en az 20'sine müdahale edildi, en az 14 etkinlik engellendi. Bu müdahalelerde 10'u çocuk en az 204 kişi gözaltına alındı, en az 2 kişi yaralandı. 1 kişi tutuklandı, 44 kişi adli kontrol, 24 kişi ise ev hapsi şartıyla serbest bırakıldı.
- 46 kişiye "Covid-19 kapsamında alınan önlemlere uymadıkları" gerekçesiyle ayrı ayrı 900 TL olmak üzere toplam 41.400 TL para cezası uygulandı.
- 2021 yılında anma, basın açıklaması, protesto eylemi gibi diğer etkinliklere en az 64 kez müdahale edildi, 11 etkinlik engellendi. 6'sı çocuk 497 kişi gözaltına alındı, en az 12 kişi yaralandı. Gözaltına alınan 19 kişi tutuklandı, 63 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği⁷ tarafından yapılan açıklamada da "2021 yılı boyunca 42 farklı ilde 305 barışçıl toplantı ve gösteri hakkı mülki idare kararıyla kısıtlandığı,

⁷ <https://www.esithaklar.org/2022/01/podcast-yasaksiz-meydan-23-2021-degerlendirmesi/> (Erişim Tarihi: 24.03.2022)

en az 51 ilde 616 barışçıl gösteriye müdahale edildiği, bu müdahalelerde 3000'i aşkın kişinin gözaltına alındığı belirtilmiştir.

Cumartesi Anneleri, Barış Anneleri, kayıp yakınları ve insan hakları savunucularının her hafta yaptığı "Kayıplar Bulunsun Failler Yargılansın" oturma eylemleri için kullandığı alanlar üzerindeki yasaklar sürmüş, salgın sonrası oturma eylemlerine İHD şubelerinde ve sanal ortam üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Boğaziçi öğrenci eylemleri sonrası yaşanan ev basmalar örneğinde olduğu gibi ev baskınları toplumu korkutmak, sindirmek, kişileri kriminalize ederek çevrelerinden yalıtılmak ve güven duygularını zedelemek amacıyla uygulanmaya devam etmiştir.

4. Gözaltı Zamanlarına Göre İşkence

Başvuruların gün içinde gözaltına alındıkları saatler sorgulandığında, tüm başvuruların 515'i (%59,1) gündüz saatlerinde gözaltına alındıklarını belirtmiştir. 2021 yılında gözaltına alınan 496 kişiden 305'inin (%61,5) gündüz 08:00-18:00, 115'inin (%23,2) akşam 18:00-24:00 ve 75'inin (%15,1) gece 24:00-08:00 saatleri arasında gözaltına alındığı öğrenilmiştir. Tablo 8'de başvuruların gözaltı tarihlerine göre gözaltına alınma saat dilimlerinin dağılımı karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 8: Başvuruların gün içinde gözaltına alındıkları saat aralıklarına göre dağılımı

Son Gözaltına Alındığı Saat	2021 yılında GA alınanlar (n=496)		2021 öncesi GA alınanlar (n=375)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
08:00-18:00	305	61,5	210	56,0	515	59,1
18:00-24:00	115	23,2	42	11,2	157	18,0
24:00-08:00	75	15,1	115	30,7	190	21,8
Bilmiyor/Hatırlamıyor	1	0,2	8	2,1	9	1,0

*Sütun yüzdesi

Son yıllara ait veriler incelendiğinde; gece yarısı (24:00-08:00) gözaltına alınma oranı 2016 yılında %14 iken 2019 yılında %24,9'a yükselmiştir. 2021 yılında 24:00-08:00 saatleri arasında gözaltına alınanların oranı 2016 yılı verilerine yaklaşmıştır (%15,1). Ancak tüm başvuruların 5'te birinin gözaltına alındığı zamanın gece yarısı olması dikkat çekicidir. Otoriter yönetimlerin **kişinin kendisini güvende hissedinceği herhangi bir mekânın ve zamanın olmadığı algısı yaratan** bir yöntem olarak sıkça başvurduğu ev baskınları şeklinde gece yarısı gerçekleştirilen gözaltılar 2021 yılında da devam etmiş, işkencenin tehdit ve korkutma amacını öne çıkartmıştır.

5. Gözaltında Tutulma Yerlerinde İşkence

2021 yılında TİHV Temsilciliklerine başvuran toplam 871 kişinin işkence gördüğü yerlere ait verdiği bilgiler incelendiğinde; önceki yıllarda olduğu gibi işkencenin tek bir mekânla sınırlı kalmadığı saptanmıştır. Başvuruların alıkonulma sürecinde işkenceye maruz kaldıklarını belirttikleri mekânların sayısının 2 ile 7 arasında değiştiği öğrenilmiştir. Başvurulardan 43'ü son gözaltı sürecinde işkence yaşamadığını ancak 39'u tutuklanma sonrası alıkonulduğu hapisanelerde işkenceye maruz kaldığı belirttiği dikkate alındığında son gözaltı sonrası işkence görmediğini belirten başvuru sayısının 4 olduğu anlaşılmıştır. İşkencenin yapıldığı yerle ilgili kayıtları eksik olan başvuru sayısı ise 3'tür.

2021 yılında gözaltına alındığını belirten 496 başvurunun ise 3'ü işkenceye maruz kalmadığını, 217'si (%43,8) tek bir birimde, 279 başvuru ise (%56,3) birden fazla birimde işkenceye maruz kaldığını aktarmıştır. Gözaltında işkenceye maruz kalma ile birden fazla birimde işkence görme oranı, 2020 yılı verilerine oranla kısmi bir azalma gösterse de gözaltına alındığını belirten başvurular işkencenin tek bir birimle sınırlı kalmadığını, araç içinden başlayarak götürüldükleri diğer birimlerde de devam ettiğini ve sistematik bir uygulama olduğunu vurgulamıştır.

Önceki yıllarda gözaltına alındığını belirten başvurularla 2021 yılında gözaltına alınan başvuruların birden fazla birimde işkenceye maruz kalması yönünden gözlenen bu farklılık istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur ($X^2= 40,554$, $p<0,001$).

Başvuruların gözaltı sürecinde işkence gördükleri birim sayısı ve götürüldükleri diğer birimde de işkence görmeleri, işkence fiilinin sürekliliğine ve yaygın olarak uygulandığına işaret etmektedir. Başvuruların gözaltında işkence gördükleri birim sayısına göre dağılım Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Başvuruların son gözaltında işkence gördükleri birim sayısına göre dağılımları

Son Gözaltına Alındığı Birim Sayısı	2021 yılında GA alınanlar (n=496)		2021 öncesi GA alınanlar (n=375)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Tek birim	217	43,8	195	52,0	412	47,3
İki birim	118	23,8	88	23,5	206	23,7
Üç birim	81	16,3	39	10,4	120	13,8
Dört birim	39	7,9	8	2,1	47	5,4
Beş birim ve üzeri	33	6,7	2	0,5	35	4,0
Bilgi yok	5	1,0	42	11,2	47	5,4
İşkence yok	3	0,6	1	0,3	4	0,5

*Sütun yüzdesi

Son gözaltında birden fazla birimde işkence görme oranı İstanbul, Ankara ve İzmir temsilciliklerine yapılan başvurularda daha yüksek oranda görüldüğü ve bu farklılığın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu belirlenmiştir (2021 yılı için $X^2= 128,400$, $p<0,001$).

Tüm başvuruların işkence gördüğü yerler değerlendirildiğinde 2021 yılında önceki yıllardan farklı olarak “sokak, açık alan veya toplumsal gösteri alanı” %47,9'luk bir oranla ilk sırada yer almakta, bunu “emniyet müdürlükleri”%45,4, “araç içi” ise %31,6 ile takip etmektedir.

Tablo 10: Başvuruların son gözaltında işkence gördüğü yerlere göre dağılımı

Son Gözaltına Alındığı Birim*	2021 yılında GA alınanlar (n=496)		2021 öncesi GA alınanlar (n=375)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%**	Sayı	%**	Sayı	%**
Emniyet Müdürlüğü	178	36,5	217	65	395	45,4
Polis Karakolu	63	12,9	29	8,7	92	10,6
Araç içi	209	42,8	66	19,8	275	31,6
Jandarma Komutanlığı	5	1	8	2,4	13	1,5
Jandarma Karakolu	5	1	13	3,9	18	2,1
Hapishane	2	0,4	4	1,2	6	0,7
Sokak/Toplumsal gösteri	338	69,3	79	23,7	417	47,9
Kendi alanı (ev, işyeri)	64	13,1	87	26	151	17,3
Belirsiz kapalı birim	3	0,6	6	1,8	9	1,0
Diğer	81	16,6	23	6,9	104	11,9

*İşkencenin birden fazla birimde uygulandığı durumlarda veriler her birim için ayrı ayrı kaydedilmiş, oranlar başvuru sayılarına göre hesaplanmıştır.

**Sütun yüzdesi

2019 yılı sonrasında itibaren “sokak, açık alan veya toplumsal gösteri alanı” yıl içinde gözaltına alınanların işkence gördüğü yerler arasında ilk sırada yer almaya başlamıştır. 2021 yılında da bu durum değişmemiş ve 2021 yılında gözaltına alınanlarda bu oran %69,3'e çıkarken araç içinde yaşanan işkencelerin de %42,8 oranına yükseldiği görülmüştür.

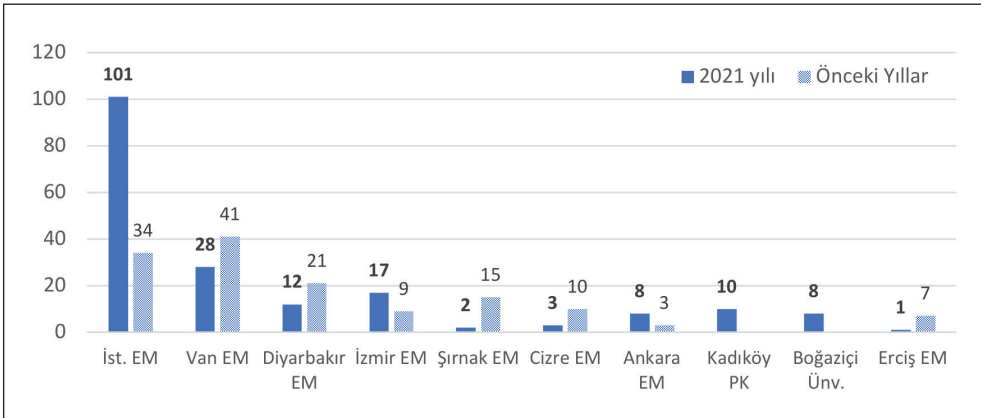
Gözaltı süreçlerinde “araç içinde”, “sokak/açık alanda” ve “ev/işyerinde” işkenceye maruz kalanların, önemli oranda bir başka birimde de işkenceye maruz kaldığı belirlenmiştir. Son yıllarda tedavi merkezleri raporlarında vurgulanan; sokak/açık alan gibi toplumsal mekânların, kişilerin yaşam alanlarının ve ulaşım amacıyla kullanılan gözaltı araçlarının işkence mekânlarına dönüştürülmesi 2021 yılında da artarak devam etmiştir. Gözaltına alınma süreciyle başlayan işkence ve kötü muamele

uygulamaları kişilerin götürüldüğü yerlerde de ardışık olarak sürdürülmektedir. Buna karşın sokak/açık alan veya gözaltı aracında kolluğun uyguladığı işkence fiilleri, “*orantılı güç uygulandığı*”, “*kaçmaya çalıştığı*”, “*kendisine zarar verdiği*” iddialarıyla meşru kılınmaya çalışılmakta, sorumlular hakkında işlem yapılmamakta veya açılan karşı davalarla işkenceye maruz kalanların hukuki olarak sonuç almaları engellenmektedir.

2015 yılında sokağa çıkma yasaklarının ilanıyla uluslararası sözleşmelerin, hukukun ihlal edilmesi, temel hakların askıya alınmasıyla başlayan süreç işkencenin yaygınlaşmasına ve toplumun gözleri önünde aleni olarak gerçekleştirilmesine yol açarken faillerin de cezasızlık zırhından yararlandırılmaları için düzenlemeler yapılmıştır. Yıl içinde gözaltına alınan başvuruların aktardığı bilgiler süreçte herhangi bir değişim yaşanmadığını, ihlallerin salgın koşullarına rağmen yaygınlaştığını ve arttığını düşündürmektedir.

6. İşkencenin Yapıldığı Birimler

Başvuruların son yaşadıkları işkencenin yapıldığı birimler değerlendirildiğinde; 2019 yılında olduğu gibi Emniyet Müdürlükleri (EM), Terörle Mücadele Şube Müdürlükleri (TEM) başta olmak üzere 100’ün üzerinde birimde işkence uygulandığı belirlenmiştir. Başvuruların son yaşadıkları işkencenin yapıldığını belirttikleri merkezlerin dağılımı Grafik 7’de gösterilmiştir.

Grafik 7: Başvuruların gözaltına alındığı merkezlere göre dağılımı

2021 yılı içinde gözaltına alınanların işkence uygulamalarına maruz kaldıkları yerler arasında İstanbul Emniyet Müdürlüğü’nün 135 başvuru (%15,5) ile önceki yıllarda olduğu gibi ilk sırada yer aldığı, Van Emniyet Müdürlüğü’nün 69 başvuru (%7,9) ile ikinci sırada, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü’nün 33 başvuru (%3,8) ile üçüncü sırada İzmir Emniyet Müdürlüğü’nün 26 başvuru (%3) ile dördüncü sırada yer aldığı saptanmıştır. Tedavi merkezleri raporlarında her yıl aynı kurumların isimleri yer almasına

karşın işkence ve kötü muamele iddialarının devam etmesi, işkence konusunda adım atılmadığına ve cezasızlık pratiğinin ihlaller için güvence sağlamaya devam ettiğine işaret etmektedir.

İşkence uygulanan birimler arasında sağlık alanında değerlendirmelerin yapıldığı hastanelerin de yer alması dikkat çekmektedir. 2021 yılında gözüaltına alınan 27 başvuru İstanbul'da; 2021 yılı öncesinde gözüaltına alınan 7 başvuru ise Antalya, Isparta ve Yalova'nın yanı sıra İstanbul'da 3 sağlık kurumunda işkenceye maruz kaldığını belirtmiştir. 34 başvurunun belirttiği 16 sağlık kurumu arasında Bayrampaşa Devlet Hastanesi 8, Haseki Eğitim Araştırma Hastanesi 6, Beylikdüzü Devlet Hastanesi ise 4 başvuru ile ilk sırada yer almaktadır. Başvuruların gözüaltı muayeneleri veya sağlık hizmeti almak için götürüldüğü sağlık kuruluşlarında işkenceden söz etmesi, işkence suçlarına sağlık çalışanlarının da tanık olduğunu veya işkence suçlarına göz yumduğunu/ortak edilmeye çalışıldığını düşündürmektedir. Diğer yandan sağlık kurumlarının da işkence mekanları arasında sayılması cezasızlık uygulamalarının kollukta yarattığı güven hissinin ulaştığı boyuta da işaret etmektedir.

7. İşkencenin Bölgelere ve İllere Göre Dağılımı

TİHV merkezlerine başvuran 871 kişinin yurt içinde maruz kaldığı işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının gerçekleştirildiği yerlerin bölgesel dağılımı Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11: Başvuruların son gözüaltında yaşadıkları işkencenin bölgelere göre dağılımı

Son Gözüaltına Alındığı Bölge	2021 yılında GA alınanlar (n=496)		2021 öncesi GA alınanlar (n=375)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Marmara	212	42,7	56	14,9	268	30,8
Doğu Anadolu	110	22,2	111	29,6	221	25,4
Güneydoğu Anadolu	47	9,5	103	27,5	150	17,2
Ege	70	14,1	31	8,3	101	11,6
İç Anadolu	51	10,3	12	3,2	63	7,2
Akdeniz	3	0,6	22	5,9	25	2,9
Karadeniz	3	0,6	3	0,8	6	0,7
Son gözüaltı sonrası işkence yok	3	0,6	1	0,3	4	0,5
Bilgi yok	1	0,2	41	10,9	42	4,8

*Sütun yüzdesi

TİHV'e yapılan başvurularda 2021 yılında gözüaltına alınan 496 kişinin gözüaltına alındıkları bölgeler incelendiğinde 212 başvurunun (%42,7) Marmara, 110 başvurunun

(%22,2) Doğu Anadolu ve 70 başvurunun (%14,1) Ege Bölgesi'nde gözüaltına alındığı görülmektedir. 2021 yılında Ege ve İç Anadolu Bölgesi'nde başvuruların oranı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden başvuranlara oranla yüksektir. Toplam başvurularda ise ilk üç bölge Marmara, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleridir. TİHV'in temsilciliği bulunmayan Karadeniz ve Akdeniz Bölgelerinde ise 2021 yılında gözüaltına alındığını belirten başvuru sayısı ise 6 olmuştur (%1,2).

Son gözüaltına alındığı yıl 2021 olan 6 başvuru ile önceki yıllarda gözüaltına alınan 9 başvuru gözüaltı ve işkence sürecinin iki ayrı ilde devam ettiğini aktarırken bu illerin 2021 yılında 4 öncesinde ise 5 farklı bölgedeki iller olduğu belirlenmiştir.

İşkence nedeniyle başvuru yapan 871 kişinin son gözüaltına alındıkları illere göre dağılımları Grafik 8'de verilmiştir. Son gözüaltına alınma tarihi 2021 yılı olan başvuruların 208'i (%41,9) İstanbul, 103'ü (%20,8) Van, 66'sı İzmir (%13,3) ve 51'i (%10,3) Ankara'da gözüaltına alınmıştır.

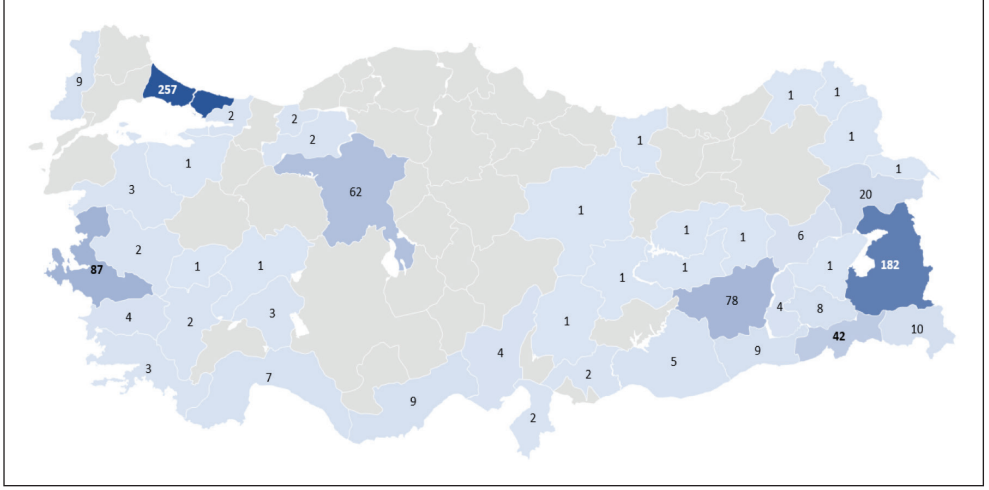
Sokağa çıkma yasakları, toplantı ve basın açıklamalarına getirilen engeller Covid-19 önlemleri ile de gerekçelendirilerek 2021 yılında da devam ettirilmiş, bu durum bölge illerinde olağanüstü hal uygulamalarıyla katı bir biçimde sürdürülmüştür.

Tablo 12: Başvuruların yıllara göre son gözüaltına alındıkları illerin dağılımı

Son Gözüaltına Alındığı İl	2021 yılında GA alınanlar (n=496)		2021 öncesi GA alınanlar (n=375)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%**	Sayı	%**	Sayı	%**
İstanbul	208	41,9	49	13,1	257	29,5
Van	103	20,8	79	21,1	182	20,9
İzmir	66	13,3	21	5,6	87	10,0
Diyarbakır	35	7,1	43	11,5	78	9,0
Ankara	51	10,3	11	2,9	62	7,1
Şırnak	6	1,2	36	9,6	42	4,8
Ağrı	7	1,4	13	3,5	20	2,3
Hakkari	1	0,2	9	2,4	10	1,1
Edirne	5	1,0	4	1,1	9	1,0
Mardin	1	0,2	8	2,1	9	1,0
Mersin	0	0,0	9	2,4	9	1,0
Siirt	2	0,4	6	1,6	8	0,9
Antalya	2	0,4	5	1,3	7	0,8
Muş	0	0,0	6	1,6	6	0,7
Şanlıurfa	0	0,0	5	1,3	5	0,6

*Tabloda toplamda 5 ve üzerinde olan iller gösterilmiştir

**Sütun yüzdesi

Grafik 8: Başvuruların gözüaltına alındığı illere göre toplam dağılımı

Başvuruların gözüaltına alındıkları illerle ilgili verilere bakıldığında; başvuruların TİHV Temsilcilikleri ve Referans Merkezinin bulunduğu illerde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. TİHV tedavi merkezleri bulunan illerdeki yoğunluk, temsilcilik varlığının önemine işaret etmektedir. TİHV'in tanınmaması, çalışmaların ve verilen desteğin bilinmemesi, ulaşım ile ilgili engeller, temsilcilik ve merkezlerin olduğu illerde daha kolay aşularak başvuru yapılmasını kolaylaştırmakta ve artırmaktadır. Önceki yıllarda TİHV verilerinde Van ve çevre illerde işkence nedeniyle başvuru oranları düşükken, Van Referans Merkezi açıldıktan sonra bu illere ait oranların artması, başvuruların geçmiş yıllarda yaşadıkları işkenceler nedeniyle de tıbbi destek, rehabilitasyon ve belgeleme talebinde bulunması ve 2021 yılı TİHV verilerine göre başvuru sayısı yönünden ikinci sırada yer alması bu görüşü desteklemektedir.

Veriler TİHV tedavi merkezlerine yapılan başvurularla sınırlı olduğundan bölgeler ve iller arasındaki farklılıkların temsilciliklerin varlığı ile birlikte değerlendirilmesi, TİHV'in sözü edilen bölgelerde başvuruların ulaşabileceği herhangi bir merkezinin olmaması da dikkate alınmalıdır.

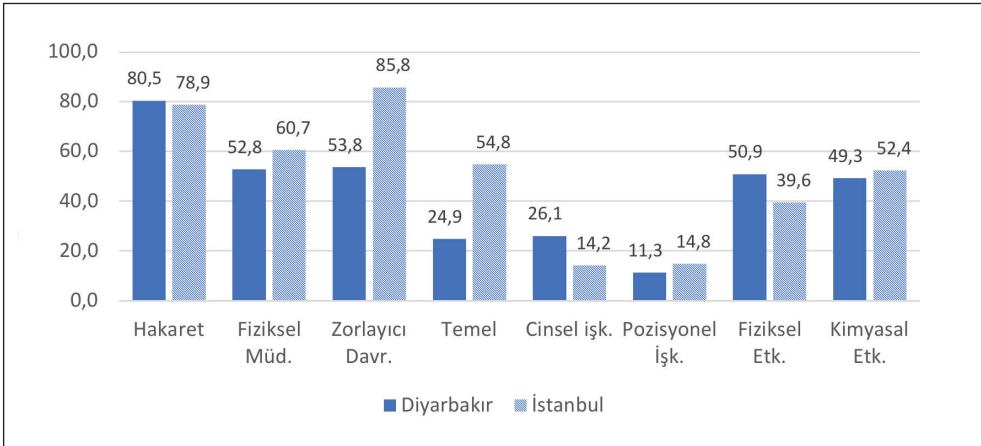
8. Uygulanan İşkence Yöntemleri

TİHV'e 2021 yılında yurt içinde işkence gördüğü için başvuran 871 kişiden 616'sı (%70,7) 2021 yılında, 255'i (%29,3) ise 2021 yılı öncesinde işkenceye maruz kaldığını belirtmiştir. Son gözüaltı sonrasında işkence ya da kötü muameleye maruz kalmadığını belirten dört başvurunun daha önceki gözüaltı ya da hapisane süreçlerinde işkenceye maruz kaldıkları belirlenmiştir. Veriler başvuruların işkence gördükleri yıl ile işkencenin yaşandığı bölgelere göre ayrıştırılarak değerlendirilmiştir. Sekiz ana başlık altında kategorize edilen işkence yöntemlerinin işkence gören kişiler arasındaki yaygınlığı Tablo 13'de, TİHV tedavi merkezlerine göre bölgesel dağılımları ise Grafik 9'da gösterilmiştir.

Tablo 13: Başvuruların maruz kaldıkları işkence yöntemlerinin yıllara göre dağılımı

Uygulanan İşkence Yöntemleri	2021 yılı işkenceye maruz kalan (n=616)		2021 öncesi işkenceye maruz kalan (n=255)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Hakaret	500	81,2	194	76,1	694	79,7
Fiziksel Müdahaleler	476	77,3	135	52,9	611	70,1
Zorlayıcı Davranışlar	366	59,4	129	50,6	495	56,8
Temel gereksinimler	301	48,9	142	55,7	443	50,9
Cinsel işkenceler	278	45,1	115	45,1	393	45,1
Pozisyonel İşkenceler	277	45,0	73	28,6	350	40,2
Fiziksel Etkenler	109	17,7	65	25,5	174	20,0
Kimyasal Etkenler	108	17,5	6	2,4	114	13,1

*Sütun yüzdesi

Grafik 9: Başvuruların maruz kaldıkları işkence yöntemlerinin bölgelere göre oransal dağılımı

Başvuruların maruz kaldığı işkence yöntemleri ayrı ayrı incelendiğinde 2021 yılında da “hakaret” olarak sınıflandırılan işkence fiilleri önceki yıllarda olduğu gibi ilk sırada yer almaktadır. 2020 yılı tedavi merkezleri raporuyla karşılaştırıldığında hakaret ve pozisyonel işkence yöntemleri dışında diğer yöntemlere ait oranların artmış olduğu, en belirgin artışın zorlayıcı davranışlar ile kimyasal etkenlerle yapılan müdahalelerde yaşandığı, alıkonulma süreçlerinde on başvurudan sekizinin (694 kişi; %79,7) hakaret ve tehdit fiillerine maruz kaldığı değerlendirilmiştir.

2021 yılında işkence gördüğünü belirten 616 başvurudan 565'i (%91,7) son gözaltında birden fazla işkence fiiline maruz kaldığını belirtirken, 51 başvurunun 21'i (%3,4) 2021 yılında hapisanede 27 başvuru (%4,4) önceki gözaltılarında bir veya daha fazla işkence fiiline maruz kaldığını, 3 başvuru (%0,5) ise herhangi bir işkence fiiline maruz kalmadığını belirtmiştir. Hakaret ile fiziksel müdahalelerin birden fazla işkence fiilinin gerçekleştiği durumlarda en çok kullanılan yöntemler olduğu belirlenmiştir.

İşkenceyi 2021 yılında gördüğünü ve birden fazla işkencenin birlikte uygulandığını belirten başvuruların oranı İstanbul, Ankara ve İzmir Temsilciliklerinde daha yüksektir. Uygulanan işkence yöntemleri yıllara ve bölgelere göre değerlendirildiğinde; zor kullanma yöntemlerinde bir farklılık görülmemekte buna karşın 2021 yılı içinde işkence görülenlerde fiziksel müdahale ve temel gereksinimlerin engellenmesinin; bölgeler yönünden ise hakaret, fiziksel müdahaleler, pozisyonel işkenceler, fiziksel ve kimyasal etkenlere maruz bırakma, cinsel işkenceler ve temel gereksinimlerin engellenmesinde gözlenen farklılıkların istatistiksel olarak da anlamlı olduğu saptanmıştır. Başvuru sayısının azalmasına karşın maruz kalınan işkencelerin artışı, iktidarın salgın koşullarına rağmen şiddetin dozunu arttırmaya devam ettiğine ve cezasızlık politikalarından vazgeçmediğine işaret etmektedir. Uygulanan işkence yöntemlerinin başvurular arasındaki dağılımı, Tablo 14'de 8 alt başlıkta sunulmuştur.

Tablo 14: Başvuruların maruz kaldıkları işkence yöntemlerinin dağılımı

Uygulanan İşkence Yöntemleri	2021 yılında işkence (n=616)		2021 öncesi işkence (n=255)	
	Sayı	%*	Sayı	%*
Hakaret				
Hakaret-aşağılama	461	74,8	180	70,6
Öldürme tehdidi	85	13,8	58	22,7
Diğer tehdit	237	38,5	93	36,5
Yakınlarına yönelik tehdit	101	16,4	55	21,6
Diğer	5	0,8	1	0,4
Zorlayıcı Davranışlar				
Gözbağı	18	2,9	19	7,5
Anlamsız istemlere itaat etmeye zorlama	46	7,5	31	12,2
İşkenceye görsel/işitsel tanıklık ettirme	290	47,1	78	30,6
Yakınlarının yanında işkence yapma	225	36,5	40	15,7
Gürültülü müzik ve marş dinletme	45	7,3	38	14,9
Ajanlık teklifi	74	12,0	53	20,8
Fiziksel Müdahaleler				
Fiziksel müdahaleler	330	53,6	80	31,4
Kaba dayak	441	71,6	117	45,9

Tablo 14 devam

Uygulanan İşkence Yöntemleri	2021 yılında işkence (n=616)		2021 öncesi işkence (n=255)	
	Sayı	%*	Sayı	%*
Tek bir noktaya vurma	20	3,2	12	4,7
Kırbaç hortum	10	1,6	7	2,7
Falaka	6	1,0	4	1,6
Haya burma	9	1,5	7	2,7
Diğer fiziksel müdahaleler	11	1,8	5	2,0
Sıkı kelepçe	172	27,9	45	17,6
Saç sakal yolma	28	4,5	10	3,9
Boğma girişimi	33	5,4	5	2,0
Kesici delici alet	3	0,5	1	0,4
Ateşli silah	8	1,3	2	0,8
Plastik mermi	14	2,3	1	0,4
Biber Gazı	3	0,5	0	0,0
Zorla Tıbbi müdahale	13	2,1	0	0,0
Aşırı fiziksel zorlama	5	0,8	5	2,0
Pozisyonel İşkenceler				
Ters kelepçe	244	39,6	61	23,9
El ayak ters kelepçe	1	0,2	3	1,2
Askı	3	0,5	0	0,0
Düz askı	3	0,5	3	1,2
Filistin askısı	3	0,5	5	2,0
Tam olmayan askı	2	0,3	0	0,0
Uzun süre ayakta durma	23	3,7	23	9,0
Diğer	36	5,8	0	0,0
Fiziksel Etkenler				
Soğuk sıcakta bekletme	78	12,7	59	23,1
Basınçlı soğuk su	12	1,9	8	3,1
Havasız bırakma	34	5,5	5	2,0
Elektrik	5	0,8	7	2,7
Yakma	1	0,2	1	0,4
Diğer fiziksel etkenler	1	0,2	2	0,8
Kimyasal Etkenler				
Göz yaşartıcılar	106	17,2	8	3,1

Tablo 14 devam

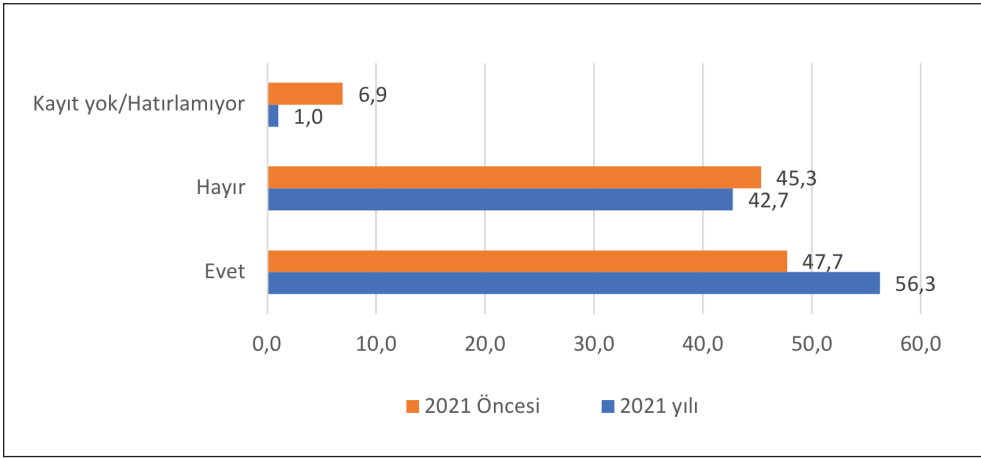
Uygulanan İşkence Yöntemleri	2021 yılında işkence (n=616)		2021 öncesi işkence (n=255)	
	Sayı	%*	Sayı	%*
Cinsel İşkenceler				
Sözlü cinsel taciz	205	33,3	54	21,2
Cinsel küfür	249	40,4	98	38,4
Cinsel saldırı tehdidi	19	3,1	20	7,8
Fiziksel cinsel taciz	52	8,4	20	7,8
Çıplak arama	3	0,5	3	1,2
Soyma	39	6,3	35	13,7
Sürtünme	48	7,8	8	3,1
Tecavüz	0	0,0	1	0,4
Cinsel taciz diğer	2	0,6	0	0,0
Temel gereksinimler				
Tecrit	65	10,6	50	19,6
Yeme içmenin kısıtlanması	203	33,0	100	39,2
Tuvalet engelleme	145	23,5	75	29,4
Uyutmama	60	9,7	66	25,9
Sağlığa erişimin engellenmesi	205	33,3	95	37,3
Temizliğin/hijyenin sağlanmaması	205	33,3	87	34,1
Temel ihtiyaçlar diğer	7	1,1	7	2,7

*Sütun yüzdesi

Gözetli Sırasında ve Sonrasında Hukuksal Uygulamalar

1. Avukata Ulaşma

Gözetli alınıma sırasında hukuksal süreci ve usul güvencelerini değerlendirmek amacıyla yapılan analizlerde; 871 başvurunun 458'i (%52,6) son gözetli sürecinde bir avukatla görüşüğünü belirtmiştir. 2021 yılı içinde gözetli alınımlarda bu oranın %56,3, 2021 yılı öncesinde yaşanan gözetli alınımlarda ise %47,7 olduğu saptanmıştır. 2020 yılının verileri ile karşılaştırıldığında 2021 yılında başvuruların gözetli sürecinde avukata ulaşma oranları 2020 yılına oranla düşmüştür. Toplumsal gösterebilirler, sokak, açık alanda yaşanan işkence fiillerindeki artışın ve resmi gözetli oranlarındaki kısmi düşüşün bunda etkili olduğu değerlendirilebilir. Bununla birlikte başvurular barışçıl gösteri ve açıklamalara yapılan müdahalelerde yaşanan toplu gözetli alınımlarda hukuk örgütlerinin hızlı organizasyonları ile etkili bir hukuki destek sağladığının altını çizmiştir. Avukatla görüşebilme yüzdeleri Grafik 10'da sunulmuştur.

Grafik 10: Başvuruların son gözaltında avukatla görüşebilme yüzdeleri

2. Gözaltı Sonrası Tutukluluk

2021 yılında işkence gördüğünü belirten 496 başvurunun 44'ü (%8,9) tutuklandığını, 312'si (%62,9) savcılığa çıkarılmadan serbest bırakıldığını, 132'si (%26,6) savcılıktan ya da mahkeme tarafından serbest bırakıldığını belirtmiştir. 2021 yılında "Savcılığa çıkarılmadan serbest bırakılma" ile "savcılık ya da mahkemeden serbest bırakılma" oranlarının %89,5'e ulaşmış olması gözaltıların keyfilikliğini ve hukuk dışılığını değerlendirmek için kullanılabilir önemli bir veridir. Başvuruların yaşadıkları işkence süreçleriyle ilgili aktardıkları tüm bilgiler değerlendirildiğinde; düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik eylemlere yönelik müdahalelerin güç kullanılarak engellendiği, işkencenin yaygın ve sistematik olarak uygulandığı, keyfi ve hukuk dışı uygulamaların devam ettiği anlaşılmaktadır.

Gözaltı sonrasında tutuklama kararlarıyla ilgili veriler Tablo 15'de sunulmuştur.

Tablo 15: Son gözaltı sonrasında başvuruların tutuklama kararlarının dağılımı

	2021 yılında GA (n=496)		2021 yılı öncesi GA (n=375)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Savcılığa çıkarılmadan serbest bırakıldı	312	62,9	70	18,7	382	43,9
Savcılık/mahkemeden serbest bırakıldı	132	26,6	45	12,0	177	20,3
Tutuklandı	44	8,9	247	65,9	291	33,4
Kayıt yok/Hatırlamıyor	8	1,6	13	3,5	21	2,4

*Sütun yüzdesi

3. Gözaltı Sonrası Dava Açılması

Alıkonulma/tutulma süreçlerinin hukuksal normların dışına taşırılması ve keyfilliğini gösterebilecek başlıklardan biri de alıkonulma/tutulma gerekçesi olarak iddia edilen olayla ilgili açılan davalardır. Tablo 16'da son gözaltı sonrası dava sürecine göre başvuruların sayı ve dağılımları verilmiştir.

Tablo 16: Başvuruların son gözaltı sonrası dava süreci durumlarına göre dağılımı

	2021 yılında GA (n=496)		2021 yılı öncesi GA (n=375)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Dava açılmadı	161	32,5	57	15,2	218	25,0
Dava açıldı, sürüyor	111	22,4	116	30,9	227	26,1
Dava açıldı, beraat ile sonuçlandı	7	1,4	16	4,3	23	2,6
Dava açıldı, mahkumiyet ile sonuçlandı	7	1,4	153	40,8	160	18,4
Dava açıldı, takipsizlik verildi	2	0,4	1	0,3	3	0,3
Dava açıldı, sonucu bilinmiyor	4	0,8	3	0,8	7	0,8
Dava açılıp açılmadığı bilinmiyor	204	41,1	29	7,7	233	26,8

*Sütun yüzdesi

TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine 2021 yılında işkence gördüğü için başvuran 161 kişi (%32,5) gözaltına alınma gerekçeleriyle ilgili haklarında bir dava açılmadığını belirtirken, hakkında dava açılan başvuru sayısı ise 131'dir (%26,4). 204 başvuru (%41,1) ise dava açılıp açılmadığını bilmediğini belirtmiştir.

Önceki yıllarda gözaltına alınanların %25'inde dava açılmamış olduğu, açılan davaların yarıdan fazlası devam ederken (%54), %38,1 oranında mahkumiyet kararı verilmiş, beraat veya takipsizlik verilen dosya oranı ise %6,2 olmuştur. Bu oran karar verilen davalar esas alındığında ise mahkumiyet oranı %82,9'a ulaşmaktadır. Son yıllarda mahkumiyet kararlarında gözlenen artış, yargı kararlarında ciddi bir değişim yaşandığını, hukuksal normların karar süreçlerine olan etkisinin azaldığını düşündürmeye devam etmektedir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın "2021 Yılında Türkiye'de İnsan Hakları İhlalleri"⁸ raporunda bu konuyla ilgili:

Cezasızlık hâlâ işkence ile mücadelede en önemli engeldir. Faillere hiç soruşturma açılmaması, açılan soruşturmanın kovuşturmayla dönüşmemesi, dava

8 <https://tihv.org.tr/ozel-raporlar-ve-degerlendirmeler/verilerle-2021-yilinda-turkiyede-insan-haklari-ihlalleri/> (Erişim Tarihi: 24.03.2022)

açılan vakalarda işkence yerine daha az cezayı gerektiren suçlardan iddianame düzenlenmesi, sanıklara hiç ceza verilmemesi ya da işkence ve bireysel suçlar kapsamında kamu görevi dışında eziyet suçu kapsamına alınarak cezalar verilmesi ve cezaların ertelenmesi gibi nedenlerle cezasızlık olgusu işkence yapılmasını mümkün kılan en temel unsurlardan birisi olarak hala karşımızda durmaktadır.

İşkence suçunun kovuşturulması için yasadaki muğlaklık yerini korumaktadır. İşkence suçu nedeniyle yapılan suç duyurusu başvuruları ya çeşitli gerekçeler ile takipsizlikle sonuçlanmakta ya da daha az cezayı öngören ve zamanaşımına tabi olan 'basit yaralama', 'zor kullanma sınırının aşılması' ya da 'görevi kötüye kullanma' suçlarından soruşturulmaktadır.

Öte yandan işkence yapan kolluk görevlileri hakkında bir şikâyetle bulunması, soruşturma ya da dava açılması halinde işkence görenler hakkında derhal "memura hakaret etmek, mukavemet etmek, bu sırada yaralamak, kamu malına zarar vermek" gibi gerekçelerle karşı davalar açılmaktadır. İşkenceciler aleyhine açılan davalar cezasız kalırken işkence görenler aleyhine açılan davalar kısa sürede ağır cezalar ile sonuçlanabilmektedir. Nitekim 2020 yılında Cumhuriyet Savcılıkları tarafından 'kamu görevlisine direnme' suçunu oluşturan TCK'nın 265. Maddesinden 34.972 kişi hakkında soruşturma açılmış, bunlardan 26.628'i hakkında kamu davası açılmıştır. [1] Buna karşın aynı yıl içinde işkence suçunu düzenleyen TCK'nın 94. Maddesinden 887 kişi hakkında soruşturma açılırken sadece 102 kişiye kamu davası açılmıştır. [2] İşkence ile kamu görevlisine direnme suçlarından açılan davalar arasında görülen bu denli yüksek fark sistematik bir politika olarak sürdürülen cezasızlığın boyutlarını açıkça göstermektedir.

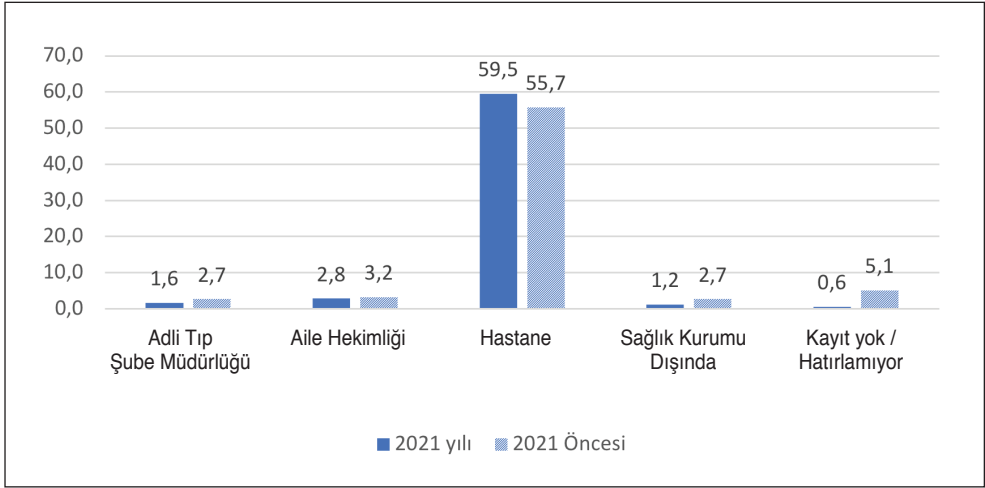
Türkiye'nin işkence gerçekliği uluslararası mekanizma ve organlar tarafından hazırlanan raporlarda tüm çıplaklığı ile dile getirilmektedir. Ancak, Anayasa başta olmak üzere hiçbir yasa, kural ve norma kendini sınırlandırmak istemeyen siyasal iktidar, uluslararası önleme ve denetleme mekanizmaları tarafından yapılan eleştiri ve uyarıları da dikkate almamaktadır." yapılan değerlendirme yaşanan durumu özetlemektedir.

4. Gözaltı Sürecinde Düzenlenen Adli Raporlar ve Muayene Yerleri

İşkencenin önlenmesi ve temel insan haklarının korunabilmesi için işkence ve kötü muamele fiillerine başvurmamak kadar işkence iddialarının hızlı ve etkili bir soruşturma ile aydınlatılması, sorumluların adalete teslim edilmesi, onarım ve bir daha tekrarlanmamasını güvence altına almak gerekmektedir. Devletler gözaltına aldıkları kişilerin sağlığını korumak, işkenceye maruz kalması hâlinde bu durumu saptayabilmek için özgürlüğünden yoksun bıraktığı kişileri gözaltı sürecinin başından itibaren takip etmek, düzenli olarak sağlık durumunu tespit etmekle yükümlüdür ve bu yükümlüğü BM İstanbul Protokolü ilke ve standartlarına uygun olarak yerine getirmelidir. Uluslararası sözleşmeler, ulusal mevzuat, AİHM kararları oldukça net

olmasına karşın sözleşmelere, yasalara, etik kural ve mesleki standartlara aykırı davranıldığı yıllardır TİHV'e yapılan başvurularca aktarılmakta ve tedavi merkezleri raporlarında yer almaktadır. Salgın koşullarında da bu durumun değişmediği gözlenmiştir.

Gözültüne alınanlar hakkında adli rapor düzenlenip düzenlenmediği ve düzenli olarak gözültü muayeneleri yapıp yapılmadığına bakıldığında; 2021 yılı öncesinde gözültüne alınanlarla karşılaştırıldığında resmi rapor alınma oranları birbirine yakın oranlarda bulunmuştur. 2021 yılında gözültüne alındığını belirten 496 başvurunun 313'ü (%63,1) son gözültü sürecinde resmi görevlilerin inisiyatifi ile rapor aldığını belirtirken gözültüne alınan her on kişiden dördü kendileri hakkında rapor düzenlenmediğini belirtmiştir. Başvurularda adli rapor düzenlenmemesi ve bu başvuruların tıbbi değerlendirmelerden söz etmemesi tutulma koşullarında temel güvencelerin ihlal edildiğine, işkenceye açık bir ortam oluşturulduğuna işaret etmeye devam etmektedir.

Grafik 11: Adli muayenenin yapıldığı birimler

Başvuruların adli rapor düzenlenmesi amacıyla götürüldükleri sağlık kurumlarına göre dağılımları Grafik 11'de gösterilmektedir. TİHV'e işkence nedeniyle yapılan 871 başvurunun 549'u (%63,5) adli muayenelerinin yapılarak haklarında rapor düzenlendiğini, 279 başvuru (%32) rapor düzenlenmediğini belirtirken 43 başvuruda (%4,9) rapor bilgisi eksiktir. Gözültü sürecinde muayene edilen ve haklarında rapor düzenlenen başvuruların neredeyse tümüyle muayene için hastanelere götürülerek muayene edildikleri anlaşılmaktadır.

2021 yılında gözültüne alınanların 16'sı ağır bir etik ihlal ve işkenceye göz yummak anlamına geldiği bilindiği halde muayenelerinin sağlık kuruluşu olmayan yerlerde yapıldığını belirtmiştir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin tıbbi değeri-

dirmelerinin sağlık birimleri olmayan ve güvenlik görevlilerinin kontrolünde olan mekânlarda yapılması sağlık çalışanlarının bağımsız ve özgürce mesleki sorumluluklarını yerine getirmesini engellemektedir. Tıbbi değerlendirmeler her koşulda BM'nin kabul ettiği İstanbul Protokolü ilkelerinde de vurgulandığı şekilde insan hakları, hekimlik meslek etik ilkeleri ve tıbbi standartlara uygun olarak gerçekleştirilmelidir. Tıbbi değerlendirmelerin kişinin kendisini baskı altında hissetmeyeceği ve mahremiyetinin korunduğu, hekimlerin klinik bağımsızlıklarını koruyarak özgürce karar verebileceği sağlık ortamlarında yapılması gerekirken başvuruların bir bölümünün gözaltında sağlık kurumları dışında muayene edildiklerini belirtmeleri kabul edilemez. Değerlendirmelerin sağlık kurumları dışında yapılması gözaltına alınanlar yönünden mahremiyet ve özerkliklerini ortadan kaldıran, güven duygularını zedeleyen ve insan hakları ihlallerine zemin yaratan bir ortam oluşturmakta ve ortamı işkenceye açık hâle getirmektedir.

Gözaltı sürecinde tıbbi değerlendirmeleri yapılan 553 başvurunun adli muayene süreciyle ilgili aktardıkları bilgiler Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17: Başvuruların son gözaltı sonrası adli muayenelerine ilişkin değerlendirmeleri

		2021 yılında gözaltına alınanlar (n=496)		2021 yılı öncesi gözaltılar (n=375)	
		Evet	Hayır	Evet	Hayır
Adli muayene sırasında kolluk dışarı çıkarıldı mı? (n=553)	Sayı	155	162	52	184
	%	49,5	51,8	22,0	78,0
Adli hekim yakınmaları dinledi mi? (n=553)	Sayı	142	175	42	194
	%	45,4	55,9	17,8	82,2
Adli hekim öykü aldı mı? (n=553)	Sayı	68	249	23	213
	%	21,7	79,6	9,7	90,3
Yakınmalara göre muayene etti mi? (n=553)	Sayı	61	256	14	222
	%	19,5	81,8	5,9	94,1
Gerektiği gibi muayene etti mi? (n=553)	Sayı	29	288	10	226
	%	9,3	92,0	4,2	95,8

2021 yılında gözaltına alınan başvuruların aktardıkları bilgiler; tıbbi değerlendirme sürecinde temel uluslararası düzenlemeler, İstanbul Protokolü ilkeleri, ulusal düzenlemelerin yanı sıra tıp mesleğinin etik ve mesleki standartlarının dikkate alınmadığını ve bu durumun sağlık alanında kalıcı bir sorun hâline geldiği yönündeki saptamaların geçerliliğini sürdürdüğünü göstermektedir.

- 162 Başvuru (%51,8) adli muayene sırasında kolluğun dışarı çıkarılmadığını,
- 175 Başvuru (%55,9) adli hekimin yakınmalarını dinlemediğini,
- 249 Başvuru (%79,6) adli hekimin öykü almadığını,
- 256 Başvuru (%81,8) adli hekimin yakınmalara göre muayene etmediğini
- 288 Başvuru (%92,0) gerektiği gibi muayene etmediğini belirtmiştir.

Son gözaltı süreci sonrası 2021 yılı başvurularından 46 kişi (%5,7) bir adli rapor almak için girişimde bulunurken 262 başvuru (%92,9) TİHV başvurusu öncesinde herhangi bir rapor alma girişiminde bulunmadığını belirtmiştir. İki başvurunun dosyasında ise (%0,7) adli rapor girişimi hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır.

5. Gözaltı Süreciyle İlgili Suç Duyurusu ve Açılan Davalar

2021 yılında gözaltına alınan 98 kişi (%19,8) mahkeme ya da savcılıktaki sorgu sırasında kendisine işkence yapıldığını belirttiğini, 24'ü ise (%4,8) savcılığa giderek suç duyurusunda bulunduğunu aktarmıştır. Başvurular suç duyurusunda buldukları işkence iddiaları ve sorumlular hakkında soruşturma veya dava açılıp açılmadığına dair bir bilgiye sahip değildir. Buna karşın 1 başvuru kendisi hakkında "karşı dava" açıldığını aktarmıştır.

Yıl içinde gözaltına alınanların bir önceki yıla oranla daha çok suç duyurusunda bulunduğu gözlenmekte ise de yine de 4 kişiden ancak üç kişinin suç duyurusunda bulunduğu anlaşılmaktadır. 2021 yılında gözaltına alınanların 343'ü, toplam başvuruların ise 629'u (%72,2) herhangi bir suç duyurusunda bulunmamıştır. İşkenceyle mücadelede işkencenin görünür kılınması ve sorumluların adalet önüne çıkarılması için gösterilecek çaba değerlidir. Son yıllarda yargı kararları ve hukuka duyulan güvenin azalmasının etkili olduğu düşünülse de neden düşük oranda suç duyurusunda bulunulduğu ve suç duyurularının nasıl artırılacağı üzerine odaklanmak gerekliliği değerlendirilmelidir.

Hapishane Süreci

2021 yılının ilk 11 ayında İHD Dokümantasyon Birimi'nin verilerine⁹ göre 371 mahpus işkence ve kötü muamele gördüğüne dair şikayette bulunmuştur.

İşkencenin önlenmesinde önemli rolü olan ancak yıllardır uygulamada büyük ölçüde ihmal edilen usul güvenceleri, OHAL sürecinde KHK'lar ile yapılan yasal düzenlemeler sonucu önemli ölçüde tahrip olmuştur. Bu yasal düzenlemelere de dayalı olarak, kişiye gözaltı hakkında bilgilendirme, üçüncü taraflara bilgi verme, avukata erişim, hekime erişim, uygun ortamlarda uygun muayenelerin gerçekleştirilmesi ve usulüne uygun raporların düzenlenmesi, hukukilik denetimi için süratle yargısal makama başvurulabilme, gözaltı kayıtlarının düzgün tutulması, bağımsız izlemele- rin mümkün olması başlıklarında toplanabilecek usul güvencelerinin son dönemde

9 <https://tihv.org.tr/ozel-raporlar-ve-degerlendirmeler/verilerle-2021-yilinda-turkiyede-insan-haklari-ihlalleri/> (Erişim Tarihi: 24.03.2022)

büyük ölçüde ortadan kaldırıldığını ve bu konuda bütünüyle keyfi bir ortam yaratıldığını ifade etmek mümkündür.

2021 yılı başvurularının 420'si (%48,2) daha önce hapisane öyküsü olduğunu belirtmiştir. 2020 yılına oranla hapisane öyküsü olan başvuru oranında azalma görülmüş ve önceki yıllardan farklı olarak [2020 (%53,4), 2019 (%56,4), 2018 (%53,5)] %50'nin altına düşmüştür. 2021 yılı içinde tahliye edilen 258 başvuru (%61,4) yıl içinde de işkence gördüğünü belirtmiştir. 2021 öncesinde tahliye edilen 162 (%38,6) başvurunun ise işkenceye 2021 öncesinde maruz kaldığı saptanmıştır.

Hapisane öyküsü olan başvuruların 127'sinin (%30,2) kadın, 292'sinin (%69,5) erkek, birinin LGBTİ+ (%0,2); yaş ortalamalarının kadınlarda 37,9±11,321, erkeklerde ise 37,6±12,261 olduğu belirlenmiştir. Yaş gruplarına bakıldığında hapisane öyküsü olan 2 çocuktan 5 yaşında olan kız çocuğu annesi ile birlikte 2020 yılında yüksek güvenlikli bir hapisanede alıkonulmuştur. 2021 yılı başvurularında 65 yaş üzerinde olan sekiz başvurunun (1 kadın, 7 erkek) tamamında hapisane öyküsü olduğu ve iki başvurunun 20 yıl üzerinde hapiste tutulduğu belirlenmiştir.

Hapisane öyküsü bulunan başvuruların hapisanede kalma süreleri Tablo 18'de gösterilmiştir. Önceki yıldan farklı olarak 2021 yılında TİHV'e yirmi yıl ve üzerinde hapisane öyküsü olan 11 başvuru yapılmıştır. Başvuruların 34'ünün ise 11-20 yıl arasında hapisanede kaldığı belirlenmiştir. Başvuruların yarısına yakınının ise hapisanede kaldıkları süre 3 yılın altındadır. Cinsiyet kimlikleri yönünden erkeklerin hapisanede kaldığı ortalama süre daha yüksek bulunmuştur. Tutuklama, delillerin korunması, şüpheli veya sanığın kaçmasını önleme vb. gibi nedenlerle geçici olarak başvuru bir koruma tedbiri olmasına karşın, başvuruların hukuki süreçlerle ilgili aktardığı bilgiler, tutuklamanın rutin bir uygulamaya dönüştürüldüğüne işaret etmektedir.

Tablo 18: Hapisane öyküsü olan başvuruların hapisanede kaldıkları sürelere göre dağılımı

Süre	2021 yılı başvuruları (n=420)		2020 yılı başvuruları (n=302)	
	Sayı	%*	Sayı	%*
0-2 ay	23	5,5	10	3,3
3-12 ay	114	27,1	81	26,8
1-3 yıl	84	20,0	76	25,2
3-5 yıl	61	14,5	61	20,2
5-10 yıl	91	21,7	57	18,9
11-20 yıl	34	8,1	15	5,0
20 yıldan uzun	11	2,6	0	0,0
Kayıt yok	2	0,5	2	0,7

*Sütun yüzdesi

Başvuruların tahliye sonrası TİHV'e başvurma zamanları değerlendirildiğinde; 100'ünün (%23,8) tahliyeden sonraki ilk ay içinde, 168'inin (%40) ilk yıl içinde 148'inin ise (%35,2) en az bir yıl geçtikten sonra başvuru yaptığı öğrenilmiştir. Önceki yıla oranla başvuruların daha geç yapıldığı anlaşılmaktadır.

Başvuruların hapisnedenen tahliye edilme yollarıyla ilgili 2021 yılı başvurularıyla 2020 yılı başvurularının verileri karşılaştırılmalı olarak Tablo 19'da yer almaktadır. 2021 yılında tahliye yollarında gözlenen en belirgin farklılık cezanın tamamlanması nedeniyle tahliye edilenlerin %35,7 oranında olmasıdır.

Tablo 19: Hapishane öyküsü olan başvuruların tahliye şekilleri

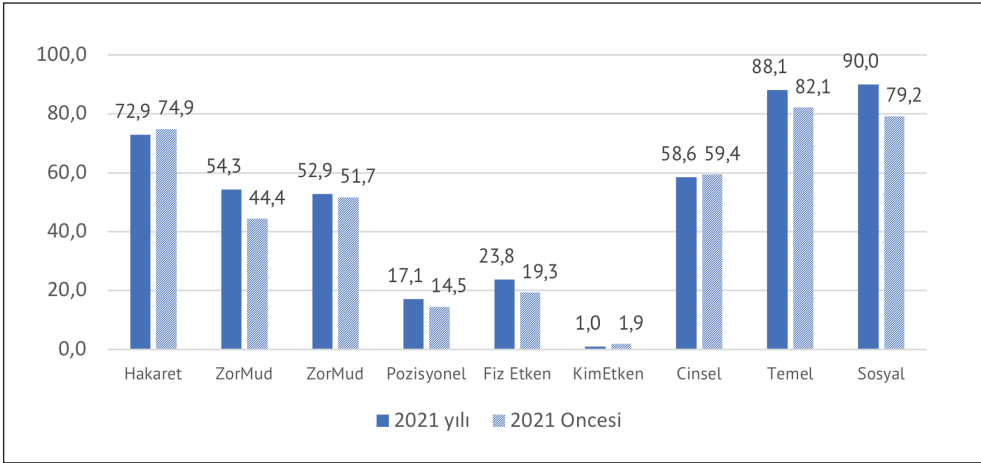
	2021 yılı başvuruları (n=420)		2020 yılı başvuruları (n=302)	
	Sayı	%*	Sayı	%*
Tutuksuz yargılanma	218	51,9	106	35,1
Ceza bitimi	150	35,7	5	1,66
Beraat	6	1,4	165	54,64
Sağlık nedeni erteleme	3	0,7	3	0,99
Af/şartlı salıverme	23	5,5	10	3,31
Diğer	14	3,3	7	2,32
Kayıt yok	6	1,4	6	1,99

*Sütun yüzdesi

Hapishane öyküsü olan 420 başvurunun 200'ü (%47,6) F tipi veya yüksek güvenli hapisanelerde tutulma sürelerinin 10 günle 311 ay arasında değiştiği, 114 başvurunun bu kurumlarda tutulma sürelerinin 1 yılın üzerinde olduğu ve tüm başvuruların yüksek güvenli hapisanelerde tutulma süresinin ortalamasının 30,4 ay olduğu belirlenmiştir.

Başvuruların 126'sı (%30) 1 gün-1 yıl üzeri süre tek kişilik hücrede tutulduğunu, 78 başvuru (%18,3) disiplin cezası olarak farklı sürelerle tecrit cezasına maruz kaldığını, bir başvuru ise kendisine verilen tecrit cezalarının 300 günü bulduğunu belirtmiştir. 14 gün ve üzerinde tecrit cezası aldığı söyleyen başvuru sayısı 41'dir (%7,3). "İzolasyon, yalnızlaştırma" boyutuyla tecrit cezası hapisanelerde bir işkence yöntemi olarak uygulanmaktadır.

Hapishane öyküsü bulunan 420 kişinin 371'i (%65,8) hapisnede işkence gördüğünü belirtmiştir. Hapishanede işkenceye maruz kaldığını belirten başvuruların tahliye tarihlerine göre maruz kaldıkları işkence yöntemlerinin oransal karşılaştırması Grafik 12'de, maruz kalınan işkence yöntemlerinin ayrıntılı dağılımı ise Tablo 20'de gösterilmiştir.

Grafik 12: Tahliye yıllarına göre hapishanede maruz kalınan işkence yöntemlerinin dağılımları

Başvuruların aktardığı bilgiler değerlendirildiğinde; hapishanede maruz kaldıkları işkence ve diğer kötü muamele davranışları yönünden ilk sırada “sosyal haklarla ilgili ihlaller” ve “temel gereksinimlerin engellenmesinin” yer aldığı, bunu “hakaret-tehdit” ile “cinsel işkenceler” başlığı altında sınıflandırılan eylemlerin izlediği anlaşılmaktadır. 2021 yılında hapishanelerde mahpusların sosyal haklarının kısıtlanması/kaldırılması ile temel gereksinimleriyle ilgili yaşanan ihlallerin gerekçesi olarak pandemi koşulları gösterilmiştir.

Tablo 20: Tahliye yıllarına göre hapishanede maruz kalınan işkence yöntemlerinin dağılımları

	2021 yılı tahliyeleri (n=210)		2021 öncesi tahliyeler (n=207)	
	Sayı	%*	Sayı	%*
Hakaret-Tehdit				
Hakaret-aşağılama	146	69,5	151	72,9
Öldürme tehdidi	22	10,5	18	8,7
Kendisine yönelik diğer tehditler	48	22,9	48	23,2
Yakınlarına yönelik tehditler	5	2,4	9	4,3
Zorlayıcı Müdahaleler				
Gözbağı	4	1,9	3	1,4
Anlamsız istemlere itaate zorlama	66	31,4	47	22,7
İşkenceye görsel/işitsel tanıklık	60	28,6	56	27,1

Tablo 20 devam

	2021 yılı tahliyeleri (n=210)		2021 öncesi tahliyeler (n=207)	
	Sayı	%*	Sayı	%*
Yakınlarının/başkalarının yanında işkence yapma	30	14,3	29	14,0
Gürültülü müzik ve marş dinletme	30	14,3	29	14,0
Ajanlık teklifi	10	4,8	5	2,4
Fiziksel Müdahaleler				
Fiziksel müdahale	63	30,0	69	33,3
Kaba dayak	95	45,2	96	46,4
Vücudun tek bir noktasına sürekli vurma	14	6,7	7	3,4
Kırbaç hortum vb. ile vurma	10	4,8	3	1,4
Falaka	4	1,9	5	2,4
Haya burma	1	0,5	4	1,9
Sıkı kelepçe uygulaması	33	15,7	33	15,9
Sac, sakal, bıyık yolma	11	5,2	6	2,9
Boğma girişimi	5	2,4	5	2,4
Kesici aletle yaralama	1	0,5	0	0,0
Plastik mermi-Biber gazı kapsülü	0	0,0	3	1,5
Zorla tıbbi müdahale	2	1,0	1	0,5
Aşırı fiziksel aktiviteye zorlama	3	1,0	6	2,9
Diğer fiziksel	3	1,4	1	0,5
Pozisyonel işkenceler				
Ters kelepçe	21	10,0	19	9,2
El ve ayağa ters kelepçe	3	1,4	0	0,0
Ayaktan ters askı	0	0,0	1	0,5
Yer ile teması kesmeden askı	0	0,0	1	0,5
Domuz bağı	1	0,5	0	0,0
Uzun süre aynı pozisyonda durmaya zorlama	10	4,8	15	7,2
Diğer pozisyonel işkenceler	13	6,2	1	0,5
Fiziksel Etkenler				
Soğuk/sıcak ortamda bekletme	49	23,3	37	17,9
Basınçlı/soğuk su	1	0,5	3	1,4
Havasız bırakma	2	1,0	4	1,9
Elektrik	0	0,0	1	0,5
Diğer	1	0,5	0	0,0

Tablo 20 devam

	2021 yılı tahliyeleri (n=210)		2021 öncesi tahliyeler (n=207)	
	Sayı	%*	Sayı	%*
Kimyasal Etkenler				
Göz yaşartıcı kimyasallar (biber gazı, CN, CS vb.)	2	1,0	4	1,9
Koroziv maddeler	0	0,0	1	0,5
Cinsel İşkenceler				
Sözlü cinsel taciz	43	20,5	49	23,7
Cinsel içerikli küfür hakaret	68	32,4	64	30,9
Cinsel saldırı tecavüz tehdidi	7	3,3	9	4,3
Diğer taciz	0	0,0	1	0,5
Fiziksel cinsel taciz	71	33,8	68	32,9
Makat araması/çıplak arama	5	2,4	5	2,4
Soyma	92	43,8	86	41,5
Sürtünme dokunma	17	8,1	15	7,2
Tecavüz	1	0,5	2	1,0
Diğer cinsel işkenceler	2	1,0	1	0,5

*Sütun yüzdesi

Başvuru dosyasında ve sınıflama sisteminde yapılan değişiklikler sonrasında mahpusların yaşadığı sosyal ortama yönelik hak ihlalleri ve müdahaleler 2019 yılı sonrasında ayrıştırılmaya başlanmıştır. Hapishane öyküsü olan 420 başvurunun son kaldıkları hapishanede koşullarıyla ilgili bilgilerin dağılımı Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21: Başvuruların son kaldıkları hapishanede yaşadıkları temel haklarla ilgili ihlaller

	2021 yılı tahliyeleri (n=210)		2021 öncesi tahliyeler (n=207)	
	Sayı	%*	Sayı	%*
Hücrede tecrit	75	35,7	56	27,1
Yeme içmenin kısıtlanması	151	71,9	127	61,4
İşeme ve dışkılamanın engellenmesi	38	18,1	26	12,6
Uyutmama	38	18,1	32	15,5
Sağlığa erişimin engellenmesi	163	77,6	138	66,7
Hijyen koşullarının sağlanmaması	121	57,6	106	51,2

Tablo 21 devam

	2021 yılı tahliyeleri (n=210)		2021 öncesi tahliyeler (n=207)	
	Sayı	%*	Sayı	%*
Diğer temel ihlaller	4	1,9	5	2,4
Koşuş hücre basma	119	56,7	109	52,7
Kişisel eşyaya zarar verme el koyma	94	44,8	96	46,4
Özel alanı kamera ile izleme	39	18,6	22	10,6
Diğer alan ihlalleri	0	0,0	1	0,5
Mektup yasağı	81	38,6	57	27,5
Görüş yasağı kısıtlaması	119	56,7	85	41,1
Tek tip elbise giydirme	12	5,7	7	3,4
Kantin yasağı	36	17,1	22	10,6
Havalandırma spor sürelerinde kısıtlama	137	65,2	79	38,2
Basılı yayınlara ulaşımın engellenmesi kısıtlanması	153	72,9	122	58,9
Sohbet hakkının engellenmesi kısıtlanması	136	64,8	85	41,1
Diğer sosyal hak ihlalleri	6	2,9	5	2,4

*Sütun yüzdesi

20 başvurunun (%4,8) dosyasında hapisshanede yaşadıkları işkence süreçlerine dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Başvuruların 394'i (%94,0) birden fazla farklı işkence fiiline ve hak ihlaline maruz kaldığını belirtirken, 5 başvuruya ait kayıta tek bir ihlal yer almıştır.

Başvuruların tahliye yıllarına göre hapisshanelerde yaşadıklarını belirttikleri işkence ve ihlaller karşılaştırıldığında; 2021 yılında hapisshanelerde işkence iddialarının daha da yoğunlaştığı, işkence uygulamalarının hem sayısal olarak hem de farklı işkence yöntemlerinin birlikte uygulandığı durumların arttığı belirlenmiştir. Salgın gerekçeyle getirilen kısıtlama ve yasaklar 2021 yılında da devam etmiş, yasaklamalar ve kısıtlamalarla ilgili bilgiler ile genel ve soyut açıklamalar dışında *hastalığa karşı mahpusların sağlığını korumak için ne tür önlemler alındığı, kişisel koruyucuların ve temizlik malzemelerinin düzenli ve yeterli olarak verilip verilmediği, Covid salgını nedeniyle hastalanan, ölen, tedavi alan mahpus sayıları, sağlığa erişimi sağlamak için neler yapıldığı, vb.* sorular insan hakları savunucularının taleplerine ve ısrarına karşın kamuoyuyla paylaşılmamıştır. Aile ve avukat görüşlerine getirilen kısıtlamalar hapisshanelerde meydana gelen hak ihlallerinin duyurulması ve tespit edilmesinin önünde ciddi bir engel yaratmıştır. Bununla birlikte başvurulara ait verilerden 2021 yılında tahliye olanların, önceki yıllarda tahliye olanlara oranla tüm başlıklarda daha fazla işkence ve hak ihlaline maruz kaldığı anlaşılmaktadır.

Mahpusların insani temaslarını, iletişimlerini kesmek, çevresel uyaranları sınırlandırmak, kişisel gelişimlerini engellemek anlamına gelen tecrit ve izolasyon uygulamaları Covid-19 salgını gerekçesiyle sürdürülmüş, sağlığa erişim hakkı salgın gerekçesiyle sıkça ihlal edilmiş, karantina önlemleri ise fiilen tecrit ve izolasyona, bir işkence yöntemine dönüştürülmüştür.

İşkence Görenlerde Tıbbi Değerlendirme Süreci

Başvurular tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde başvuru hekimleri ve ruhsal ekip (psikiyatri uzmanları, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları) tarafından değerlendirilmekte, sağlık durumunun gerektirdiği alanlarda (ortopedi, dermatoloji, nöroloji, fizik tedavi ve rehabilitasyon, göz hastalıkları, kulak burun boğaz, kardiyoloji, genel cerrahi vb.) konsülte edilerek uzman görüşü alınmakta, yapılan tıbbi değerlendirmeler ve tedavi süreçleri tıbbi ekip tarafından koordine edilmektedir.

Değerlendirilen başvuruların sağlık durumları öyküde belirttikleri yakınmalar, muayenelerde saptanan bulgular, tanılar ve tedavi süreçleri genel tıbbi durumun yanı sıra 12 alt başlıkta (*deri, kas-iskelet, sinir, kalp-damar, solunum, sindirim, endokrin, ürogenital sistemleri, göz, KBB, ağız-diş, ruhsal*) ayrıştırılarak incelenmiştir.

Başvuruların Tıbbi Yakınmaları

2021 yılında başvuru yapan 871 kişinin 837'si (%96,1), ilk başvurusu sırasında farklı sistemlere ait en az bir fiziksel ya da ruhsal yakınma bildirirken 34 başvuruda herhangi bir fiziksel ya da ruhsal yakınma kaydedilmemiştir. Başvurularda sıklıkla farklı sistemlere ait birden fazla yakınma bulunmaktadır. Bir başvurudaki yakınma sayısının ortalaması ise 10,8 olarak hesaplanmıştır.

Ruhsal yakınmalar ayrı değerlendirildiğinde en az bir fiziksel yakınması olan başvuru sayısının 754'e (%86,6) yakınma ortalamasının ise 6,4'e düştüğü görülmüştür. İlk görüşme sırasında başvuru hekimlerinin kaydettiği ruhsal yakınmaları olan başvuru sayısı 595 (%68,3), ruhsal yakınma ortalaması ise 4,37'dir. Hiç fiziksel yakınması olmayıp sadece ruhsal yakınmaları bulunan başvuru sayısı ise 83'tür (%9,5). Erken dönemde kas-iskelet sistemi ve cilt yakınmalarının belirgin olduğu, işkencenin üzerinden geçen süre arttıkça genel sistem yakınmaları ile ruhsal yakınmaların arttığı gözlenmiştir.

İlk görüşme sırasında uygun görüşme ortamı sağlanması, tıbbi değerlendirme sürecine yeterli zaman ayrılması, sistematik olarak tüm sistem yakınmalarının sorgulanması muayene sürecinde yol gösterici olmakta, bulguların öyküyle nedensellik bağının kurulmasını kolaylaştırmaktadır. İstanbul Protokolü'ne uygun değerlendirmeler yapılmadığı, ruhsal yakınmaları da kapsayacak şekilde tüm sistemler sorgulanmadığı ve yalnızca yakınmalarla sınırlı bir değerlendirme yapıldığında yakınma belirtilmeyen sistemlere ait bulgular gözden kaçırılabilir, tanı ve tedavi süreci aksayacaktır.

Başvurular gözaltı süreçlerinde götürüldükleri sağlık kurumlarında yakınmalarının dinlenmediğini, söz ettikleri yakınmalarının dikkate alınıp araştırılmadığını ve eksik muayene yapıldığını aktardığından, daha sonra yapılacak tıbbi değerlendirmelerin İstanbul Protokolüne uygun gerçekleştirilmesi başvuruların hukuki süreçlerde yaşayacağı hak kayıplarının önüne geçecektir.

AIHM ve AYM kararlarında tıbbi değerlendirmenin İstanbul Protokolü ve CPT (Avrupa İşkence ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezayı Önleme Komitesi) standartlarına uygun gerçekleştirilmesi gereği belirtilirken, muayene ortamından başlayarak olayın öyküsü, yakınmalar ile tıbbi değerlendirmede saptanan fiziksel ve ruhsal bulguları içeren İP' standartlarını içeren tıbbi belgelerin gerekliliğine atıf yapılmaktadır.

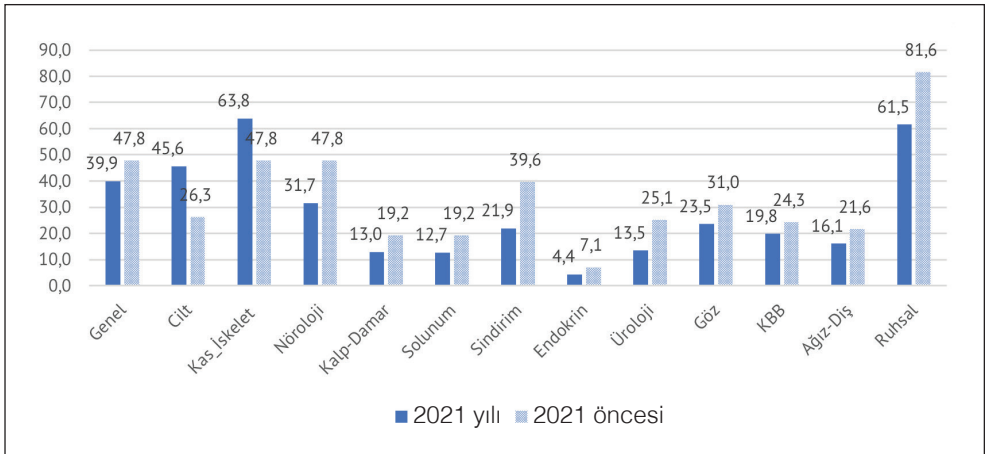
Yakınmalar, bulgular ve tanılar fiziksel ve ruhsal başlıklarında ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

1. Fiziksel Yakınmalar

Genel tıbbi durum, deri, kas-iskelet, sinir, kalp-damar, solunum, sindirim, endokrin, ürogenital, göz, kulak, burun, boğaz, ağız ve diş yakınmaları "*fiziksel yakınmalar*", ruhsal yakınmalar ise "*ruhsal yakınmalar*" başlığı altında sınıflandırılmıştır.

Fiziksel yakınmalar arasında başvurular önceki yıllarda olduğu gibi en sık kas-iskelet sistemiyle ilgili ağrılar, baş ağrısı ile mide ağrısı, mide yanması, yorgunluk ve halsizlik gibi sindirim sistemleri ve genel fizyolojik yakınmaları belirtmiştir.

Grafik 13'de başvuruların yakınma tanımladığı sistemlerin yüzdeleri, Tablo 22'de ise sistemlere göre en sık belirtilen üç yakınma ve bu yakınmalara sahip kişilerin sayı ve yüzdeleri listelenmiştir.

Grafik 13: Fiziksel yakınma yüzdelerine göre dağılım

2021 yılı içinde işkence görenlerle 2021 yılı öncesinde işkence gören başvuruların yakınmaları arasında cinsiyet ve yaş grupları yönünden istatistiksel bir farklılık bulunmamaktadır. Yakınmalar “sistemlere göre” ayrıştırıldığında ise 2021 yılında maruz kaldığı işkence nedeniyle başvuranlarda beklendiği gibi kas iskelet sistemi ve cilt yakınmalarından söz edilmesi istatistiksel olarak da anlamlıdır. Buna karşın 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde diğer sistemlere ait yakınmalar daha yüksek oranlarda belirtildiği ve bu farklılığın “genel, nöroloji, kalp damar, üroloji, göz ve KBB” yakınmaları yönünden istatistiksel olarak da anlamlı olduğu görülmüştür.

Tablo 22: Sistemlere göre başvuruların en sık bildirdiği fiziksel yakınmalar

Fiziksel Yakınmalar*	2021 yılında işkence gören (n=616)		2021 öncesi işkence gören (n=255)	
	Sayı	%**	Sayı	%**
Genel Yakınmalar	246	39,9	122	47,8
Yorgunluk, halsizlik	202	32,8	110	43,1
Çabuk yorulma	47	7,6	60	23,5
Tüm vücutta yaygın ağrı (travma olmaksızın)	47	7,6	47	18,4
Cilt Yakınmaları	281	45,6	67	26,3
Çürükler, bereler	189	30,7	2	0,8
Sıyrık	112	18,2	1	0,4
Şişlik	49	8,0	5	2,0
Kas ve İskelet Sistemi Yakınmaları	393	63,8	122	47,8
Omuz ağrısı	122	19,8	35	13,7
Bel ağrısı	113	18,3	70	27,5
Boyun ağrısı	110	17,9	51	20,0
Nörolojik Yakınmalar	195	31,7	122	47,8
Baş ağrısı	146	23,7	88	34,5
Uyuşma, karıncalanma	40	6,5	44	17,3
Baş dönmesi	36	5,8	41	16,1
Kalp-Damar Sistemi Yakınmaları	80	13,0	49	19,2
Çarpıntı	47	7,6	37	14,5
Göğüs ağrısı (angina)	16	2,6	13	5,1
Tansiyon yükselmesi	14	2,3	11	4,3
Solunum Sistemi Yakınmaları	78	12,7	49	19,2
Nefes darlığı	50	8,1	27	10,6
Öksürük	36	5,8	37	14,5
Göğüs-sırt ağrısı	9	1,5	5	2,0

Tablo 22 devam

Fiziksel Yakınmalar*	2021 yılında işkence gören (n=616)		2021 öncesi işkence gören (n=255)	
	Sayı	%**	Sayı	%**
Sindirim Sistemi Yakınmaları	135	21,9	101	39,6
Mide, karın ağrısı	84	13,6	73	28,6
Midede Yanma hissi (Regürjitasyon)	61	9,9	51	20,0
Şişkinlik, hazımsızlık	39	6,3	33	12,9
Endokrin Sistemi Yakınmaları	27	4,4	18	7,1
Adet düzensizliği	12	1,9	7	2,7
Guatr	7	1,1	6	2,4
Sıcak-soğuk tahammülsüzlük	5	0,8	5	2,0
Üroloji Sistemi Yakınmaları	83	13,5	64	25,1
Sık idrar	34	5,5	46	18,0
İdrarda ağrı, yanma, çatallanma	26	4,2	25	9,8
Yan ağrısı	20	3,2	13	5,1
Göz Yakınmaları	145	23,5	79	31,0
Görme bozukluğu	122	19,8	75	29,4
Göz ağrısı	21	3,4	15	5,9
Gözde kızarıklık, kaşıntı	12	1,9	13	5,1
KBB Yakınmaları	122	19,8	62	24,3
Boğaz ağrısı ve kaşıntı	36	5,8	18	7,1
Duymada azalma	35	5,7	17	6,7
Burun tıkanıklığı	19	3,1	11	4,3
Ağız-Diş Yakınmaları	99	16,1	55	21,6
Çürük, eksik diş	44	7,1	28	11,0
Diş ağrısı	39	6,3	29	11,4
Travmatik diş kırığı	11	1,8	2	0,8

*Sistemlere göre en sık görülen üç fiziksel yakınmalar listelenmiştir

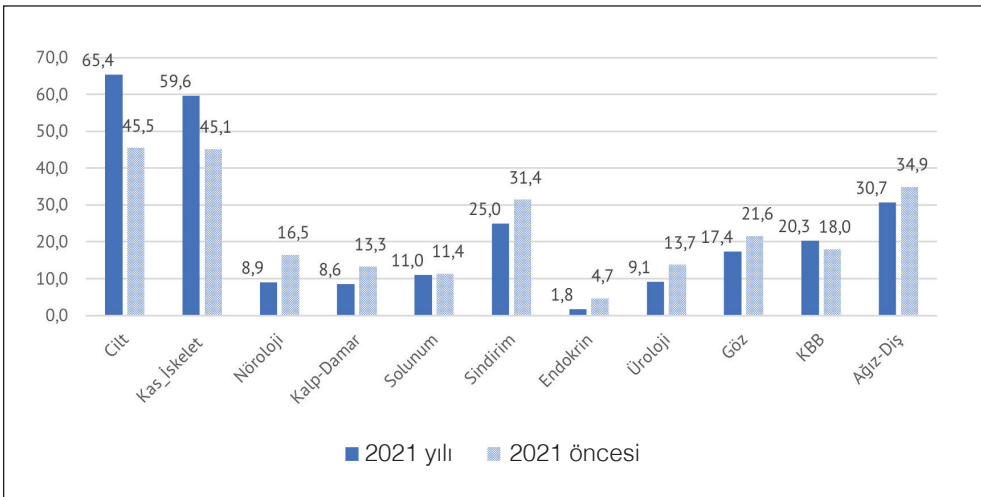
**Sütun yüzdesi

2. Fiziksel Muayene Bulguları

Başvuru hekimleri tarafından Türkiye’de gördüğü işkence nedeniyle değerlendirilen 871 başvurunun 748’inde (%85,9) en az bir fiziksel bulgu saptanmıştır. Yıl içinde işkence gördüğünü belirten 616 başvuruda bulgu saptanma oranı ise %89’a yükselirken, 2021 yılı öncesinde işkence gördüğünü belirtenlerde oran %78,4’e (200

başvuru) düşmektedir. Bir başvuruda saptanan ortalama bulgu sayısı 5,31'dir. Bir başvuruda fiziksel değerlendirmede saptanan en yüksek bulgu sayısı ise 28 olmuştur. Grafik 14'de fiziksel bulgu saptanan 748 başvurunun sistemlere göre bulgu saptanma yüzdeleri verilmiştir.

2021 yılında önceki yıla oranla bir kişide saptanan ortalama bulgu sayısının artmış olduğu gözlenmiştir. Bu artışta, başvuruların maruz kaldığı işkencelerin yol açtığı tıbbi bulguları artışının yanı sıra TİHV'de tıbbi değerlendirme süreçlerinin koordinasyonu da etkilidir. Başvuruların maruz kaldıkları benzer travmalarda kaydedilen bulgu sayısı ve sistemlere göre dağılımların tıbbi temsilcilikler arasında farklılık göstermemesi, asgari standartların ortaklaştırılması yönündeki çabaların katkısına da işaret etmektedir.

Grafik 14: Başvurularda saptanan fiziksel bulguların sistemlere göre yüzdeleri

Başvuruların fiziksel değerlendirmeleri sırasında saptanan bulguların %16,9'u tek bir sistemle ilgilidir. Birden fazla sistemde bulgu saptanma oranı ise %69'dur. Başvuruların 32'sinde 5 ve üzerinde farklı sisteme ait bulgu saptanırken, 2019 yılında işkence gören bir başvuruda 10 sisteme ait farklı bulgu saptanmıştır. Yakınmalarda olduğu gibi bulgularda da oransal olarak kas, iskelet sistemi ile cilt bulguları 2021 yılında işkence görenlerde, diğer sistemlere ait bulguların ise 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde yüksek olduğu ve bu farklılığın kalp-damar, solunum, sindirim ve gözle ilgili bulgular yönünden istatistiksel olarak da anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Başvurularda saptanan bulguların sıklığına bakıldığında; önceki yıllarda olduğu gibi ilk sırada "cilt, kas-iskelet" sistemlerine ait "kaslarda ağrı hassasiyet", "nedbe dokusu", "ekimoz ve sıyrık", "omuz hareketlerinde ağrı, hassasiyet" "boyun hare-

ketlerinde ağrı, hassasiyet' bulgularının yer aldığı saptanmıştır. Sistemler içinde en sık karşılaşılan bulgular, bulgu saptanan başvuru sayısı ve tüm başvurulara göre oranlar Tablo 23'de gösterilmiştir.

Tablo 23: Sistemlere göre en sık görülen fiziksel bulgular				
Fiziksel Bulgular*	2021 yılında işkence gören (n=616)		2021 öncesi işkence gören (n=255)	
	Sayı	%**	Sayı	%**
Cilt	403	65,4	116	45,5
Nedbe dokusu	256	41,6	86	33,7
Sıyrık (abrazyon)	244	39,6	13	5,1
Ekimoz (Çürük/bere)	244	39,6	7	2,7
Kas ve İskelet	367	59,6	115	45,1
Kaslarda ağrı ve hassasiyet	262	42,5	75	29,4
Omuz hareketlerinde ağrı, kısıtlılık	149	24,2	33	12,9
Boyun hareketlerinde ağrı, kısıtlılık	85	13,8	37	14,5
Nöroloji	55	8,9	42	16,5
Bilinç bozukluğu	20	3,2	22	8,6
Yüzeyel duyu bozukluğu	15	2,4	7	2,7
Kas gücü kaybı	11	1,8	7	2,7
Kalp-Damar	53	8,6	34	13,3
Taşikardi	13	2,1	22	8,6
Hipertansiyon	24	3,9	11	4,3
Üfürüm	8	1,3	5	2,0
Solunum	68	11,0	29	11,4
Ral	28	4,5	20	7,8
Ekspiryumda uzama	22	3,6	4	1,6
Solunum seslerinde azalma	20	3,2	3	1,2
Sindirim	154	25,0	80	31,4
Bağırsak seslerinde artma, azalma	83	13,5	23	9,0
Epigastrium hassasiyeti	69	11,2	57	22,4
Batında hassasiyet	37	6,0	7	2,7
Endokrin	11	1,8	12	4,7
Memede kitle	4	0,6	4	1,6
Hirsutismus	3	0,5	3	1,2
Guatr	2	0,3	6	2,4

Tablo 23 devam

Fiziksel Bulgular*	2021 yılında işkence gören (n=616)		2021 öncesi işkence gören (n=255)	
	Sayı	%**	Sayı	%**
Üroloji	56	9,1	35	13,7
Kostovertebral açı hassasiyeti	42	6,8	29	11,4
Pelvik hassasiyet	9	1,5	5	2,0
Skrotumda şişlik, hassasiyet	4	0,6	1	0,4
Göz	107	17,4	55	21,6
Görme bozukluğu	64	10,4	25	9,8
Konjoktival hiperemi	26	4,2	32	12,5
Göz çevresinde ekimoz	14	2,3	1	0,4
KBB	125	20,3	46	18,0
Boğazda hiperemi	40	6,5	23	9,0
Burunda deviasyon	25	4,1	11	4,3
Konka hipertrofisi	10	1,6	3	1,2
Ağız dışı	189	30,7	89	34,9
Eksik diş	97	15,7	43	16,9
Çürük diş	82	13,3	42	16,5
Dolgulu diş	62	10,1	15	5,9

*Sistemlere göre en sık görülen üç fiziksel yakınmalar listelenmiştir

** Sütun yüzdesi

Sistemlere göre başvuruların belirttiği yakınmalarla tıbbi değerlendirmelerde saptanan bulgular karşılaştırıldığında, 2021 yılı ve 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde cilt, ağız-diş bulguları, 2021 yılında işkence görenlerde ayrıca sindirim ve KBB sistemlerine ait bulgu oranları belirtilen yakınma oranlarından daha yüksektir. Bu durum başvurunun erken dönemde travmayla ilgili olduğunu düşündüğü yakınmalara odaklanarak diğer sistemlere ait yakınmaları ertelemesi veya belirtmemesinden kaynaklanmış olabilir.

3. Fiziksel Muayenelerde Saptanan Tanılar

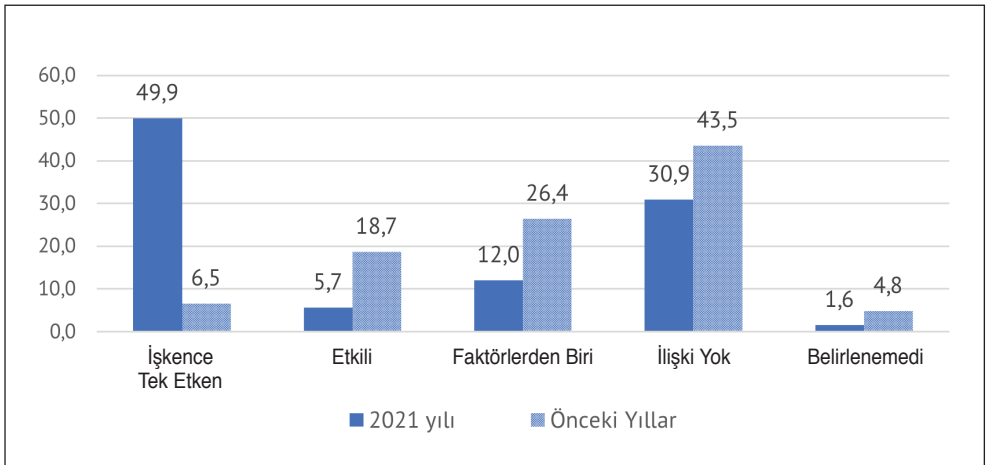
Gördüğü işkence nedeniyle Türkiye İnsan Hakları Vakfı Tedavi Merkezleri ile Refrans Merkezine tedavi, rehabilitasyon ve belgeleme amaçlı yapılan başvuruların yakınma, öykü ve tüm sistemleri içeren ayrıntılı muayeneleri başvuru hekimleri tarafından yapılmakta, gerekli laboratuvar incelemeleri, görüntüleme ve uzman görüşüne başvurulması sonrasında sağlık durumları ve saptanan hastalıklarla ilgili tıbbi tanılar için ICD-10 (*International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems*) kodlama sistemi kullanılmaktadır.

TİHV'e ait temsilciliklerde tıbbi değerlendirme sürecine dahil edilen ve ICD sınıflamasına göre en az bir tanı alan başvuru sayısının 697 (%80), farklı nedenlerle değerlendirme süreçleri kesilen veya değerlendirmeleri tamamlanmadığı için tanı almayan başvuru sayısının ise 162 (%18,6) olduğu saptanmıştır. Fiziksel tanımlarla ilgili analizlerde tanı alan başvurular esas alınmıştır.

2021 yılında işkence gören 526 (%85,4) başvuru ile 2021 yılı öncesi işkence gören 171 (%67,1) başvuru en az bir fiziksel tanı alırken, başvurularda alınan tanı sayısı ortalaması ise 5'dir. Tanı alan başvuruların 122'si (%17,5) tek, 575'inin ise birden fazla fiziksel tanı aldığı, işkencenin üzerinden geçen süre arttıkça çoklu tanı alma oranının azaldığı anlaşılmaktadır (2021 yılı %84,6; 2021 yılı öncesi %76).

Başvurulara ICD-10 sınıflamasına göre 604 farklı tanı konmuştur. Konulan tanı sayısı ise 3515'dir (2021 yılında işkence görenlerde 2750, 2021 yılı öncesi: 765). Başvuruların 169'u tek bir tanı alırken, 529'u birden fazla tanı almıştır. 2021 yılında işkence gören sekiz, önceki yıllarda işkence gören bir başvuruda farklı sitemleri içeren 15 tanı kaydedilmiştir.

Travma sonrası vücudun onarım mekanizmaları devreye girerek iyileşme sürecini başlatmakta, fiziksel yakınma ve rahatsızlıkların bir kısmı bu süreçte iyileşmekte ve kaybolmaktadır. Aradan geçen süre uzadığı, İstanbul Protokolü'ne uygun tüm sistemleri kapsayan değerlendirmeler yapılmayıp salt fiziksel değerlendirmelerle yetinildiğinde, yaşanan travmaları görünür kılmak ve nedensellik bağına kurmak güçleşmektedir. 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde tanı alma oranının %67,1 ve ortalama tanı sayısının 4,5'den, 2021 yılında işkence görenlerde tanı alma oranının %84,6'ya ve ortalama tanı sayısının 5,2'ye yükselmesi ve nedensellik bağı kurma oranının 1/3 olması bu yorumu desteklemektedir. Başvurularda yaşanan işkenceyle konulan tanımlar arasındaki nedensellik ilişkisine göre dağılımlar Grafik 15'de gösterilmiştir.

Grafik 15: Tanı ile işkence fiili arasındaki nedensellik bağına göre dağılım

Tedavi sürecine dâhil edilen 697 başvuruda travmatik öyküyle ilişkili en sık konulan tanılar Tablo 24'de listelenmiştir.

Tablo 24: Başvurularda belirlenen travmatik öyküyle ilişkili fiziksel tanıların işkence yılına göre dağılımı

ICD KODU	Tanı	2021 yılında işkence gören (n=526)		2021 öncesi işkence gören (n=171)	
		Sayı	%*	Sayı	%*
T94.0	Birden fazla vücut bölgesi yaralanmaların sekeli	220	41,8	50	29,2
S60.7	El bileği ve elin birden fazla yüzeysel yaralanmaları	124	23,6	2	1,2
M79.1	Miyalji	97	18,4	10	5,8
S40.7	Omuz ve üst kol birden fazla yüzeysel yaralanmaları	103	19,6	0	0,0
S80.7	Baldırın birden fazla yüzeysel yaralanmaları	97	18,4	3	1,8
S50.7	Ön kolun birden fazla yüzeysel yaralanmaları	83	15,8	0	0,0
K21	Gastro-özofajjal reflü hastalığı	30	5,7	35	20,5
G44.2	Gerilim baş ağrısı	26	4,9	29	17,0
J34.2	Nazal septum deviasyonu	35	6,7	12	7,0
K02.8	Diş çürükleri, diğer	34	6,5	13	7,6
S46.0	Omuz rotator cuff tendon yaralanması	45	8,6	0	0,0
S00.7	Başın birden fazla yüzeysel yaralanması	35	6,7	0	0,0
S80.0	Diz kontüzyonu	32	6,1	2	1,2
E55	Vitamin D eksikliği	22	4,2	10	5,8
S20.4	Toraks arka duvarının diğer yüzeysel yaralanmaları	31	5,9	1	0,6
S20.3	Toraks ön duvarının diğer yüzeysel yaralanmaları	31	5,9	0	0,0
S70.2	Kalça ve uyluğun birden fazla yüzeysel yaralanmaları	30	5,7	1	0,6
S70.8	Kalça ve uyluğun diğer yüzeysel yaralanmaları	29	5,5	1	0,6
S60.2	El bileği ve elin diğer kısımlarının kontüzyonu	26	4,9	0	0,0
S00.0	Yüzeysel saçlı deri yaralanması	22	4,2	0	0,0
S10.8	Boynun diğer kısımlarının yüzeysel yaralanması	22	4,2	0	0,0
S40.0	Omuz ve üst kol kontüzyonu	22	4,2	0	0,0
S60.8	El bileği ve elin diğer yüzeysel yaralanmaları	21	4,0	1	0,6

*Sütun yüzdesi

Başvuruların son işkence süreçlerinde kemiklerde kırık ve çıkığa yol açan travmalara da maruz kaldığı anlaşılmıştır. Yaşanan son işkence süreçlerinde femur, humerus kırığı da dahil olmak üzere 37 başvuruda kemik kırığı, 1 başvuruda ise omuz eklemi çıkığı tanısı konmuştur. Kırıkların 32'sinin 2021 yılı, 5'i ise 2021 yılı öncesinde yaşanan işkence süreçlerinden kaynaklandığı belirtilmiştir.

Tablo 25: Tanı gruplarının işkence yılına göre dağılımı

Tanı Grupları	2021 yılı (n=526)		2021 öncesi (n=171)		Toplam (n=697)
	Sayı	%*	Sayı	%*	
Travma ile ilişkili kas-iskelet sistemi hastalıkları	289	54,9	91	53,2	380
Kas iskelet sistemi yaralanma ve sekelleri	270	51,3	71	41,5	341
Omuz ve üst kol yaralanmaları	231	43,9	3	1,8	234
El bileği ve el yaralanmaları	212	40,3	3	1,8	215
Sindirim	181	34,4	128	74,9	309
Diz ve baldır yaralanmaları	176	33,5	10	5,8	186
Dirsek ve ön kol yaralanmaları	164	31,2	2	1,2	166
Kafa yaralanmaları	157	29,8	4	2,3	161
KBB	151	28,7	63	36,8	214
Göz	143	27,2	76	44,4	219
Göğüs yaralanmaları	99	18,8	2	1,2	101
Nefroloji	62	11,8	41	24,0	103
Nöroloji	59	11,2	55	32,2	114

*Sütun yüzdesi

Tanıların tümü ayrıca ICD kodlarında yapılan sınıflamaya uyularak gruplandırılmıştır. İşkencenin üzerinden geçen süre arttıkça “*travma ile ilişkili kas-iskelet sistemi hastalıkları*” ve “*kas-iskelet sistemi yaralanma ve sekelleriyle ilgili tanıları yerini kronik, sistem yakınmalarıyla ilgili tanıları bırakmaktadır.* 2021 yılında işkence görenlerde “*travma ile ilişkili kas-iskelet sistemi hastalıkları*” ve “*kas-iskelet sistemi yaralanma ve sekelleri*” tanı grupları ilk sırada yer alırken 2021 yılı öncesi işkence görenlerde genel sistemlere ait tanıların oranındaki artış dikkat çekmektedir.

İşkence Görenlerde Ruhsal Değerlendirme Süreci

1. Ruhsal Yakınmalar

Başvuru hekimleri ilk görüşme sırasında başvurulara TİHV’in tedavi, rehabilitasyon ve belgeleme çalışmalarının ruh sağlığı ve sosyal değerlendirmeleri de içerecek şekilde bütünlüklü yürütüldüğünü belirterek ilgili uzmanlardan görüş alınmasını ve değerlendirme yapılmasını önermektedir. Başvuruların bir bölümü ruh sağlığı uzmanları tarafından değerlendirmeyi kabul etmemekte, başvuru hekimleriyle yaptıkları görüşmelerde ruhsal yakınmalarından söz etmemekte veya daha az yer vermektedir. Bununla birlikte 2021 yılında başvuru hekimlerine en az bir ruhsal yakınma bildiren başvuru sayısında önceki yıla oranla artış olduğu saptanmıştır (587 başvuru, %67,4). Ruhsal yakınmalardan söz etme yönünden en belirgin farklılık 2021 yılı öncesinde gördüğü işkence nedeniyle başvuranlarda görülmekte, başvuran 5 kişi-

den 4'ü en az bir ruhsal yakınmadan söz etmektedir. Yakınmalardaki oranların yüksekliğine karşın ruhsal değerlendirmeye onay veren veya terapi sürecine katılım gösteren başvuru oranı benzer değildir. İşkencenin kişinin ruhsal bütünlüğünü hedef aldığı ve terapi süreçlerinde iyileşmenin sağlanması için bütünlüklü bir yaklaşım gereklidir. Diğer yandan hukuksal süreç yönünden de ruhsal değerlendirme merkezi bir role sahiptir. Ruh sağlığı uzmanlarının değerlendirmesini kabul etmeyen başvurularında, ruhsal yakınma ve bulguların belirlenme ve değerlendirmesinde, etik ilkeler çerçevesinde izlenecek yolun yanı sıra bu konularda asgari gereklilikleri sağlayabilmek için neler yapılması gerektiği konularında yoğunlaşılması TİHV'in bütünlüklü yaklaşımını güçlendirecektir.

Başvuruların en fazla belirttiği ruhsal yakınmalar kaygı, korku ve uyku bozuklukları olmuştur (Tablo 26).

Tablo 26: Başvurularda kaydedilen ruhsal yakınmaların işkence zamanına göre dağılımı

Ruhsal Yakınmalar	2021 yılı (n=616)		2021 öncesi (n=255)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Kaygı	193	31,3	130	51,0	323	37,1
Sinirlilik	154	25,0	89	34,9	243	27,9
Korku	154	25,0	104	40,8	258	29,6
Gerginlik	153	24,8	86	33,7	239	27,4
Uyku bozuklukları	146	23,7	102	40,0	248	28,5
Sıkıntı	144	23,4	92	36,1	236	27,1
Polisten rahatsız olma	124	20,1	69	27,1	193	22,2
Geleceğinin kısıtlanması duygusu	99	16,1	65	25,5	164	18,8
Tetikte olma	98	15,9	32	12,5	130	14,9
Ağlama isteği	92	14,9	40	15,7	132	15,2
İrkilme reaksiyonu	79	12,8	36	14,1	115	13,2
Hayattan zevk alamama	76	12,3	86	33,7	162	18,6
PsikDiğer	76	12,3	50	19,6	126	14,5
Uyum güçlüğü	75	12,2	63	24,7	138	15,8
Kabus görme	71	11,5	53	20,8	124	14,2
Unutkanlık	71	11,5	71	27,8	142	16,3
Flashback	70	11,4	52	20,4	122	14,0
Öfke patlamaları	57	9,3	46	18,0	103	11,8
Konsantrasyon bozukluğu	56	9,1	57	22,4	113	13,0
Yabancılaşma duygusu	44	7,1	44	17,3	88	10,1

*Sütun yüzdesi

Yıl içinde işkence gördüğünü belirten başvurulara ruhsal yakınma oranı %61,5'den (379 kişi) 2021 yılı öncesinde işkence gördüğünü belirtenlerde %81,6'ya (208 kişi) çıkmaktadır. İşkencenin üzerinden geçen süre uzadıkça ruhsal yakınma görülme oranının sayısında ve yakınması olanların oranındaki artışın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu belirlenmiştir ($X^2=192,927 p<0,001$).

Başvurular sıklıkla birden fazla ruhsal yakınma belirtmektedir. 2021 yılında bir ve iki ruhsal yakınma belirten başvuru oranı %13, 2021 öncesi işkence görenlerde %12,9 iken üç ve üzeri belirti gösterenlerde oranlar 2021 yılında işkence görenlerde %49,7'ye 2021 öncesi işkence görenlerde ise %68,6'ya çıkmaktadır. Bir başvurunun belirttiği toplam ruhsal yakınma sayılarına ait oranların da 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde daha yüksek olduğu, 2017 yılında işkence gören bir başvuruda 22 ruhsal yakınma kaydedildiği anlaşılmaktadır. İşkencenin üzerinden geçen süre arttıkça ruhsal yakınma ve rahatsızlıklar başvuruların gündelik yaşantıları üzerinde önemli ölçüde etkili olmaya başlamaktadır.

2. Ruhsal Bulgu ve Belirtiler

2021 yılında TİHV'e Türkiye'de işkence gördüğü için başvuranların ruhsal belirti, bulgu ve tanılara dair değerlendirmeler ruh sağlığı uzmanı tarafından değerlendirilen 324 (%37,2) başvuru ile gerçekleştirilmiş, "psikiyatri görüşmesini kabul etmeyen" (görüşmelerini kabul etmeyen, görüşmelere gelmeyen ve/veya kayıtları eksik olan) 547 başvuru (%62,8) dışarıda tutulmuştur¹⁰. Ruh sağlığı uzmanları tarafından değerlendirilen başvuru oranı bir önceki yıla göre yaklaşık %4,5 artmıştır (2020: %32,6). 2020 yılı Tedavi Merkezleri Raporunda, önceki yıllara göre ruhsal değerlendirmeyi kabul eden başvuru oranının %36'dan %31'e düşmesinde Covid salgının etkisi, acil girişimler dışında rutin sağlık hizmetlerinin ertelenmesi, yüz yüze görüşmelerin ruh sağlığı alanında oldukça sınırlı kalması, başvurular açısından internete erişim olanaklarındaki sıkıntılar, digital ortamın güvenliği konusundaki kaygılar gibi teletip uygulamalarıyla ilgili sorunlar ve kullanılan kişisel koruyucu malzemelerin yarattığı engellerin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Her ne kadar 2021 yılında ruhsal değerlendirmeyi kabul eden başvuru oranında küçük bir artış görülmekte ise de önceki yıl dikkat çekilen sorunlar devam ettiğinden bu konuda kapsamlı bir değerlendirme yaparak sorunun kaynağını belirlemek güçleşmektedir.

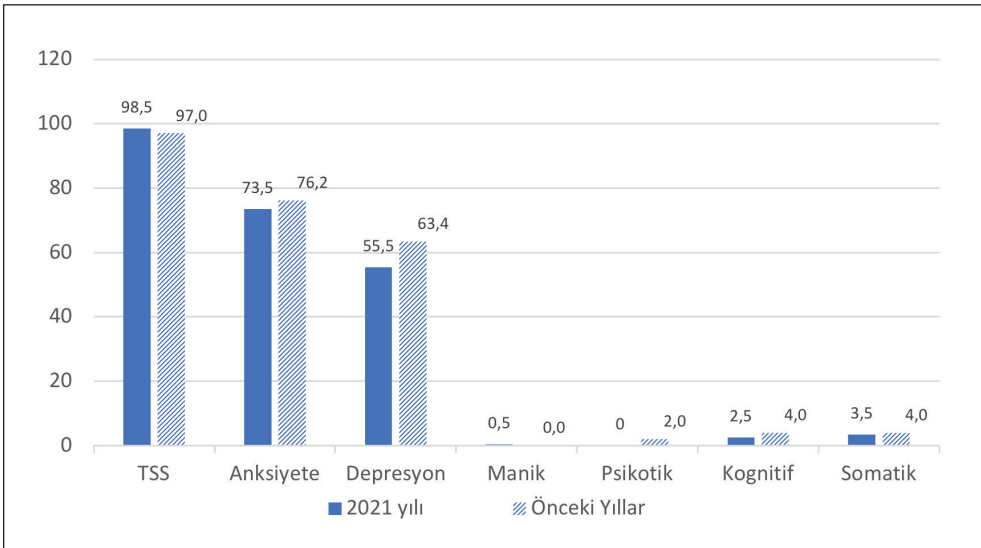
İşkencenin üzerinden geçen süre ile ruhsal değerlendirme ve destek talebinde bulunma yönünde doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. 2021 yılı içinde işkence gören 616 kişinin %34,7'si (214 başvuru) 2021 yılı öncesinde işkence gören 255 kişinin ise %43,1'i (110 başvuru) ruh sağlığı uzmanlarının değerlendirmesine onay vermiştir.

Ruh sağlığı uzmanları tarafından değerlendirilen 324 başvurunun 301'inde (%92,9) en az bir ruhsal bulgu kaydedilmiştir. 2021 yılında işkence gördüğünü belirten başvurularda bulgu saptanma oranı %93,5 iken 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde

¹⁰ 2017 tedavi merkezleri raporundan başlayarak ruhsal değerlendirmelerde saptanan bulgu, belirti ve tanılara ait oranlar "psikiyatri görüşmesini kabul eden başvurular" üzerinden yapılmaktadır.

oran %91,8 olmuştur. Bulgular, işkencenin üzerinden geçen zamandan bağımsız olarak değerlendirme yapıldığı takdirde ruhsal belirtilerin oldukça yüksek oranda saptanabileceğini anlatmaktadır. Fiziksel bulguların ve rahatsızlıkların bir bölümünün işkencenin üzerinden geçen süre uzadıkça kaybolduğu düşünüldüğünde ruhsal değerlendirmenin önemi ve gerekliliği anlaşılmaktadır.

Ruhsal değerlendirmeler sırasında sorgulanan 75 ruhsal bulgu “travma sonrası stres, anksiyete, depresif, manik, psikotik, kognitif, somatizasyon, yeme bozukluğu, alkol/madde kullanım bozukluğu ve obsesif kompulsif bozukluk belirtileri” ana kümelerinde sınıflandırılmış ve analiz edilmiştir. Ruhsal belirtisi olan başvuruların ana belirti kümelerine göre yüzde dağılımları Grafik 16’da, saptanan belirti sayılarının dağılımı ise Tablo 27’de gösterilmiştir.

Grafik 16: Başvurularda ruhsal belirtilerin ana belirti kümelerine göre dağılımı

Tablo 27: İşkenceye ait bulguların ruhsal belirti kümelerine göre dağılımı

	2021 yılı (n=214)		Önceki Yıllar (n=110)		Toplam (n=324)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Travma Sonrası Stres Belirtileri	197	92,1	98	89,1	301	92,9
• Travmatik olay	187	87,4	94	85,5	281	86,7
• Yeniden yaşantılama belirtileri	140	65,4	76	69,1	216	66,7
• Kaçınma belirtileri	89	41,6	53	48,2	142	43,8
• Olumsuz biliş ve duygudurum	107	50,0	69	62,7	176	54,3

Tablo 27 devam

	2021 yılı (n=214)		Önceki Yıllar (n=110)		Toplam (n=324)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
• Aşırı uyarılmışlık belirtileri	160	74,8	86	78,2	246	75,9
• Dissosiyatif belirtiler	10	4,7	8	7,3	18	5,6
Anksiyete	147	68,7	77	70,0	224	69,1
Depresyon	111	51,9	64	58,2	175	54,0
Manik	1	0,5	0	0,0	1	0,3
Psikotik	0	0,0	2	1,8	2	0,6
Kognitif	5	2,3	4	3,6	9	2,8
Somatik	7	3,3	4	3,6	11	3,4
Alkol	3	1,4	1	0,9	4	1,2
OKB	3	1,4	1	0,9	4	1,2

*Sütun yüzdesi

Ruh sağlığı uzmanları tarafından değerlendirilen başvuruların tamamında en az üç ruhsal bulgu veya belirti kaydetmiştir. Başvurularda toplam ruhsal bulgu sayısı 3737 ve ortalama ruhsal bulgu sayısı 12,4'dür. Belirlenen en yüksek ruhsal bulgu sayısı ise 49'dur.

Önceki yıllarda saptanan sonuçlara benzer olarak en yaygın saptanan belirtilerin işkenceye yakın tarihlerde "*travma sonrası stres*" ile ilişkili belirtiler olduğu, bunu anksiyete ve depresyona dair belirtilerin izlediği görülmüştür. İşkencenin üzerinden geçen süre arttıkça "*anksiyete, depresif, kognitif*" belirtiler, kronikleşmiş belirtiler olarak öne çıkmaktadır.

3. Ruhsal Muayenelerde Saptanan Tanılar

Ruh sağlığı uzmanlarınca değerlendirilen 324 başvurunun 277'sinin (%85,5) ruhsal bir tanı aldığı, 8 başvurunun (%2,5) tanı süreçlerinin devam ettiği, 40 başvurunun (%12) ise tanı konamadan değerlendirme sürecinin kesildiği anlaşılmaktadır. Başvuruların aldıkları tanıların önceki yıllarda olduğu gibi "*travma sonrası stres*" ile "*depresyon*" ve "*anksiyete*" tanı gruplarında yoğunlaştığı görülmektedir. Tıbbi literatürde travmatik yaşantılar sonrasında en sık ortaya çıktığı belirtilen ruhsal tanılarla 2021 yılı başvurularına konan ruhsal tanıların benzer olduğu görülmektedir.

Ruhsal tanıların işkencenin gerçekleştiği zamana göre ayrıntılı dökümü Tablo 27'de yer almaktadır. Ruhsal bulgu ve belirti saptanan 301 başvurudan 179'u (%89,5) 2021 yılı içinde, 98'i ise (%97) 2021 yılı öncesinde işkence gördüğünü belirtmiştir. Başvurularda 24 farklı ruhsal tanı konmuş olup konulan toplam tanı sayısı 277'dir. Başvuruların 254'ünün tek bir ruhsal tanı, 23 başvurunun ise çoklu ruhsal tanı (en

çok dört olmak üzere) aldığı görülmüştür. Birlikte görülme açısından en yaygın görülen ruhsal tanılar “TSSB” ile “majör depresif bozukluk”tur. Başvurularda eşlik eden tanılarla ilgili sonuçlar literatür bilgisiyle de uyumludur. Ruh sağlığı uzmanları tarafından konulan tanıların dağılımı Tablo 28’de gösterilmektedir.

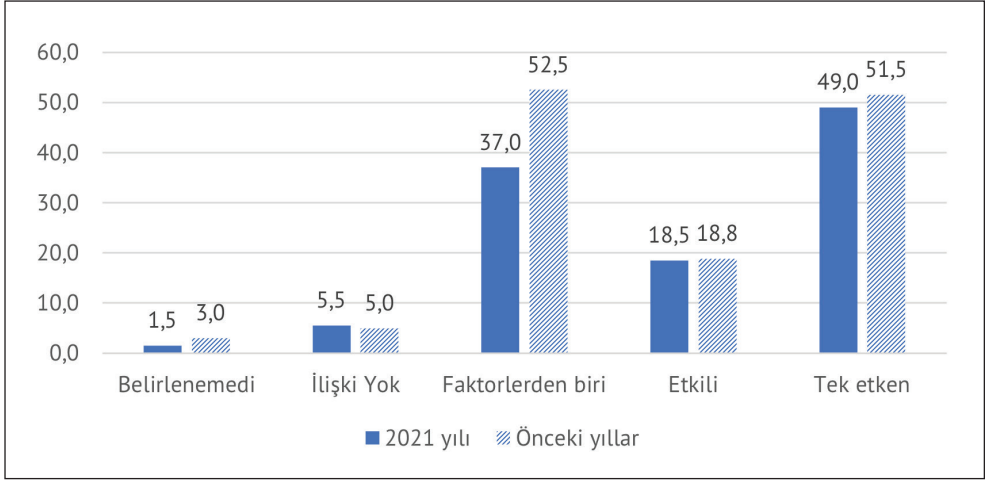
Tablo 28: İşkence gören başvurularda ruhsal tanılara göre dağılım

	2021 yılı (n=200)		2021 öncesi (n=101)		Toplam (n=301)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
TSSB	77	38,5	53	52,5	130	43,2
Akut Stres Bozukluk	28	14,0	2	2,0	30	10,0
Uyum Bozukluğu	35	17,5	17	16,8	52	17,3
Majör Depresif Bozukluk	37	18,5	26	25,7	63	20,9
Panik Bozukluğu	7	3,5	5	5,0	12	4,0
Yaygın Anksiyete Bozukluğu	13	6,5	6	5,9	19	6,3
Diğer	30	15,0	16	15,8	46	15,3

*Sütun yüzdesi

Ruhsal tanılarla işkence süreçleri arasındaki nedensellik sorgulandığında, ruhsal tanılarla işkence fiilleri arasında güçlü bir nedensellik bağı olduğu (255 tanı; %92,1) görülmüştür. Bu bağı 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde daha güçlü olduğu belirlenmiştir. Farklı yaşam olayları, yaşanan farklı travmalar, sosyal destek ve onarım mekânizmalarının sürece dâhil olması ruhsal belirtiler ile işkence arasındaki ilişkiyi daha komplike hâle getirmekte ve nedensellik bağı kurulmasını kısmen zorlaştırırsa da ruh sağlığı uzmanları yaptıkları değerlendirmelerde 2021 öncesinde işkence görenlerde ruhsal yakınma ve bulgularla yaşanan işkence arasında güçlü nedensellik bağı bulunduğunu saptamıştır. TİHV’de yapılan ruhsal değerlendirmelerde ruh sağlığı uzmanları, ruhsal tanıların %54,2’sinde işkenceyi ruhsal tanıların ortaya çıkmasıyla ilişkili “tek etken”, %20,2’sinde “rahatsızlığı ağırlaştırıcı”, %45,8’inde ise “faktörlerden biri” olarak nitelendirmiştir. Başvurularda ruhsal tanılarla işkence yılı arasındaki nedensellik bağına ait oransal dağılım Grafik 17’de gösterilmiştir.

Çocuk başvurularda ruhsal değerlendirmeler çocuklara özgülenmiş ruh sağlığı ekibi tarafından gerçekleştirilmekte, ruhsal bulgu, belirtiler ve tanılar için çocuklarla ilgili tanı ölçütleri kullanılmaktadır. 2021 yılında işkence nedeniyle başvuran 30 çocuğun 18’inde ruhsal belirti ve bulgu saptanmıştır. Çocukların ikisi psikiyatri uzmanlarınca değerlendirilmiş, 1 çocuğun değerlendirme süreci yarım kalırken diğer çocukta işkencenin “tek etiyolojik faktör” olduğu düşünülen “TSSB” ve “majör depresif bozukluk” saptanmıştır. Ruh sağlığı ekibinde yer alan psikologların değerlendirdiği 16 çocukta çocuk ruhsal bulgu kümesinden (unutkanlık, kolay kızma, yalnız kalamama, bağlandığı kişilerden ayrılma ile ilgili aşırı düzeyde bir kaygı korku taşıma, bu kişileri

Grafik 17: Ruhsal tanılarla işkence yılı arasındaki nedensellik bağı

yitireceği korkusu gibi) belirtiler saptanmıştır. Ancak psikiyatri uzmanları görüşmesi yapılmadığından DSM-V ölçütlerine göre tanı konamamıştır.

Tedavi ve Rehabilitasyon Süreçleri

TİHV tedavi ve rehabilitasyon merkezlerine işkence ve işkence dışı diğer ağır insan hakları ihlalleri nedeniyle başvuranlarda tanı ve tedavi süreci fiziksel, ruhsal ve sosyal değerlendirmeleri içeren bütüncül bir yaklaşımla yürütülmektedir. Başvuruların fiziksel, ruhsal veya sosyal değerlendirmelerin herhangi birine onay vermemesi veya katılım sağlamaması durumunda tedavinin koordinasyonu onay verilen alanlar üzerinden yürütülmektedir.

Başvuruların 682'sinin (%78,3) fiziksel veya ruhsal tedavi süreçlerinin tamamlandığı veya halen devam ettiği, 189'unun (%21,7) ise değerlendirme aşamalarında yarıda kaldığı anlaşılmaktadır. İşkence nedeniyle başvuran 871 kişinin fiziksel ve ruhsal tedavi süreçlerine ait bilgiler incelenmiş iki ayrı başlık altında değerlendirilmiştir.

1. Başvuruların Fiziksel Tanı ve Tedavi Süreci

Başvuruların 831'inde fiziksel tanı ve tedavi süreçlerine ait kayıtlar yer alırken 40 başvurunun kayıtları (muayeneyi kabul etmemesi, nakil vb. gerekçeler nedeniyle) eksiktir. Fiziksel tanı ve tedavi sürecine dahil olan başvuruların işkence yılına göre verileri Tablo 29'da yer almaktadır.

Tablo 29: Başvuruların fiziksel tanı ve tedavi süreçlerinin seyri

Tedavi Süreci	2021 yılı (n=596)		2021 öncesi (n=235)		Toplam (n=831)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Tedavi tamamlandı	366	61,4	108	46,0	474	57,0
Son işkenceyle bağ kurulamadı	87	14,6	72	30,6	159	19,1
Tanısal işlemler sürüyor	20	3,4	3	1,3	23	2,8
Tedavi sürüyor	45	7,6	18	7,7	63	7,6
Tanı süreci kesildi	51	8,6	20	8,5	71	8,5
Tedavi süreci kesildi	27	4,5	14	6,0	41	4,9

*Sütun yüzdesi

Fiziksel tanı ve tedavi süreciyle ilgili kayıtları olan başvuruların 613'ünde (%76,2) fiziksel tedavi sürecinin sonuçlandığı, 86'sında (%10,4) tanı ve tedavi sürecinin devam ettiği, 112'sinde (%13,4) ise tedavi sürecinin kesildiği anlaşılmaktadır.

Önceki yıl başlayan Covid-19 salgınıyla ilgili önlemlerin devam ettiği dikkate alındığında, oranlar başvuruların fiziksel tedavi sürecine katılımı yönünden yürütülen çalışmaların etkili olduğunu göstermektedir.

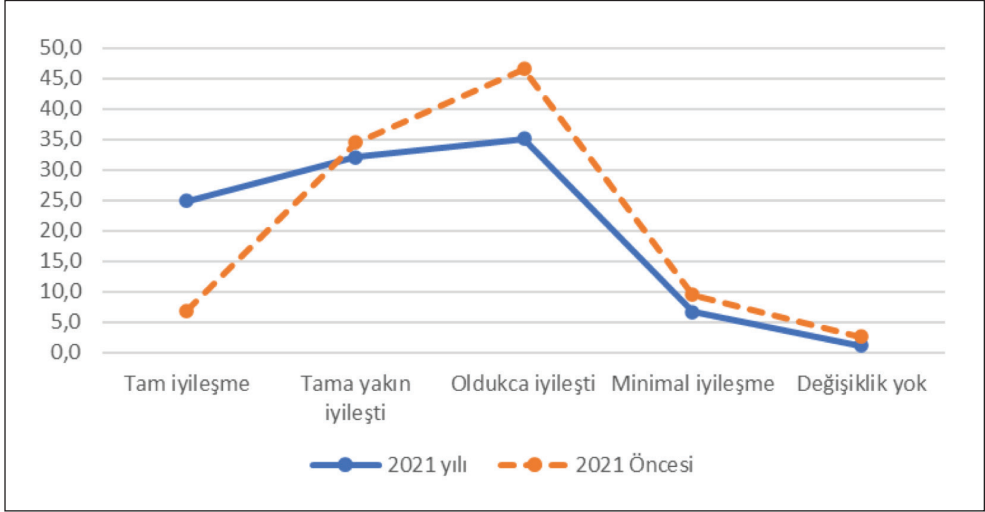
Fiziksel tedavi süreci sonuçlandırılan 474 (%57) başvurunun işkenceyle ilgili fiziksel rahatsızlıklarının tedavisi tamamlanmış, 159 (%19,1) başvurunun ise tedavi süreci sonunda fiziksel rahatsızlıklarının son işkence süreçleriyle bağlantısı kurulamamıştır.

2021 yılında işkence görenlerde tedavinin tamamlanma oranı %61,2, son işkence süreçleriyle ilgisi olmadığı değerlendirilenlerin oranı %14,8 iken 2021 öncesinde işkence görenlerde bu oranlar %46 ve %30,6'dır.

Tamamlanan tedavilerdeki sonuçlar, işkencenin üzerinden geçen zaman arttıkça fiziksel tedavilerde de işkenceyle nedensellik bağı kurulmasının güçleşmesi istatistiksel olarak da anlamlıdır ($\chi^2= 28,869; p<0,001$).

Başvuruların 86'sında (%10,4) tanı ve tedavi süreci devam etmektedir (23 başvuruda tanısal işlemler, 63 başvuruda tedavi). 2021 yılında işkence görenlerde tedavisi devam etmekte olan başvurular 2021 yılı öncesinde işkence görenlere kıyasla %2 oranında yüksektir. Tedavi süreci kesilenlerde ise durum öncekinden farklı olarak 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde %1,5 oranında yüksektir. Fiziksel tedavi süreçlerine katılımın 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde kısmi olarak düşük bulunması da dikkate alınarak kronikleşmiş tıbbi durumların anlaşılması ve çözüm için fiziksel değerlendirme ve tedavi süreçlerine yoğunlaşmakta yarar bulunmaktadır.

Başvuru hekimleri tarafından tedavi sürecinde olan veya tedavisi tamamlanan 577 başvurunun 493'ünde uygulanan tedaviler başvuru dosyalarına kaydedilmiştir (fiziksel tanıların son işkence süreçleriyle ilgisi olmadığı değerlendirilen başvurularla ilgili tedavi sonuçları kapsam dışında tutulmuştur). Uygulanan fiziksel tedaviler sonuçları Grafik 18'de gösterilmiştir.

Grafik 18: Tedavisi tamamlanan başvurularda fiziksel tedavi sonuçlarının dağılımı

98 başvurunun (%20,5) tamamen iyileştiği, 156'sının (%32,7) tama yakın iyileştiği, 181'inin (%37,9) oldukça iyileştiği, 35'inin (%11,9) minimal iyileşme gösterdiği ve 7'sinde ise (%1,5) değişiklik gözlenmediği saptanmıştır. İşkencenin üzerinden geçen süre arttıkça iyileşme oranının azalması istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur ($X^2 = 19,306$, $p < 0,001$).

2. Başvuruların Ruhsal Tanı ve Tedavi Süreci

Başvuruların 771'inde ruhsal değerlendirme süreçlerine ait kayıtlar yer almakla birlikte, ruhsal tanı ve tedavi sürecinde yer alan başvuru sayısı 314'dür (%36,1). Başvuruların 557'sinin (%63,9) psikiyatrik muayeneyi kabul etmemesi, tanı ve değerlendirme süreçlerinin yarım kalması vb. nedenleriyle kayıtları eksik olduğundan değerlendirme dışında tutulmuştur. Ruhsal tanı ve tedavi sürecine dahil olan başvuruların işkence yılına göre verileri Tablo 30'da yer almaktadır.

Tablo 30: İşkence yılına göre başvuruların ruhsal tanı ve tedavi süreçlerinin seyri

Tedavi Süreci	2021 yılı (n=198)		2021 öncesi (n=116)		Toplam (n=314)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Tedavi tamamlandı	13	6,6	10	8,6	23	7,3
Son işkenceyle bağ kurulamadı	33	16,7	7	6,0	40	12,7
Tanısal işlemler sürüyor	10	5,1	5	4,3	15	4,8
Tedavi sürüyor	87	43,9	59	50,9	146	46,5
Tanı süreci kesildi	8	4,0	2	1,7	10	3,2
Tedavi süreci kesildi	47	23,7	33	28,4	80	25,5

*Sütun yüzdesi

Ruhsal tanı ve tedavi süreciyle ilgili kayıtları olan başvuruların 63'ünde (%20) tanı ve tedavi sürecinin sonuçlandırıldığı (*tedavisi tamamlananlar ve işkence ile bağlantı saptanmayanlar*), 161'inde (%51,3) tanı ve tedavi sürecinin devam ettiği, 90'ında (%28,7) ise tedavi sürecinin kesildiği anlaşılmaktadır. Covid-19 salgını ruhsal alanda yüzyüze görüşmelerin yanı sıra internet aracılığı ile tele tıp uygulamalarının ruh sağlığı alanında kullanımını kolaylaştırmıştır. Başvuruların bir bölümü ile değerlendirme süreçleri tele tıp uygulamaları ile yürütülmektedir. Tedavi süreçlerine bu uygulama farklılıklarının nasıl bir etkisi olduğu henüz değerlendirilememiştir.

Ruhsal tanı ve tedavi süreci tamamlanan başvuruların 23'ünün (%7,3) son işkence süreciyle ilgili rahatsızlıklarının tedavisi tamamlanırken, 40 başvuruda (%12,7) ruhsal tanılarının son işkence süreçleriyle ilgisi olmadığı değerlendirilmiştir. 2021 yılında işkence görenlerde tedavinin tamamlanma oranı %6,6, ruhsal rahatsızlıklarının son işkence süreçleriyle ilgisi olmadığı değerlendirilenlerin oranı %16,7 iken 2021 öncesinde işkence görenlerde bu oranlar sırasıyla %8,6 ve %6'dır. Fiziksel tedaviden farklı olarak işkencenin üzerinden geçen sürenin ruhsal tedavilerin tamamlanması yönünden olumsuz bir etkisinin bulunmadığını göstermekte ise de ruhsal tedavilerde de işkenceyle nedensellik bağı kurulmasının süreye bağlı olarak güçleştiği görülmektedir.

Başvuruların 161'inde (%51,3) tanı ve tedavi süreci devam etmektedir (15 başvuruda tanısal işlemler, 146 başvuruda tedavi süreci). İşkencenin üzerinden geçen zamanın tedavinin sürdürülmesi yönünden bir farklılığa yol açıp açmadığı değerlendirildiğinde fiziksel tedavilerden farklı olarak 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde tedaviyi sürdürme oranlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 2021 yılı öncesinde işkence görenlerde tedavinin kesilme oranları da 2021 yılında işkence görenlere oranla daha yüksek bulunmuştur. İşkencenin üzerinden geçen süre ruhsal rahatsızlıklar yönünden tedavi gereksinimini öne çıkarsa da süre terapinin sürdürülmesi ve tamamlanmasıyla ilgili zorlukları da arttırdığından; bulgular, terapi süreçlerine uyum için uzun soluklu ve özenli bir çabaya gerek duyulduğunu düşündürmektedir. İşkencenin kişide yol açtığı travmatik etkiler hızla ortadan kaybol-

mamakta, ruhsal terapilerin ve destek mekanizmalarının yokluğunda değişime uğrayabilmekte, ağırlaşabilmekte veya farklı bir travmayla karşı karşıya kalındığında yeniden ortaya çıkabilmektedir. Bu durum terapi süreçlerine katılma ve sürdürme istekleri üzerinde de etkili olmaktadır. Ayrıca, başvuruların bir kısmında ise tekrar gözaltına alınma, tutuklanma gibi nedenler tedavi süreçlerinin kesintiye uğramasına yol açmaktadır. Ruhsal tedavi süreçlerinin kesintiye uğramasına yol açan nedenlerin aydınlatılması, başvurulara verilen ruhsal desteğin etkisini artıracak gibi tedavi süreçlerinin kesilmesine yol açan etkenlerin öngörülmesini ve farklı çözümler geliştirilmesini olanaklı kılacaktır.

Değerlendirmeler sonrasında başvuruların 29'unda farmakoterapi ve psikoterapi birlikte verilirken, 147 başvuruda yalnızca psikofarmakoterapi, 131 başvuruda ise yalnızca psikoterapi desteği verilmiştir. Psikoterapi uygulamalarında farklı temsilciliklerde farklı psikoterapi yaklaşımlarının öne çıktığı görülmektedir; genel olarak bilişsel-davranışçı, entegratif, psikoeğitimsel ve oyun terapileri daha sıklıkla uygulanmış olsa da İstanbul Temsilciliği'nde psikanalitik psikoterapilerin daha yoğunlukla uygulandığı izlenebilmektedir. Psikoterapi desteğinin yıl içinde 1-31 seans arasında ve süre olarak 11 aya kadar uzadığı görülmüştür. İşkencenin üzerinden geçen süre arttıkça psikoterapi destek talebi de artmaktadır.

Psikoterapi desteği verilen 160 başvurudan 146 başvuru ruh sağlığı uzmanları tarafından değerlendirilmiş ve terapi süreçlerinin seyri Tablo 31'da gösterilmiştir.

Tablo 31: İşkence yılına göre başvuruların psikoterapi süreçlerinin seyri

Psikoterapi Süreci	2021 yılı (n=85)		2021 yılı öncesi (n=61)		Toplam (n=146)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Terapi tamamlandı	18	21,2	3	4,9	21	14,4
Terapi sürüyor	51	60,0	44	72,1	95	65,1
Terapi süreci kesildi	16	18,8	14	23,0	30	20,5

*Sütun yüzdesi

Psikoterapi süreci tamamlanan başvuruların oranı %14,4, terapiye devam eden başvuru oranı %65,1, psikoterapi süreci kesintiye uğrayan başvuru oranı ise %20,5'dir. Bir önceki verilerle karşılaştırıldığında terapi süreci kesilen başvuru oranlarında belirgin bir düşme gözlenirken, tedavisi devam edenlerin oranı artmıştır. İşkencenin üzerinden geçen sürenin artması psikoterapinin tamamlanma oranını olumsuz etkilemekte, terapi sürecinin kesilme oranı görüşme süresi ve sayısı artmaktadır. Psikoterapi süreçleriyle ilgili veriler de işkencenin ruhsal etkilerine yönelik tedavilerin uzun zamana yayıldığını, aradan geçen süre arttıkça travmanın etkilerini azaltmanın güçleştiğini göstermektedir. İşkenceye maruz kalanlarda travmanın ruhsal alanda yol açtığı/açacağı sorunlarla mücadelede erken ruhsal desteğin önemine dikkat çekmek gerekmektedir.

Ruh sağlığı uzmanları başvuru sırasında ruhsal rahatsızlıkların şiddeti ile terapi süreci tamamlananlarda iyileşme derecesini karşılaştırabilmek ve terapi süreçlerini değerlendirebilmek için “Klinik Global İzlenim Hastalığın Şiddeti Ölçeği” (CGI-S) ve “Klinik Global İzlenim Hastalığın İyileşme Ölçeği” (CGI-I) kullanmaya gayret etmektedir. TİHV’e 2021 yılında başvuran ve ruhsal değerlendirme yapılan 314 başvurunun 106’sında (%33,8) hastalığın şiddeti ölçeğine ait kayıtlar başvuru dosyalarında yer almaktadır. Terapi süreçleri tamamlanan 23 başvurudan iyileşme ölçeği kayıtları olan başvuru sayısı ise 5 olarak görülmüştür. Terapi süreçlerini yorumlayabilmek için kullanılması önerilen ölçeklere ait kayıtların yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

3. Başvurularda Tedavi Sonuçları

Tedavi merkezlerinin verilerine göre Türkiye’de işkence gördüğü için ruhsal tedavi süreçlerine 314, fiziksel değerlendirme süreçlerine 831 başvurunun dahil olduğu anlaşılmaktadır. Başvuruların fiziksel ve ruhsal tedavi süreçlerinde aktarılan bilgiler birlikte değerlendirildiğinde ise her iki tedavi tüm başvuruları kapsamakta ve sürecin ortak sonuçlarına ulaşılabilir. Başvurularda yürütülen fiziksel ve ruhsal tedaviler ile ulaşılan ortak sonuçlar Tablo 32’de gösterilmiştir.

Tablo 32: İşkence yılına göre başvuruların fiziksel ve ruhsal tedavi sonuçları

Fiziksel ve ruhsal tedavi sonuçları	2021 yılı (n=616)		2021 öncesi (n=255)		Toplam (n=871)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Tedavi tamamlandı	284	46,1	84	32,9	368	42,3
Son işkenceyle bağ kurulamadı	69	11,2	32	12,5	101	11,6
Tanısal işlemler sürüyor	21	3,4	6	2,4	27	3,1
Tedavi sürüyor	117	19,0	66	25,9	183	21,0
Tanı süreci kesildi	47	7,6	24	9,4	71	8,2
Tedavi süreci kesildi	73	11,9	41	16,1	114	13,1
Diğer	5	0,8	2	0,9	7	0,8

*Sütun yüzdesi

Başvuruların 469’inde (%53,9) tedavinin tamamlandığı, tedavisi tamamlanan başvurular içinde 101 (%11,6) başvuruda yapılan değerlendirmelerde kaydedilen yakınma, bulgu ve tanıların son işkence süreçleriyle ilgili olmadığı belirlenmiştir. Başvuruların fiziksel ve ruhsal tedavi süreçleri birlikte değerlendirildiğinde fiziksel değerlendirmelerde son işkence süreciyle bağ kurulamayan başvuru oranlarında anlamlı bir düşme olduğu görülmüştür.

Fiziksel değerlendirmeler sonrasında son işkence süreçleriyle bağ kurulamayan 159 başvurunun 72’sinde ruhsal değerlendirmeler sonrasında başvuruda saptanan tıbbi tablonun son işkence süreçleriyle ilişkisi olduğu, yalnızca 6 başvuruda kaydedilen yakınma, bulgu ve tanıların son işkence süreçleriyle ilgisinin olmadığı belirlenmiştir.

Başvuruların 81'inde ise ruhsal değerlendirmeler yapılmadığı için, fiziksel değerlendirme sonuçları esas alındığından saptanan tıbbi rahatsızlıkların son işkence süreçleriyle bağı kurulamamıştır. Fiziksel ve ruhsal değerlendirme süreçleri birbirinden bağımsız yürütüldüğünde karşılaşılan tıbbi durumların işkenceyle bağını kurmak güçleşmektedir.

TİHV'e yapılan başvurularda gözlenen bu durum, İstanbul Protokolü'nde öngörüldüğü şekilde ruhsal değerlendirmeyi de içeren bütüncül bir tıbbi değerlendirme yapılmadığında, işkence ve kötü muamele fiilleri ile belirlenen tıbbi tablolar arasında nedensellik bağına kurulmasının güçleştiğini anlatmaktadır. Uygulamada gözaltı giriş çıkış muayenelerinde yalnızca yetersiz ve yüzeysel fiziksel değerlendirmelerin yapıldığı, ruhsal değerlendirmelere hiç ihtiyaç duyulmadığı, hatta rahatsızlıklardan söz edilerek ruhsal değerlendirme istendiğinde dahi ruhsal değerlendirme isteklerinin geri çevrildiği dikkate alındığında, işkence fiillerinin kanıtlanamayacağını, sorumluların cezasızlık zırhına kavuşacağını söylemek hatalı olacaktır.

Fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklar nedeniyle başvurularda uygulanan tedaviler değerlendirildiğinde;

Muayene ve önerilen tedaviye onam vermeyen, tanı süreci tamamlanmayan veya işkenceyle ilgili hastalık saptanmayan başvurular dışarıda tutulduğunda tedavi sürecine dâhil edilen başvuru sayısının 766 (%87,9) olduğu belirlenmiştir. Uygulanan fiziksel tedavi yöntemleri Tablo 33'de gösterilmiştir.

Tablo 33: İşkence yılına göre başvurularda uygulanan tedavi yöntemlerinin dağılımı

Tedavi Süreci	2021 yılı (n=611)		2021 öncesi (n=253)		Toplam (n=864)	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
İlaç tedavisi	325	53,2	114	45,1	439	50,8
Günlük yaşam önerisi	262	42,9	38	15,0	300	34,7
Psikofarmakoterapi	106	17,3	70	27,7	176	20,4
Psikoterapi	95	15,5	65	25,7	160	18,5
Gözlük	50	8,2	16	6,3	66	7,6
Egzersiz	21	3,4	13	5,1	34	3,9
Fizik tedavi	24	3,9	4	1,6	28	3,2
Diş tedavisi	19	3,1	8	3,2	27	3,1
Cerrahi müdahale	7	1,1	7	2,8	14	1,6
Alçı/atel	13	2,1	0	0,0	13	1,5
Diğer	7	1,1	4	1,6	11	1,3
Ortopedik cihaz	6	1,0	0	0,0	6	0,7

*Sütun yüzdesi

2021 yılında başvurulara önerilen ve uygulanan tedavilerin işkencenin yaşanma zamanına göre farklılaştığı görülmektedir. 2021 yılında yaşanan işkencelerde ilaç tedavisi, günlük yaşama önerisi ve psikofarmakoterapi ilk sırayı alırken 2021 öncesinde yaşanan işkencelerde ilk üç sıra ilaç tedavisi, psikofarmakoterapi ve psikoterapi olmuştur. En yaygın önerilen ilaç tedavisi, psikoterapi ve farmakoterapi yönünden bir karşılaştırılma yapıldığında ise işkencenin üzerinden geçen süre uzadıkça tedavi ihtiyacı ve tedavi desteğinin özellikle psikoterapi ve psikofarmakoterapi yönünden anlamlı ölçüde arttığı anlaşılmaktadır. ($\chi^2=42,413$; $p<=0.001$).

TÜRKİYE DIŞINDA GÖRDÜĞÜ İŞKENCE ve DİĞER KÖTÜ MUAMELELER NEDENİYLE YAPILAN BAŞVURULAR

Devletlere göre yasal düzenlemeler ve işkence uygulamaları farklılaşmaktadır. TİHV Tedavi Merkezlerinin yıllık raporlarında; Türkiye sınırları dışında işkence gören başvuruların verileri Türkiye’de yaşanan işkence ve kötü muamele süreçlerini ayırıştırmak için ayrı değerlendirilmektedir.

2021 yılında Türkiye sınırları dışında işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığı için TİHV tedavi merkezlerine Ankara’da 1, Diyarbakır’da 2, İzmir’de 7, İstanbul’da 13 ve Van’da 21 olmak üzere toplam 44 başvuru yapılmıştır.

Türkiye dışında işkence gören başvuruların 21’i demokratik örgüt ve/veya partiler, 7’si avukatların yönlendirmesi, 4’ü doğrudan, 4’ü diğer yollarla, 3’ü TİHV başvurularının, 2’si TİHV gönüllülerinin önerileriyle TİHV’e ulaştığını belirtirken, birer başvuru ise İHD, basın ve TİHV çalışanlarının bilgilendirmesi sonrası başvurmuştur.

Başvuruların 12’si Suriye, 11’si Afganistan, 10’u İran, 8’i Yunanistan, 2’si Katar biri ise Romanya sınırları içinde işkenceye maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Sosyo-Demografik Bilgiler

1. Yaş, Cinsiyet, Medeni Durum

Başvuruların 5’i 18 yaş altında olup yaşlar 4 ile 58 arasında değişmektedir. Yaş ortalamaları $34,09 \pm 13,271$ ’dir. Cinsiyet kimlikleri yönünden başvuruların 17’si kadın, 24’ü erkek, 3’ü ise LGBTİ+’dır. Medeni durum 18’inde bekar, 23’ünde evli olarak kaydedilmiştir.

Başvurulardan 16’sinin anadili Farsça, 13’ünün Kürtçe, 6’sinin Arapça, 4’ünün Fransızca, 2’sinin Tamilce ve birer başvurunun Soranice, Ermenice ile Türkmençe’dir.

2. Öğrenim, İş/Meslek ve Çalışma Durumu

Öğrenim durumlarıyla ilgili bilgilerden; 18 başvurunun bir öğrenim kurumundan mezun olduğu (4 ilkokul, 2 ortaokul, 6 lise, 5 üniversite ve 1 yüksek lisans/doktora), 14 başvurunun öğrenim sürecinin kesildiği (5 ilkokul, 1 ortaokul, 4 lise, 4 üniversite), 5 başvurunun hiç okula gitmediği, 4’ünün halen öğrenci olduğu (1 ilkokul, 1 ortaokul, 2 üniversite), bir başvurunun öğrenim yaşında olmadığı, iki başvurunun ise kayıtları olmadığı anlaşılmaktadır.

Çalışma durumlarına bakıldığında başvuruların 7’sinin tam, 2’sinin kısmi zamanlı çalıştığı, 2’si kayıt dışı istihdam edilirken, 1’i ücretsiz aile işçisi ve 24 başvurunun herhangi bir işinin olmadığı öğrenilmiştir. 8 başvurunun ise kayıtları eksiktir.

İşkence Süreçleri

1. Gözaltında İşkence Süreci

14 başvuru 2021 yılı, 30 başvuru ise 1996-2020 yılları arasında işkenceye maruz kaldıklarını belirtmiştir. Başvuruların gözaltında tutulma süreleri 1-180 gün arasında değişmektedir (25'inin 1 gün, 9'unun 2-10 gün, 3'ünün 11-30 gün ve 6 başvurunun bir ay ve üzeri süreyle gözaltında tutuldukları kaydedilmiştir).

Başvuru dosyalarında yer alan kayıtlardan; 22 kişinin sokak/açık alan, 12 kişinin ev, 4 kişinin resmi bir kurum, 6 kişinin ise diğer olarak nitelendirilen mekânlardan gözaltına alındığı, gözaltına alındıkları saatlerin ise 35 kişide 08:00-18:00, 4 kişide 18:00-24:00, 4 kişide ise 24:00-08:00 saatleri arasında olduğu anlaşılmaktadır.

Gözaltına alınma nedenleri 17 başvuruda siyasi, 14 başvuruda dinsel, 9 başvuruda sığınmacılık, 5 başvuruda etnik, 3 başvuruda cinsel yönelim, 3 başvuruda ise diğer olarak belirtilmiştir. Altı başvuru birden fazla gözaltına alınma nedeni belirtmiştir.

2021 yılı başvurularında Türkiye sınırları dışında işkenceye maruz kalanlar, işkence ve kötü muamelenin uygulandığı yerler arasında ilk sırada “belirsiz kapalı mekan”ı (12 başvuru) belirtmiştir. “Belirsiz kapalı mekan”ı 11 başvuru ile “sokak /açık alan”, 10 başvuru ile “ev”, 4 başvuru ile “emniyet”, 3 başvuru ile polis karakolu izlemektedir. Altı başvuru ise bunların dışında bir yerde işkence ve kötü muameleye maruz kaldıklarını söylemiştir.

İşkence ve kötü muameleler sırasında başvuruların 8'i psikolojik işkence yöntemlerinin, 36'sı ise hem fiziksel hem de psikolojik işkence yöntemlerinin uygulandığını belirtmiştir.

Tablo 34: Başvuruların son gözaltı sırasında gördükleri işkence yöntemlerinin grupsal dağılımı

Uygulanan İşkence Yöntemleri	Sayı
Hakaret ve tehdit	43
Fiziksel Müdahale	32
Zorlayıcı davranışlar	27
Temel gereksinimleri engelleme	17
Cinsel işkenceler	16
Pozisyonel işkenceler	11
Fiziksel etkenlere maruz bırakma	10
Kimyasal etkenlere maruz bırakma	4

Başvuruların tamamı gözaltı sırasında birden fazla işkence yöntemine maruz kaldıklarını; en sık hakaret, fiziksel müdahaleler, temel gereksinimlerinin engellenmesi ve

cinsel işkenceler uygulandığını belirtmişlerdir. İşkenceler arasında “tecavüz, askı, elektrik, kırbaç/hortumla fiziksel müdahale, falaka, öldürme, cinsel saldırı tehdidi, gözbağı, ters kelepçe, sıkı kelepçe, çıplak bırakma” uygulamaları da yer almıştır.

2. Gözaltı Sırasında ve Sonrasında Hukuksal Uygulamalar

Gözaltı sırasında yürütülen yasal işlemlerle ilgili kayıtlar değerlendirildiğinde; gözaltı süreci yaşayan 44 başvurunun 43’ü avukatlarına erişemediği yalnızca bir başvurunun gözaltı sırasında avukata ulaşabildiği görülmüştür. Gözaltılar sonrasında başvurulardan 7’si tutuklanırken 37 başvuru savcılığa çıkartılmadan serbest bırakılmıştır.

Başvuruların 8’i hakkında dava açıldığı, açılan davaların 3’ünde mahkumiyet kararı çıktığı, 3 davanın devam ettiği, 2 davanın ise sonucunun bilinmediği öğrenilmiştir. Başvuruların 22’si ise gözaltı sonrası haklarında herhangi bir dava açılmadığını belirtmiştir.

Yalnızca Romanya’da işkence sonrasında adli muayenenin yapıldığı, Yunanistan da dahil olmak üzere İran, Afganistan, Suriye’de işkencenin saptanması amacıyla herhangi bir muayene yapılmadığı öğrenilmiştir. Ancak Romanya’da yapıldığı belirtilen adli muayenede sırasında da kolluk dışarı çıkartılmamış, tıbbi öykü, yakınmalar dinlenmemiş ve sistematik bir muayene yapılmamıştır.

Başvurulardan yalnızca biri yargılama süreçlerinde kendisine yapılan işkence nedeniyle suç duyurusunda bulunduğunu aktarmıştır.

Başvuruların 25’i tek bir gözaltı yaşadığını, 10 başvuru ise siyasi, cinsel yönelimleri ve diğer nedenlerle birden fazla (en yüksek 8 gözaltı) gözaltına alındığını belirtmiştir (9 başvurunun kaydı eksiktir). Başvuruların daha önceki gözaltı süreçlerinde de benzer işkence yöntemlerine maruz kaldıkları değerlendirilmiştir.

3. Hapishane Süreci

Başvuruların 10’unun hapishane öyküsü mevcuttur. Hapishane öyküsü olan başvurular 2-84 ay arasında hapishanede tutulduklarını, biri 2021 yılında diğer dokuz başvuru ise 2005 ve 2017 yılları arasında tahliye olduğunu bildirmiştir.

Hapishane öyküsü olan başvurularının tamamı hapishanede işkence/kötü muameleye maruz kaldığını belirtmiştir. Hapishanede maruz kalınan işkence yöntemleri arasında kırbaç/hortumla fiziksel müdahale, askı, falaka, dayak, vücudun tek bir noktasına vurma, ters kelepçe, sıkı kelepçe, gözbağı, hakaret, aşağılama, öldürme, cinsel saldırı tehdidi, kendisine yönelik diğer tehditler, gözbağı, çıplak bırakma, anlamsız istemlere itaat etmeye zorlama, hücrede tecrit, yeme-içmenin ve işeme-dışkılamanın engellenmesi, temel ihtiyaçların kısıtlanması, görüşmenin engellenmesi, mektup yasağı, kantin yasağı gibi uygulamalar sayılmıştır.

Tıbbi Değerlendirme Süreci

1. Başvuruların Tıbbi Yakınmaları

2021 yılında Türkiye dışında işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığı için tedavi ve rehabilitasyon merkezlerimize başvuran 44 kişiden 30'u ilk değerlendirmelerinde "kaygı, korku ve geleceğinin kısıtlanma duygusunun" ilk sırada yer aldığı toplam 83 ruhsal yakınma belirtirken, 27 başvuru kas iskelet sistemi ve genel yakınmalar ağırlıkta olmak üzere toplam 124 fiziksel yakınma belirtmiştir. Fiziksel yakınma belirten 27 (%61,4) başvurunun tamamında fiziksel değerlendirmeler yapılırken ruhsal yakınma bildiren 30 başvurunun 21'i (%47,7) ruh sağlığı uzmanları tarafından değerlendirilmiştir. İşkence görenlerde ruhsal değerlendirmeyi kabul eden başvuru oranlarının düşük olmasının nedenleri üzerinde yoğunlaşılması gerektiği düşünülmektedir.

2. Fizik Muayene Bulguları

Fizik muayeneleri yapılan 27 başvuruda toplam 122 fiziksel bulgu saptanmıştır. Yakınmalarda olduğu gibi ilk sırada kas-iskelet, cilt ve sinir sistemlerine ait bulgular yer almıştır. En yaygın görülen bulgular ise "kaslarda ağrı ve hassasiyet, nedbe dokusu, boyun, omuz, bel hareketlerinde ağrı-kısıtlılık, yüzeysel duyu bozukluğu"dur.

3. Fiziksel Muayene Tanıları

Fiziksel muayeneleri yapılan 27 başvuruda ICD-10 hastalık sınıflama sistemine göre, farklı sistemleri ilgilendiren 53 hastalığa ait toplam 79 fiziksel tanı konmuştur. Başvuruların 10'unda tek bir fiziksel tanının olduğu, 17 başvurunun ise 2-12 arasında fiziksel tanı aldığı görülmüştür.

Tanıların yaşanan işkence ve travmatik süreçle ilişkisi sorgulandığında; 10 başvurunun aktardığı son işkence sürecinin saptanan fiziksel rahatsızlıklar yönünden "tek etiyolojik faktör" olduğu, 3 başvuruda "var olan patolojiyi ağırlaştırdığı veya ortaya çıkardığı", 2 başvuruda faktörlerden biri olduğu, 12 başvuruda ise ilgili olmadığı değerlendirilmiştir.

Kas iskelet sistemi yaralanmaları ile ilgili tanıların yaşanan süreçle ilişkilendirilme oranının daha yüksek olduğu görülmüştür.

İşkenceden sonra ortaya çıkan yakınmalar yönünden Türkiye'de işkence gören başvuruyla Türkiye dışında işkence gören başvuruların fiziksel tanıları benzerlik göstermektedir.

4. Ruhsal Belirti ve Bulgular

Başvuruların ruh sağlığı uzmanları tarafından yapılan değerlendirmesinde saptanan ruhsal belirti ve bulgu sayısı 340 olmuştur. Başvurularda sıklıkla; travmatik stres

kümesinden *“travmayı anımsatan uyarılarla karşılaştığında şiddetli huzursuzluk duygusu, her an tetikte olma, travmanın yineleyen ya da rahatsız edici tarzda kabus biçiminde görülmesi, süreklilik gösteren olumsuz duygusal durum, abartılı irkilme tepkileri, odaklanma güçlükleri, flashback yaşantısı ya da travmatik süreç yeniden yaşanıyor muşçasına duygu ve davranışlar”*, depresyon kümesinden *“anhedoni, depresif duygudurum, umutsuzluk, çaresizlik”* ile anksiyete kümesinden *“kolay yorulma, uykuya dalma veya sürdürme güçlüğü, kolay sinirlenme, ajitasyon”* belirtileri daha sık gözlenmiştir.

5. Ruhsal Muayene Tanıları

Türkiye dışında işkence görenlerin ruhsal değerlendirmeleri sonrasında ruh sağlığı uzmanı ile görüşmelerini sürdüren 21 başvurunun tamamının DSM-V sınıflama sistemine göre en az bir ruhsal tanı aldığı saptanmıştır. Başvuruların 16’sında *“TSSB”*, 7’sinde *“depresyon bozukluğu”* ikisinde *“uyum bozukluğu”*, ikisinde *“anksiyete”* birinde *“somatik belirti bozukluğu”* saptandığı ve tanılarının tamamının yaşanan işkence süreci ile nedensellik bağı olduğu belirlenmiştir.

Tedavi ve Rehabilitasyon Süreci

1. Uygulanan Tedaviler

Başvurularda uygulanan fiziksel ve ruhsal tedaviler irdelendiğinde; başvuruların 18’inde ruhsal, 10’unda fiziksel tanılar için ilaç önerilmiş, 14’üne psikoterapi, bir kişiye cerrahi müdahale desteği sağlanmış, 4 başvurunun ise tedavisi günlük yaşam önerileriyle desteklenmiştir.

2. Tedavi ve Rehabilitasyon Uygulamalarının Sonucu

Fiziksel değerlendirmeler sonrasında son işkence ve cezaevi süreçleriyle ilgili herhangi bir hastalık saptanmayan 15 başvurunun altısında ruhsal değerlendirme yapılmadığı için yakınma, bulgu ve tanılarının son işkence ve cezaevi süreçleriyle nedensellik bağı kurulamamıştır. Buna karşın ruhsal değerlendirmeleri tamamlanan 9 başvuruda karşılaşılan tıbbi tablonun son işkence süreçleriyle nedensellik bağı olduğu belirlenmiştir.

Dil engellerinin yanı sıra salgın koşullarında ortaya çıkan yeni görüşme yöntemleri başvuruların ruhsal değerlendirmelere onay vermesini ve sürdürmesini etkileyebilmektedir. Başvuruların 9’u psikiyatri uzmanı tarafından değerlendirmeyi reddedilen 6 başvuruda tanı ve tedavi süreci yarım kalmıştır.

Diğer taraftan psikiyatri uzmanı tarafından değerlendirmeyi kabul etmeyen 6 başvuru ise psikoterapi sürecine onay vermiştir. Ruhsal terapi sürecine dahil olan 27 başvurunun 3’ünde terapi süreçlerinin tamamlandığı, 23’ünde ise tanı ve tedavi sürecinin devam ettiği görülmüştür. Terapi süreci tamamlanan başvuruların üçünün de klinik iyileşme süreci ölçüğüne göre *“oldukça iyileştiği”* belirlenmiştir.

Başvurulardan 8'inin fiziksel tedavisi tamamlanmış, 8'inin tanı ve tedavi süreci devam etmekte, 11 başvurunun ise tanı sürecinin yarım kaldığı anlaşılmaktadır. Fiziksel tedavisi tamamlanan başvuruların 1'inin "tam", 4'ünün "oldukça iyileştiği", 2'sinde ise değişiklik görülmediği kaydedilmiştir.

İŞKENCE GÖRENİN YAKINLARI

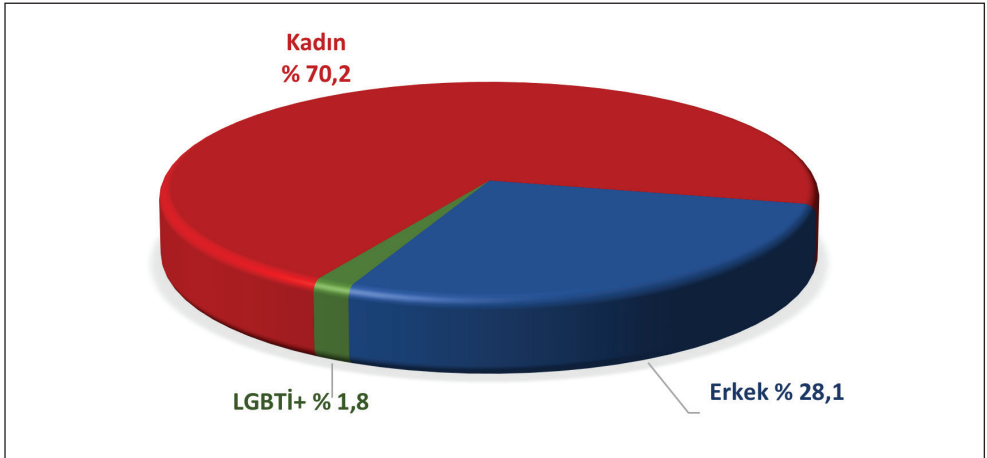
2021 yılında TİHV Tedavi Merkezlerine işkence görenlerin yakını olarak 57 başvuru yapılmıştır. İşkence ve diğer kötü muamele süreci, başvuru yakınları (anne, baba, eş, çocuk, vb.) açısından da travmatik bir süreç olup başvurularla yapılan ilk görüşmede alınan ayrıntılı öykü sırasında, yaşanan travmatik sürece dair etkilenme düzeyleri öğrenilmektedir. Başvuru yakınlarına ait kayıtlarda yer alan başvuru yolu, sosyodemografik veriler ile başvuru yakınlarının ruhsal değerlendirme süreçleri incelenmiştir.

İşkence görenin yakını olarak yapılan başvuruların 22'si İzmir, 15'i Diyarbakır, 10'u İstanbul, 6'sı Van, 4'ü de Cizre temsilciliklerine yapılmıştır.

Başvuru yakınlarının 20'sinin (%35,1) TİHV başvuruları, 18'inin (%31,6) TİHV çalışanları, 3'ünün (%5,3) TİHV gönüllülerinin önerileriyle, 5'inin (%8,8) doğrudan başvurduğu, 1'inin (%1,8) eski başvuru olduğu, 8 işkence görenin yakınının demokratik örgütler veya siyasi partiler (%14), 2'sinin ise farklı kanallar yoluyla TİHV'e ulaştığı öğrenilmiştir. İşkence görenin yakınlarının TİHV'den destek almak için yaptığı başvurularda yönlendirmenin ağırlıklı olarak TİHV ve çevresinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Önceki tedavi merkezleri raporlarında da belirtilen "TİHV'in işkence görenin yakınlarına da destek verdiği" bilgisinin insan hakları, sivil toplum örgütleri, meslek odaları, medya ve sosyal medya aracılığıyla paylaşılması ve bu yöndeki bilgilendirme çabalarını sürdürmesi değerlidir.

1. Yaş ve Cinsiyet

2021 yılında Tedavi ve Rehabilitasyon ile Referans Merkezlerine başvuran işkence görenin yakınlarının yaşları 2 ile 62 arasında değişmektedir ve yaş ortalaması 23,8 ±15,898'dir.

Grafik 19: İşkence görenin yakınlarının cinsiyet kimliklerine göre dağılımı

18 yaş altında olan başvurular, tüm işkence gören yakını başvuruların %36,8'ini oluşturmaktadır (21 başvuru). 2020 yılına oranla yaş ortalaması düşmüştür (çocuk başvuru oranı artarken, 65 yaş üzeri başvuru yapılmamıştır).

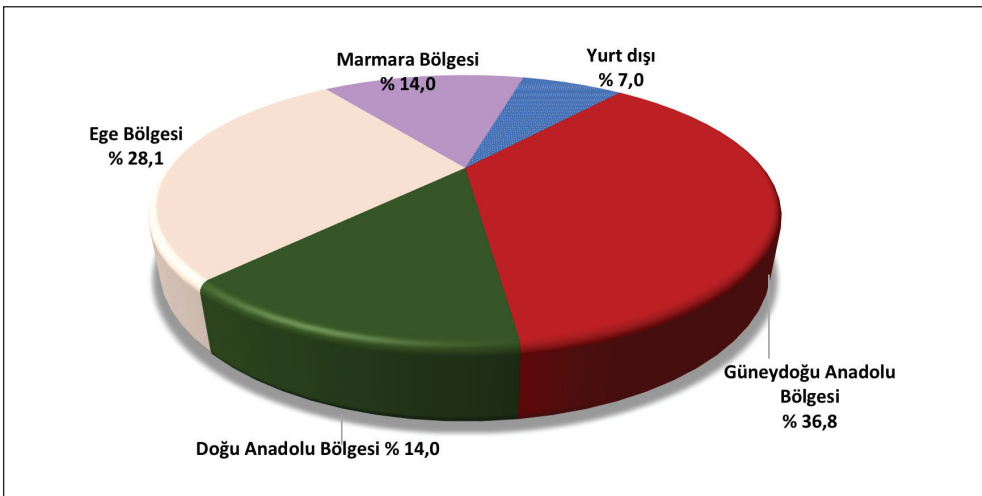
Başvuru yakınlarının 40'ı kadın, 16'sı erkek, 1'i LGBTİ+ cinsiyet kimliğine sahip olup Grafik 19'da cinsiyet kimliğine göre oransal dağılım gösterilmiştir. Yaş gruplarına göre dağılım değerlendirildiğinde; çocuk başvurularında cinsiyet kimlikleri çok yakın sayılarda (10 kadın, 11 erkek) olmasına karşın diğer yaş gruplarında kadın cinsiyet kimliğine ait başvuruların belirgin olarak fazla olduğu görülmüştür.

Medeni durumları yönünden 20 başvurunun bekar (16 kadın, 3 erkek, 1 LGBTİ+), 16 başvurunun ise evli olduğu (14 kadın, 2 erkek) kaydedilmiştir.

2. Doğum Yeri

Başvuru yakınlarının doğum yerlerinin dağılımı incelendiğinde; 2021 yılında ilk sırada yer alan bölge 21 başvuru ile (%36,8) Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmuştur. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni 16 başvuru ile Ege Bölgesi, 8'er başvuru ile Doğu Anadolu ve Marmara Bölgesi, 4 başvuru ile yurt dışı doğumlular izlemektedir (Grafik 20). İşkence görenin yakınlarının doğdukları iller incelendiğinde ilk sıralarda, İzmir, Diyarbakır, İstanbul ve Şırnak illeri yer almaktadır.

2021 yılında işkence görenin yakınlarının %54,4'ünün (31 başvuru) anadili Kürtçe'dir. Anadili Türkçe olanlar ise %33,3'dür (19 başvuru). İşkence gören başvuru- larla işkence görenin yakınlarının anadilleri arasında sıralama ve oransal yönden farklılık bulunmaktadır. Yedi başvurunun anadili ise Arapça, Farsça ve Hemşince olarak kaydedilmiştir.

Grafik 20: İşkence görenin yakınlarının doğum yerlerine göre dağılımı

Öğrenim durumları yönünden başvuruların 20'sinin öğrenimlerini sürdürdüğü (7 ilkokul, 4 ortaokul, 4 lise, 5 üniversite), üç başvurunun öğrenimini tamamlamadığı (1 ilkokul, 1 üniversite), 19 başvurunun farklı derecelerde öğrenimlerini tamamladığı (4 ilkokul, 2 ortaokul, 6 lise, 7 üniversite), sekiz başvurunun öğrenim çağında olmadığı, yedi başvurunun ise herhangi bir öğrenim kurumuna gitmediği kaydedilmiştir.

İşkence görenin yakını olan başvuruların 27'sinin herhangi bir işte çalışmadığı, 3'ünün tam zamanlı, 1'inin kısmi zamanlı çalıştığı, 1 başvurunun kayıt dışı çalıştırıldığı, 1 başvurunun emekli, 8 başvurunun ev çalışanı olduğu öğrenilmiştir. 16 başvuru ise çalışma yaşı dışında veya öğrenci olduğu için değerlendirilmemiştir.

3. Tıbbi Değerlendirme Süreci

İşkence görenin yakını olan 57 başvuruda tıbbi değerlendirmeler ağırlıklı olarak ruhsal ekibin koordinasyonu ile yürütülmekte, başvuru hekimleri ve ruh sağlığı uzmanları tarafından yapılan tıbbi değerlendirmelerde ulaşılan bilgiler ve bulgular değerlendirilerek tedavi ve rehabilitasyon süreçleri planlanmaktadır. Başvurular özel bir yakınmadan veya tıbbi bir gereksinimden söz etmedikçe işkence görenin yakını kapsamında yapılan başvurularda, sistematik bir tıbbi değerlendirme yapılmamakta, ayrıntılı ruhsal görüşme yapılmaktadır. Başvuruların fiziksel değerlendirmelerine ait kayıtlar incelendiğinde 6 başvuruda diğer sistemlere ait yakınmaların kaydedilmiş olduğu ve iki başvuruda diğer sistemlere ait saptanan tıbbi durumlar nedeniyle tedavi önerildiği anlaşılmaktadır.

4. Ruhsal Yakınmalar

TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine başvuran işkence görenin yakınlarından 39'unun (%68,4) ilk görüşmesi ruh sağlığı uzmanları, 7'sinin (%12,3) ise başvuru hekimleri tarafından yapılmış, 11 başvuru (%20,3) ise doğrudan ruhsal terapi sürecine dâhil edilmiştir. Ruh sağlığı uzmanlarının 28, başvuru hekimlerinin ise 8 başvuruda saptadığı ruhsal yakınmalar Tablo 35'de gösterilmiştir.

Tablo 35: İşkence görenin yakınlarının ruhsal yakınmalarının dağılımı

En Çok Görülen Ruhsal Yakınmalar	Sayı (n=36)	%*
Genel psikolojik yakınmalar	30	83,3
Hayattan zevk alamama	23	63,9
Sinirlilik	22	61,1
İrkilme reaksiyonu	21	58,3
Korku	20	55,6
Kabus görme	13	36,1
Öfke patlamaları	13	36,1

Tablo 35 devam

En Çok Görülen Ruhsal Yakınmalar	Sayı (n=36)	%*
Tetikte olma	13	36,1
Uyku bozuklukları	11	30,6
Ağlama isteği	11	30,6
Sıkıntı	11	30,6
Duygusal küntlük	11	30,6
Yabancılaşma duygusu	11	30,6
Kaygı	9	25,0
Cinsel isteksizlik	8	22,2
Flashback	8	22,2
Gerginlik	8	22,2
Konsantrasyon bozukluğu	7	19,4
Uyum güçlüğü	6	16,7
Unutkanlık	5	13,9
İnsanlardan uzaklaşma	5	13,9
Aşırı uyanıklık	5	13,9
Geleceğinin kısıtlanması duygusu	5	13,9
Zorlayıcı anımsama	5	13,9
Polisten rahatsız olma	4	11,1
İntihar düşüncesi	3	8,3

*Sütun yüzdesi

Başvuruların genel psikolojik yakınmaların ardından en sık belirttiği ruhsal yakınmalar “hayattan zevk alamama, sinirlilik, irkilme reaksiyonu, korku, kabus görme öfke patlamaları ve tetikte olma” olduğu, işkence görenin yakınlarının belirttiği ruhsal yakınmaların işkence gören kişilerde görülen ruhsal yakınmalara benzer olduğu görülmüştür. İşkence görenin yakınlarında ve işkence görenlerde “uyku bozuklukları” ilk sırada yer alırken yakınma sıklığı oranları işkence görenin yakınlarında daha yüksektir.

5. Ruhsal Belirti, Bulgu ve Tanılar

İşkence görenin yakını kapsamında ruh sağlığı uzmanları tarafından değerlendirilen 39 başvurudan 24 erişkin ile 11 çocuk başvuru ile başvuru hekimlerince değerlendirilen 18 başvurudan 4 çocukta en az bir ruhsal bulgu/belirti kaydedilmiştir. Çocuk ve erişkin başvurulara ait bulgular ayrı ayrı incelenmiş ve saptanan bulgu ve belirtiler Tablo 36 ve 37’de gösterilmiştir.

Tablo 36: İşkence görenin yakını olan erişkinlerde saptanan ruhsal belirti ve bulguların dağılımı

Ruhsal Belirti ve Bulgular	Sayı (n=24)
Uyku bozuklukları	18
Bir aile yakınının ya da yakın bir arkadaşının başına travmatize edici olaylar geldiğini öğrenme	17
Anksiyete (Sıkıntı)	16
Odaklanma güçlükleri	14
Başkalarının başına gelen olayları doğrudan doğruya görme	12
Travmayı anımsatan uyaranlarla karşılaştığında şiddetli huzursuzluk duygusu	12
Kolay sinirlenme	12
Depresif duygudurum	12
Doğrudan travmatize edici olaylar yasama	11
Kas gerginliği	11
Yorgunluk, halsizlik, enerji azlığı	11
Uykuya dalma ya da sürdürme güçlüğü	10
Umutsuzluk, çaresizlik	10
Doğrudan örseleyici olaylar yaşama	11
Başkasının başına gelen olaylara tanıklık	6
Başka ortamlarda yalnız kalamama	6
Kolay kızma	6
Bir aile yakınının ya da arkadaşının başına örseleyici olaylar geldiğini öğrenme	5
Bağlandığı kişilerden ayrılmayla ilgili aşırı düzeyde bir kaygı korku taşıma	5

Travma sonrası stres kümesine ait bulgu ve belirtiler 24, anksiyete kümesine ait bulgular 21 depresyon kümesine ait bulgular ise 18 başvuruda gözlenmiştir. Psikiyatri uzmanlarınca değerlendirilen 28 erişkin başvurunun 24'ünde toplam 348, 11 çocuk başvuruda ise toplam 89 ruhsal belirti ve bulgu saptanmıştır.

Başvuru hekimleri tarafından değerlendirilen ve psikologlar tarafından takip edilen 4 çocukta tanımlanan bulgular ağırlıklı olarak travma sonrası stresle ilgili belirti kümesinde yer almaktadır.

Ruhsal değerlendirmesi yapılan erişkin başvurulardan 23'ünün ruhsal bir tanı almış olduğu görülmüştür. Tanılar arasında travma sonrası stres ve depresif kümeye ait bozuklukların öne çıktığı görülmektedir. Başvuruların 2'sinde iki tanı, 9 başvuruda ise tek bir ruhsal tanı kaydı bulunmaktadır. Erişkin başvuru yakınlarının almış olduğu tanılarının sıklık dağılımları, Tablo 37'de gösterilmiştir.

Tablo 37: İşkence görenin yakını olan erişkin grubunun almış olduğu ruhsal tanıların dağılımı

Ruhsal Tanı	Sayı (n=28)
Majör Depresif Bozukluk	11
TSSB	7
Uyum Bozukluğu	4
Diğer	3
Panik Bozukluğu	2
Yaygın Anksiyete Bozukluğu	2

Tanıların yaşanan travma süreciyle ilişkisi irdelendiğinde; ruh sağlığı uzmanları tarafından konulan tanıların tamamı; *“tek etiyolojik etken, etkenlerden biri ya da var olan patolojiyi ağırlaştırır/ortaya çıkaran etken”* olarak başvuruya neden olan travmayla nedensellik bağı bulunduğu, *“TSSB”* tanısı alan 4, *“uyum bozukluğu”* tanısı alan 1 başvuruda ise yaşanan sürecin tek etiyolojik etken olduğu belirlenmiştir.

Psikiyatri uzmanlarınca değerlendirilen 11 çocuk başvurunun da ruhsal tanı aldığı, çocuk ruh sağlığı uzmanları tarafından değerlendirilmeyen 10 çocuğun 4’ünde saptanan ruhsal belirtilerin ruhsal tanı kriterlerini doldurmasına karşın, ruh sağlığı uzmanıyla görüşme yapılamadığından tanıları kesinleştirilememiştir. Çocukların 5’inde *“kaygı bozukluğu”*, 3’ünde *“travma ve tetikleyici etkenle ilişkili bozukluk”* tanısı ile *“sosyal anksiyete bozukluğu”*, *“depresyon bozukluğu”*, *“iletişim bozukluğu”* ve *“diğer”* tanıları saptanmıştır. Tanıların tümünün tanık olunan işkence süreçleriyle nedensellik bağı olduğu, 6’sında yaşanan sürecin *“tek etiyolojik etken”* olduğu değerlendirilmiştir.

6. Tedavi ve Rehabilitasyon Süreci

Psikiyatri uzmanları tarafından değerlendirilen 39 başvurunun 4’ünde terapi süreçlerinin tamamlandığı, 2’sinde saptanan ruhsal tanıların tanık olunan işkence süreçleriyle nedensellik bağının kurulamadığı, 25’inde tanı ve tedavi sürecinin devam ettiği, 8’inde ise tedavi sürecinin kesildiği görülmüştür. Başvuru hekimleri tarafından görülen ve ruhsal görüşme için psikoloğlara yönlendirilen 18 başvurunun ise 3’ünde terapi sürecinin devam ettiği, 1’inde terapi sürecinin kesildiği, 6 başvurunun psikiyatrik muayeneyi kabul etmediği, 8 başvurunun ise ilk randevuya gelmediği saptanmıştır.

Önerilen ruhsal tedavi yöntemleri değerlendirildiğinde; 3 çocuk ve 10 erişkin başvuruda psikofarmakoterapi ve psikoterapinin birlikte, 1 çocuk ve 10 erişkinde psikofarmakoterapinin, 14 çocuk ve 8 erişkinde ise psikoterapinin tek başına önerildiği anlaşılmaktadır.

Klinik iyileşme ölçeği ile terapi süreci değerlendirilen 10 başvurudan 5’inin *“oldukça”* 1’inin *“minimal”* iyileştiği, 4 başvuruda ise değişim gözlenmediği kaydedilirken, tedavi süreci tamamlanan dört başvuruda ruhsal yakınma ve tanıların tanık olunan işkence süreçleriyle direkt ilişkisi olduğu belirlenmiştir.

TİHV BÜNYESİNDE ÇOCUKLARLA YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

İşkencenin mutlak yasak olmasına karşın çocuklar dahi işkence ve diğer ağır insan hakları ihlallerine, çocuğa yönelik işkence uygulamalarına maruz kalmaktadır. TİHV’de işkencenin çocuklarda yarattığı fiziksel/ruhsal sağlık sorunlarını ve yol açtığı tahribatı belirlemek; koruma/rehabilitasyon programları açısından ileriye dönük öneriler geliştirmek amacıyla çocuklarla ilgili çalışmalar ayrı bir başlık altında değerlendirilmektedir.

1. Çocuklarla Yürütülen Çalışmalarda İlkeler

İşkencenin yarattığı etkiler, sadece işkence göreni değil, işkence görenin yakınına da derinden etkiler ve kuşaklar boyunca aktarılan olumsuz bir deneyime dönüşür. Bu sebeple TİHV; travmanın yarattığı etkilerin sonraki kuşaklara olan aktarımını da görünür kılmayı ve çocukların yaşam deneyimlerini olumsuz etkileyen işkencenin önlenmesine yönelik çalışmalar sürdürmektedir.

İşkence sadece işkence görenin kendisine yönelik bir hak ihlali değil aynı zamanda birinci derecede yakınlarını ve toplumu da derinden etkileyen bir şiddet biçimidir. TİHV kuruluşundan bu yana sadece işkence görenlere değil, sağlığın sosyal boyuttan yola çıkarak, aynı zamanda işkence görenin yakınlarına da tedavi/rehabilitasyon hizmeti sunmaktadır.

Çocuklar işkenceye maruz kalmanın yanı sıra yakınlarının maruz kaldıkları işkence ve diğer ağır insan hakları ihlalleri nedeniyle de fiziksel, ruhsal ve sosyal bütünlüklerini etkileyen sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. İşkence görenin yakını olan çocuklar ruhsal ve fiziksel gelişimlerini sürdürdükleri ve aynı zamanda savunmaları yeterince yerleşik/koruyucu olmadığından; işkence ve diğer ağır insan hakları ihlallerine maruz kaldıklarında, işkenceye tanıklık ettikleri ya da işkence görenin yakını olarak travmatik yaşantı içinde büyüdükleri durumlarda ruhsal olarak daha ağır yaralar alabilmektedirler. Ayrıca yetişkinlere göre görece “pasif” halleri onları travmatik etkilere de daha ‘yakalanabilir’ kılmaktadır. Bu yaralanmalar çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmekte ve yaşam boyu kalıcı etkileri olabilmektedir. Çocuklar hem doğrudan işkence görmüş yakınlarının yaşadığı şiddete dolaylı ve pasif biçimde maruz kalmakta hem de aileye çöken acılı, gergin ve depresif duygusal havayı solumaktadır. Beraberinde kendileri için önemli olan yakınlarının somut kaybı (ölüm, mahkum olma, çeşitli nedenlerle uzaklaşma vb.) ya da yakınlarının duygusal çöküntüleri nedeniyle de çok boyutlu olarak etkilenmektedirler.

TİHV bu amaçla sadece doğrudan işkence yaşayan değil, işkence görenin yakını olan çocuklara da ulaşmayı, yaşanan ihlalleri görünür kılmayı, tedavi ve rehabilitasyonlarına yönelik özel programlar geliştirmeyi hedeflemektedir.

2. 2021 Yılında TİHV’e Yapılan Çocuk Başvurular

2021 yılında Türkiye İnsan Hakları Vakfı Merkezleri’ne 18 yaş altında 56 çocuk başvurmuştur (26 kadın, 30 erkek). Yaşlar değerlendirildiğinde yaş ortalamasının

kız çocuklarında $11,3 \pm 4,681$, erkek çocuklarında $10,4 \pm 4,469$, tüm çocuklarda ise $10,8 \pm 4,552$ olduğu görülmüştür. Çocuklarda yaş aralığı her iki cinsiyette de 2-17 olup yaş dağılımları yönünden istatistiksel bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Başvuruların 35'i işkence nedeniyle (16 kadın, 19 erkek), 21'i (10 kadın, 11 erkek) işkence görenin yakını olarak başvurmuştur. Başvuru nedenlerine göre cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$).

İşkence gördüğü için başvuran 35 çocuk başvurunun 30'u Türkiye'de, 5'i ise yurt dışında gördüğü işkenceler nedeniyle başvurmuştur. Türkiye'de işkence gördüğü için başvuran çocukların 17'sinde işkence gördüğü tarihin 2021 yılı olduğu, 13'ünün 2013-2020 yılları arasında işkence gördüğü kaydedilmiştir. Yurtdışında işkence gören çocuklarda işkence tarihlerinin 2013-2020 yılları arasında olduğu belirlenmiştir.

Çocukların 39'unun (%69,7) anadili Kürtçe, 10'unun (%17,9) Türkçe, 4'ünün (%7,1) Farsça, 3'ünün (%5,4) ise Arapça'dır. Çocuk başvuruların 25'i Doğu Anadolu, 9'u Güney Doğu, 7'si Ege, 6'sı Marmara, 2'si İç Anadolu, 7'si ise yurt dışı doğumludur.

Çocukların 31'i Van, 8'i İzmir, 7'si İstanbul, 6'sı Diyarbakır, 2'si Cizre ve 2'si Ankara Tedavi ve Referans Merkezine başvurmuştur. Çocuk başvuruların yarısından fazlasının (%55,4) Van Temsilciliğine yapılması dikkat çekmektedir.

TİHV'e başvuru sürecinde; 25'inde TİHV çalışanlarının, 14'ünde TİHV'e daha önceden başvuran kişilerin, 3'ünde TİHV gönüllülerinin, 10'unda demokratik kitle örgütleri/partilerin, birer başvurunun ise İHD ve avukatların bilgilendirmesinin etkili olduğu, 2 başvurunun ise doğrudan TİHV'e ulaştığı kaydedilmiştir.

Başvuru amacınının 36 çocukta tedavi ve belgeleme, 18 çocukta tedavi, 2 çocuk başvuruda ise yalnızca belgeleme olduğu öğrenilmiştir.

3. İşkence Gören Çocuklar

Türkiye'de işkence gördüğünü belirten 30 çocuk başvuruda yaş ortalaması $12,8 \pm 3,755$, en küçük yaş ise 5'dir. Yaş ortalamasınının kız çocuklarında daha yüksek olduğu gözlenmiştir (kız çocuklarında 13,8; erkek çocuklarında 11,9).

Çocuklarda işkenceye yol açan olay; 12 çocukta "siyasi", 11 çocukta "etnik", 6 çocukta "diğer" ve 1 çocukta "sığınmacılık" olarak kaydedilmiştir. İşkencenin siyasi nedenle yapıldığı kaydedilen başvuruların tamamında son işkence tarihi 2021 olarak belirtilirken, etnik nedenli işkenceye maruz kalanlarda 3 çocuk son işkence tarihini 2021, 8 çocuk ise 2021 öncesi yıllar olarak belirtmiştir. Etnik ve siyasi nedenlerle işkence gördüğünü belirten 23 çocuğun 21'inin anadilinin Kürtçe olması, Kürt kimliğine sahip olmanın çocuklarda da işkenceye maruz kalma yönünden büyük bir risk yaratmaya devam ettiği, çocukların da "öteki" ve hedef olmaktan muaf tutulmadığı anlaşılmaktadır.

Çocukların 12'si ev baskınlarında, 11'i kayıt dışı gözaltılarda, 4'ü resmi gözaltılarda, 2'si hapisanede 1'i ise mülteci toplama merkezinde işkenceye maruz kaldığını belirtmiştir. Çocukların gözaltı sürecinde işkenceye maruz kaldığı yerler ise 15 çocukta ev, 11 çocukta sokak/açık alan, 3'er çocuk emniyet müdürlüğü ve araç içi, 2'şer çocuk ise çocuk hapisanede, polis karakolu ve bunların dışında bir yer olmuştur.

Çocukların 11'i gözaltı/işkence zamanının gece yarısı (24.00-08.00), 3'ü ise akşam saatleri olduğunu aktarmıştır. Keyfilik ve hukuk dışılığı hakim olduğu ev baskınları ve gözaltıların gece yarılarında, akşam saatlerinde gerçekleştirilmesi, işkence uygulamalarında korkutma ve cezalandırma amacının öne çıktığını ve çocukları da kapsayacak şekilde genişlediğini göstermektedir.

İşkence uygulamaları değerlendirildiğinde:

Son gözaltına alındıklarında işkence gördüğünü belirten 30 çocuk;

- 24'ü hakaret ile 16'sı kendisine, yakınlarına yönelik tehdide,
- 20'si işkenceye tanıklık, gözbağı, ajanlık teklifi gibi zorlayıcı davranışlara,
- 9'u kaba dayak, sıkı kelepçe, plastik mermi ile fiziksel müdahalelere,
- 7'si sözlü cinsel taciz (cinsel içerikli küfür, hakaret vb.), soyma, fiziksel cinsel taciz gibi cinsel işkencelere,
- 14'ü soğuk/sıcakta bekletme, basınçlı su, gözyaşıartıcı gazlar gibi fiziksel, kimyasal etkenlere,
- 5'i de tecrit, yeme-içmenin kısıtlanması, uyutmama, sağlığa erişim vb. temel ihtiyaçların kısıtlanmasına maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Gözaltına alınan çocukların karşı karşıya kaldığı hukuki süreçler değerlendirildiğinde:

- Gözaltı sürecinde 30 çocuktan 24'ünde avukat olmadığı, yalnızca 5 çocukta sürece avukatın eşlik ettiği,
- Gözaltı sonrası 27 çocuğun savcılığa çıkarılmadan, 1 çocuğun savcılık/mahkeme aşamasında serbest bırakıldığı, 1 çocuğun ise tutuklandığı,
- Hakkında dava açılan 3 çocuğunun davalarının sürdüğü, 24 çocukla ilgili dava açılmadığı,
- Gözaltı süreçlerinde hastanede adli rapor düzenlenen çocuk sayısı 5 olup 24 çocuk için herhangi bir sağlık kurumundan rapor alınmadığı,
- 2 hekimin muayeneler sırasında kolları çıkarmasına, 1 hekimin yakınmaları dinlemesine karşın hiçbir hekimin çocuklardan olay ve tıbbi öyküyü almadığı, çocukları muayene etmediği,
- İşkence sonrasında yalnızca bir çocuk için suç duyurusunda bulunulduğu, diğer çocuklar için yaşadığı işkenceler nedeniyle suç duyurusunda bulunulmadığı öğrenilmiştir.

Hukuksal süreçler ilgili bilgiler, çocukların gözaltı süreçlerinde “çocuğun yüksek yararı” ilkesine uygun hareket edilmediğine, keyfi ve hukuk dışı uygulamalara maruz kaldıklarına, usuli güvencelerin ihlal edildiğine ve özgürlüğünden kısıtlama kararına da başvurulduğuna işaret etmektedir.

Başvuru hekimlerinin koordinasyonu ile yürütülen fiziksel değerlendirmelerde:

- Fiziksel muayeneler sırasında 10 çocukta kas-iskelet, cilt, göz, kbb sistemleriyle ilgili bulgular saptanırken değerlendirmeler sonrasında 13 çocuğa ICD-10 sınıflama sisteminde yer alan 28 tanı konmuştur. Çocuklardan 13'ünde saptanan tanılardan en az birinin “tek etiyolojik etken” veya “etkenlerden biri” olarak **işkence süreçleriyle nedensellik bağı bulunduğ**ü belirlenmiştir.
- Çocuklardan 24'üne tedavi desteği sağlanmıştır. Toplumsal gösteri sırasında femur kırığı olan bir çocuğa cerrahi, yaralanması olan 6 çocuğa ilaç desteği sağlanmış, 2 çocuğa ise günlük yaşam önerilerinde bulunulmuştur.
- Fiziksel tedavi desteği verileri değerlendirildiğinde, 8 çocukta işkence nedenli tedavilerin tamamlandığı, 3 çocukta tedavinin devam ettiği, 10 çocukta ise fiziksel tedavi sürecinin kesildiği görülmüştür. Fiziksel rahatsızlıkları son işkence süreciyle bağı kurulamayan üç çocuğun ikisi son işkence süreçleriyle ilgili ruhsal yakınmalar ve bulgular nedeniyle terapi desteği almış, diğer çocukta ise ruhsal değerlendirme yapılmamıştır. Erişkin başvurularında olduğu gibi çocuklarda da ruhsal değerlendirmeyi içerecek bütünlüklü bir değerlendirme yapılmadığı durumlarda, yaşanan işkence süreçlerine ait tüm bulguların saptanması mümkün olmayacak, adaletin tesisi ve onarım çabaları eksik kalacaktır.

Ruhsal değerlendirme süreçlerinde yakınmalar başvuru hekimleri tarafından kaydedilmiş, terapi süreçleri ise ruhsal ekip tarafından koordine edilmiştir.

- İki çocuğun ruhsal değerlendirmesi psikiyatri uzmanlarınca gerçekleştirilmiştir. Çocuklardan birinde DSM-V tanı kriterlerine göre “*TSSB*” ve “*majör depresif bozukluk*” saptanırken, diğer çocukta değerlendirme süreci yarım kaldığından herhangi bir tanı konmamıştır. Saptanan ruhsal rahatsızlıkların işkence süreçlerinden kaynaklandığı ve işkencenin “*tek etiyolojik faktör*” olduğu değerlendirilmiştir.
- Psikiyatri uzmanı tarafından değerlendirilmeyen ancak başvuru hekimleriyle yapılan görüşmeler sırasında ruhsal yakınmaları olan çocuklarla psikologlar tarafından değerlendirme yapılmış ve 16 çocukta çocuk ruhsal bulgu kümesinden (unutkanlık, kolay kızma, yalnız kalamama, bağlandığı kişilerden ayrılmayla ilgili aşırı düzeyde bir kaygı korku taşıma, bu kişileri yitireceği korkusu gibi) belirtiler saptanmıştır.
- Ruhsal belirti ve bulgu saptanan 18 çocuğun ikisine farmakoterapi ve psikoterapi, 16 çocuğa ise psikoterapi desteği verilmiştir. Terapi desteği verilen çocuklardan 8'inde psikoterapinin devam ettiği, 9 çocukta terapi sürecinin kesildiği, 1 çocuğun ise ilk randevuya gelmediği anlaşılmaktadır. İşkence gören çocuklarda

online görüşmelerin her yaş grubu için uygun olmaması, ruhsal terapi süreçlerine uyum ve sürdürmede başvurunun yakınlarının da aktif desteğini gerektirmesi gibi nedenlerle bir kat daha güçleşmektedir. Bununla birlikte terapi sürecine devam eden çocukların oranı anlamlıdır. Çocuk alanında uzmanlaşmış insan gücünün sağladığı katkılar değerlendirildiğinde çocuk ruh sağlığı alanını destekleyecek çalışmalar yapılmasının değerli olduğu düşünülmüştür.

4. İşkence Görenin Yakını Olan Çocuklar

- Ailesinde işkence gören, hapisnede bulunan veya ağır insan haklarına maruz kalmış (gözaltında kaybetme, köy boşaltma vb.) bir yakını olan ve fiziksel, ruhsal, sosyal destek almak amacıyla 2021 yılında TİHV'e başvuran çocuk başvuru sayısı 21 olmuştur.
- İşkence görenin yakını olan çocukların 11'i psikiyatri uzmanları, 10'u psikologlar tarafından görülmüştür. Psikiyatri uzmanlarınca ruhsal destek süreci başlatılan çocukların 10'unda DSM-V kriterlerine göre "*travma sonrası stres bozukluğu, kaygı bozukluğu, depresyon bozukluğu, iletişim bozukluğu*" tanıları konmuştur. Tanıların yaşanan travma süreciyle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bir çocuk ise terapi sürecine uyum sağlayamamıştır.
- Psikologlar tarafından değerlendirilen çocuklardan ise 4'üne ruhsal destek verildiği, 6 çocuğun ise psikoterapi süreçlerine dahil olmadığı ve randevulara gelmediği belirlenmiştir. Psikoterapi desteği verilen çocuklarda psikologlar tarafından gözlenen klinik bulgu ve belirtilerin travma kümesinde yoğunlaştığı gözlenmiştir.
- Üç çocukta farmakoterapi ve psikoterapi, bir çocukta farmakoterapi 5 çocukta ise psikoterapi desteği verilmiştir. Tedavinin 2 çocukta tamamlandığı, 10 çocukta devam ettiği, 1 çocuğun tedavi sürecine uyum sağlayamadığı, 7 çocuğun ise tedavi sürecine dahil olmadığı belirlenmiştir. Çocuklardan yalnızca birinde saptanan ruhsal bulgu ve belirtilerin tanık olunan işkence süreçleriyle nedensellik bağı kurulamamıştır.
- İşkence süreçlerine tanık olan çocuklarda görülen ruhsal bulgular ve tanılar işkenceye maruz kalan çocuklarla benzer bulunmuştur. Ruhsal travmalara tanık olunması durumunda da gözlenen ruhsal bulgular ve rahatsızlıklar uzun yıllar sürmekte, yıllar sonra ortaya çıkabilmekte ve gelecekteki yaşantıyı etkileyecek kalıcı izler bırakabilmektedir. Travmanın uzun dönemli etkileriyle de baş edebilmek için TİHV kapsamında işkence gören ve işkence görenin yakını olan çocuklara yönelik özgül çalışmaların devam etmesi, bu çalışmaların yaygınlaştırılmasının ne denli önemli olduğu açıktır. İşkence gören ve işkence görenin yakını olan çocukların ruhsal tanılarındaki benzerlik önemlidir. Yani travmatik etkiyi birebir yaşayan kişinin zorlanmaları onun mirasçısı olan çocuklarına, torunlarına da aktarılır.

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELELERİN CİNSEL YÖNELİM ve CİNSİYET KİMLİKLERİNE (CY/CK) GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmalar farklı cinsiyet kimliklerine ve cinsel yönelimlere dayalı ayrımcılığın, işkence görenlerin deneyimlediği sağlık sorunlarını, yardım arama davranışlarını ve destekleyici hizmetlere erişimi olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bu nedenle 2020'den başlayarak TİHV Tedavi Temsilciliklerine yapılan başvurularla ilgili bulgular cinsiyet kimleri ve cinsel yönelimlere göre analiz edilerek değerlendirilmektedir.

Bu alanda yapılan analiz ve yararlanabilecek deneyim sayısı oldukça az. Alanın önemli dergilerinden biri olan Torture dergisindeki makalelerin sadece %32'sinde toplumsal cinsiyet kelimesi geçtiği ve cinsiyet analizi oranının %4 olduğu düşünüldüğünde, bu yönde çaba gösterilmesinin gerekliliği ve izlenmesi gereken yolun güçlükleri anlaşılacaktır.

Birçok sağlık hizmet kurumu, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğini (CY/CK) hastalarla rutin olarak tartışmıyor ve yapılandırılmış CY/CK verilerini toplamak için sistem yok denecek kadar az. Kayıtların bu şekilde ele alınmaması, kadın, lezbiyen, gey, biseksüel, transgender ve interseks (LGBTİ+) hastalar ve onların özel sağlık ihtiyaçlarının tespitini zorlaştırıyor, bu da varolan sorunların ve eşitsizliklerin görünmez olmasına, sağlık hizmetlerinde gerekli düzenlemelerin yapılamamasına neden oluyor. Oysa işkenceye maruz kalma ve zarar görme olasılığının cinsiyet kimlikleri yönünden farklılık içerdiği ve uygulanan işkence yöntemlerinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri yönünden farklılaşabildiği bilinmektedir. Tüm bunlar cinsiyete dayalı belirli işkence biçimlerinin rapor edilmemesine/dikkate alınmamasına yol açabilmektedir. İşkence ve kötü muamelenin toplumsal cinsiyet boyutundaki etkilerinin, "işkenceden zarar görme açısından yol açtığı kırılabilirlik/duyarlılık, cinsel işkence/şiddetin yaygınlığı ve etkileri, işkence görenlerde ruhsal bozukluklar geliştirme/bildirme ve olumlu/olumsuz başa çıkma mekanizmaları" boyutunda ele alınması önerilmektedir.

2021 yılı hem kadınlar hem de LGBTİ+'lar için baskıların artarak devam ettiği bir yıl olmuştur. 8 Mart ve Onur yürüyüşü, İstanbul Sözleşmesi protestoları, Ankara, İstanbul, İzmir başta olmak üzere birçok ildeki eylemlerde kadınlar ve LGBTİ+'lara işkence ve kötü muameleye varan şiddet uygulanmıştır.

Boğaziçi Üniversitesi'nde rektörün seçimle değil atamayla gelmesine karşı yapılan eylemlerde LGBTİ+'lara yönelen nefret söylemi, üç üniversitede Hekimlik Andı'ndan cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim ifadelerinin çıkarılmasına varan geniş bir yelpazede gerçekleşmiştir. Kaos GL'nin İnsan Hakları Raporu'na 2021 yılı içinde 8 kişinin yaşam hakkı ihlal edilmiştir, işkence ve kötü muamele uygulanan en az 11 olay saptanmıştır.

Raporda cinsiyete ilişkin bilgiler paylaşılırken, cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelimi ikili sistem içinde yer almayan başvurulara ait sağlık sorunları sınırlılığına rağmen LGBTİ+ başlığında sunulmuştur. LGBTİ+'ların ne kadarının kendini kadın ya da erkek olarak tanımladığı bilinmediği gibi kadın ya da erkeklerin de ne kadarının kendini LGBTİ+ olarak tanımladığı bilinmemektedir.

TİHV 2021 Başvuruları

TİHV'e 2021 yılında tedavi ve rehabilitasyon için 972 kişi başvurmuştur. Bu bölümde, yurt dışında işkence görenler, TİHV tedavi kriterlerini karşılamayan başvurular ve işkence görenin yakınlarına (57 kişi) analizde yer verilmemiş, sadece yurt içinde işkence gören 871 başvuru değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, işkence ve kötü muamele görenlerin %35,2'si kadinken, işkence görenin yakınlarının %70,2'si kadındır ve aradaki ilişki anlamlı olarak yüksektir ($p<0,001$). İşkence görenin yakınlarındaki kadın ağırlığının, ev baskınları, gözaltı, hapisane ziyaretleri vb. süreçlerinde kadınların işkence fiillerine daha sık tanık olmaları, tanıklık sürecinin kadınlar üzerindeki etkileri ile sosyal destek ve yardım arama davranışının kadınlarda daha iyi olması ile ilişkilendirilebileceği düşünülmüştür. Yakınlarla ilgili ayrıntılı bilgi raporun diğer bölümlerinde sunulmuştur.

İşkence ve diğer ağır insan hakları ihlalleri nedeniyle TİHV Tedavi Merkezlerine 307 kadın (%35,2) başvurmuştur. LGBTİ+ başvuru sayısı ise biri işkence görenin yakını olmak üzere 38'dir (21 nonbinary, 3 kadın LGBTİ+, 4 trans kadın, 1 kadın queer, 6 erkek LGBTİ+, 3 trans erkek).

2020 yılında altı LGBTİ+ başvuru varken 2021'de LGBTİ+ başvuru sayısı altı kattan fazla artmıştır. Bu artışın LGBTİ+'lara yönelik kullanılan homofobik nefret dilinin ve fiillerinin yukarıda anılan eylemlerde (Boğaziçi Protestoları, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme süreci, Pride yürüyüşü vb.) hakim kılınmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

1. Genel

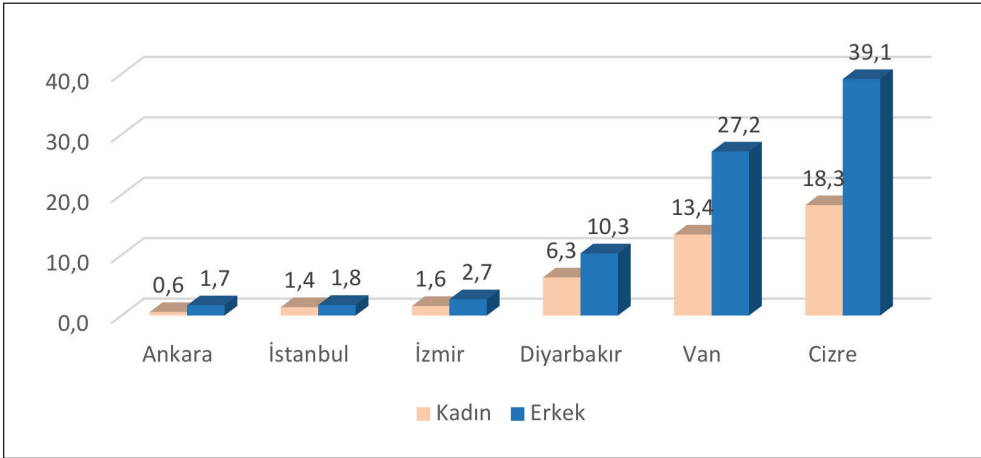
Kadınların en sık başvurduğu üç temsilcilik İstanbul (%35,8), Van (%24,4), Diyarbakır (%18,2); LGBTİ+'ların İstanbul (%70,3), İzmir (%29,7); erkeklerin Van (%30), İstanbul (%26,4) ve Diyarbakır'dır (%17,6).

Kadınların en sık başvuruda bulunduğu ilk üç ay sırasıyla Haziran (%14), Şubat (%11,4) ve Temmuzdur (%9,8). LGBTİ+'lar ise en sık Temmuz (%27), Mart (%24,3) ve Şubat (%18,9) aylarında başvurmuştur. İki il dışındaki temsilciliklere LGBTİ+ başvuru olmamıştır. 2021 Haziran'ında Ankara'da Onur Yürüyüşünde 20 kişinin darp edilerek gözaltına alındığı haberi basında yer almasına rağmen TİHV'e başvuru olmaması hizmet planlaması ve duyuru açısından daha fazla çabaya gereksinim olduğuna işaret etmektedir.

Tedavi ve dokümantasyon amacıyla başvuran kadınların oranı %83,7'dir, sadece tedavi amacıyla 30 kadın başvurmuştur. Başvuru amacıyla cinsiyet kimlikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

TİHV Temsilciliklerine genellikle o ilde yaşayanlar ile kısmen çevre illerde yaşayanlar başvurmaktadır. LGBTİ+ il nüfusları bilinmediği için hesaplama yapılamamıştır.

Grafik 21’de başvuruların her bir merkezin bulunduğu il kadın, erkek nüfusa bölünmesiyle elde edilmiş sıklık hızları mevcuttur. Buna göre kadın başvuru sıklık hızı Ankara’dan Diyarbakır’da 10,8, Van’da 22,3 ve Cizre’de 30,5 kat fazladır. Sıklık hızlarına göre işkence ve kötü muamele Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı illerde daha sık görülmektedir.

Grafik 21: 2021 il nüfuslarına göre TİHV Temsilciliklerine başvuru sıklık hızları (/100 000)

*Kadın ve erkek başvuru sayılarının her bir ilin kadın, erkek ve toplam nüfuslarına bölümüyle hesaplanmıştır.

Kadınların 2021 yılında avukatlar tarafından TİHV’e yönlendirilme oranı düşmüştür. Buna karşın LGBTİ+’lar açısından hala en önemli başvuru kanalı avukatlardır. Demokratik kitle ve partiler kanalıyla kadınlar ve LGBTİ+’lar daha az başvurmaktadır. Hem kadın hem de erkeklerde eski başvuruların ilk sırayı alması hizmetlerin etkililiği açısından olumlu bir gösterge olarak kabul edilebilir.

Tablo 38: Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime göre en sık kullanılan ilk üç başvuru yolu

Kadın	LGBTİ+	Erkek
Eski başvuru (%25,1)	Avukatlar yoluyla (%48,6)	Eski başvuru (%21,1)
TİHV başvurularının önerisiyle (%19,5)	Doğrudan (%13,5)	TİHV başvurularının önerisiyle (%19,5)
Doğrudan (%15)	TİHV başvurularının önerisiyle (%10,8)	Doğrudan (%13,5)

2. Sosyo-Demografik Özellikler

İşkence ve kötü muamele gören kadınların %32'si Doğu Anadolu, %29,2'si Güney Doğu Anadolu, %15,4'ü Marmara Bölgesi doğumludur. LGBTİ+ başvuruların %35,1'i Marmara, %27'si Ege, %10,8'i Doğu Anadolu ve %10,8'i Güney Doğu Anadolu doğumludur ($p<0,05$).

Kadınların %66,5, erkeklerin %69,2 ve LGBTİ+'ların %35,1'inin anadili Kürtçe ve Zazacadır ($p<0,001$). Doğum yeri ve anadil birlikte değerlendirildiğinde Kürtlerin hem erkek hem de kadınlarda işkenceye daha fazla maruz kaldığını söylemek mümkündür.

Kadınların yaş ortalaması $33,7\pm 12,9$, LGBTİ+'ların $25,8\pm 5,2$ ve erkeklerin $34,1\pm 12,9$ 'dur, LGBTİ+ başvurular anlamlı olarak daha gençtir ($p<0,001$). 7 yaşın altında 2 çocuk (1 kadın, 1 erkek), 7-12 yaş arasında 10 çocuk (2 kadın, 8 erkek), 13-15 yaş arasında 9 çocuk (6 kadın, 3 erkek) ve 16-18 yaşları arasında 9 ergen (5 kadın, 4 erkek) işkence ve kötü muamele görmüştür. Geçen seneki başvurularla benzer oranda 18 yaş altında toplam 30 başvuru (%3,4) olmuştur.

Kadınların %78,2'si, LGBTİ+ başvuruların bir kişi hariç tamamı bekarlıdır.

Kız çocuklarının biri okul çağında değil, 2'si ilkokul, 3'ü ortaokul öğrencisi, kadınların %3,6'sı lise, %24,4'ü üniversite, %1,6'sı yüksek lisans ya da doktora öğrencisidir. LGBTİ+ başvuruların %56,7'si halen üniversite ve üzeri kurumlarda öğrencidir. Kadınların %41,1'i, LGBTİ+'ların %32,4'ü lise ve üzerinde eğitim görmüştür.

Kadınların %10,1'i erkeklerin %4'ü hiç okula gitmemiştir ve gitmeyen kadınların 17'si okuma yazma bilmemektedir. Kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı anlamlı olarak yüksektir.

Türkiye'de kadın istihdam oranları düşüktür. Başvurularda da kadın (%12,9) ve erkeklerin (%10,8) tam zamanlı ve eğreti vb. istihdamları benzer düzeydedir. LGBTİ+ başvuruların hem tam zamanlı (28,6) hem de yarı zamanlı (%11,4) istihdam oranları her iki gruba göre daha fazladır. 18 yaş üstü her dört kadın ve erkeğin üçü, LGBTİ+ başvuruların da %54,3'ü herhangi bir işte çalışmamaktadır. Yüksekokul ve üzeri eğitimi olan kadın ve LGBTİ+ başvuruların tam zamanlı istihdam oranı erkeklerden yaklaşık iki kat fazladır.

3. İşkence ve Kötü Muamele

TİHV'e 2021 yılında işkence ve ağır insan hakları ihlalleriyle ilgili yapılan başvurularda Kadınların %70'inin, erkeklerin %69,4'ünün ve LGBTİ+'ların %94,6'sının son işkence tarihi 2021 yılı olarak belirtilmiştir.

Başvurular, işkencenin ağırlıklı olarak resmi gözaltı ve hapisaneler olmak üzere kayıt dışı gözaltılar, toplumsal gösteriler, ev baskınları, geri gönderme merkezleri ve askeri birliklerin disiplin koğuşlarında da yaşandığını aktarmıştır.

Tablo 39: Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre en sık işkence yaşanan durumlar

Kadın	LGBTİ+	Erkek
Resmi gözaltı (%40,5)	Resmi gözaltı (%43,3)	Resmi gözaltı (%43,8)
Hapishane (%28,1)	Hapishane (%30,6)	Hapishane (%34,2)
Toplumsal gösteriler (%10,8)	Toplumsal gösteriler (%29,7)	Kayıt dışı gözaltı (%8,9)
Kayıt dışı gözaltı (%10,5)	Kayıt dışı gözaltı (%10,8)	Toplumsal gösteriler (%8,2)
Ev baskını (%6,2)		Ev baskını (%2,5)

Kadınların ev baskınlarında kötü muamele ve işkence görme oranı erkeklerden iki kattan fazladır.

4. Son Gözaltında İşkence

Kadınların %95,4'ü, erkeklerin %93,7'si ve LGBTİ+ başvuruların tamamı son yaşadıkları gözaltı sürecinde işkence ve kötü muameleye maruz kaldıklarını aktarmıştır.

Gözaltında 5 gün ve daha uzun süre gözaltında tutulma süreleri kadınlarda %15,7, erkeklerde %13,1 olmuş, kadınların %53,6'sı, erkeklerin %55,1'i ve LGBTİ+ başvuruların %78,4'ü, 24 saatten az gözaltında kalmıştır. Gözaltında kalma süreleri yönünden erkekler ve kadınlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 40: Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlere göre son gözaltına alınan yer

	Ev	Sokak/ Açık alan	Kurum (dergi dernek)	İşyeri	Resmi kurum	Diğer
Kadın	35,0	52,6	2,0	0,3	5,6	4,6
LGBTİ+	0,0	91,9	0,0	0,0	5,4	2,7
Erkek	29,6	57,7	1,7	2,1	3,4	5,4

*Satır yüzdeleri alınmıştır

LGBTİ+ başvuruların %91,9'u, kadınların %52,6'sı, sokak /açık alanda gözaltına alınmışlardır.

Kadınların %28'i ve erkeklerin %20,2'si, gece 12'den sonra gözaltına alınmıştır. Her dört kadından biri ile beş erkekten birinin gece 12'den sonra evden gözaltına alınmaları dikkat çekicidir. Gün içinde veya akşam saatlerinde gözaltına alınmaları arasında fark yoktur. LGBTİ+ başvuruların hiçbirisi gece 12'den sonra gözaltına alınmamıştır.

Kadınların %91,8'i sadece siyasi nedenlerle, dördü adli, üçü sığınmacı olduğu, üçü etnik, biri dini nedenlerle gözaltına alındığını ifade etmiştir. LGBTİ+ başvuruların

%45,9'u sadece siyasi nedenlerle, %29,7'si hem siyasi hem de cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimi, %18,9'u sadece cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimi ile ilişkili olarak gözüaltına alındığını ifade etmiştir.

Kadınlar ve erkekler en sık emniyet veya polis karakolunda, LGBTİ+ başvurular ise sokak/açık alanda işkence ve kötü muameleye maruz kalmışlardır. Yedi farklı yerde işkence gördüğünü ifade eden başvurular mevcuttur. Toplumsal gösteri alanı veya sokakta başlayan işkence ve kötü muamele, gözüaltı aracı, emniyet veya polis karakolunda büyük oranda devam etmektedir.

Tablo 41: Cinsiyet kimliklerine göre son gözüaltında işkence ve kötü muamelenin yapıldığı yer*

	Kadın	LGBTİ+	Erkek
Emniyet müd. ve polis karakolu	56,8	51,3	61,1
Araç içi	28,9	54,1	34,5
Sokakta veya açık alanda	40,1	78,4	43,8
Toplumsal gösteri alanı	16,7	48,6	12,2

*Bir kişi birden fazla yerde işkence görmüş olabilmektedir, yüzde hesaplamaları toplam kadın ve erkek sayıları üzerinden ayrı ayrı yapılmıştır.

Kadın ve erkeklerin yaklaşık yarısı tek yerde işkence ve kötü muameleye maruz kalırken her dört LGBTİ+ başvurunun üçü istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde birden fazla yerde maruz kalmıştır ($p<0,05$).

Kadın ve erkeklerin yaklaşık yarısı tek yerde işkence ve kötü muameleye maruz kalırken her dört LGBTİ+ başvurunun üçü istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde birden fazla yerde maruz kalmıştır ($p<0,05$).

Tablo 42: Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre en sık işkence ve kötü muamele görülen yer sayısı

	Tek yer		Birden fazla yer		Toplam Sayı
	Sayı	%*	Sayı	%*	
Kadın	158	53,7	136	46,3	294
LGBTİ+	9	24,3	28	75,7	37
Erkek	247	50,3	244	49,7	491

*Satır yüzdeleri alınmıştır

LGBTİ+ başvuruların en sık işkence gördükleri iller İstanbul (26), İzmir (10) ve Aydın'dır. Kadınların %32,7'si İstanbul, %20,7'si Van, %10,2'si Diyarbakır, %9,9'u İzmir, %4,8'i Ankara'da işkence ve kötü muamele görmüşlerdir.

Son gözetiminde işkence görenlerin %35,6'sı kadındır. Gözetiminde kadınların 89,8'i, LGBTİ+ başvuruların %97,3'ü hem fiziksel hem de psikolojik işkenceye maruz kalmışlardır.

En sık bildirilen işkence yöntemi kadın ve erkek başvurularında '*hakaret/aşağılama/ tehdit*' iken, LGBTİ+ başvurularında '*fiziksel müdahaleler*'dir.

Tablo 43: Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre son gözetiminde uygulanan işkence yöntemleri*

	Kadın		LGBTİ+		Erkek	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%
Hakaret/aşağılama/tehdit	249	85,6	32	86,5	413	84,1
Zorlayıcı davranışlar	186	63,9	27	73,0	282	57,4
Fiziksel müdahaleler	189	64,9	35	94,6	387	78,8
Cinsel taciz	128	44	18	48,6	247	50,3
Pozisyonel işkenceler	95	32,6	16	43,2	239	48,7
Fiziksel etkenlere maruz bırakma	49	16,8	10	27	115	23,4
Kimyasal etkenlere maruz kalma	42	14,4	7	18,9	65	13,2
Temel ihtiyaçların kısıtlanması	151	51,9	20	54,1	272	55,4
Diğer	0	0	0	0	1	0,2

*Bir kişi birden fazla işkenceye maruz kalabilmektedir, yüzde hesaplamaları toplam kadın, LGBTİ+ ve erkek sayıları üzerinden ayrı ayrı yapılmıştır

Kadın ve LGBTİ+ başvurularında gözetiminde maruz kalınan zorlayıcı davranışlardan en sık görülenler tanıklık (%50,5, 40,3) ve yakınlarının yanında işkencedir (%33,3; %59,5). Tüm fiziksel müdahaleler birlikte değerlendirildiğinde LGBTİ+ başvuruların fiziksel müdahalelere maruz kalma oranı anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,001$). Kaba dayak LGBTİ+ başvuruların %94,6'sında, erkeklerin %72,3'ünde ve kadınların %57,7'sinde bildirilmiştir ve aradaki fark anlamlıdır. Zorla tıbbi müdahale kadın ve LGBTİ+ başvurularında erkeklerden 2,5 kat daha sık görülmektedir ($p<0,05$). İki kadın (%0,7), bir LGBTİ+ (%2,7) ve yedi erkek (%1,4) başvuru ateşli silahla; 6 Kadın (%2,1), 2 LGBTİ+ (%5,4) ve 7 erkek (%1,4) başvuru plastik mermiyle yaralanmıştır.

Kadınlara, erkek ve LGBTİ+ başvurulara göre anlamlı olarak daha az pozisyonel işkence uygulanmıştır ($p<0,001$). 10 erkeğe falaka uygulanmıştır.

Tablo 44: Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre gözaltında cinsel tacize maruz kalma*

	Kadın		LGBTİ+		Erkek	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Sözlü cinsel taciz	77	26,5	15	40,5	167	34
Cinsel küfür	97	33,3	16	43,2	234	47,7
Cinsel saldırı tehdidi	16	5,5	2	5,4	21	4,3
Diğer sözlü taciz	1	0,3	0	0	1	0,2
Fiziksel cinsel taciz	40	13,7	1	2,7	29	5,9
Çıplak arama	2	0,7	0	0	4	0,8
Soyma	31	10,7	2	5,4	41	8,4
Sürtünme	29	10	1	2,7	25	5,1
Tecavüz	1	0,3	0	0	0	0
Diğer cinsel	2	0,7	0	0	1	0,2

*Bir kişi birden fazla işkenceye maruz kalabilmektedir, yüzde hesaplamaları toplam kadın, LGBTİ+ ve erkek sayıları üzerinden ayrı ayrı yapılmıştır

Sözlü, fiziksel ve cinsel taciz birlikte değerlendirildiğinde tüm başvurular arasında anlamlı bir fark yoktur. Bununla birlikte, sözlü cinsel taciz, cinsel içerikli küfür daha çok erkeklere yapılmaktadır. Fiziksel cinsel taciz ise anlamlı olarak kadın ve LGBTİ+ başvurulara uygulanmaktadır. Çıplak arama kadın ve erkeklerde benzerdir. Bir kadın başvuru tecavüze uğradığını bildirmiştir (2021 öncesi).

Kadın (%51,6), erkek (%53,2) ve LGBTİ+ (%59,5) başvuruların sadece yarısı avukata erişebildiğini bildirmiştir. Gözaltı sonrasında tutuklama LGBTİ+ başvurularında anlamlı olarak daha düşüktür.

Kadınların %58,7'si, LGBTİ+'ların %59,5'i ve erkeklerin %66,4'ü adli rapor aldıklarını belirtmiştir. LGBTİ+ başvuruların tamamının, kadınların %85,3'ünün ve erkeklerin %85,0'inin adli muayeneleri hastanede gerçekleştirilmiştir. Altı kadın 10 erkek başvurunun adli muayenesi sağlık kurumu dışında başka bir mekanda (gözaltı aracı/zırhlı araç dahil) yapılmıştır. Erkek başvurular muayene sırasında kolluk kuvvetlerinin çıkarılmadığını kadın ve LGBTİ+ başvurulara göre anlamlı olarak daha sık bildirmiştir ($p<0,001$). LGBTİ+ başvurulardan öykü alınma sıklığı anlamlı olarak fazladır ($p<0,05$). Bütün gruplarda İstanbul Protokolü'nün etik ilkeleri ve mesleki standartlarının sağlanması ile usul güvencelere uygun davranılma oranları oldukça düşüktür.

Adli muayenenin sağlık kuruluşu dışında kolluğun gözetimi altında gerçekleştirilmesi, muayene edilen kişilerde güven duygusunu zedelemekte, muayene edilen kişinin mahremiyeti sağlanamamakta, hekimin de mesleki bağımsızlığı koruyarak bağımsız tıbbi bir karar alabilmesini engellemektedir. Bu şekilde yapılan tıbbi değer-

lendirmeler hekimlik mesleğinin etik ve bilimsel ilkelerinin ihlali anlamına geldiği gibi yasal anlamda da suç olarak nitelendirilmektedir.

İşkence sonrası suç duyurusunda bulunma oranları, kadınlarda %18,7, erkeklerde %19,1 ve LGBTİ+ başvurularında %40,5'tir. LGBTİ+ başvuruların %35,1'i mahkeme ya da sorgu sırasında kendisine işkence yapıldığını ifade etmiştir. Bu oran kadın ve erkeklerde sırasıyla %13,3 ve %13,9'dur. LGBTİ+ başvuruların mahkeme ya da savcılıktaki sorgusu sırasında kendisine işkence yapıldığını ifade etme sıklığı kadın ve erkeklere göre 2,5 kattan fazladır.

5. Hapishane süreci

Hapishanelerde işkence ve kötü muameleye maruz kalan kadınların yaş ortalaması $37,9 \pm 11,3$, erkeklerinse $37,5 \pm 12,4$ 'tür. Kadın ve erkekler hapishanelerde işkence ve kötü muameleye benzer düzeyde maruz kalmaktadır. Kabak dayak erkekler (%55,5) tarafından daha sık bildirilmiştir. Saç yolma kadınlarda iki kat fazladır. Dokuz erkeğe falaka uygulanmıştır.

Bir kadın, 12 erkek kırbaç hortum vb. ile işkence yapıldığını ifade etmiştir. Gözaltıyla benzer biçimde sözlü cinsel taciz erkeklerde iki kat fazlayken, cinsel saldırı / tecavüz tehdidi kadınlarda 2,5 kat fazladır. Kadın ve erkeklerde fiziksel cinsel taciz düzeyleri benzerdir. Makat araması/çıplak arama iki kadın, dokuz erkeğe uygulanmıştır. İki kadın, sekiz erkek (2021 öncesi) tecavüz bildiriminde bulunmuştur.

6. Cinsiyet Kimlikleri ve Cinsel Yönelime Göre Fiziksel Yakınma, Bulgu ve Tanılar

Kadınlarda en sık ruhsal (%76,1), kas iskelet sistemi (%60,6) ve genel yakınmalar (%48,1) saptanırken, LGBTİ+ başvurularında en sık ruhsal (%86,5), kas iskelet sistemi (%83,8) ve cilt yakınmaları (%59,5) belirtilmiştir.

Tablo 45: Başvuruların belirttiği fiziksel yakınmaların cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimlerine göre dağılımları

	Kadın		LGBTİ+		Erkek	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Ruhsal yakınmalar	226	76,1	32	86,5	329	66,2
Kas iskelet sistemi yakınmaları	180	60,6	31	83,8	304	61,2
Genel yakınmalar	143	48,1	16	43,2	209	42,1
Cilt yakınmaları	112	37,7	22	59,5	214	43,1
Nöroloji yakınmaları	109	36,7	8	21,6	200	40,2
Kalp ve damar hastalıkları yakınmaları	51	17,2	0	0	78	15,7
Solunum sistemi yakınmaları	50	16,8	2	5,4	75	15,1

Tablo 45 devam

	Kadın		LGBTİ+		Erkek	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Sindirim sistemi yakınmaları	80	29,9	5	13,5	151	30,4
Endokrin sistemi yakınmaları	38	12,8	0	0	7	1,4
Ürogenital sistemi yakınmaları	53	17,8	1	2,7	93	18,7
KBB ile ilgili yakınmalar	48	16,2	5	13,5	131	26,4
Diş ile ilgili yakınmalar	45	15,2	1	2,7	108	21,7

*Kadın, LGBTİ+ ve Erkek başvuru sayılarına göre yüzdeler ayrı ayrı alınmıştır

Fizik muayenelerde tüm gruplarda en sık fiziksel şiddet ve travmalara bağlı gelişebilecek cilt ve kas iskelet sistemi bulguları saptanmıştır. LGBTİ+ başvuruların tamamında cilt bulguları mevcuttur. Cilt muayenesi bulgularında kadınlarda en sık görülenler ekimoz (%42,1), sıyrık (%39,3), LGBTİ+ başvurularında sıyrık (%85,3), ekimozdur (%82,4)dur.

Tablo 46: Başvurularda saptanan fiziksel bulguların cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimlerine göre dağılımları

	Kadın		LGBTİ+		Erkek	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Cilt Bulguları	181	70,2	34	100	304	66,8
Kas İskelet Sistemi Bulguları	172	66,7	29	85,3	281	61,8
Sinir Sistemi Bulguları	28	10,9	2	5,9	67	14,7
Kalp Damar Sistemi Bulguları	34	13,2	0	0	53	11,6
Solunum Sistemi Bulguları	36	14	2	5,9	59	13
Sindirim Sistemi Bulguları	90	34,9	11	32,4	133	29,2
Ürogenital Sistem Bulguları	22	8,5	0	0	69	15,2
Göz Bulguları	44	17,1	3	8,8	115	25,3
Kulak Burun Boğaz Bulguları	45	17,4	10	29,4	116	25,5
Ağız Diş Bulguları	91	35,3	2	5,9	185	40,7

*Kadın, LGBTİ+ ve Erkek başvuru sayılarına göre yüzdeler ayrı ayrı alınmıştır

Kaslarda ağrı ve hassasiyet hem kadın hem de LGBTİ+ başvurularında sık görülmektedir. Omuz ve boyun hareketlerinde kısıtlılık her iki grupta da dikkat çekmektedir. On kadın, iki LGBTİ+ başvuruda kemik kırığı tespit edilmiştir.

ICD-10 kodlarına göre tanılara bakıldığında her üç grupta da birden fazla vücut bölgesi yaralanması ilk sırada yer almaktadır. El bileği, omuz ve üst kol, baldır en sık yaralanan vücut bölgeleridir.

Ters kelepçeyle uygulamasıyla uyumlu olabilecek omuz rotator cuff yaralanması 17 kadın, 25 erkek ve 3 LGBTİ+ başvuruda saptanmıştır.

7. Cinsiyet Kimlikleri ve Cinsel Yönelime Göre Fiziksel Sağlık Sorunları

Kadınlarda en sık ön kolun yüzeysel yaralanması, erkeklerde yüzeysel kafa travması ve LGBTİ+ başvurularda da omuz ve üst kol yüzeysel yaralanması saptanmıştır. Tablo 47’de başvurularda en sık rastlanan 10 tanı verilmiştir.

Tablo 47: Cinsiyet kimliklerine ve cinsel yönelime göre fiziksel hastalık tanıları

Kadın	LGBTİ+	Erkek	
Birden fazla vücut bölgesi yaralanmaların sekeli	94	Birden fazla vücut bölgesi yaralanmaların sekeli	142
Myalji	55	El bileği ve elin birden fazla yüzeysel yaralanmaları	63
Omuz ve üst kol birden fazla yüzeysel yaralanmaları	48	Baldırın birden fazla yüzeysel yaralanmaları	44
El bileği ve elin birden fazla yüzeysel yaralanmaları	45	Omuz ve üst kol birden fazla yüzeysel yaralanmaları	42
Baldırın birden fazla yüzeysel yaralanmaları	45	Ön kolun birden fazla yüzeysel yaralanmaları	42
Ön kolun birden fazla yüzeysel yaralanmaları	38	Myalji	41
Birden fazla ve tanımlanmamış vücut bölgesi yaralanmaların sekeli	27	Toraks arka duvarının diğer yüzeysel yaralanmaları	41
Gastro-özofajial reflü hastalığı	23	El bileği ve elin diğer yüzeysel yaralanmaları	38
Gerilim baş ağrısı	21	Ayak bileği kontüzyonu	37
Omuz rotator cuff tendon yaralanması	17	Toraks kontüzyonu	36
Kalça ve uyluğun birden fazla yüzeysel yaralanmaları	17	Kalça ve uyluğun diğer yüzeysel yaralanmaları	36

Tablo 47 devam

Kadın		LGBTİ+		Erkek	
Sıkışmış serumen	16	Diz kontüzyonu	4	Ön kolun birden fazla yüzeysel yaralanmaları	34
Kalça ve uyluğun diğer yüzeysel yaralanmaları	14	Omuz rotator cuff tendon yaralanması	3	Gerilim baş ağrısı	34
Miyopi	14	Toraks ön duvarının diğer yüzeysel yaralanmaları	3	Başın birden fazla yüzeysel yaralanması	28
Diz kontüzyonu	12	Ön kolun diğer yüzeysel yaralanmaları	3	Omuz rotator cuff tendon yaralanması	25
Vitamin D eksikliği	11	Omuz ve üst kol diğer yüzeysel yaralanmaları	3	Vitamin D eksikliği	21
Baş ağrısı	11	Yüzeysel saçlı deri yaralanması	3	Toraks arka duvarının diğer yüzeysel yaralanmaları	21
Baş dönmesi (Vertigo)	11	Alt ekstremitte açık yaralarının sekeli	3	Boyun kontüzyonu	20
İrritabl barsak sendromu	11	Başın birden fazla yüzeysel yaralanması	3	El bileği ve elin diğer kısımlarının kontüzyonu	19
Toraks ön duvarının diğer yüzeysel yaralanmaları	10	Yüzeysel saçlı deri yaralanması	3	Diz kontüzyonu	18

İşkenceyle fiziksel tanılar arasındaki nedensellik ilişkisi değerlendirildiğinde kadınlara konan tüm tanıların tek etkeninin maruz kaldıkları işkence olma oranı %40,4, LGBTİ+ başvurularında ise %66,8'dir.

Son yaşanan işkence ile fiziksel tanı arasında kadınların %33,5'inde, LGBTİ+ başvurularının %24,6'sında nedensellik bağı kurulamamıştır. Bulgularla işkence arasındaki ilişki zaman açısından değerlendirildiğinde; kadınlarda tanıların %56,7'sinin, erkeklerde %55'inin ve LGBTİ+ başvurularında %68,3'ünün son işkence süreciyle uyumlu olduğu saptanmıştır.

8. Cinsiyet Kimlikleri ve Cinsel Yönelime Göre Ruhsal Bulgu ve Tanılar

Başvuruların 324'ü (%37,2) psikiyatri uzmanları tarafından değerlendirilmiştir. Kadın (%43,6) ve LGBTİ+ (%70,3) başvuruların psikiyatri tarafından değerlendirilme oranı erkeklerden (%31,1) anlamlı olarak yüksektir ($p < 0,001$). Psikiyatri uzmanları tarafından değerlendirilen başvurularında sadece sekiz kadın, iki LGBTİ+ ve on üç erkek başvuruda psikolojik belirti ve bulgu saptanmamıştır.

Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre en sık saptanan psikolojik belirti ve bulgular Tablo 48'de sunulmuştur.

Tablo 48: Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre en sık saptanan psikolojik belirti ve bulgular

Psikolojik belirti ve bulgular	Kadın N=134		LGBTİ+ N=26		Erkek N=164	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Travma Sonrası Stres belirtileri	123	91,8	24	92,3	148	90,2
• Travmatik olay	118	88,1	24	92,3	139	84,8
• Yeniden yaşantılama belirtileri	92	68,7	19	73,1	105	64,0
• Kaçınma belirtileri	63	47,0	15	57,7	64	39,0
• Olumsuz biliş ve duygudurum	82	61,2	16	61,5	78	47,6
• Aşırı uyarılmışlık belirtileri	108	80,6	23	88,5	115	70,1
• Dissosiyatif belirtiler	9	6,7	0	0,0	9	5,5
Anksiyete belirtileri	94	70,1	16	61,5	114	69,5
Depresif belirtiler	77	57,5	17	65,4	81	49,4
Manik belirtiler	1	0,7	0	0,0	0	0,0
Psikotik belirtiler	0	0,0	0	0,0	2	1,2
Kognitif belirtiler	3	2,2	1	3,8	5	3,0
Somatizasyon Bozukluğu belirtileri	1	0,7	1	3,8	9	5,5
Alkol/madde Kullanım Bozukluğu belirtileri	0	0,0	0	0,0	4	2,4
Obsesif Kompulsif Bozukluğu belirtileri	3	2,2	0	0,0	1	0,6

*Kadın, LGBTİ+ ve Erkek başvuru sayılarına göre yüzdeler ayrı ayrı alınmıştır

Ruh sağlığı uzmanları tarafından DSM-V tanı kriterlerine göre en sık konulan tanılar Tablo 49'de sunulmuştur.

Başvurularda en sık '*travma sonrası stres*' grubunda yer alan ruhsal rahatsızlıklar, daha sonra ise '*anksiyete*' ve '*depresyon*' grubunda yer alan rahatsızlıklar gelmektedir. Kadınların %49,2'si, LGBTİ+ başvuruların %41,7'si ve erkeklerin %38,4'ü *TSSB* tanısı almışlardır. *Majör depresif bozukluğun* görülme oranı LGBTİ+ başvurularda ve kadınlarda erkeklerden daha yüksektir.

Tablo 49: Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre psikolojik tanılar (DSM-V)

	Kadın N=126		LGBTİ+ N=24		Erkek N=151	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
TSSB	62	49,2	10	41,7	58	38,4
Akut Stres Bozukluk	16	12,7	3	12,5	11	7,3
Uyum Bozukluğu	18	14,3	2	8,3	32	21,2
Majör Depresif Bozukluk	35	27,8	7	29,2	21	13,9
Panik Bozukluğu	6	4,8	2	8,3	4	2,6
Yaygın Anksiyete Bozukluğu	8	6,3	0	0,0	11	7,3
Diğer	18	14,3	5	20,8	23	15,2

*Kadın, LGBTİ+ ve Erkek başvuru sayılarına göre yüzdeler ayrı ayrı alınmıştır

9. Tedavi süreçleri

2021 yılında TİHV'e başvuran kadınların %84,4'üne, LGBTİ+ başvuruların %89,2'sine ve erkeklerin %73,2'sine işkence süreçleriyle ilgili tedavi desteği verilmiştir ve aradaki fark kadınlar ve LGBTİ+ başvurular lehine anlamlıdır ($p<0,05$).

İlaç tedavisi en sık kadınlara önerilirken psikofarmakoterapi ve psikoterapi en sık LGBTİ+ başvurulara önerilmiştir. Bir LGBTİ+, dört kadın ve dokuz erkek cerrahi müdahale yapılmıştır.

Tablo 50: Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre işkence süreçlerinde uygulanan tedaviler

	Kadın		LGBTİ+		Erkek	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
İlaç tedavisi	166	54,1	18	48,6	255	48,4
Günlük yaşam önerisi	113	36,8	21	26,8	166	31,6
Psikofarmakoterapi	75	24,4	12	32,4	89	16,9
Psikoterapi	71	23,1	14	37,8	75	14,3
Gözlük	21	6,8	1	2,7	44	8,4
Egzersiz	14	4,6	1	2,7	19	3,6
Fizik tedavi	11	3,6	1	2,7	16	3
Alçı/atel	6	2	1	2,7	6	1,1
Diş tedavisi	5	1,6	0	0	22	4,2
Cerrahi müdahale	4	1,3	1	2,7	9	1,7
Diğer	4	1,3	0	0	7	1,3
Ortopedik cihaz	3	1	1	2,7	2	0,4
İşitme cihazı	0	0	0	0	2	0,4

*Kadın, LGBTİ+ ve Erkek başvuru sayılarına göre yüzdeler ayrı ayrı alınmıştır

Kadınların %56,1'i, erkeklerin %54,4'ü ve LGBTİ+ başvuruların %73'ü fiziksel tedavi süreçlerini tamamlamışlardır. Fiziki hastalıklara bağlı tedavi sonucunda tam iyileşme oranı LGBTİ+ başvurularda anlamlı olarak daha yüksektir.

Tablo 51: Fiziki hastalıklara bağlı tedavi süreci

	Kadın		LGBTİ+		Erkek	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Tam iyileşme	40	20,6	12	42,9	46	15,3
Tama yakın iyileşti	57	29,4	13	46,4	88	29,3
Oldukça iyileşti	69	35,6	3	10,7	111	37
Minimal iyileşme	11	5,7	0	0	31	10,3
Değişiklik yok	17	8,8	0	0	24	8

*Kadın, LGBTİ+ ve Erkek başvuru sayılarına göre yüzdeler ayrı ayrı alınmıştır

Kadın ve LGBTİ+ başvuruların psikolojik görüşme sayısı erkeklerden anlamlı olarak daha yüksektir. Kadınlarda terapi alınan seans sayısı, erkekler ve LGBTİ+ başvurularına göre daha fazladır ($p<0,05$).

Psikiyatristler tarafından klinik genel izlenim hastalığın şiddeti ölçeğine göre kadınların %44,4'ünün orta derecede, %27,8'inin belirgin derecede, LGBTİ+ başvuruların %50'sinin orta, %5'inin belirgin derecede hasta olduğu, terapi sonrası iyileşmenin ise klinik iyileşme ölçeğine göre kadınlarda "*oldukça iyileşme*" %54,5, "*minimal iyileşme*" %40,9, iken LGBTİ+ başvurularda "*minimal iyileşme*"nin %80 olduğu saptanmıştır.

Kadın ve erkeklerin %8,2'si ve iki LGBTİ+ başvuru psikoterapiyi başladıktan sonra yarım bırakmıştır. Kadınların %39,7'si, erkeklerin %61,5'i ve LGBTİ+ başvuruların %8,3 terapiye onay vermemiştir. Erkeklerde terapiye onay vermeme oranı anlamlı olarak fazla, LGBTİ+ başvurularda da anlamlı olarak azdır.

İŞKENCE GÖRENLERDE SOSYAL DEĞERLENDİRME

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 1990 yılından bu yana işkence ve kötü muameleye maruz kaldıklarını ya da maruz kalanın yakını olduklarını belirterek başvuruda bulunan tüm bireylerin tam iyilik haline ulaşması için bütüncül bir tedavi yaklaşımını temel almaktadır. İşkence ve kötü muameleye maruz kalan bireylerin ve yakınlarının ayrıntılı sosyal değerlendirmeleri yapılarak yaşanan işkence, cezaevi, göç, vb süreçlerinin bireylerin sahip oldukları sosyal destek sistemlerinde yaratabileceği sorunlar tespit edilmeye çalışılmakta, başvuru ve çevresinde olumlu yönde değişim için etkileşim noktalarına müdahalede bulunularak çözüme yönelik süreçlere katkı verilmektedir.

İŞKENCENİN SOSYAL ETKİLERİ

İşkence insanların yaşamını ve refahını olumsuz yönde etkileyen, olağanüstü biçimde gerçekleşen, kontrol edilemez ve öngörülemez bir yaşantıdır. Bu olayların neden olduğu stres, bireyin biyopsikososyal işlevselliğini bozarak uyum yeteneğine zarar vermekte; kişinin ruhsal, fiziksel ve sosyal bütünlüğünü tehdit etmektedir. İşkence; sadece işkenceden hayatta kalan kişilerin bütünlüğüne zarar vermekle de kalmamakta, kişinin çeşitli düzeylerde içinde bulunduğu sosyal ağlara ve bu ağlarla ilişkilerine de zarar vermektedir.

Sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında, işkence eylemi ve etkileri çok geniş kapsamlı ve derindir. İşkenceye ek olarak gözaltı ve uzun cezaevi süreçleri, göç yaşantısı, yer değiştirme, vb. ile gelen yeniden uyum problemleri, yaşanan travmayı karmaşıklştırmaktadır. Aile ya da bir arada yaşanan toplulukla yeniden uyumun sağlanamaması, arkadaşlık ve diğer yakın ilişkilerden eskiden olduğu gibi doyum alınamaması, eğitim yaşamına katılamama, iş yaşamının kesintiye uğraması, yerel düzeyde diğer kişilerin olaya yönelik tutumları ve kendi güvenliklerine de dair korkuları işkence yaşamış kişinin izolasyonuna sebep olabilmekte; içinde bulunduğu bu sistemlerle yeniden sağlıklı bağlar kurmasını güçleştirmektedir.

İşkencenin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu zararlar ihtiyaç kavramını gündeme getirmektedir. Sosyal çalışma içinde insani ihtiyaçlar kavramı bir yandan daha geniş sosyo-ekonomik-kültürel ve politik yapının diğer yandan öznel deneyim ve değerlendirmelerin dikkate alınması gerektiğini vurgulayacak şekilde ele alınmaktadır (Hatipoğlu Eren, 2016)¹¹. TİHV’de sosyal çalışma değerlendirme ve uygulamaları bu çerçevede ele alınmakta; başvuruların günlük yaşamlarını yönetebilir olması ve sürdürülebilmesi için gerekli desteklerin birbirine uygun olmasına yardımcı olabilecek şekilde tasarlanmaktadır. Sosyal çalışmalar, başvurunun yalnızca semptomlarına odaklanmak yerine, toplumdaki yerine odaklanarak sağlığı en geniş anlamda teşvik eder ve ‘çevresi içinde birey’ yaklaşımını kullanarak bütüncül bir bakış açısı sunar.

11 Hatipoğlu Eren, B. (2016). Sosyal Çalışma Açısından İnsani İhtiyaçların Değerlendirilmesine İlişkin Modeller ve Feminist Katkılar. Toplum ve Sosyal Hizmet, 27(1), 161-178

TİHV'DE YÜRÜTÜLEN SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

İşkence görenin kendisinin, aile üyelerinin ya da bir arada yaşadığı yakın kişilerin barınma/güvenlik/ekonomik yeterlilik ve sağlık hizmetlerine erişim gibi durumları değerlendirilerek; tespit edilen ihtiyaçlar neticesinde aynı/nakdi yardımlarla ilgili kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile ilgili danışmanlık, yönlendirme, raporlama, takip ve izleme çalışmaları koordine edilmektedir. Bu temel ihtiyaçların yanı sıra kişilerin potansiyelini ve yaratıcılığını ortaya çıkarma, yeteneklerini geliştirme, yeni bir ilgi ve kendini ifade etme alanı edinme gibi insani ihtiyaç ve haklara da odaklanılmakta; sunulan hizmetlerin kişilerin sosyal yaşantısının yanı sıra fiziksel ve ruhsal iyilik hali için de iyileştirici nitelik taşımasına özen gösterilmektedir.

Bu çerçevede yapılan sosyal değerlendirmeler sonucunda tedavi ekibine gerekli bilgiler verilmekte ve sosyal çalışma alanına dair kısa ve uzun erimli yapılacaklara da başvurularla birlikte karar verilmektedir. Sosyal destek kaynaklarını harekete geçirmek ve sağlıklı toplumsal bağları yeniden kurmak hususunda çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

2021 yılı içerisinde; işkence ve kötü muamele gördüğünü belirterek TİHV Temsilciliklerine başvuruda bulunan bireylerin işlevselliklerinin artırılması ve biyopsikososyal iyilik halinde olumlu yönde değişimin oluşabilmesi için sosyal hizmet uzmanı tarafından başvurular ile hem kurumda düzenli görüşmeler yapılmış hem de ev, okul ve işyeri ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.

2021 yılı içerisinde işkence görmüş mülteci başvuruların sorunlarının çözümlenmesinde de benzer çalışmaların yanı sıra mülteci başvuruların mültecilik haklarının korunması kapsamında savunuculuk faaliyetleri ile maruz kaldıkları hak ihlallerinin ortadan kaldırılması amacıyla çalışmalar yürütülmüştür.

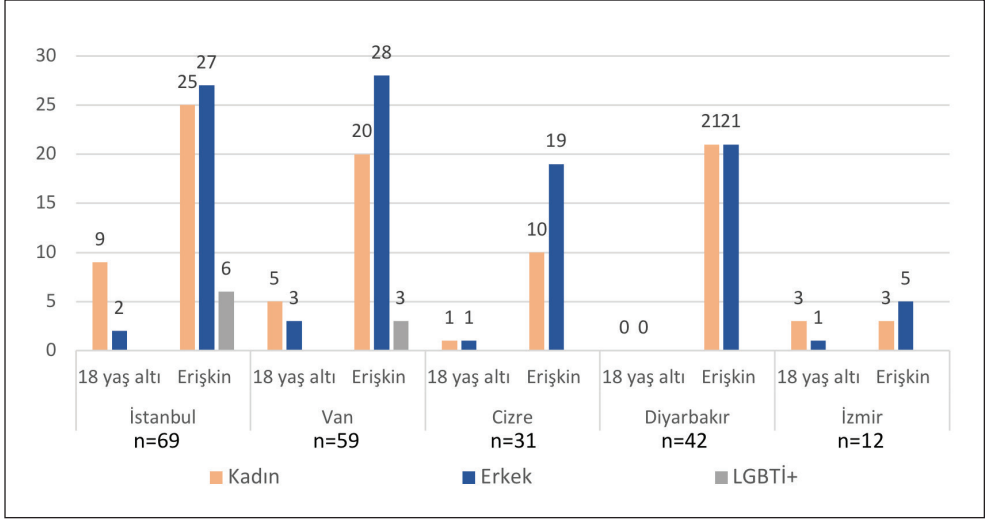
2021 yılında Türkiye'ye gerçekleşen düzensiz Afgan göçü nedeniyle medya ve farklı yayın kaynaklarında başta Afgan mülteciler olmak üzere diğer tüm mülteci gruplarını hedef alan ayrıştırıcı söylemler ve ülkelerine geri gönderilme taleplerinde yoğun artış olduğu gözlenmiştir. Başvuruların da bu durumdan etkilendikleri görülmüş; işyeri, mahalle, okul vb. sosyal alanlardan geri çekilme eğilimleri olduğu tespit edilmiştir. bu dönemde psiko-sosyal desteğin yanı sıra yasal bilinci güçlendirme çalışmalarına ağırlık verilmiştir.

TİHV Temsilciliklerinde Sosyal Hizmet Kapsamında Değerlendirilen Başvurular

2021 yılında yapılan başvurular değerlendirildiğinde; sosyal destek verilen başvuru sayıları ve oranlarının temsilciliklere göre; İstanbul 69 başvuru (%22,5), Diyarbakır 42 başvuru (%25,3), Cizre 31 başvuru (%100), Van 59 başvuru (%47,2), İzmir 12 başvuru (%9) olmak üzere 213'dür (%25,7)¹². Cizre'de başvuru hekimi olmaması

¹² Van ve Cizre'de oranlar sosyal hizmet uzmanlarının temsilciliklerde görev yapmaya başladıkları tarihler (Van: Temmuz, Cizre: Ağustos) esas alınarak hesaplanmıştır.

nedeniyle tedavi ve rehabilitasyon süreçleri Diyarbakır Temsilciliği ile koordineli bir şekilde yürütülmekte ve başvurular sosyal hizmet uzmanı tarafından alınmaktadır. Cizre Referans Merkezi'ne yapılan başvurularda sosyal destek süreci başlayanların oranı bu yüzden diğer temsilciliklerden farklıdır. TİHV İzmir Temsilciliği'nde ise sosyal hizmet uzmanı bulunmadığı için sosyal hizmet desteğine ihtiyaç duyulan başvurular diğer temsilciliklerde görev yapan sosyal hizmet uzmanları ile İzmir ilinde bulunan gönüllü sosyal hizmet uzmanlarının destekleri ile sürdürülmektedir.

Grafik 22: TİHV'e 2021 yılı başvurularına verilen sosyal hizmet desteğinin temsilcilik ve cinsiyet kimliklerine göre dağılımı

Bu bilgiler ışığında başvuru sayıları ve oranları değerlendirildiğinde TİHV'e yapılan dört başvurudan birinin sosyal hizmet uzmanlarınca değerlendirildiği ve sosyal destek süreçlerinin başlatıldığı anlaşılmaktadır.

İşkence ve kötü muamele gören veya yakınlarının maruz kaldıkları işkence ve diğer insan hakları ihlallerine tanık olan başvuruların sosyal hizmet desteği yıl içinde sonlanmamakta ve uzun süreli sosyal destek verilmesi gerekebilmektedir. 2021 yılı öncesinde TİHV'e başvuran ve sosyal destek süreçleri devam eden başvuruların yanı sıra tıbbi tedavileri devam eden başvurularda da yeni gereksinimler nedeniyle sosyal desteklerinin güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

İstanbul Temsilciliği'nde 2021 yılı içinde başvuru yapan 69 yeni başvurunun yanı sıra önceki yıllara ait başvurulardan sosyal hizmet takipleri devam eden 97 kişiyle birlikte yıl içinde sosyal hizmet uzmanları tarafından takip edilen toplam başvuru sayısı 166 olmuştur. Sosyal hizmet desteği 2021 yılı öncesinde başlayan 97 başvurunun 11'i çocuk (7 kadın, 4 erkek), 86'sı ise erişkindir (36 kadın, 50 erkek). Cinsiyet kimlikleri yönünden LGBTİ+'lar oldukça düşük olmakla birlikte bu durumun TİHV'e

yapılan başvurularda da LGBTİ+ sayısının düşük olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

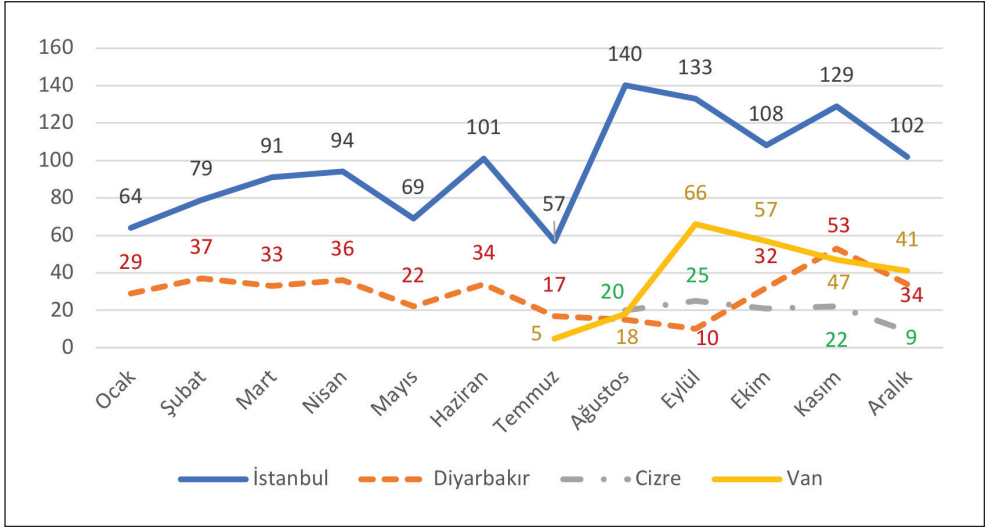
TİHV Diyarbakır Temsilciliği'nde ise önceki yıllardan takibi sürdürülen başvuru sayısı 16'dır.

TİHV İstanbul Temsilciliği'nde 2021 yılı öncesinde başvuruda bulunan ve 2021 yılı içerisinde de sosyal destek vermeye devam eden 97 başvurunun başvuru tarihlerinin 2000 -2020 yılları arasında olduğu görülmüştür.

- 2000 yılında hapishanelerde yapılan ölüm oruçlarına yönelik gerçekleştirilen zorla tıbbi müdahaleler sonrasında Wernicke Korsakoff Sendromu (WKS) tanısı alan dört başvuru TİHV tarafından 2000 ve 2001 yıllarından itibaren takip edilmektedir. 2021 yılı içerisinde de bu başvurularla malulen emeklilik, engelli raporlarının yenilenmesi, engellilik durumlarına ilişkin mevcut kamu kaynaklarına yönlendirilmeleri ve sosyal iyilik hallerinin iyileştirilmesi, sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi amacıyla takipleri düzenli olarak sürdürülmüştür.
- Uzun süre hapishanede kalanlarda işkence ve hapishane sürecinde yaşanan ihlaller nedeniyle ortaya çıkan kronik fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları, aile yaşamlarında kayıplar ve ilişkisel bozulmaların varlığı, ekonomik gelir kaynaklarının tamamen tükenmiş olması, eğitim ve öğrenim haklarının engellenmesi sürdürülen sosyal hizmet müdahalelerinin uzun soluklu olmasını gerektirmektedir. Başvuruların bozulan sosyal işlevlerini yeniden kazanabilmeleri ve onarım süreçlerini desteklemek için düzenli olarak her yıl kapsamlı ihtiyaç analizleri yapılarak o yıl içerisinde mevcut ihtiyaçlarına yönelik sosyal destek çalışmaları planlanmakta ve sürdürülmektedir.
- Mültecilerde dil engellerinden başlayarak, yasal, sosyal, eğitim, iş ve çalışma, sağlık alanında gerek duydukları ihtiyaçlar kısa sürede çözülememektedir. 2021 yılı öncesinde başvuran 28, 2021 yılında başvuran 24 mülteci başvurunun başvuru tarihlerinden itibaren fiziksel, ruhsal ve sosyal hizmet takipleri sürdürülmekte, sosyal destek vermeye devam etmektedir.

Görüşmelerin Aylara Göre Dağılımı

2021 yılı içerisinde işkencenin yaratmış olduğu sorunlar ve gereksinimler tespit edilerek sosyal hizmet müdahalesine gereksinim duyan başvurularda; işkencenin psiko-sosyal etkilerinin azaltılması, başvuruların işlevselliklerini yeniden kazanabilmeleri için, bireye özgü müdahale planları oluşturulmuştur. Sosyal hizmet müdahalesinde bulunulan başvurularla yapılan görüşmelerin aylara göre dağılımı Grafik 23'de yer almaktadır.

Grafik 23: TİHV Temsilciliklerinde sosyal hizmet desteği verilen başvurularla yapılan görüşmenin aylara göre dağılımı

Ağustos, Eylül, Kasım ve Aralık aylarında görüşmelerde ortalamaya göre artış yaşandığı görülmektedir. Bu aylarda mülteci başvuruların uydu kent, barınma ve sığınmacılığa dair sorunlarında artış meydana gelmiştir. Sosyal hizmet uzmanları tarafından mevcut sorunların çözümüne ilişkin ihtiyaç analizi yapılarak, uydu kent, barınma ve hukuki sorunların çözümlenmesine yönelik olarak ilgili sivil toplum örgütleri ve kamu kurumlarıyla sığınmacıların sorunlarının çözümlenmesinde vaka savunuculuğu, arabuluculuk, danışmanlık, vaka yöneticiliği yapılmıştır.

2021 yılı içerisinde sosyal hizmet müdahalesine gereksinim duyan başvurularla her biri ortalama bir saat olmak üzere başvurunun ve yakınlarının, kötü muamele ve işkencenin yaratmış olduğu krizin üstesinden gelebilmeleri için “güçlendirme temelli yaklaşım, güçler perspektifi ve baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı” odaklı görüşmeler gerçekleştirilmektedir. Salgın önlemleri nedeniyle 2021 yılı içerisinde sözü edilen toplam görüşmelerin bir kısmı online kanallar ile gerçekleştirilmiştir.

Temsilciliklere göre sosyal görüşme gerçekleştirilen başvuru ve görüşme sayıları İstanbul’da 166 başvuru ile 1167 görüşme, Diyarbakir’da 56 başvuru ile 352 görüşme, Van’da 59 başvuru ile 234 görüşme, Cizre’de 31 başvuru ile 97 görüşme olmuştur. Sosyal hizmet uzmanlarının bir başvuruyla yaptıkları görüşme sayısı ortalaması 6,3, aylık görüşme sayısı ortalaması ise 38,5’dir. İstanbul Temsilciliğinin ortalamaları ise tüm temsilciliklerin toplam ortalamalarından yüksektir.

EĞİTİM, İŞ, ÇALIŞMA VE SAĞLIK ALANLARINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

İşkence ve insan hakları ihlallerinin yarattığı sorunların yanı sıra Mart 2020 itibarıyla Dünya'nın neredeyse tüm ülkelerine yayılarak küresel ölçekte etki yaratan Covid-19 salgını, Türkiyeli ve mülteci başvurularının koşullarını daha da güç hale gelmiştir. Eğitim, sağlık, istihdam kaynaklarına erişimdeki eşitsizlikler, gelir kaybı karşısında devlet desteğinin yetersiz olması/hiç olmaması gibi durumlardan etkilenmeler daha ciddi bir boyuta ulaşmıştır. Salgının hızla yayılması sonucunda alınan tedbirler doğrultusunda yüz yüze yapılan sosyal hizmet takiplerinde de aksamalar yaşanmış ve bazı görüşmelerin online kanallar ile gerçekleştirilmesi gerekmiştir.

Eğitim

2021 yılında TİHV İstanbul Temsilciliği'ne sosyal değerlendirmesi yapılan 69 başvurunun

- %63,5'i eğitim hayatının olumsuz etkilendiğini belirtmiş
 - o %35'inin gözetli ve/veya cezaevinde iken ders ve/veya sınavlarına katılmadığı,
 - o %32,5'inin akademik başarısında düşüş yaşandığı
 - o %32,5'inin ise sağlık sorunları ve ekonomik sorunlar sebebiyle eğitim hayatlarının kesintiye uğradığı ve okul yönetimi tarafından idari soruşturmalara maruz kaldıkları anlaşılmıştır.
- Eğitim ve öğretime devam eden çocukları olan başvuruların %50'si ise yaşadıkları işkence süreçleri nedeniyle çocuklarının eğitim ve öğretim süreçlerinin olumsuz etkilendiği öğrenilmiştir.

2021 yılında TİHV Van Temsilciliği'ne sosyal değerlendirmesi yapılan 59 başvurunun

- %78'i eğitim hayatlarının olumsuz etkilendiğini belirtmiş
 - o %19,56'sı sosyal dışlanma sebebiyle eğitim ve öğretim sürecini yarıda bırakmak zorunda kaldığı,
 - o %43,47'sinin akademik başarısında düşüş yaşandığı,
 - o %37'sinin ise sağlık sorunları ve ekonomik sorunlar sebebiyle eğitim hayatlarının kesintiye uğradığı ve Kredi Yurtlar Kurumuna bağlı yurt ve burs haklarından yoksun bırakıldıkları anlaşılmıştır.
- Eğitim ve öğretime devam eden çocukları olan başvuruların %37,28'inin ise yaşadıkları işkence süreçleri nedeniyle çocuklarının eğitim ve öğretim süreçlerinin olumsuz etkilendiği (akademik başarıda düşme %81,8) öğrenilmiştir.

Eğitim-öğretim hayatları kesintiye uğrayan başvurularda ve/veya yakınlarında eğitim ve öğretim hakkı konusunda farkındalık oluşturulmuş, eğitim ve öğretime erişimlerinin yeniden sağlanması için hukuk desteğine ulaşmaları ve TİHV'in Sosyal Destek Programı kapsamında eğitim ve öğretimlerine devam etmelerini kolaylaştıracak kurs ve etkinliklere ulaşmaları sağlanmıştır.

İş ve Çalışma Durumu

- *İstanbul Temsilciliği'ne başvuranların %57,5'inin*
- *Van Temsilciliği'ne başvuranların %37,3'ünün iş ve çalışma durumunun olumsuz etkilendiği görülmüştür.*

İşkence ve kötü muamele nedeniyle oluşan sağlık sorunlarının yaratabileceği iş için gerekli olan işlevselliğin yerine getirilememesi durumlarında ve işten çıkarılma nedeniyle oluşabilecek hak kayıplarının önlenbilmesinde başvurular için savunuculuk yapılmıştır. Başvuruların işten çıkarılmaları nedeniyle ortaya çıkan gelir kaybı, bakmakla yükümlü oldukları bireylerin ihtiyaçlarının karşılanamaması durumlarında kamusal kaynaklara ulaşabilmeleri için aracılık çalışmaları yapılmış, başvuruların kaynaklara ulaşmaları sağlanmıştır. Başvuruların sabıka kaydı nedeniyle uzun süredir çalıştıkları iş kolunda yer edinememeleri durumlarında başvuruların meslek edinme kurslarına yönlendirilmeleri yapılmıştır.

Sağlık

- İstanbul'da başvuruların %37'sinin,
- Van'da başvuruların %45,7'sinin prim borcundan ötürü genel sağlık sigortasından yararlanmadığı, cezaevi sonrasında genel sağlık sigortalarının aktifleşmesinde sorunlar yaşadıkları ve bu nedenle ücretsiz sağlık hizmetlerine erişemedikleri görülmüştür.

Sosyal incelemelerde başvuruların genel sağlık sigortasına dahil edilmeleri için danışmanlık verilmiş, başvurular ilgili kamu kurumlarına yönlendirilmiş ve ihtiyaç duyulduğunda bu kurumlara gidişlerde kendilerine eşlik edilerek sağlık güvencesine kavuşmaları sağlanmıştır.

MÜLTECİLERLE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

Türkiye'de yaşayan mültecilerin mevcut yasal uygulamalardan ötürü sahip oldukları haklar oldukça kısıtlıdır. Bu kısıtlı hakların da kamu kurumlarınca ihlal edildiği durumların sıklıkla yaşanmasından ötürü mülteci başvuruların kalıcı bir sosyal yaşama kavuşmaları oldukça güçleşmektedir. Temel yaşamsal ihtiyaçlarının karşılanması, yaşadıkları hukuksal sorunların çözülmesi, uydu kentlerinin değiştirilmesi ve çoğu kez haklarında verilen sınır dışı edilme kararları nedeniyle bu kişilere sosyal hizmet müdahalelerinde bulunulması gerekmekte, mültecilerle çalışan insan hakları ve sivil toplum örgütleriyle ortak çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Covid-19 pandemisi Türkiye’de yaşayan mültecilerin kamusal ve diğer sivil toplum kaynaklarına erişimleri oldukça güçleşmiştir. Aynı zamanda özellikle son iki yıl içerisinde Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma statüsü ile Türkiye’de geçici kalış hakkı tanınan mültecilerin söz konusu koruma kararları İl Göç İdarelerince iptal edilmekte ve işkenceden hayatta kalan ya da ülkesine geri gönderilmesi halinde can güvenliği tehlikesi yaşayacak olan kişiler sınır dışı edilme kararları ile karşı karşıya bırakılmaktadır.¹³ Koruma kararları iptal edilen kişiler hemen sınır dışı edilmese dahi kendilerine sağlanan kamusal haklardan men edildiklerinden eğitim, sağlığa erişim, barınma, gıdaya erişim gibi en temel haklarından mahrum kalmaktadır.

- İzmir Temsilciliği’ne yapılan ve sosyal hizmet takibine alınan tüm başvurular (12 başvuru) kendi ülkesinde ve/veya Türkiye’de işkence ve kötü muameleye maruz kalan veya yakını olan mültecilerden oluşmaktadır.
- İstanbul Temsilciliği’nde sosyal hizmet takibinde olan mülteci başvuru sayısı 2021 yılında 24, önceki yıllardan 28 başvuru olmak üzere toplam 52’dir.
- Van Temsilciliği’nde 2021 yılında 15 mültecinin sosyal hizmet takip süreci başlatılmış olup halen devam etmektedir.
- Diyarbakır Temsilciliği’nde mülteci başvuru takibi yapılmamıştır. Bunun Diyarbakır Temsilciliği’ne başvuran mülteci sayısının düşük olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Temsilciliklerde mülteci başvuruların asgari ihtiyaçlarının karşılanması, sınır dışı edilmelerine karşın savunuculuk faaliyeti yürütülmesi, işkencenin tıbbi ve sosyal etkilerine dair bilimsel raporların hazırlanması ve ilgili resmî kurumlarla paylaşılması, eğitim ve sağlık olanaklarına erişebilmelerine yönelik faaliyetler yürütülmüş ve halen de takipleri devam etmektedir.

Raporlama Çalışmaları

2021 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İl Göç İdareleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İstanbul İl Müdürlükleri, belediyeler, hukuk örgütleri ve diğer sivil toplum örgütlerine yapılan yönlendirmeler için sosyal inceleme raporları hazırlanmış ve başvuruların ihtiyaç duyulan hizmetlere ulaşmaları kolaylaştırılmıştır. Böylelikle yönlendirilen kurumların ölçütlerine uygun bazı başvurulara düzenli ayni/nakdi yardımların bağlanması sağlanmıştır.

SOSYAL DESTEK PROGRAMI

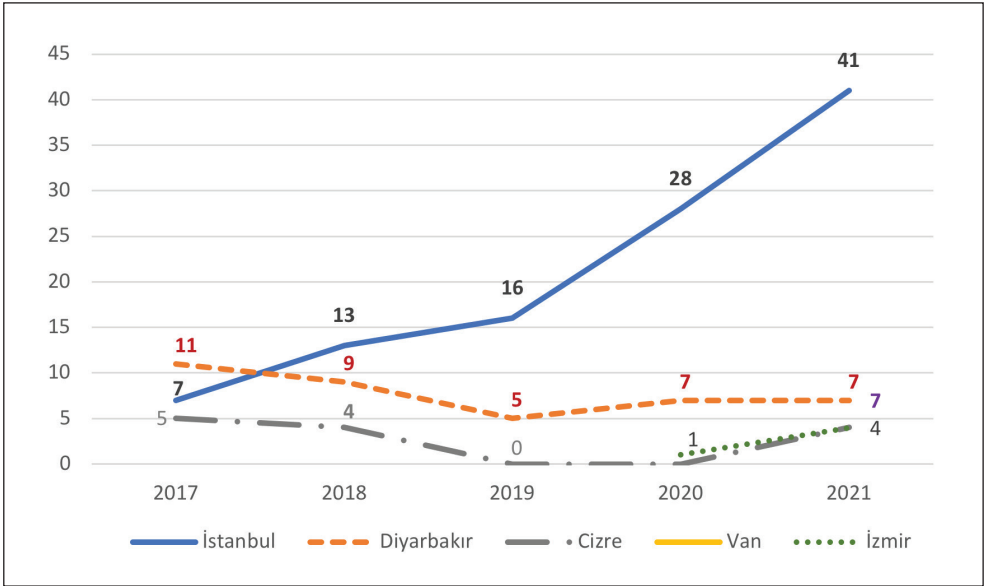
İşkence görenin veya yakınlarının işkence ve sonrasında yaşanan süreçler nedeniyle fiziksel/ruhsal/sosyal bütünlüğünün bozulması, sağlığa ve diğer haklarına erişimlerinin engellenmesi, eğitim/istihdam olanaklarından yararlanamaması durumunda ihtiyaçları tespit edilerek TİHV Sosyal Destek Programı kapsamında değerlendirile-

¹³ İnsan Hakları Derneği, Mültecilik Hakları Başlıklı Raporlar ve Basın Açıklamaları; <https://www.ihd.org.tr/category/c86-raporlar/c34-el-raporlar/> (Erişim Tarihi: 05.03.2022)

rek sosyal destek sağlanmaktadır. İhtiyaçların tanınması kişinin sosyal işlevleri ve bağımsızlığını sürdürülebilirliğini sağlayacağı, kalıcı zararlar oluşmasını önleyeceği ve onarımı güçlendireceği için önemlidir. Değerlendirme yapılırken kişilerin sadece gelir durumunun düzeltilmesi hedef alınmamakta; potansiyelini ortaya çıkarabilecek kaynaklara erişiminin de bir ihtiyaç ve hak olduğu dikkate alınmaktadır. Verilen destekler Max-Neef'in (1991)¹⁴ geliştirdiği insan ihtiyaçlarını değerlendirme matrisinde yer alan "yaşamı sürdürülebilir, koruma, duygulanım, anlama, katılım, boş zaman, yaratıcılık, kimlik ve özgürlük elde etmeye" dönük sekiz farklı kategorinin sunduğu varoluş ve eyleme yönelik ihtiyaçlar temelinde giderilmeyi amaçlamaktadır.

Sosyal destek programı, başvuranın tedavi sürecine katkı sunması gibi öznel durumlarını da göz önüne alarak sosyal hizmet uzmanlarının tedavi ekibiyle birlikte bütçe sınırları içinde karar verdiği bir onarım süreci olarak yürütülmektedir.

2021 yılı içerisinde; TİHV Temsilciliklerinde sosyal hizmet müdahalesinde bulunan 63 başvuru programdan yararlanılarak desteklenmiştir. Son 5 yıl içerisinde sosyal destek programı kapsamında desteklenen başvuruların dağılımı Grafik 24'de gösterilmiştir.

Grafik 24: Son 5 yıl içerisinde sosyal destek programı kapsamında desteklenen başvuruların temsilciliklere ve yıllara göre dağılımı

¹⁴ Max-Neef, A.M. (1991). Human Scale Development. <http://www.wtf.tw/ref/max-neef.pdf> (Erişim Tarihi: 05.03.2022)

TİHV İstanbul Temsilciliği

- İstanbul Temsilciliği'nde 2021 yılı içerisinde 9'u çocuk (6 kadın, 3 erkek), 32'si yetişkin (16 kadın, 12 erkek, 2 LGBTİ+), 41 başvuru sosyal destek programı kapsamında desteklenmiştir.

Başvuruların spor kursu, mesleki gelişim kursları, mesleki araç ve gereçlerin temini, kreş ve okul harcının ödenmesi, okul servis ücreti, kırtasiye masrafları, ergoterapik faaliyetler, YÖK-DİL, ALES, KPSS sınavlarına hazırlık kursları ve dil kursu (Türkçe, İngilizce ve Almanca) desteğinin yanı sıra Covid-19 Pandemisi süreciyle birlikte birçok eğitimin online platformlarda verilmesi nedeniyle gerekli elektronik ekipmanlara sahip olmayan başvurulara gerekli elektronik ekipmanlar sağlanmıştır. Kişilerin ilişkilendiği kurumlarla temas sürdürülmüş; verilen desteğin etkileri araştırılmış, izleme-takip çalışmaları yapılmış, gerekli durumlarda ev/işyeri/okul ziyaretleri gerçekleştirilerek süreçler raporlanmıştır.

TİHV Diyarbakır Temsilciliği

- Diyarbakır Temsilciliği'nde 2021 yılı içerisinde 4'ü çocuk (3 kadın, 1 erkek) 3'ü ise (1 kadın, 2 erkek) yetişkin 7 başvuru, sosyal destek programı kapsamında desteklenmiştir.

Başvuruların üniversite hazırlık kursu, sürücü kursu ödemesi, dil kursu (İngilizce), ergoterapik faaliyetler ve kreş ihtiyaçlarının karşılanmasında destek olunmuştur. Kişilerin ilişkilendiği kurumlarla temas sürdürülmüş; verilen desteğin etkileri araştırılmış, izleme-takip çalışmaları yapılmış, gerekli durumlarda ev/işyeri/okul ziyaretleri gerçekleştirilerek süreç raporlanmıştır.

TİHV İzmir Temsilciliği

- İzmir Temsilciliği'nde 2021 yılı içerisinde 2 çocuk (kadın) 2 yetişkin (erkek) toplam 4 başvuru sosyal destek programı kapsamında desteklenmiştir.

Başvurulara eğitimi destekleyici materyaller, Yabancı Öğrenci Sınavı (YÖS) hazırlık kursu, kırtasiye gereçleri ve dil eğitimi (İngilizce) ve online eğitime erişim amacıyla tablet bilgisayar destekleri sağlanmıştır. Kişilerin ilişkilendiği kurumlarla temas sürdürülmüş; verilen desteğin etkileri araştırılmış, izleme-takip çalışmaları yapılmış, süreç raporlanmıştır.

TİHV Van Temsilciliği

- Van Referans Merkezi'nde 4'ü çocuk (3 kadın, 1 erkek) 3'ü yetişkin (2 kadın, 1 erkek) toplam 7 başvuru sosyal destek programı kapsamında desteklenmiştir. Destek sağlananlardan bir kız çocuğu Uluslararası Koruma Statü Sahibi mülteci diğer tüm başvurular ise Türkiye vatandaşıdır.

Başvurulara temel kırtasiye gereçleri, sürücü kursu harç ödemesi, bireysel özel eğitim ödemesi, üniversite harç ödemesi destekleri sağlanmıştır. Kişilerin ilişkilendiği kurumlarla temas sürdürülmüş; verilen desteğin etkileri araştırılmış, izleme-takip çalışmaları yapılmış, gerekli durumlarda ev/işyeri/okul ziyaretleri gerçekleştirilerek süreç raporlanmıştır.

TİHV Cizre Referans Merkezi

- Cizre Referans Merkezinde 1'i çocuk (erkek), 3'ü yetişkin (2 kadın, 1 erkek) toplam 4 başvuru sosyal destek programı kapsamında desteklenmiştir.

Başvurulara dersane ve sürücü kursu destekleri sağlanmıştır. Kişilerin ilişkilendiği kurumlarla temas sürdürülmüş; verilen desteğin etkileri araştırılmış, izleme-takip çalışmaları yapılmış, gerekli durumlarda ev/işyeri/okul ziyaretleri gerçekleştirilerek süreç raporlanmıştır.

Sosyal destek çalışmalar kapsamında desteklenen başvurulara ilişkin tedavi ekibi ile yapılan bütünlüklü değerlendirmelerde; genel olarak başvuruların almış oldukları destekler sonucunda eğitimleri ve kapasitelerine uygun hayat koşullarına sahip oldukları, arzu ettikleri eğitim olanaklarına kavuştukları, yeterliliklerini ortaya koyabildikleri, aile içi ve diğer sosyal ilişkilerinde güçlenmelerin yaşandığı ve tüm bunlara bağlı olarak da kişilerin kendilerine olan güvenlerinin arttığı, sosyal işlevselliğinin güçlendiği, geleceğe yönelik planlamalarının geliştiği, almış oldukları psikiyatrik tanılarında iyileşmelerin görüldüğü ve psiko-sosyal iyilik hallerinin güçlendiği kanaati oluşmuştur.

Tablolar

Tablo 1	Başvuruların TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine göre dağılımı.....	43
Tablo 2	Başvuruların bilgilendirilme kaynaklarına göre dağılımı.....	47
Tablo 3	2021 yılı başvurularının yaş grupları ve başvurdukları bölgelere göre dağılımı .	50
Tablo 4	Başvuruların çalışma ve eğitim durumlarına göre dağılımı	53
Tablo 5	Başvuruların gözaltına alınma nedenlerine göre dağılımları.....	56
Tablo 6	Başvuruların son gözaltı sürelerine göre dağılımı	57
Tablo 7	Başvuruların son gözaltına alındığı yerlere göre dağılımı.....	58
Tablo 8	Başvuruların gün içinde gözaltına alındıkları saat aralıklarına göre dağılımı	61
Tablo 9	Başvuruların son gözaltında işkence gördükleri birim sayısına göre dağılımları ...	62
Tablo 10	Başvuruların son gözaltında işkence gördüğü yerlere göre dağılımı	63
Tablo 11	Başvuruların son gözaltında yaşadıkları işkencenin bölgelere göre dağılımı.....	65
Tablo 12	Başvuruların yıllara göre son gözaltına alındıkları illerin dağılımı.....	66
Tablo 13	Başvuruların maruz kaldıkları işkence yöntemlerinin yıllara göre dağılımı	68
Tablo 14	Başvuruların maruz kaldıkları işkence yöntemlerinin dağılımı	69
Tablo 15	Son gözaltı sonrasında başvuruların tutuklama kararlarının dağılımı.....	72
Tablo 16	Başvuruların son gözaltı sonrası dava süreci durumlarına göre dağılımı	73
Tablo 17	Başvuruların son gözaltı sonrası adli muayenelerine ilişkin değerlendirmeleri... 76	
Tablo 18	Hapishane öyküsü olan başvuruların hapishanede kaldıkları sürelerle göre dağılımı	78
Tablo 19	Hapishane öyküsü olan başvuruların tahliye şekilleri	79
Tablo 20	Tahliye yıllarına göre hapishanede maruz kalınan işkence yöntemlerinin dağılımları	80
Tablo 21	Başvuruların son kaldıkları hapishanede yaşadıkları temel haklarla ilgili ihlaller	82
Tablo 22	Sistemlere göre başvuruların en sık bildirdiği fiziksel yakınmalar.....	86
Tablo 23	Sistemlere göre en sık görülen fiziksel bulgular	89
Tablo 24	Başvurularda belirlenen travmatik öyküyle ilişkili fiziksel tanıların işkence yılına göre dağılımı.....	92
Tablo 25	Tanı gruplarının işkence yılına göre dağılımı	93
Tablo 26	Başvurularda kaydedilen ruhsal yakınmaların işkence zamanına göre dağılımı... 94	
Tablo 27	İşkenceye ait bulguların ruhsal belirti kümelerine göre dağılımı.....	96
Tablo 28	İşkence gören başvurularda ruhsal tanılara göre dağılım	98
Tablo 29	Başvuruların fiziksel tanı ve tedavi süreçlerinin seyri.....	100
Tablo 30	İşkence yılına göre başvuruların ruhsal tanı ve tedavi süreçlerinin seyri	102
Tablo 31	İşkence yılına göre başvuruların psikoterapi süreçlerinin seyri	103
Tablo 32	İşkence yılına göre başvuruların fiziksel ve ruhsal tedavi sonuçları	104
Tablo 33	İşkence yılına göre başvurularda uygulanan tedavi yöntemlerinin dağılımı	105

Tablo 34	Başvuruların son gözaltı sırasında gördükleri işkence yöntemlerinin grupsal dağılımı	108
Tablo 35	İşkence görenin yakınlarının ruhsal yakınmalarının dağılımı.....	115
Tablo 36	İşkence görenin yakını olan erişkinlerde saptanan ruhsal belirti ve bulguların dağılımı	117
Tablo 37	İşkence görenin yakını olan erişkin grubunun almış olduğu ruhsal tanılarının dağılımı	118
Tablo 38	Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime göre en sık kullanılan ilk üç başvuru yolu..	126
Tablo 39	Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre en sık işkence yaşanan durumlar..	128
Tablo 40	Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlere göre son gözaltına alınan yer	128
Tablo 41	Cinsiyet kimliklerine göre son gözaltında işkence ve kötü muamelenin yapıldığı yer*.....	129
Tablo 42	Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre en sık işkence ve kötü muamele görülen yer sayısı	129
Tablo 43	Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre son gözaltında uygulanan işkence yöntemleri*.....	130
Tablo 44	Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre gözaltında cinsel tacize maruz kalma*.....	131
Tablo 45	Başvuruların belirttiği fiziksel yakınmaların cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimlerine göre dağılımları.....	132
Tablo 46	Başvurularda saptanan fiziksel bulguların Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimlerine göre dağılımları.....	133
Tablo 47	Cinsiyet kimliklerine ve cinsel yönelime göre fiziksel hastalık tanıları.....	134
Tablo 48	Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre en sık saptanan psikolojik belirti ve bulgular	136
Tablo 49	Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre psikolojik tanılar (DSM-V).....	137
Tablo 50	Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelime göre işkence süreçlerinde uygulanan tedaviler	137
Tablo 51	Fiziki hastalıklara bağlı tedavi süreci.....	138

Grafikler

Grafik 1	TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerine yapılan başvuruların aylara göre dağılımı	46
Grafik 2	Başvuruların cinsiyet kimliklerine göre dağılımı	49
Grafik 3	Başvuruların doğum yerlerine göre dağılımı	51
Grafik 4	Başvuruların doğum bölgelerine göre dağılımı	52
Grafik 5	Başvuruların öğrenim durumlarına göre dağılımı	53
Grafik 6	İşkencenin yıllara göre dağılımı	55
Grafik 7	Başvuruların gözaltına alındığı merkezlere göre dağılımı	64
Grafik 8	Başvuruların gözaltına alındığı illere göre toplam dağılımı	67
Grafik 9	Başvuruların maruz kaldıkları işkence yöntemlerinin bölgelere göre oransal dağılımı	68
Grafik 10	Başvuruların son gözaltında avukatla görüşebilme yüzdeleri	72
Grafik 11	Adli muayenenin yapıldığı birimler	75
Grafik 12	Tahliye yıllarına göre hapisshanede maruz kalınan işkence yöntemlerinin dağılımları	80
Grafik 13	Fiziksel yakınma yüzdelerine göre dağılım	85
Grafik 14	Başvurularda saptanan fiziksel bulguların sistemlere göre yüzdeleri	88
Grafik 15	Tanı ile işkence fiili arasındaki nedensellik bağına göre dağılım	91
Grafik 16	Başvurularda ruhsal belirtilerin ana belirti kümelerine göre dağılımı	96
Grafik 17	Ruhsal tanılarla işkence yılı arasındaki nedensellik bağı	99
Grafik 18	Tedavisi tamamlanan başvurularda fiziksel tedavi sonuçlarının dağılımı	101
Grafik 19	İşkence görenin yakınlarının cinsiyet kimliklerine göre dağılımı	113
Grafik 20	İşkence görenin yakınlarının doğum yerlerine göre dağılımı	114
Grafik 21	2021 il nüfuslarına göre TİHV Temsilciliklerine başvuru sıklık hızları (/100 000) ..	126
Grafik 22	TİHV'e 2021 yılı başvurularına verilen sosyal hizmet desteğinin temsilcilik ve cinsiyet kimliklerine göre dağılımı	141
Grafik 23	TİHV Temsilciliklerinde sosyal hizmet desteği verilen başvuruyla yapılan görüşmenin aylara göre dağılımı	143
Grafik 24	Son 5 yıl içerisinde sosyal destek programı kapsamında desteklenen başvuruların temsilciliklere ve yıllara göre dağılımı	147

TİHV GENEL MERKEZİ

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No:49/11 Kat:6, Kızılay 06420
Çankaya - Ankara / TÜRKİYE
+90 (312) 310 66 36 (pbx)
+90 (312) 310 64 63 (faks)
tihv@tihv.org.tr

TİHV DİYARBAKIR TEMSİLCİLİĞİ

Yenişehir Mah. Prof. Dr. Selahattin Yazıcıoğlu Cad.
Oryıl My Office A-Blok No:10-A Daire:50 Kat:14, 21100
Yenişehir - Diyarbakır / TÜRKİYE
+90 (412) 228 26 61
+90 (412) 228 24 76
diyarbakir@tihv.org.tr

TİHV İSTANBUL TEMSİLCİLİĞİ

Bozkurt Mah. Türkbeyi Sokak, Ferah Apt. No:113/6, Kurtuluş, 34375
Şişli - İstanbul / TÜRKİYE
+90 (212) 249 30 92
+90 (212) 293 43 33 (faks)
istanbul@tihv.org.tr

TİHV İZMİR TEMSİLCİLİĞİ

Alsancak Mah. 1471. Sokak, Kenet 1 Sitesi No:1/1-2, 35220
Konak - İzmir / TÜRKİYE
+90 (232) 463 46 46
+90 (232) 463 91 47 (faks)
izmir@tihv.org.tr

TİHV CİZRE REFERANS MERKEZİ

Dicle Mah. Nurullah Cad. No:63/1, 73200
Cizre - Şırnak / TÜRKİYE
+90 (486) 616 86 07
+90 (486) 616 86 10 (faks)
cizre@tihv.org.tr

TİHV VAN TEMSİLCİLİĞİ

Şerefiye Mah. Santral 6. Sokak Haydaroğlu İş Merkezi
B- Blok No:24/25 Kat:2, 65100
İpekyolu - Van / TÜRKİYE
+90 (432) 214 11 37
+90 (432) 215 12 61 (faks)
van@tihv.org.tr

ISBN: 978-605-9880-37-4